

ОТЧЕТ

За 2013 г.

ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2012 – 2030 г.)

*Приет от Министерския Съвет на Република България
с Протоколно Решение № 40 от 1 октомври 2014 година*

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ I. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	3
1.1. БРОЙ И СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО	5
1.2. РАЖДАЕМОСТ	9
1.3. СМЪРТНОСТ	20
1.4. ВЪТРЕШНА И ВЪНШНА МИГРАЦИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО	29
ЧАСТ II. СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО. СОЦИАЛНИ НЕРАВЕНСТВА, СОЦИАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ. РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ. СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ.	35
2.1. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ПОЛ	35
2.2. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ВЪЗРАСТ	36
2.3. ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	40
2.4. ЗДРАВЕН СТАТУС НА НАСЕЛЕНИЕТО	47
2.5. ЕТНИЧЕСКА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	52
2.6. РЕЛИГИОЗНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	53
2.7. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА И ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО	53
2.8. КАЧЕСТВО НА ЖИВОТА	56
ЧАСТ III. ДЕМОГРАФСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ДЕМОГРАФСКА ПОЛИТИКА	59
3.1. ДЕМОГРАФСКИ ПРОМЕНИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	59
3.2. ОТРАЖЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ И УСТОЙЧИВОСТТА НА СОЦИАЛНИТЕ СИСТЕМИ И ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ. ИКОНОМИЧЕСКИ И ФИСКАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ.	59
3.3. ОСОБЕНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ДЕМОГРАФСКА ПОЛИТИКА В ОТГОВОР НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ.	61
ЧАСТ IV. ОТЧЕТ ЗА 2013 г. ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МЕРКИ И ДЕЙНОСТИ ПО ПРИОРИТЕТИТЕ И НАПРАВЛЕНИЯТА НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2012-2030 г.)	76

ЧАСТ I. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ

Негативните тенденции в развитието на демографските процеси през последните десетилетия и настъпилите в резултат изменения в броя и структурите на населението оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравноосигурителната, пенсионноосигурителната, системата за социална защита, пазара на труда и др.

В същото време характеристиките на икономическата и социална среда се отразяват в голяма степен върху развитието на демографските тенденции. Взаимодействието между тези процеси е предизвикателство за всяко управление.

Текущата демографска ситуация в страната се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението, ниска раждаемост и задържащо се високо равнище на общата смъртност.

Като положителни тенденции през 2013 г. могат да се отчетат намаляващата обща и детска смъртност и увеличаващата се средна продължителност на живота на населението, а по-конкретно:

- Населението в България (7 245 677 души) продължава да намалява, но с по-забавени темпове. Намалението на населението през 2013 г. се дължи на отрицателен естествен прираст, а не на външна миграция - в резултат на естествения прираст населението намалява с 37 767 души, а в резултат на механичния прираст (нетното салдо от външната миграция) – с още 1108 души.

- Тоталният коефициент на плодовитост, т.е. средният брой живородени деца от една жена (1.48) се задържа близо нивата от 2011 г. (1.51) и 2012 г. (1.50).

- Незначително, но нараства относителният дял на родените деца от по-висок ранг – втори, трети и по-висок ранг. За 2011 г. родените деца от първи ранг съставляват 52%, а тези от втори и по-висок ранг – 47,14%; през 2012 г. – съответно 51,60% и 47,82%; през 2013 г. съответно – 51,33% и 48,31%. Това е показателно за наличие на процес на ориентация към семеен модел с повече от едно дете.

- Намалява броят на абортите - с 487 случая в сравнение с 2012 г.

- Регистрираните юридически бракове са 21 943 и са със 776 повече спрямо предходната година.

- Броят на разводите е 10 908 и е с 1 039 по-малък от този през 2012 година.

- Намалява общата смъртност - спрямо предходната година броят на починалите (104 345 души) намалява с 4 936 случая, или с 4.5%.

- Продължава да намалява детската смъртност, въпреки че все още остава висока в сравнение със средната за ЕС. През 2013 г. в страната са починали 489 деца на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност¹ е 7.3‰. След достигнатото високо равнище през 1997 г. - 17.5‰ (най-висока стойност от 1990 г. досега), коефициентът на детска смъртност непрекъснато намалява. През 2001 г. той е 14.4‰, през 2005 г. - 10.4‰, и през 2012 г. - 7.8‰. Достигнатото ниво на детска смъртност през последната година е най-ниското в демографското развитие на страната.

¹ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

- Продължава да нараства средната продължителност на предстоящия живот. Средната продължителност на предстоящия живот² общо за населението на страната, изчислена за периода 2011 - 2013 г., е 74.5 години. Спрямо предходния период (2010-2012 г.) тя се увеличава с 0.4 години или с 4 месеца.

- Миграцията на населението извън страната и през 2013 г. (19 678 души) остава значително по-ниска от тази през 2010 г. (27 708 лица).

- Нараства коефициентът на заетост на населението във възрастовата група 20-64 навършени години с 0.5 процентни пункта в сравнение с 2012 г., а във възрастовата група 55-64 г. - с 1.7 процентни пункта, като увеличението при жените е с 2.1 процентни пункта, а при мъжете – с 1.1 процентни пункта.

- Относителният дял на завършилите средно или по-високо образование сред населението на възраст 19-24 г. общо за страната е 83,6%, за мъжете е 83,4%, а за жените – 83,8%.

- През 2013 г. броят на лицата на 15 и повече навършени години, участвали в поне един вид обучение е 555,7 хиляди, като 268,4 хиляди от тях са мъже, а 287,3 хиляди са жени.

- В сравнение с предходната учебна година броят на учениците в общото образование през 2013/2014 г. се увеличава с 1.5 хил., или с 0.2%.

- Ранното чуждоезиково обучение все повече навлиза в началния етап на основното образование. Относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи чужди езици в началните класове (I – IV кл.), е 82.8%. Най-голям е дялът на изучаващите английски език - 89.2% от тези, които изучават чужди езици.

- Значително се увеличава броят на лицата на възраст 16 и повече години, записани в програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение (ЦПО), професионални гимназии и професионални колежи. По степени на професионална квалификация разпределението им е: първа степен - 11.2 хил., втора степен - 7.3 хил., трета степен - 10.3 хил., и четвърта степен - 165 лица. В сравнение с предходната учебна година броят на записаните курсисти се увеличава общо с 4.6 хил. души, или с 18.9%, което илюстрира желанието на лицата за повишаване или придобиване на нова квалификация и предоставя допълнителни възможности на пазара на труда.

Въпреки относителното забавяне на темповете на намаляване на населението през последните години, краткотрайното подобряване на показателите за раждаемостта, бавното увеличаване на средната продължителност на предстоящия живот и намаляването на влиянието на външната миграция, с голям дългосрочен негативен ефект остават отрицателният естествен прираст на населението, ниската раждаемост, високото равнище на общата смъртност, остаряването на населението, обезлюдяването на населени места и райони, възпроизвеждането на различни социални неравенства.

² Предварителни данни.

1.1. БРОЙ И СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Основните фактори, които влияят върху измененията в броя и структурите на населението са демографските процеси - раждаемост, смъртност и миграция.

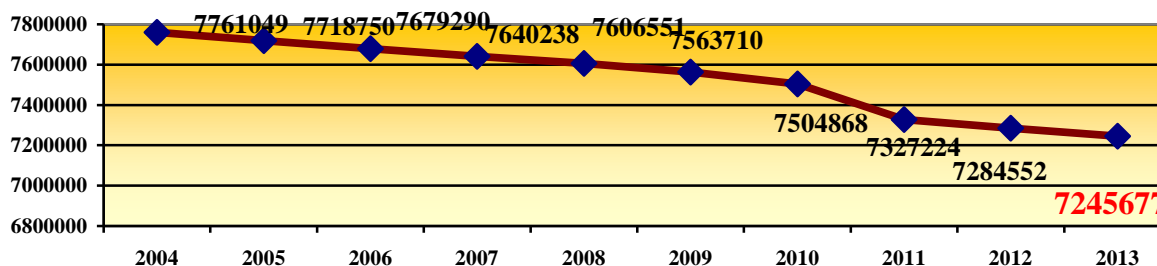
Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

По данни на НСИ към 31 декември 2013 г. населението на България е 7 245 677 души, което представлява 1.4% от населението на Европейския съюз³ и нарежда страната на 16-о място по брой на населението непосредствено след Австрия (8 452 хил. души) и преди Дания (5 603 хил. души).

През 2013 г. населението в България продължава да намалява, но с по-забавени темпове. В сравнение с 2012 г. населението на страната намалява с 38 875 души, или с 0.5%, докато през 2012 г. в сравнение с 2011 г. населението на страната намалява с 42 672 души, или с 0.6%.

През 2013 г. в резултат на естествения прираст населението намалява с 37 767 души, а в резултат на механичния прираст (нетното салдо от външната миграция) – с още 1108 души.

Фигура 1: Брой на населението за периода 2004-2013 г.

Източник: НСИ; Графика: МТСП

Констатация: През 2013 г. населението в България продължава да намалява, но с по-забавени темпове. Намалението на населението през 2013 г. се дължи на отрицателен естествен прираст, а не на външна миграция - в резултат на естествения прираст населението намалява с 37 767 души, а в резултат на механичния прираст (нетното салдо от външната миграция) – с още 1108 души

1.1.1. Абсолютен естествен прираст на населението

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението.

След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението.

През 2013 г. в резултат на отрицателния естествен прираст населението на страната е намаляло с 37 767 души.

³ При международните сравнения данните за държавите от Европейския съюз се отнасят за 2012 г.; източник: сайт на Евростат - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Таблица 1: Живородени, умрели, естествен прираст, през периода 2004-2013

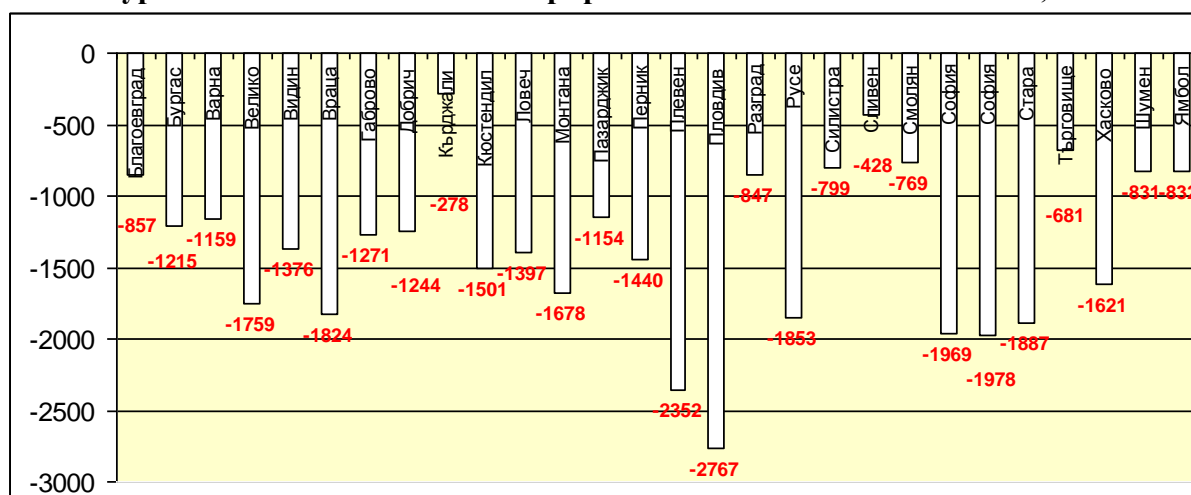
г.

Година	Раждания	Умирания	Естествен прираст
2004	69886	110110	- 40224
2005	71075	113374	- 42299
2006	73978	113438	- 39460
2007	75349	113004	- 37655
2008	77712	110523	- 32811
2009	80956	108068	- 27112
2010	75513	110165	- 34652
2011	70846	108258	- 37412
2012	69121	109281	- 40160
2013	66578	104345	- 37767

Източник: НСИ

Всички области в България имат отрицателен абсолютен естествен прираст на населението.

Фигура 2: Абсолютен естествен прираст на населението по области, 2013 г.

Източник: НСИ, Графика МТСП

Констатация: Намалението на населението в страната в резултат на отрицателния естествен прираст (задържане или нарастване на отрицателния естествен прираст) се дължи главно на високите нива на общата смъртност и на продължителния акумулиращ ефект на ниската раждаемост. Ниската раждаемост не може да компенсира значително по-високите нива на смъртност.

1.1.2. Относителен естествен прираст на населението

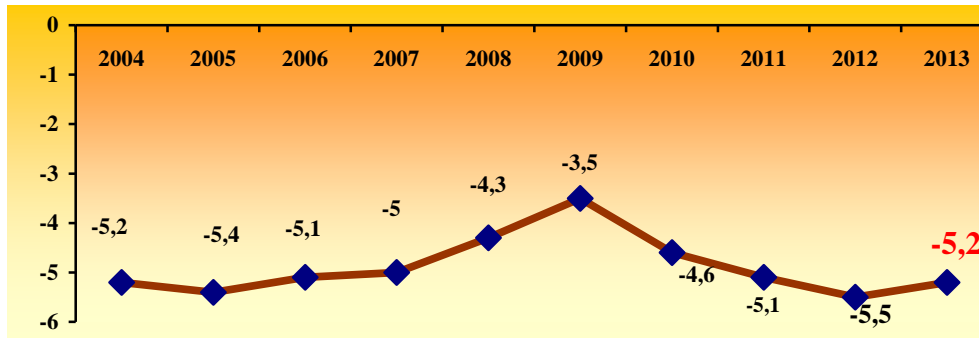
Намалението на населението, измерено чрез **коэффициента на естествения прираст**, е минус 5.2%⁴. Коэффициентът на естествения прираст в градовете е минус

⁴ Разлика между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

2.8‰, а в селата - минус 11.8‰. През 2012 г. коефициентът на естествен прираст в градовете е минус 2.8‰, а в селата - минус 12.8‰, а през 2011 г. – в градовете е минус 2.2‰, а в селата - минус 12.7‰.

Намалението на населението в страната в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата.

Фигура 3: Коефициент на естествен прираст на 1000 души за периода 2004-2013г.

Източник: НСИ; Графика: МТСП

България е с най-висок отрицателен относителен естествен прираст на населението в ЕС.

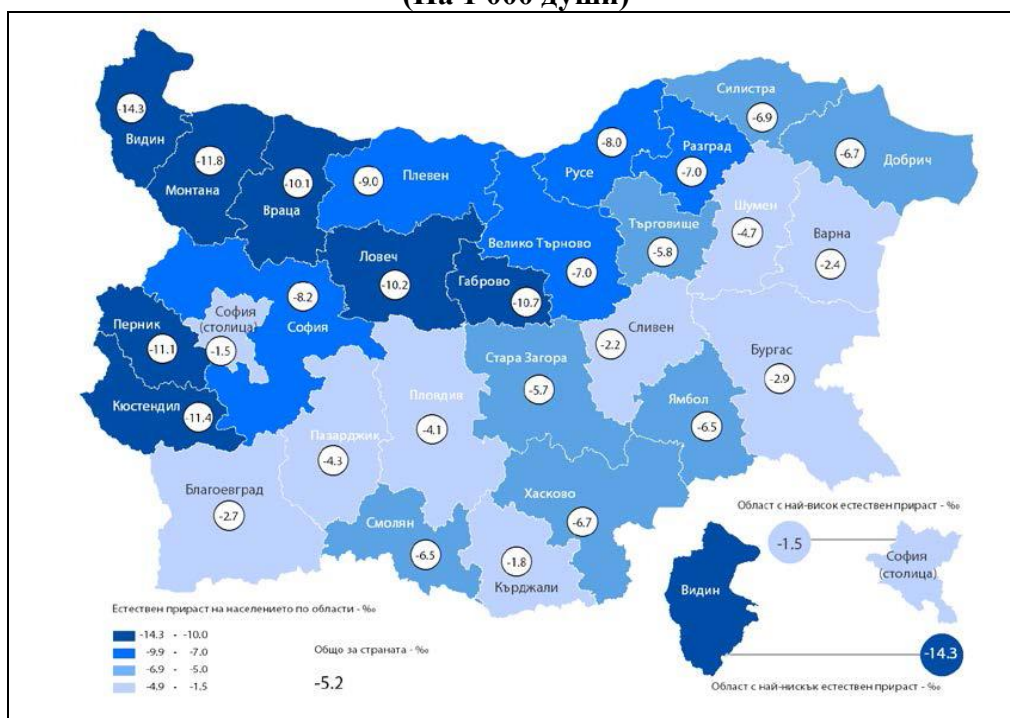
Коефициентът на естествения прираст общо за ЕС-28 през 2012 г. е 0.5‰, а през 2011 г. – 0.8‰.

Шестнадесет страни имат положителен естествен прираст, като най-висок е този показател в Ирландия (9.5‰) и Кипър (5.2‰). Освен нашата страна с отрицателен естествен прираст на населението, но с по-ниски стойности, са Латвия (-4.5‰), Унгария (-3.9‰), Литва (-3.5‰), Румъния (-2.7‰), Германия (-2.4‰), Хърватия (-2.3‰), Португалия (-1.7‰), Гърция (-1.5‰), Италия (-1.3‰), Естония (-1.1‰) и Австрия (-0.1‰).

Констатация: *България е с най-висок отрицателен естествен прираст на населението в ЕС. Намалението на населението в страната в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата. Населението в селата продължава да намалява с по-високи темпове. Продължава обаче тенденцията на намаление на населението и в градовете.*

През 2013 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст. Такава е картината и през 2012 г. и 2011 г. С най-ниски по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите София (столица) (-1.5‰), Кърджали (-1.8‰) и Сливен (-2.2‰). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст са областите Видин, Монтана и Кюстендил, в които той достига съответно минус 14.3, минус 11.8 и минус 11.4‰.

**Фигура 4: Естествен прираст на населението през 2013 г. по области
(На 1 000 души)**

Източник: НСИ

Таблица 2: Относителен естествен прираст на 1 000 души от населението през 2012 г. и 2013 г. по статистически райони и местоживееене

Статистически райони Области	Естествен прираст (%)					
	общо		град		село	
	2012 г.	2013 г.	2012 г.	2013 г.	2012 г.	2013 г.
Общо за страната	-5,5	-5,2	-2,8	-2,8	-12,8	-11,8
Северозападен	-11,5	-10,5	-5,8	-5,4	-21,4	-19,7
Северен централен	-8,2	-7,7	-5,2	-5,1	-14,2	-13,2
Североизточен	-4,2	-4,1	-2,0	-2,1	-9,9	-9,3
Югоизточен	-4,4	-4,1	-2,1	-2,1	-10,3	-9,1
Югозападен	-3,7	-3,7	-2,0	-2,0	-12,5	-11,7
Южен централен	-4,7	-4,5	-2,2	-2,2	-9,9	-9,3

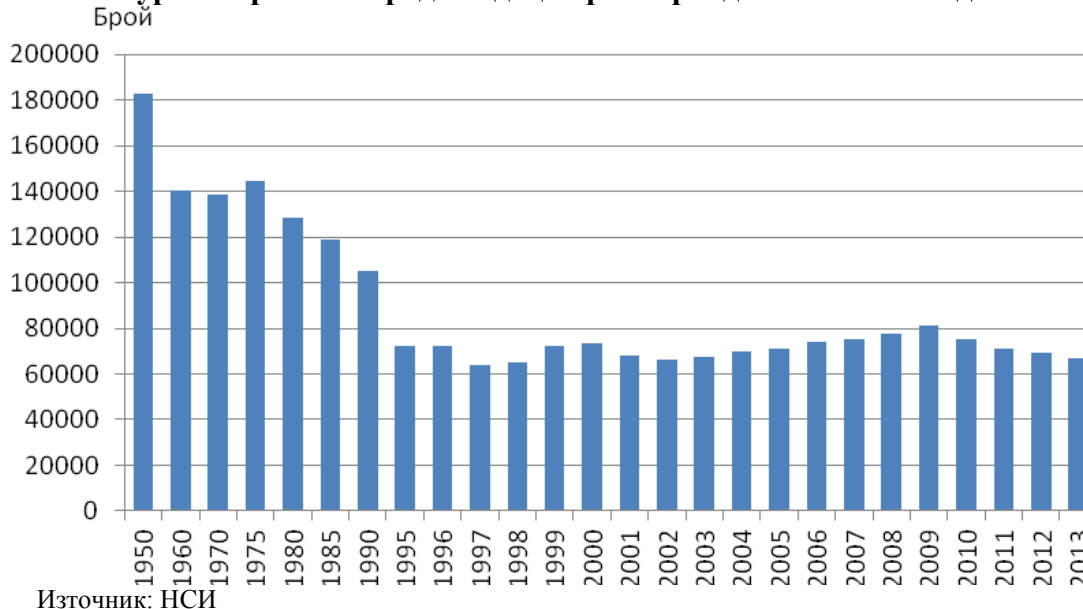
Източник: НСИ; Таблица: МТСП

Констатация: Във всички области в България естественият прираст на населението е отрицателен.

1.2. РАЖДАЕМОСТ

През 2013 г. в страната са регистрирани 67 061 родени деца, като от тях **66 578 (99.3%) са живородени**. В сравнение с предходната година броят на живородените е намалял с 2 543 деца, или с 3.7%.

Фигура 5: Брой живородени деца през периода 1950 - 2013 година

Фигура 6: Брой живородени деца за периода 2000-2013г. (в хил.)

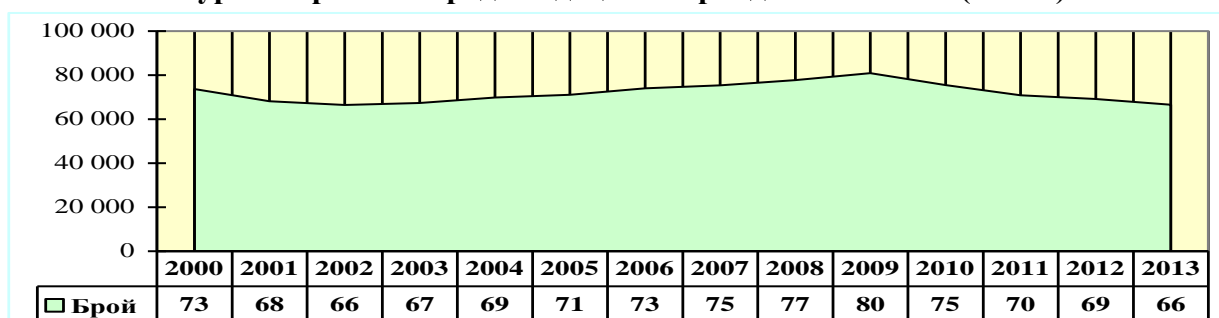

Таблица 3: Раждания (в т.ч. живородени) през 2013 г. по статистически райони и местоживеене (брой)

Статистически райони	Раждания			Живородени		
	Всичко	В градовете	В селата	Всичко	В градовете	В селата
България	67061	49857	17204	66578	49526	17052
Северозападен	6484	4161	2323	6419	4115	2304
Северен централен	6991	4629	2362	6953	4609	2344
Североизточен	9120	6601	2519	9046	6557	2489
Югоизточен	11004	7614	3390	10915	7548	3367
Югозападен	19957	17448	2509	19844	17356	2488
Южен централен	13505	9404	4101	13401	9341	4060

Източник: НСИ

И през 2013 г., подобно на 2012 г., най-много раждания има в Югозападния район – 19 844, в Южен централен – 13 401 и в Югоизточния район – 10 915.

Незначително, но е увеличен броят на живородените деца в селата на Югоизточния район на България.

Незначително, но нараства относителният дял на родените деца от по-висок ранг – втори, трети и по-висок ранг. За 2011 г. родените деца от първи ранг съставляват 52%, а тези от втори и по-висок ранг – 47,14%; през 2012 г – съответно 51,60% и 47,82%; през 2013 г. съответно – 51,33% и 48,31%. Това е показателно за наличие на процес на ориентация към семеен модел с повече от едно дете.

Незначително, но нараства и броят на родените трети деца – през 2011 г. те съставляват 7,05%, през 2012 г. – 7,37%, а през 2013 г. – 7,80% от живородените деца за съответната година.

Таблица 4: Поредност на родените деца в периода 2011 – 2013 г.

Година	Общо	Първо	Второ	Трето	Четвърто и повече	Непоказано
2011	71402	37135	25016	5037	3609	605
2012	69678	35954	24514	5138	3671	401
2013	67061	34420	23608	5228	3558	247

Източник НСИ; Таблица МТСП

Увеличава се относителният дял на живородените деца с тегло под 2500 грама – от 8.7% през 2012 г. на 9.0% през 2013 г.

Коефициентът на обща раждаемост⁵ през 2013 г. е 9.2‰, а през предходните 2012 и 2011 г. той е бил съответно 9.5 и 9.6‰.

Броят на живородените момчета (34 044) е с 1 510 по-голям от този на живородените момичета (32 534), или на 1 000 родени момчета се падат 956 момичета.

В градовете и селата живородените са съответно 49 526 и 17 052 деца. Коефициентът на раждаемост в градовете е 9.3‰, а в селата - 8.7‰. През 2012 г. тези коефициенти са били съответно 9.7 и 8.8‰.

Коефициентът на раждаемост общо за ЕС-28 през 2012 г. е 10.4‰ по данни на Евростат. Най-високо равнище на раждаемост от европейските страни има Ирландия - 15.7‰, следват Обединеното кралство (12.8‰) и Франция (12.6‰).

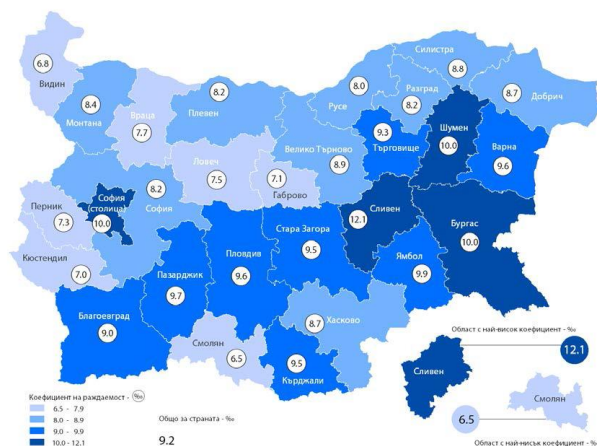
Равнището на раждаемостта в България е на нивото на раждаемостта в страни като Гърция (9.0‰) и Австрия (9.4‰). С най-нисък коефициент на раждаемост в Европейския съюз са Португалия (8.5‰) и Германия (8.4‰).

Запазват се регионалните различия по отношение на раждаемостта.

В регионален аспект най-висока е раждаемостта в областите Сливен - 12.1‰, София (столица), Бургас и Шумен - по 10.0‰. Общо единадесет области имат коефициент на раждаемост над общия за страната - 9.2‰. С най-ниска раждаемост през 2013 г. са областите Видин и Смолян - съответно 6.8 и 6.5‰.

^{5 5} Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.

Фигура 7: Коефициент на раждаемост по области през 2013 година

Източник: НСИ

Таблица 5: Коефициенти на раждаемост и естествен прираст на населението

Година	Раждаемост (на 1 000 души)	Естествен прираст (на 1 000 души)	Тотален коефициент на плодовитост
1990	12.1	-0.4	1.81
1995	8.6	-5.0	1.23
2001	8.6	-5.6	1.24
2005	9.2	-5.4	1.31
2006	9.6	-5.1	1.38
2007	9.8	-5.0	1.42
2008	10.2	-4.3	1.48
2009	10.7	-3.5	1.57
2010	10.0	-4.6	1.49
2011	9.6	-5.1	1.51
2012	9.5	-5.5	1.50
2013	9.2	-5.2	1.48

Източник: НСИ

Таблица 6: Коефициент на раждаемост по местоживееене и статистически райони (раждаемост на 1000 души от населението)

Населени места	Общо	Северо-западен	Северен-централен	Северо-източен	Юго-източен	Юго-западен	Южен-централен
2012 г.							
Общо	9,5	8,4	8,5	9,8	10,3	9,7	9,4
В градовете	9,7	8,6	8,5	9,7	10,1	10,2	9,8
В селата	8,8	8,1	8,6	10,2	10,8	7,2	8,5
2013 г.							
Общо	9,2	7,9	8,3	9,5	10,2	9,3	9,2
В градовете	9,3	7,9	8,2	9,4	9,9	9,8	9,6
В селата	8,7	7,7	8,4	9,8	11,2	7,1	8,4

Източник: НСИ, Таблица МТСП

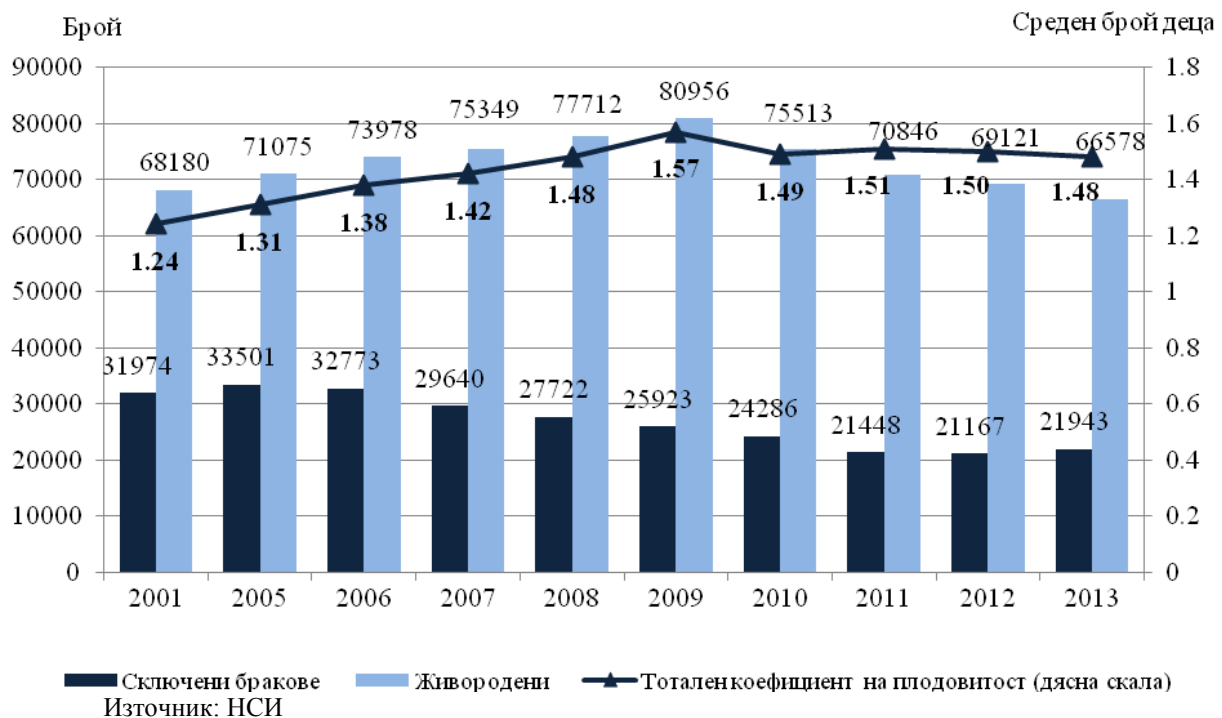
Броят на жените във фертилна възраст (15 - 49 навършени години), или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост оказват съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определят характера на възпроизводството на населението.

Броят на жените във фертилна възраст към 31.12.2013 г. е 1 601 хил., като спрямо предходната година той намалява с близо 24 хил., а спрямо 2001 г. - с 306 хил. жени.

Съществено значение за намалението на раждаемостта оказват и измененията във възрастовата структура на родилните контингенти. Трябва да се има предвид, че близо 90% от ражданията се осъществяват от жените на възраст от 15 до 34 години, които през 2013 г. са 839 хил. и са намалели спрямо 2012 г. (864 хил.) с 2.9%, в сравнение с 2011 г. с 5,9%, а в сравнение с 2001 г. - с 23.1%. Броят на жените в тази възрастова група намалява основно поради по-малкия брой момичета, които влизат във фертилна възраст и емиграционните процеси.

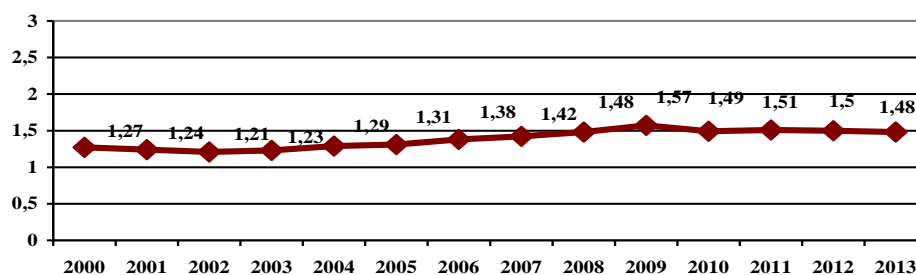
Тоталният коефициент на плодовитост⁶ е един от основните показатели, характеризиращи плодовитостта на жените. **През 2013 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.48.** За сравнение, през 2001 г. той е бил 1.24 деца, през 2011 г. – 1,51, а през 2012 г. - 1.50 деца.

Фигура 8: Сключени бракове и живородени деца; коефициент на плодовитост

⁶ Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година.

Фигура 9: Тотален коефициент на плодовитост за периода 2000 – 2013 г.

Източник: НСИ; Графика МТСП

Тоталният коефициент на плодовитост общо за ЕС-28 е 1.58 деца през 2012 година и 1.57 деца през 2011 г.

Въпреки, че коефициентът на раждаемост намалява около нивата на 2005г., тоталният коефициент на плодовитост запазва умерен темп на нарастване и относително задържане в годините след 2005 г. Подобна картина е показателна за случаите, когато броят на родените деца от една жена във фертилна възраст се запазва умерено висок, но общият брой на родените деца намалява, поради намаляване на родилните контингенти.

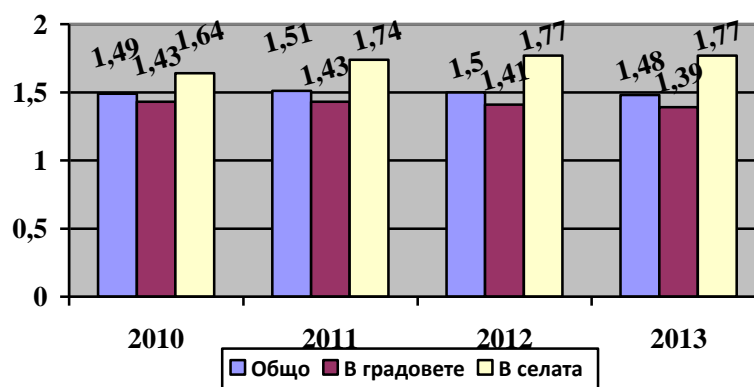
Относително по-високото ниво на раждаемост от 2005 г. до 2009 г. се дължи предимно на повишаването на плодовитостта на родилните контингенти, измерена чрез тоталния коефициент на плодовитост⁷ и раждането на деца от по-висок ранг – второ трето и повече, както и на относително по-бавния темп на намаляване на броя на жените в детеродна възраст.

Докато през 2005 г. средният брой живородени от една жена е бил 1.31 деца, то през 2008г. той достига 1.48, през 2009г. - 1.57, през 2010г. - 1.49 деца, през 2011г. – 1.51 деца, а през 2012 г. – 1.50 деца. Тези стойности на плодовитостта през последните години са най-високите след 1991 г., когато този коефициент е бил 1.65 деца.

Констатация: Броят на жените във фертилна възраст намалява и ще продължава да намалява, поради което ще намалява и абсолютният брой на ражданията в страната, но може да се запазва или увеличава тоталният коефициент на плодовитост, което означава, че биха могли да се увеличават случаите на реализиране на „отложени” раждания и на раждания на деца от по-висок ранг – второ, трето и повече.

⁷ Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година

Фигура 10:Тотален коефициент на плодовитост по местоживеене в страната, 2010-2013 г.

Източник: НСИ; Графика МТСП

Констатация: Коефициентът на обща раждаемост в градовете е по-висок от този в селата, поради по-младата възрастова структура на населението в градовете и по-големият брой родилни континенти. Но тоталният коефициент на плодовитост е по-висок в селата, което поставя въпроса за качеството на отглеждането, възпитанието и социализацията на децата в селата.

България има регресивен тип възпроизводство.

Нетният коефициент на възпроизводство⁸ в страната през 2013 г. е 0,712. През 2010, 2011 г. и 2012 г. е бил съответно: 0.712; 0.719 и 0.715.

Брутният коефициент на възпроизводство в страната през 2013 г. е 0,723, а през 2012 г. е бил 0.727.

Таблица 7: Индекс на заместване на поколенията⁹ към 31.12.2013 г.

Индикатор	Общо	В градовете	В селата
Деца (0-4 г.), бр.	342480	256685	85795
Жени (15-40 г.*)средногодишно, бр.	1171927	915018	256909
Отношение "деца-жени"	0,292	0,281	0,334

* фертилната възраст на жените е 15 – 49 г., но поради факта, че броят на ражданията на жени над 40 г.е малък, индексът е изчислен към жените от 15 до 40 г.вкл.

Средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 26.3 през 2012 г. на 26.5 години през 2013 година. Увеличава се и средната възраст на жените при сключване на брак - от 27.0 през 2012 г. на 27.3 години през 2013 година. При сравняване на двата показателя се очертава обща тенденция - раждането на първо дете да предхожда сключването на брак.

Констатация 7: Средната възраст на жените при раждане на първо дете и при сключване на брак продължава да се увеличава.Налага се обща тенденция – раждането на първо дете да предхожда сключването на брак.

⁸ Нетният коефициент за възпроизводство на населението показва средният брой момичета, които би родила една жена през фертилния си период и които биха доживели до нейната възраст при раждането, ако повъзрастовата плодовитост и смъртност останат такива, каквито са през отчетната година.

⁹ Отношение на деца от 0 до 4 години към жени във фертилна възраст.

Таблица 8: Брой родени деца по възраст на майката – 2011 г. – 2013 г.

Възраст на майката	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Под 15 г.	341	250	301
15-19 г.	7522	7213	6727
20-24 г.	16635	16000	15101
25-29 г.	21364	21115	20563
30-34 г.	17127	16386	15705
35-39 г.	7201	7486	7366
40-44 г.	1142	1141	1220
45-49 г.	59	73	70
Над 50 г.	4	11	5
Непоказано	7	3	3
Общо	71402	69678	67061

Източник: НСИ; Таблица МТСП

През 2013 г. са регистрирани 1 118 случая на **многоплодни раждания**, като при 1 100 от тях са родени по две, а при 17 - по три деца. Спрямо 2012 г. многоплодните раждания са намалели с 20 случая.

През 2010 г. са регистрирани най-голям брой многоплодни раждания от 1960г. досега - 1 244 раждания.

Таблица 9: Многоплодни раждания – брой случаи

Година	Общо	Раждания на 2 деца	Раждания на 3 деца
2010	1244	1191	53
2011	1119	1096	23
2012	1138	1116	22
2013	1118	1100	17

Източник: НСИ; Таблица МТСП

Общият брой на родените **близнаци** през 2013 г. е 2255, като момчетата са 1136, а момичетата – 1119.

От 1991 г. се наблюдава трайна тенденция на увеличаване на **извънбрачните раждания**. Техният относителен дял нараства от 18.5% през 1992 г. на 42.0% през 2001 г., 53.4% през 2009г., 54.1% през 2010г., 56.1% през 2011г., 57.4% през 2012 година. **През 2013 г. броят на живородените извънбрачни деца е 39 375, или 59.1%** от всички живородени. Относителният дял на извънбрачните раждания е по-висок в селата (68.4%) отколкото в градовете (56.0%). Високата извънбрачна раждаемост е резултат от значителното нарастване на броя на фактическите съжителства сред младите хора.

За 69.9% от извънбрачните деца има данни за бащата, което означава, че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак (при 69.0% през 2011 г. и 69.8% през 2012 г.).

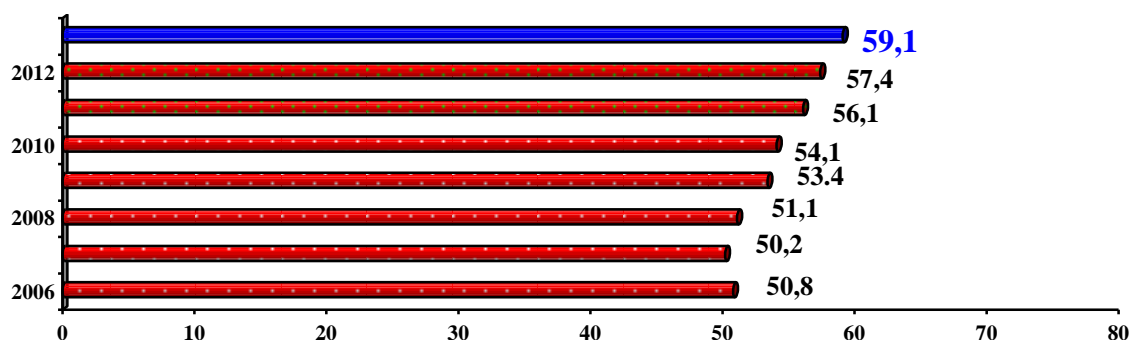
В регионален аспект най-висок е относителният дял на извънбрачни раждания в областите Видин (76.4%), Ловеч (74.9%) и Монтана (73.8%). Над 50% е този дял във всички области на страната, с изключение на областите Кърджали и Благоевград, където той е съответно 43.5 и 43.0%.

Тенденцията на нарастване на относителния дял на извънбрачните раждания е в съответствие с промяната от традиционния семеен модел за сключен граждански брак към свободно съжителство. Новият семеен модел променя и семейните отношения, и

мястото и ролята на семейството в обществото, в посока на намаляване на тяхната икономическа, социална и традиционно - ценностна тежест и значимост.

Повишаването на извънбрачната раждаемост е характерно за повечето страни в Европейския съюз. Най-висок е относителният дял на извънбрачните раждания в Естония - 58.4%, и Словения - 57.6%, а най-нисък - в Гърция - 7.6%.

Фигура 11: Относителен дял на извънбрачните живораждания за периода 2006-2013г.

Източник: НСИ; Графика МТСП

Таблица 10: Плодовитост според брачни и извънбрачни раждания, 2011/2013 г.

БРАЧНИ РАЖДАНИЯ						ИЗВЪНБРАЧНИ РАЖДАНИЯ					
ОБЩО	ПОРЕДНОСТ НА ДЕТЕТО					ОБЩО	ПОРЕДНОСТ НА ДЕТЕТО				
	Първо	Второ	Трето	Четвърто и повече	Непок.		Първо	Второ	Трето	Четвърто и повече	Непок.
2011 г.											
31305	15584	13559	1478	491	193	40097	21551	11457	3559	3118	412
2012 г.											
29591	14656	12866	1518	428	123	40087	21298	11648	3620	3243	278
2013 г.											
27339	13371	12019	1515	371	63	39722	21049	11589	3713	3187	184

Източник: НСИ; Таблица МТСП

Констатация: *Продължава да нараства броят на живородените извънбрачни деца. Ражданията на деца с по-висок ранг от второ дете – трето и четвърто и повече деца, са по-често срещани при извънбрачните раждания.*

Рискови групи по отношение на свободните съжителства и извънбрачните раждания, които се нуждаят от специална държавна подкрепа, са бременните и родилите млади девойки под 15 годишна възраст, както и децата родени от тях. Особено внимание следва да се отделя на семейства и двойки с три и повече деца, които живеят в свободно съжителство.

Значим социален риск крият изключително ранните раждания на момичета под 15 годишна възраст, както и ранните раждания на девойки между 15-19 години. Тези случаи се нуждаят от специална държавна подкрепа. Необходимо е да се повишава и сексуално-репродуктивната култура на тийнейджърите още в училище.

Между 2006 и 2013 г. са родени 2 556 деца от майки на възраст под 15 години. Явлението **раждане на деца от деца** е социално рисково, както от гледна точка на физическото изпитание, така и от гледна точка на психическата неподготвеност за изпълнение на социалната функция с икономически измерения – „отговорно родителство”. Обичайна практика в подобни случаи е отговорностите да бъдат прехвърляни или към семействата на децата/момичетата, родили деца, или към държавните институции, което лишава родените и изоставени деца от семейна среда и поставя държавата пред сериозни икономически и морални изпитания.

1.2.1. Аборти

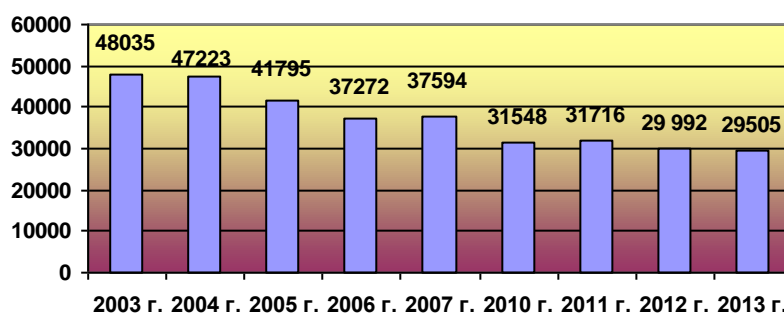
Ежегодно абортите съставляват почти половината от живородените деца.

През 2013 г. при 66 578 живородени деца общият брой на абортите е 29 505.

През 2013 г. броят на абортите намалява с 487 случая в сравнение с 2012 г. От всички извършени аборти **2 694** са по медицински показания при 2 930 през 2012 г. (9.13%/9.77%), **9 848** са спонтанни при 9 821 през 2012 г. (33.38/32.74%) и останалите - по желание – **16 963** при 17 240 през 2012 г. (57.49%/57.48%).

Често абортът е рисков фактор за бъдещите репродуктивни способности на жената, поради което се превръща и в значим социален фактор за регулация на демографския баланс на населението.

Фигура 12: Брой аборти за периода 2003 – 2013 г.

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА) и НСИ; Графика МТСП

Таблица 11: Извършени аборти през 2013 г.

Извършени аборти в лечебните заведения през 2013 г. по възрастови групи и видове аборти (в брой)					
Възраст (в навършени години)	Всичко	Видове аборти			
		По мед. показания	Спонтанни	Криминални	По желание
Общо	29505	2694	9848	–	16963
< 15	137	35	71	–	31
15–19	2453	144	947	–	1362
20–24	5977	254	1796	–	3927
25–29	7234	470	2355	–	4409
30–34	6760	503	2381	–	3876
35–39	5275	928	1714	–	2633
40–44	1531	328	541	–	662
45–49	134	30	43	–	61
> 50	4	2	–	–	2

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА)

Легалният аборт продължава да се приема и да се използва често като предпочитан и достъпен изход за освобождаване от нежелана бременност, макар да са известни опасностите и вредите за здравето и детеродната способност на жената от подобна интервенция. През 2013 г. не са регистрирани криминални аборти, докато през 2012 г. те са 2, през 2011 няма регистрирани криминални аборти, а през 2010 г. е 1 брой. През 2013 г. отново се увеличават абортите на момичетата под 15 години – 137 (0.46%). През 2012 г. те са 111 (0.37%), през 2011 г. те са 182 (0.57%), а през 2010 г. са били 119 (0.38%). Общо абортите на момичета и девойки под 19 г. през 2013 г. са 2590 (8,77%), през 2012 г. са 2 744 (9.15%), а 2011 г. са 3 269 (10.31%). Нараства броят на спонтанните аборти – 9848 през 2013, 9821 през 2012 г., 9 689 през 2011 г., 9 999 през 2010 г. Намалява броят на абортите по желание – 16 963 през 2013, 17 240 през 2012 г., 19 525 през 2011 г., 19 264 през 2010 г. Абортите по желание съставляват ок. 57.49% (при 57.48% през 2012 г.) от общия брой на абортите през 2013 г. Най-голям е броят и дялът на абортите в най-репродуктивните възрастови групи - 25-29 г. – 7 234 (24.52%) при 7 251 (24.18%) през 2012 г. и 30-34 години – 6 760 (22.91%) при 7 245 (24.16%) през 2012 г.

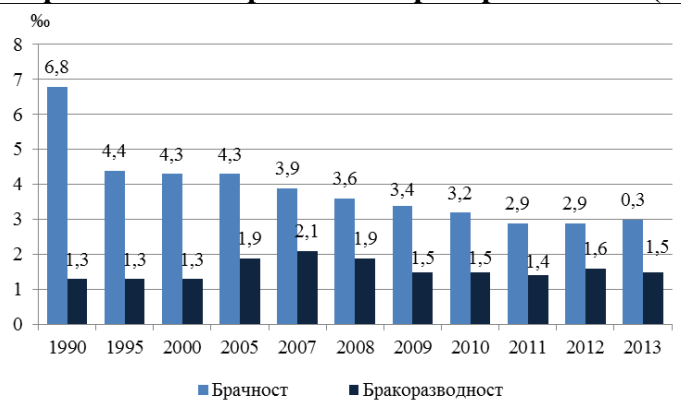
Броят на абортите на 1000 живородени в България през 2012 г. е 433.91‰ и е 2 пъти по-висок от средния за ЕС (216.33‰).

1.2.2. Семейства и семейни отношения. Бракове и разводи.

По данни на преброяването на населението и жилищния фонд през 2011 г. към 1.02.2011 г. населението в България живее в 3 006 376 домакинства (обикновени или колективни) със среден брой членове в домакинството – 2.4 лица. Близо три четвърти (73.3%) от всички домакинства в страната живеят в градовете. Към същата дата семействата в страната са общо 2 123 224, от които 1 537 777 (72.4%) живеят в градовете, а 585 447 (27.6%) живеят в селата. Средният брой на членовете в едно семейство през 2011 г. е 2.7 при 3.0 през 1965 г. Най-голям е броят на семействата, съставени от двама съпрузи с никога невстъпвали в брак деца – 996 446 от всички семейства в страната. Семействата от двама съпрузи без деца са 813 995, а семействата, съставени от един родител с никога невстъпвали в брак деца са 312 783.

Регистрираните юридически бракове през 2013 г. са 21 943 - със 776 повече спрямо предходната година. От всички регистрирани бракове 77.7% (17 047) са сред населението в градовете, докато в селата са сключени 4 896 брака. Коефициентът на брачност¹⁰ е 3.0‰, като за сравнение през 2012 г. той е бил 2.9‰, а през 2001 г. - 4.0‰.

Фигура 13: Коефициенти на брачност и бракоразводност (На 1 000 души)

Източник: НСИ

¹⁰ Брой сключени бракове на 1 000 души от населението

През 2013 г. средната възраст при сключване на първи брак за мъжете и жените е съответно 30.3 и 27.3 години. Спрямо предходната година средната възраст се увеличава с 0.1 години при мъжете и 0.3 години при жените.

Областта с най-много бракове на 1 000 души от населението е Кърджали (4.3‰), следват областите Разград (4.2‰) и София (столица) (3.8‰). Най-нисък е коефициентът на брачност в областите Видин - 1.5‰, и Враца - 1.7‰.

Броят на разводите през 2013 г. е 10 908 и е с 1 039 по-малък от този през 2012 година. От всички прекратени бракове 83.0% се отнасят за населението в градовете.

Най-голям е делът на браковете, прекратени по „взаимно съгласие“ (63.4%), следват причините „несходство в характерите“ (26.5%) и „фактическа раздяла“ (7.5%). През 2013 г. средната продължителност на брака до неговото прекратяване е 14.6 години.

Таблица 12: Средна възраст при развод през 2012 г. по пол и местоживееене

Пол	Местоживееене		
	Общо	В градовете	В селата
2012 г.			
Мъже	41,3	41,3	41,3
Жени	37,7	37,7	37,4
2013 г.			
Мъже	42,9	42,8	43,2
Жени	39,3	39,3	39,5

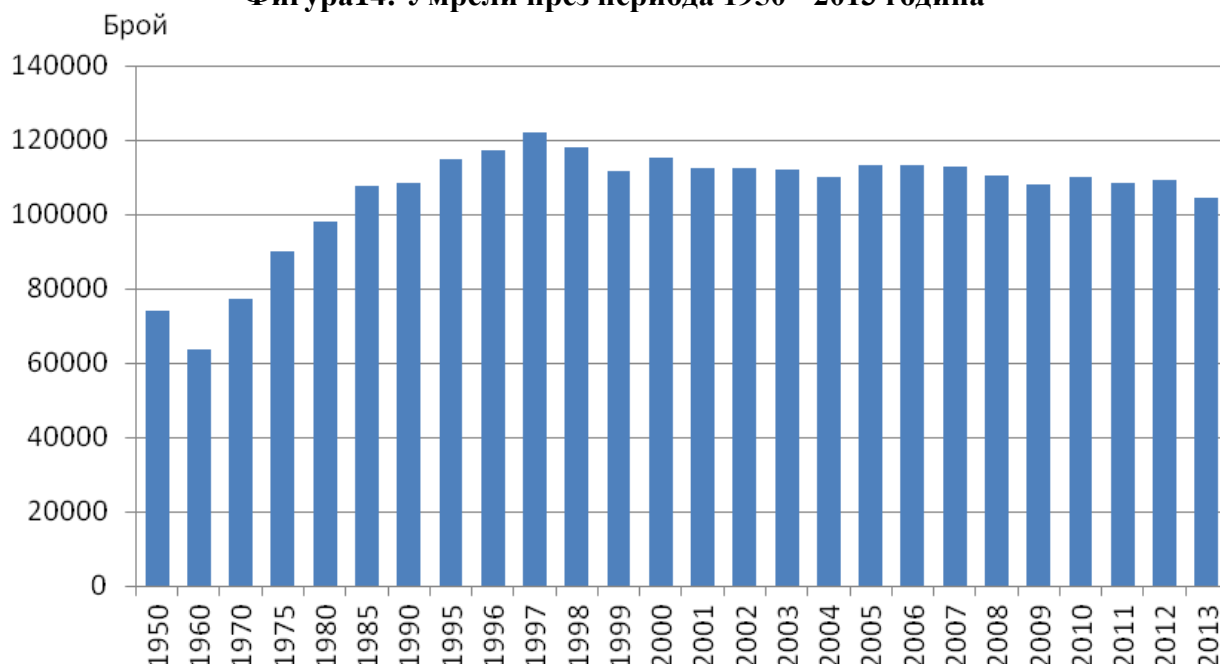
Източник на данните: НСИ, Изследване на брачността и бракоразводността; Таблица МТСП

1.3. СМЪРТНОСТ

1.3.1. Обща смъртност

Броят на умрелите през 2013 г. е 104 345 души, а коефициентът на обща смъртност¹¹ - 14.4‰. Спрямо предходната година броят на умрелите намалява с 4 936 случая, или с 4.5%. Въпреки намалението в абсолютния брой на починалите лица нивото на общата смъртност все още е твърде високо. За сравнение, през 2012 г. спрямо предходната 2011 г. броят на умрелите се увеличава с 1 023 случая, или с 0.9%, а коефициентът на общата смъртност е 15.0‰.

Фигура14: Умрели през периода 1950 - 2013 година

Източник: НСИ

Смъртността сред мъжете (15.5‰) продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените (13.3‰). През 2013 г. на 1 000 жени умират 1 107 мъже. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (20.5‰) отколкото в градовете (12.1‰).

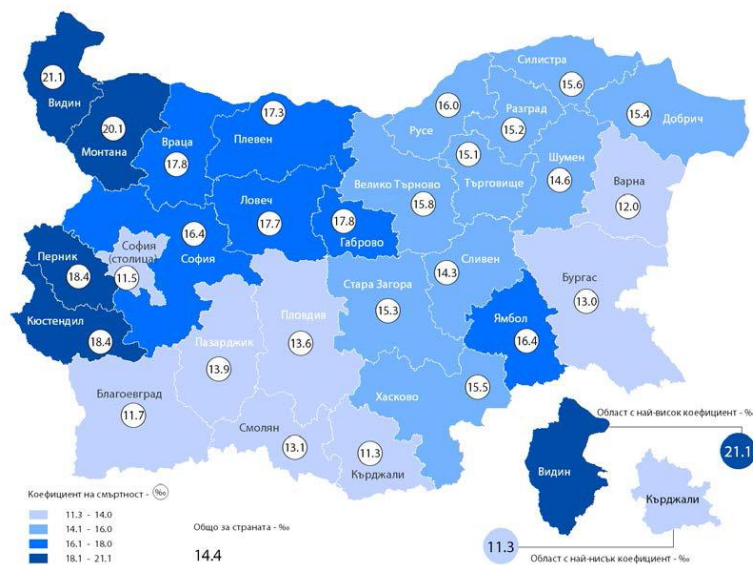
Общо за ЕС-28 коефициентът на смъртност през 2012 г. е 9.9‰ (през 2011 г. е 9.6‰). В сравнение с европейските страни равнището на общата смъртност на населението в България е доста по-високо (14.4‰). С най-ниска смъртност са Ирландия - 6.3‰, и Кипър - 6.6‰. В Люксембург, Малта, Нидерландия, Франция, Испания и Обединеното кралство коефициентът на смъртност е под 9.0‰. По-висок е този показател в Латвия - 14.3‰, Литва - 13.7‰, и Унгария - 13.0‰.

С най-висока смъртност в страната се отличават областите Видин - 21.1‰, Монтана - 20.1‰, Перник и Кюстендил - по 18.4‰. Общо девет са областите със

¹¹ Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

смъртност, по-ниска от общата за страната, като най-нисък е този показател в областите Кърджали - 11.3‰, София (столица) - 11.5‰, и Благоевград - 11.7‰.

Фигура 15: Коефициент на смъртност по области през 2013 година

Източник: НСИ

Таблица 13: Коефициенти на обща, детска и преждевременна смъртност

Година	Обща смъртност ¹² ‰	Детска смъртност ¹³ ‰	Преждевременна смъртност ¹⁴ %
1990	12.5	14.8	29.7
1995	13.6	14.8	28.3
2001	14.2	14.4	25.2
2005	14.6	10.4	24.6
2006	14.7	9.7	24.6
2007	14.8	9.2	24.1
2008	14.5	8.6	24.1
2009	14.2	9.0	24.4
2010	14.6	9.4	23.4
2011	14.7	8.5	23.3
2012	15.0	7.8	22.3
2013	14.4	7.3	22.4

Източник: НСИ

¹²Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

¹³ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

¹⁴ Относителен дял на умрелите лица под 65-годишна възраст от общия брой на умиралията.

Шест са водещите болестни фактори и причини за умираанията за последните осем години, чието регулиране изисква предприемане на сериозни превантивни профилактични здравни дейности:

- Болести на органите на кръвообращението
- Новообразувания
- Болести на дихателната система
- Болести на храносмилателната система
- Външни причини за заболяемост и смъртност
- Симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, неклассифицирани другаде (R00-R99).

Умираанията при мъжете са с 5309 повече в сравнение с тези при жените. Повисок е леталният изход при мъжете по причина на инфекциозни и паразитни болести, новообразувания, болести на дихателната система, болести на храносмилателната система, болести на пикочо-половата система, вродени аномалии, външни причини на заболяемост и смъртност. Умираанията при жените са повече от тези при мъжете по причина на болести на ендокринната система, разстройства на храненето и на обмяната на веществата, болести на органите на кръвообращението, симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, неклассифицирани другаде.

Умираанията в по-високите възрастови групи са разпределени по следния начин:

Таблица 14: Брой умираания по възрастови групи

Възрастови групи	2012 г.	2013 г.
50-54 г.	3 732	3 501
55-59 г.	5 749	5 601
60-64 г.	8 625	8 078
65-69 г.	10 255	10 409
70-74 г.	12 376	11 563
75-79 г.	18 192	16 670
80-84 г.	20 393	19 365
85+ г.	23 713	22 943

Източник НСИ, Таблица МТСП

Констатация: През 2013 г. намалява общата смъртност. Въпреки намалението в абсолютния брой на починалите лица, нивото на общата смъртност все още е твърде високо. Смъртността сред мъжете продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените. Задържащото се високо ниво на смъртността се дължи предимно на умираанията на хора в по-високите възрастови групи.

Таблица 15: Умирения по причини

Година	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Общо	113 374	113 438	113 004	110 523	108 068	110 165	108 258	109 281	104 345
Клас I. Някои инфекциозни и паразитни болести (A00-B99)	650	624	710	639	587	602	520	626	518
Клас II. Новообразувания (C00-D48)	17 937	17 710	17 992	18 179	17 157	16 672	16 955	18 299	18274
Клас III. Болести на кръвта, кръвотворните органи и отделни нарушения, включващи имунния механизъм (D50-D89)	152	160	179	134	160	133	144	135	143
Клас IV .Болести на ендокринната система, разстройства на храненето и на обмяната на веществата (E00-E90)	1 979	2 237	2 166	2 181	1 989	1 804	1 641	1 723	1446
Клас V. Психични и поведенчески разстройства (F00-F99)	121	118	76	90	77	89	77	87	85
Клас VI. Болести на нервната система (G00-G99)	831	841	975	1 026	954	976	995	1 124	959
Клас VII. Болести на окото и придатъците му (H00-H59)	4	6	3	-	7	2	6	4	2
Клас VIII. Болести на ухото и мастоидния израстък (H60-H95)	6	2	1	1	3	6	6	3	-
Клас IX. Болести на органите на кръвообращението (I00-I99)	74 932	75 332	74 380	71 492	71 306	74 392	72 581	71 644	67911
Клас X. Болести на дихателната система (J00-J99)	4 469	4 181	4 540	4 466	4 154	4 069	4 012	3 974	3512
Клас XI. Болести на храносмилателната система (K00-K93)	3 312	3 196	3 493	3 561	3 268	3 279	3 262	3 553	3628
Клас XII. Болести на кожата и подкожната тъкан (L00-L99)	52	37	35	24	27	32	22	32	43
Клас XIII. Болести на костно-мускулната система и на съединителната тъкан (M00-M99)	86	69	54	52	38	42	58	48	40
Клас XIV. Болести на пикочо-половата система (N00-N99)	1 193	1 187	1 320	1 354	1 239	1 177	1 165	1 350	1289
Клас XV. Бременност, раждане и послеродов период (O00-O99)	8	9	9	5	4	6	2	3	8
Клас XVI. Някои състояния, възникващи през перинаталния период (P00-P96)	279	279	293	280	323	283	290	237	238
Клас XVII. Вродени аномалии (пороци на развитието), деформации и хромозомни аберации (Q00-Q99)	251	185	169	207	152	169	142	143	156
Клас XVIII. Симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, неклассифицирани другаде (R00-R99)	3 181	3 351	2 812	2 933	3 207	3 396	3 562	3 238	3331
Клас XX. Външни причини за заболяемост и смъртност (V01-Y98)	3 931	3 914	3 797	3 899	3 416	3 036	2 818	3 058	2762

Източник: НСИ, Таблица МТСП

1.3.2. Преждевременна смъртност

Показателят за преждевременната смъртност¹⁵ през 2013 г. е 22.4% и е с 0.1 процентни пункта по-висок спрямо 2012 година. В стойностите на показателя за преждевременната смъртност има съществени разлики при мъжете и жените. Докато умрелите жени на възраст до 64 години вкл. са 14.2% от всички умрели жени, то при мъжете този относителен дял е почти два пъти по-голям - 29.8%.

Таблица 16: Коефициенти на преждевременна смъртност през 2013 г. по местоживеене (%)

Пол	Местоживеене		
	Общо	Град	Село
Общо	22,4	24,9	18,4
Мъже	29,8	32,7	25,2
Жени	14,2	16,4	10,8

Източник: НСИ

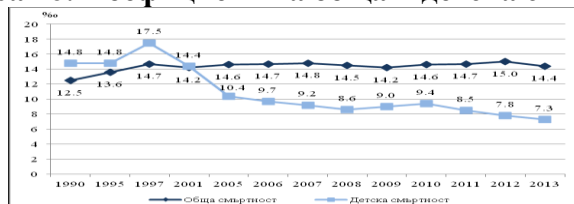
1.3.3. Детска смъртност

През 2013 г. в страната са починали 489 деца на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност¹⁶ е 7.3%. След достигнатото високо равнище през 1997 г. - 17.5% (най-висока стойност от 1990 г. досега), коефициентът на детска смъртност непрекъснато намалява. През 2001 г. той е 14.4%, през 2005 г. - 10.4%, и през 2012 г. - 7.8%. Достигнатото ниво на детска смъртност през последната година е най-ниското в демографското развитие на страната.

В регионален аспект през 2013 г. в общо дванадесет области коефициентът на детска смъртност е по-нисък от средния за страната, като най-нисък е в областите Търговище - 2.7%, Варна - 4.2%, и София (столица) - 4.7%. Най-висока стойност на коефициента на детска смъртност е регистрирана в област Ловеч (16.5%). По-висок от общия за страната е коефициентът на детска смъртност и в областите Шумен (12.9%), Сливен (12.8%) и Пазарджик (11.1%).

Независимо от положителната тенденция в намаляването на нивото на детската смъртност в България тя продължава да е по-висока от детската смъртност в страните от Европейския съюз. Само Румъния (9.0%) има по-висока стойност на този показател от нашата страна. В повечето страни в Европейския съюз коефициентът на детска смъртност е под 5.0%, като най-ниски са стойностите му в Словения - 1.6%, Финландия - 2.4%, и Люксембург - 2.5%.

Фигура 16: Коефициент на обща и детска смъртност

Източник: НСИ

¹⁵ Относителен дял на умиращите на лица под 65-годишна възраст към общия брой умирация.

¹⁶ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

Общо за ЕС-28 коефициентът на детска смъртност през 2012 г. е 3.8‰ а през 2011 г. е бил 3.9‰.

Сериозно внимание и предприемане на мерки изисква констатираната по-висока смъртност на децата в селата (на 1000 живородени).

Таблица 17: Умрели деца на възраст до 1 год. през 2012 г. и 2013 г.

Година	Общо	В градовете	В селата
2012	536	368	168
2013	489	331	158
На 1000 живородени			
2012	7,8	7,1	9,6
2013	7,3	6,7	9,3

Източник: НСИ/НЦОЗА

Таблица 18: Умрели деца на възраст под 1 година

Година	Брой умрели деца
2004	814
2005	739
2006	720
2007	690
2008	668
2009	729
2010	708
2011	601
2012	536
2013	489

Източник: НСИ; Таблица МТСП

Таблица 19: Коефициенти на детска смъртност по местоживеене

Период/ Година	Местоживеене		
	Всичко	В градовете	В селата
Коефициент на мъртвораждаемост ¹⁷ (‰)			
2013	7.2	6.6	8.8
Коефициент на неонатална смъртност ¹⁸ (‰)			
2013	4,2	3,9	5,3
Коефициент на късна неонатална смъртност ¹⁹ (‰)			
2013	1,1	1,0	1,6

¹⁷ Дефиниция на Световната здравна организация - МКБ 10, том 2, стр. 155 – брой на мъртвородените разделен на броя на всички родени деца, умножено по 1000.

¹⁸ Неонаталната смъртност показва броя на умрелите деца от първия до двадесет и седмия ден от раждането им включително, на 1 000 живородени деца.

¹⁹ Късната неонатална смъртност е отношението между броя на умрелите деца от седмия до двадесет и седмия ден от раждането им включително, и броя на живородените деца.

Коефициент на постнеонатална смъртност ²⁰ (‰)			
2013	3,1	2,8	4,3
Коефициент на перинатална смъртност ²¹ (‰)			
2013	10,3	9,5	12,5

Източник: НСИ, таблица МТСП

1.3.4. Майчина смъртност

До 2011 г. относително устойчива е тенденцията на намаляване на майчината смъртност. През 2011 г. майчината смъртност е с най-ниски стойности – 2.8, докато през 2000 г. тя е 17.6.

През 2012 г. обаче, майчината смъртност се увеличава – стойността на този показател е 4.3, а през 2013 нараства до 12.0.

Таблица 20: Майчина смъртност, 2000г. – 2013г.²²

Години	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Майчина смъртност	17,6	19,1	16,5	5,9	10,0	11,3	6,8	10,6	6,4	4,9	7,9	2,8	4,3	12,0

Източник: МЗ/НСИ; Таблица МТСП

²⁰ Постнеонаталната смъртност (късна детска смъртност) е отношението между броя на умрелите деца от двадесет и осмия ден от раждането им до 1 година и броя на живородените, от които предварително е изваден броят на децата, умрели до двадесет и седмия ден от раждането им включително.

²¹ Перинаталната смъртност показва броя на мъртвородените деца и на тези от живородените, умрели през първите шест дни от раждането, на 1 000 родени (живородени и мъртвородени), т.е. смъртността от двадесет и осмата седмица на вътрешноутробното съществуване до края на шестия ден от живота.

²² Майчината смъртност се изчислява като отношение между броя на умрели бременни или родилки към броя на живородените деца, умножено по 100 000 (или майчината смъртност се изчислява като съотношение на броя на умираанията по причини от клас "Бременност, раждане и послеродов период" и броя на живородените, умножено по 100 000).

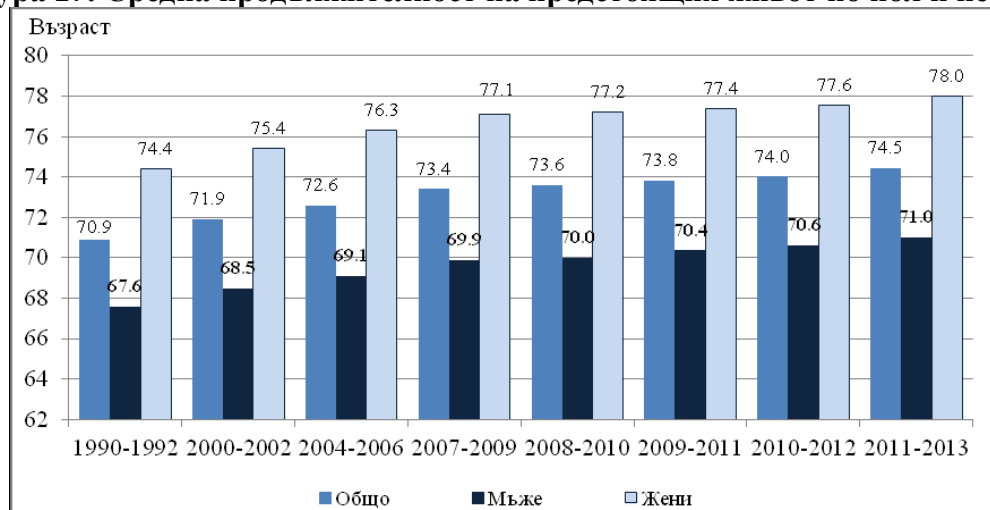
1.3.5. Средна продължителност на предстоящия живот

Различните равнища на смъртност сред мъжете и жените, както и сред населението в градовете и селата, определят и разликата в средната продължителност на предстоящия живот на различните групи население.

Средната продължителност на предстоящия живот²³ общо за населението на страната, изчислена за периода 2011 - 2013 г., е 74.5 години. Спрямо предходния период (2010-2012 г.) тя се увеличава с 0.4 години. Средната продължителност на предстоящия живот общо за населението на страната, изчислена за периода 2010 - 2012 г., е 74.0 години. През периода 2000 - 2002 г. този показател е бил 71.9 години, или за десет години средната продължителност на живота се е увеличила с 2.1 години.

Средната продължителност на живота при мъжете е 71.0 години, докато при жените е със 7 години по-висока - 78.0 години. Средната продължителност на предстоящия живот е с 2.7 години по-висока за населението в градовете (75.3 години) отколкото за населението в селата (72.6 години).

Фигура 17: Средна продължителност на предстоящия живот по пол и периоди

Източник: НСИ

През 2012 г. общо за ЕС-28 средната продължителност на живота е 80.3 години. При мъжете и жените тя е съответно 77.5 и 83.1 години.

Средната продължителност на живота е най-висока в Испания - 82.5, Италия - 82.4, и Франция - 82.1 години. Общо в 20 страни на ЕС средната продължителност на живота на населението е над 80 години. Най-ниска в ЕС е средната продължителност на живота на населението в Литва (74.1), Латвия (74.1) и България (74.5).

Наблюдават се съществени различия между очакваната продължителност на живота при раждане средно за населението на държавите-членки в ЕС-28 и за населението в България. Очакваната продължителност на живота при раждане за мъжете в България е с 6.6 години, а за жените – с 5.2 години по-ниска от тази при мъжете и жените в ЕС-28.

²³ Предварителни данни.

Таблица 21: Очаквана продължителност на живота при раждане (в години)

Държави	Мъже 2011 г.	Жени
ЕС-28	77.4	83.1
България	70.7	77.8
2012 г.		
ЕС-28	77.5	83.1
България	70.9	77.9

Източник: Евростат; Таблица МТСП

Подобни различия съществуват и при очакваната продължителност на живота на населението в ЕС-28 и населението в България след 65 годишна възраст. През 2012 г. очакваната продължителност на живота на мъжете и жените над 65 години в България е с 3.8 години по-ниска от средната при мъжете и жените от държавите-членки на ЕС-28.

Таблица 22: Очаквана продължителност на живота след 65 годишна възраст (в години)

Държави	Мъже 2011 г.	Жени
ЕС-28	17.8	21.3
България	14.0	17.3
2012 г.		
ЕС-28	17.7	21.1
България	13.9	17.3

Източник: Евростат

Констатация: Наблюдават се съществени различия между очакваната продължителност на живота при раждане средно за населението на държавите-членки в ЕС-28 и населението в България. Очакваната продължителност на живота при раждане за мъжете и жените в България е по-ниска от тази при мъжете и жените в ЕС-28. Очакваната продължителност на живота на мъжете и жените над 65 години в България е по-ниска от средната при мъжете и жените от държавите-членки на ЕС-28.

1.4. ВЪТРЕШНА И ВЪНШНА МИГРАЦИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст (нетното салдо от външната миграция), който също е отрицателен - минус 1 108 души. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от страната.

Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция, е -0.2% ²⁴.

През 2013 г. седем области имат положителен механичен прираст: София (столица) - (7.1%), Варна (3.8%), Бургас (3.7%), Пловдив (3.1%), Стара Загора и Шумен - по 0.4%, и Русе (0.2%).

С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са областите Смолян (-15.0%), Кюстендил (-7.7%) и Враца (-7.5%).

1.4.1. Преселвания между населените места в страната (вътрешна за страната миграция)

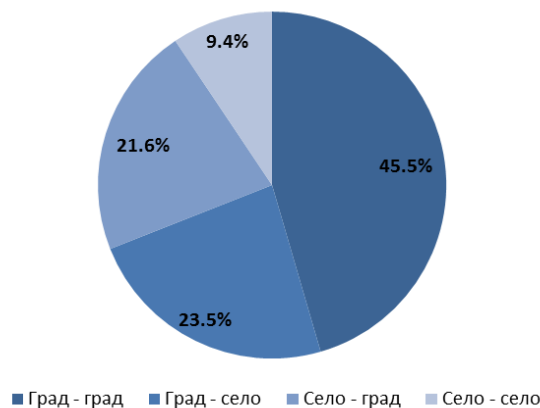
През 2013 г. в преселванията между населените места в страната са участвали **86 378** лица. През 2012 г. в преселванията между населените места в страната са участвали 82 197 лица. За сравнение, през 2011 г. те са били 90 646 души, а през 2010 г. – 151 694.

От всички, които са променили своето обичайно местоживеење вътре в страната, 45.2% са мъже и 54.8% - жени.

По отношение на възрастовата структура с най-голям относителен дял сред преселващите се са лицата във възрастовата група 20 - 39 години (35.2%), следвани от лицата под 20 години (26.7%). Значително по-малък е дялът (16.0%) на 40 - 59-годишните и на тези на 60 и повече навършени години - 22.1%.

Най-голямо териториално движение има по направлението „град - град“ (45.5%). Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село - село“ (9.4%). Относителният дял на преселилите се от градовете в селата (23.5%) е по-голям отколкото в обратното направление - „село - град“ (21.6%).

Фигура 18: Направления на вътрешната миграция през 2013 година

Източник: НСИ

В резултат на преселванията между градовете и селата населението на градовете е намаляло с 1 617 души, респективно с толкова се е увеличило населението в селата.

²⁴ Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината.

От преселващите се в страната за свое ново местоживеее най-голям брой са избрали област София (столица) (17 310). Областите с най-големи относителни дялове в миграционния поток към област София (столица) са София - 9.1%, Благоевград - 6.9%, Пловдив - 6.3%, и Плевен и Бургас - по 5.0%.

Най-малко преселили се в столицата има от областите Разград (0.8%) и Силистра (1.0%).

Констатация: Въпреки незначителните отклонения и през 2013 г. продължава процесът на урбанизация на населението в страната. Най-голямо движение на населението вътре в страната се наблюдава по направлението град-град. Развива се обаче, процесът на миграция на населението по направлението град-село. Относителният дял на преселилите се от градовете в селата е по-голям отколкото в обратното направление - „село - град“. С най-голям относителен дял сред преселващите се са млади хора – на възраст под 20 г. и между 20 и 39 години.

1.4.2. Миграция от страната в чужбина (миграция извън страната/емиграция)

През 2013 г. 19 678 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина. В сравнение с 2012 г. броят им се увеличава с 3 063, а в сравнение с 2011 г. – с 10 161.

Сред заминалите в чужбина 50.0% са мъже. Близко 56% от емигрантите са на възраст между 20 - 39 години. Във възрастовата група 40 - 59 години относителният дял на емигрантите е 21.5%. Най-младите емигранти (под 20 години) са 14.2%, а тези на 60 и повече навършени години - 8.9% от всички емигранти.

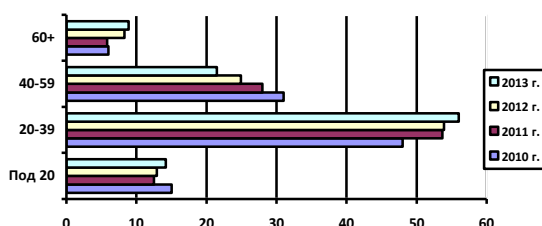
Таблица 24: Профил на мигрантите от страната в чужбина по възраст (%)

Година	Възраст			
	Под 20 г.	20-39 г.	40-59 г.	Над 60 г.
2010 г.	15	48	31	6
2011 г.	12,5	53,7	28	5,8
2012 г.	12.9	53.9	24.9	8.3
2013 г.	14,2	56	21,5	8,9

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Констатация: Миграцията на населението извън страната и през 2013 г. остава значително по-ниска от тази през 2010 г. (27 708 лица). Нараства делът на заминаващите в чужбина на възраст 20-39 г., които съставляват вече 56% от всички заминаващи в чужбина.

Фигура 19: Профил на мигрантите от страната в чужбина по възраст (%)

Източник: НСИ; Графика МТСП

1.4.3. Миграция от чужбина в страната и имиграция

Лицата, които са сменили местоживеенето си от чужбина в България, или потокът на имигрантите включва български граждани, завърнали се в страната, както и граждани на други държави, получили разрешение за постоянно пребиваване в страната.

През 2013 г. 18 570 лица са променили своето обичайно местоживеене от чужбина в България. Относителният дял на мъжете е 56.5%, а на жените – 43.5%.

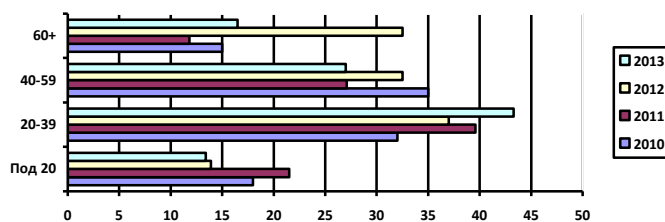
Сред дошлите да живеят в страната 43.3% са във възрастовата група 20 – 39 години, а 27.0% са на възраст 40 – 59 години. Най-младите имигранти (под 20 години) са 13.4%, а най-възрастните – на 60 и повече години – 16.3%.

Таблица 25: Профил на мигрантите от чужбина в страната по възраст (%)

Година	Възраст			
	Под 20 г.	20-39 г.	40-59 г.	Над 60 г.
2010 г.	18	32	35	15
2011 г.	21,5	39,6	27,1	11,8
2012 г.	13,9	37,0	32,5	16,5
2013 г.	13,4	43,3	27,0	16,3

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Фигура 20: Профил на мигрантите от чужбина в страната по възраст (%)

Имигранти

През 2013 г. в Агенцията по заетостта са издадени 706 разрешения за работа в България на граждани от трети страни.

Граждани на ЕС, живеещи в друга държава-членка²⁵

Гражданите на ЕС, живеещи в друга държава-членка съставляват 2,7% от населението на ЕС през 2012 г. През 2012 г. 34,3 милиона чуждестранни граждани са живяли в ЕС-27, което представлява 6.8% от населението на ЕС-27. Тази чуждестранна популация включва 13,6 милиона граждани на ЕС, живеещи в друга държава-членка или 2,7% от населението на ЕС-27 и 20,7 милиона, които не са граждани на ЕС или 4,1% от населението на ЕС-27.²⁶

През 2012 г. най-голям брой чужди граждани са регистрирани в Германия (7.4 млн. души или 9% от общото население; Испания (5,6 милиона или 12%), Италия и Обединеното кралство (и двете 4,8 милиона или 8%) и Франция (3,9 млн. или 6%). Като цяло, повече от три четвърти от чуждестранните граждани в ЕС-27 са живели в тези пет държави-членки.

²⁵ Наличните данни са за 2012 г.

²⁶ European social statistics pocketbook, 112/2013 - 17 July 2013

Сред страните членки на ЕС, най-висок дял на чуждестранни граждани в населението се наблюдава в Люксембург (44% от общото население), следвана от Кипър (20%), Латвия и Естония (и двете 16%). **Процентът на чуждестранните граждани е по-малко от 1% в Полша, Румъния, Хърватия, България и Литва.** Люксембург също се отчита най-висок дял на чуждестранни граждани на ЕС (38% от общото население), следвана от Кипър (13%), Ирландия (9%) и Белгия (7%). Освен Латвия (16%) и Естония (15%) най-голям дял на граждани от страни извън ЕС е регистрирано в Гърция, Испания, Кипър и Австрия (всички 7%).

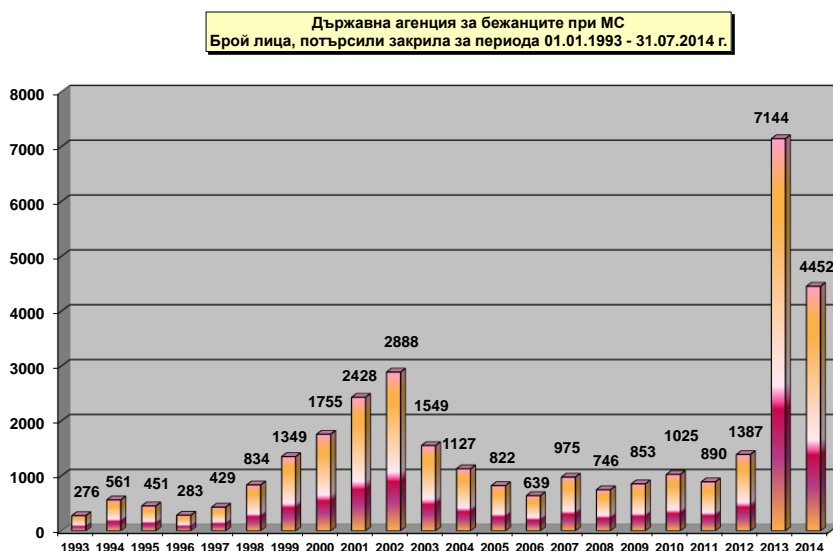
Констатация: Към 2012 г. дялът на чуждестранните граждани (от държави-членки на Европейския съюз или от държави извън Европейския съюз) в България е под 1% от общото население. В зависимост от глобалните и регионални икономически и политически процеси, този относителен дял би могъл сериозно да нараства.

Бежанци

През 2013 г. броят на потърсилите закрила в Република България надхвърли 7000, което е с над 5 пъти повече от 2012 г. и десетократно повече от предходните години. Развитието на политическите процеси в региона очертава тенденция за нестабилност в миграционните потоци и очаквания за значителен и траен натиск върху границите на Р България от лица, бягащи от застрашените държави. Основните политики в тази ситуация са ефективно управление на границите и миграционните процеси, както и успешна интеграция на законно пребиваващите.

За 2013 г. хуманитарен статут и статут на бежанец са получили 2462 лица. От 1 януари 2014 г. до средата на март 2014 г., само за два месеца и половина, броят на лицата на потърсили закрила в България е над 1900. За същия период са издадени нови 2450 решения за предоставяне на бежански и хуманитарен статут, като 90% от тях са на сирийски граждани, от които над 1000 са на деца.²⁷

Фигура 22: Брой лица, потърсили закрила за периода 01.01.1993 г. – 31.07.2014 г.

Източник: Държавна Агенция за бежанците при МС

²⁷ Национална стратегия за интеграция на лицата, получили международна закрила в Република България (2014-2020 г.), МТСП

1.4.4. Механичен прираст на населението (нетно салдо от външната миграция)

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст (нетното салдо от външната миграция), който също е отрицателен - минус 1 108 души. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от страната. През 2012 г. механичният прираст е бил – минус 2 512 души, през 2011 г – минус 4 795 души, а през 2010 г. – минус 24 190 души.

Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция, е -0.2% ²⁸. През 2012 г., подобно на 2011 г. този коефициент е бил -0.7% . Стойностите на този коефициент за последните години са значително по-ниски от 2010 г. ($-3,2\%$).

Таблица 26: Заселвания, преселвания и механичен 2012 - 2013 г.

Възраст	2012			2013		
	Заселени в страната	Изселени от страната	Механичен прираст	Заселени в страната	Изселени от страната	Механичен прираст
Общо	14,103	16,615	-2,512	18,570	19,678	-1,108
0 - 4	635	893	-258	730	507	223
5 - 9	386	345	41	574	701	-127
10 - 14	299	293	6	446	546	-100
15 - 19	644	607	37	738	1,035	-297
20 - 24	1475	2,386	-911	2580	3,333	-753
25 - 29	1224	2,674	-1,450	2071	3,425	-1,354
30 - 34	1261	2,106	-845	1714	2,314	-600
35 - 39	1263	1,786	-523	1680	1,851	-171
40 - 44	1248	1,381	-133	1364	1,476	-112
45 - 49	1082	1,117	-35	1201	1,088	113
50 - 54	1139	910	229	1196	858	338
55 - 59	1114	734	380	1254	802	452
60 - 64	1103	672	431	1282	719	563
65 - 69	699	345	354	953	405	548
70 - 74	313	165	148	438	258	180
75 - 79	152	85	67	194	211	-17
80 +	66	116	-50	155	149	6

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Констатация: *Отрицателният механичен прираст през 2013 г. се формира предимно от изселвания на лица на възраст от 5 до 44 години, като преобладават лицата на възраст 25-29 г. А положителният механичен прираст се формира главно от заселвания на лица в по-високите възрастови групи – 44-79 години.*

²⁸ Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината.

Констатация: През 2013 г. се увеличават областите с положителен механичен прираст и те са 7. През 2012 г. те са били 4, през 2011 г. – 6, а през 2010 г. – 2.

Констатация: Намалението на населението в страната и през 2013 г., подобно на 2012г. и на 2011 г., не е резултат на отрицателен механичен прираст (разликата между броя на заселилите се и изселилите се от страната, а се дължи главно на отрицателния естествен прираст (по-висок брой на умираанията в сравнение с броя на ражданията).

ЧАСТ II. СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО. СОЦИАЛНИ НЕРАВЕНСТВА, СОЦИАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ. РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ. СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ.

2.1. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ПОЛ

Мъжете са 3 524 945 (48.6%), а жените - 3 720 732 (51.4%), или на 1 000 мъже се падат 1 056 жени.

Неравномерно е разпределението на мъжете и жените по възраст. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 52 години. С нарастване на възрастта се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Таблица 27: Население към 31.12.2013 г. по възраст и пол

ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	ПОЛ		
	Всичко	Мъже	Жени
ОБЩО	7 245 677	3 524 945	3 720 732
0	64 755	33 054	31 701
1 - 4	277 725	142 685	135 040
5 - 9	334 783	172 308	162 475
10 - 14	318 881	163 878	155 003
15 - 19	318 714	164 105	154 609
20 - 24	433 186	223 177	210 009
25 - 29	488 936	253 073	235 863
30 - 34	498 179	259 290	238 889
35 - 39	553 603	285 514	268 089
40 - 44	529 290	272 767	256 523
45 - 49	482 688	245 513	237 175
50 - 54	498 188	249 183	249 005
55 - 59	511 031	246 883	264 148
60 - 64	518 051	239 372	278 679
65 - 69	460 811	202 315	258 496
70 - 74	346 837	143 806	203 031
75 - 79	288 002	112 278	175 724
80 +	322 017	115 744	206 273

Констатация: Неравномерно е разпределението на мъжете и жените по възраст. Запазва се тенденцията с нарастване на възрастта да се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на страната. Това води до феминизация на социалните проблеми и предизвикателства в по-високите възрастови групи на населението.

Неравномерно е разпределението на мъжете и жените и по местоживееене. Половото съотношение, т.е. броят на жените на 1000 мъже в страната е 1056, в градовете – 1071, а в селата -1015.

Констатация: Неравномерно е разпределението на мъжете и жените и по местоживееене. Броят на жените на 1000 мъже е значително по-висок в градовете, в сравнение с броят им селата. Това води до многоаспектни проблеми в социалните ролеви отношения – икономически, трудови, професионални, семейни и др.

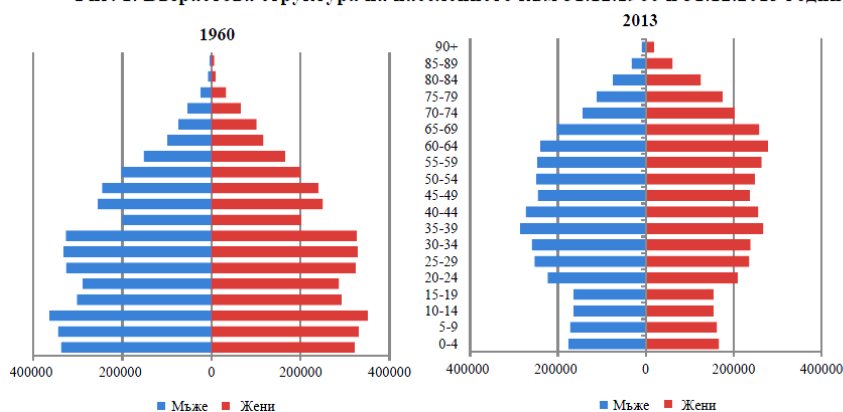
2.2. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ВЪЗРАСТ

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2013 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 417 667, или 19.6% от населението на страната. В сравнение с 2012 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.4 процентни пункта, а спрямо 2001 г. увеличението е с 2.7 процентни пункта.

През 2012 г. тази част от населението е била 19.2%, а от 2011 г. тя нараства с 0.4% всяка година.

Фигура 23: Възрастова структура на населението към 31.12.1960 г. и 31.12.2013 г.

Фиг. 1. Възрастова структура на населението към 31.12.1960 и 31.12.2013 година

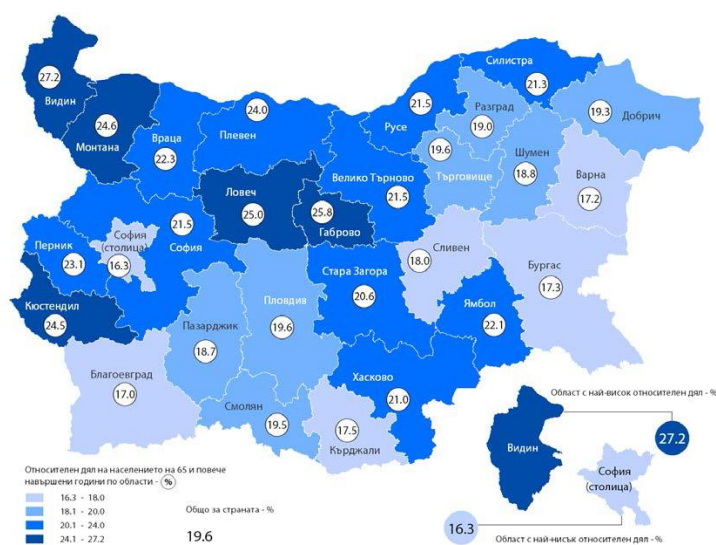

Източник: НСИ

Процесът на остаряване е по-силно изразен сред жените отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 22.7%, а на мъжете - 16.3%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея по-ниската средна продължителност на живота при тях.

В регионален аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (27.2%), Габрово (25.8%) и Ловеч (25.0%). Общо в петнадесет области този дял е над 20.0% от населението на областта. Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) - 16.3%, Благоевград - 17.0%, Варна и Бургас - съответно 17.2 и 17.3%.

Фигура 24: Относителен дял на населението на 65 и повече навършени години към 31.12.2013 г. по области

Източник: НСИ

Процесът на остаряване на населението е характерен за повечето страни в Европейския съюз. В началото на 2013 г. общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 18.2%, или с 0.3 процентни пункта повече спрямо предходната година. Най-висок е този дял в Италия (21.2%), следват Германия (20.7%), Гърция (20.1%) и Португалия (19.4%). Най-нисък е делът на възрастното население в Ирландия - 12.2%.

Към 31.12.2013 г. децата до 15 години са 996 144, или 13.7% от общия брой на населението. Спрямо 2012 г. този дял се увеличава с 0.1 процентни пункта, а спрямо 2011 г. – с 0.3 процентни пункта.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен - 17.8%, и Бургас - 15.1% от населението на областта. Общо в четиринадесет области този дял е под общия за страната, като най-нисък е в област Габрово - 11.4%.

Делът на най-младото население в ЕС-28 е 15.6%, като най-нисък е в Италия (14.0%), България (13.7%) и Германия (13.1%), а най-висок е в Ирландия (21.9%) и Франция (18.6%).

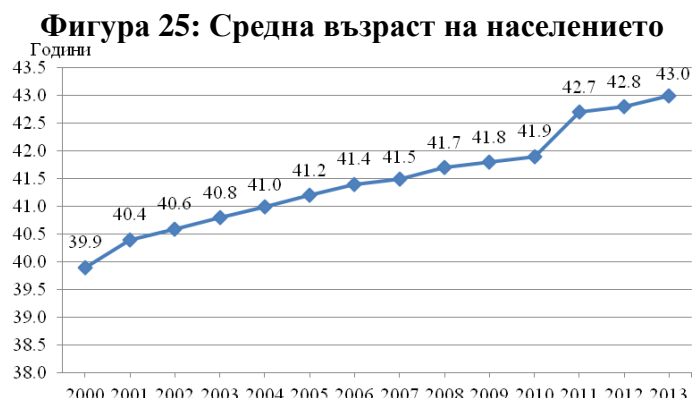
Към 31.12.2013 г. **общият коефициент на възрастова зависимост²⁹ е 50.0%**, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат две лица в активна възраст. За сравнение, през 2005 и 2012 г. този коефициент е бил съответно 44.5 и 48.7%.

Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 44.8%, отколкото в селата - 65.8%. Общо в двадесет области на страната този показател е над 50.0%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин (64.8%), Ловеч (62.1%) и Монтана (61.0%), а най-благоприятно - в областите София (столица) - 42.0%, и Смолян - 45.1%.

Остаряването на населението води до повишаване на неговата **средна възраст**, която от 40.4 години през 2001 г. нараства на 41.2 години през 2005 г. и достига **43.0 години в края на 2013 година**.

²⁹ Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

Процесът на остаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 41.9 години, а в селата - 45.9 години.

Източник: НСИ

Тенденцията на остаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - **под, във и над трудоспособна възраст**. Влияние върху съвкупностите на населението във и над трудоспособна възраст оказват както остаряването на населението, така и законодателните промени³⁰ при определянето на възрастовите граници на населението при пенсиониране. За 2013 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст са до навършването на 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2013 г. е 4 472 хил. души, или 61.7% от цялото население, като мъжете са 2 364 хил., а жените - 2 141 хиляди. Въпреки увеличаващата се възрастова граница за пенсиониране трудоспособното население е намаляло с над 33 хил. души, или с 0.7% спрямо предходната година.

Към края на 2013 г. над трудоспособна възраст са 1 718 хил. души, или 23.7%, а под трудоспособна възраст - 1 056 хил. души, или 14.6% от населението на страната.

Таблица 28: Население под, във и над трудоспособна възраст (%)

Година	Трудоспособна възраст		
	под	във	над
1990	21.6	55.5	22.9
1995	19.1	56.6	24.3
2001	16.3	59.2	24.5
2005	14.8	62.4	22.8
2006	14.6	62.8	22.6
2007	14.5	63.0	22.5
2008	14.5	63.2	22.3
2009	14.5	63.1	22.4
2010	14.6	62.7	22.7
2011	14.3	61.7	24.0
2012	14.4	61.8	23.8
2013	14.6	61.7	23.7

Източник: НСИ

³⁰ Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление № 30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 г.). Според последните изменения в Наредбата горната граница за населението в трудоспособна възраст се увеличава с 4 месеца всяка година до навършване на 65 години за мъжете и 63 години за жените.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез **коэффициента на демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15 - 19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 - 64 години). Към 31.12.2013 г. това съотношение е 62. За сравнение, през 2001 г. всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

Най-благоприятно е това съотношение в областите Сливен - 78, Търговище и Пазарджик - по 71, Разград и Благоевград - по 70. Най-нисък е този показател в област Габрово, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 46, влизащи в трудоспособна възраст.

Констатация: Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2013 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 417 667, или 19.6% от населението на страната. От 2011 г. тази част от населението нараства с 0.4% всяка година. Децата до 15 години са 13.7% от общия брой на населението. Спрямо 2012 г. този дял се увеличава с 0.1 процентни пункта, а спрямо 2011 г. – с 0.3 процентни пункта. Общият коефициент на възрастова зависимост³¹ е 50.0%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат две лица в активна възраст. Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 44.8%, отколкото в селата - 65.8%. Общо в двадесет области на страната този показател е над 50.0%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин (64.8%), Ловеч (62.1%) и Монтана (61.0%), а най-благоприятно - в областите София (столица) - 42.0%, и Смолян - 45.1%. Повишава се средната възраст на населението, която от 40.4 години през 2001 г. нараства на 41.2 години през 2005 г. и достига 43.0 години в края на 2013 година. Тенденцията на остаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - под, във и над трудоспособна възраст. Въпреки увеличаващата се възрастова граница за пенсиониране трудоспособното население е намаляло с над 33 хил. души, или с 0.7% спрямо предходната година.

В България средната възраст на населението е средно с около 1 година по-висока от средната възраст на населението в държавите-членки на ЕС-27.

³¹ Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

2.3. ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2011 г. образователната структура на населението на 7 и повече навършени години, (6 891 177):

Таблица 29: Структура на населението по признака образование (2011 г.)

Образование	Брой
Висше	1 348 650
Средно	2 990 424
Основно	1 591 348
Начално	536 686
Незавършено начално	328 803
Никога не посещавали училище	80 963
Дете	14 303

Източник: НСИ

Степента на завършено образование е основен фактор и важно условие за повишаване на заетостта, получаването на по-високи доходи и ограничаване на бедността, както и за постигане на по-добро качество и стандарт на живота на населението. Това е фактор и условие и за балансирано демографско развитие на населението, и подобряване на качеството на човешките ресурси.

Колкото по-висока е степен на образование, толкова по-малко хората са застрашени от бедност и риск от бедност.³² **Нивото на образование има значително въздействие върху риска от бедност:**³³ в ЕС-27 през 2011 г., почти една четвърт от населението на възраст над 18 години с ниско образование е в риск от бедност, в сравнение с 14% от тези със средно образование и 7% с високо образование.³⁴ Във всички държави-членки, най-нисък риск от бедност е регистриран за лица с висока степен на образование. През 2011 г. делът на лицата с ниско ниво на образование, които са изложени на риск от бедност, варира от 12% в Холандия до **44% в България**, а за тези със средно образование той варира между 8% в Малта и Чехия и 21% в Литва и за тези с високо образование между 2% в Румъния и Португалия и 10% в Испания. **Най-големите разлики в изложени на риск от изпадане в бедност на лицата с ниски и високи нива на образование са регистрирана в България (44% за тези с ниско образование и 4% за тези с висше образование), Хърватия (38% и 5%), Румъния (35% и 2%) и Кипър (29% и 4%), а най-малък в Холандия (12%, 6%) и Дания (17% и 9%).**

³² Лица в риск от бедност, са тези, които живеят в едно домакинство с приравнен разполагаем доход под прага на риска от бедност - праг, който се определя на 60% от средния национален приравнен разполагаем доход (след социалните трансфери). Приравненият доход се изчислява като се раздели общия доход на домакинствата по своя размер, определен след прилагане на следните тежести: 1.0 до първия възрастен, 0.5 за всеки друг член на домакинството на възраст 14 или повече години и 0,3 за всеки член на домакинството на възраст по-малко от 14 г.

³³ European social statistics pocketbook, 112/2013 - 17 July 2013

³⁴ Данните са класифицирани в съответствие с Международната стандартна класификация на образованието (ISCED): висше образование съответства на нива ISCED 5 и 6 (висше образование), средно образование съответства на ISCED нива 3 и 4 (горната средно и след средно висше образование) и ниско образование да ISCED нива 0-2 (предучилищно, основно и прогимназиално образование).

2.3.1. Структура на работната сила по пол, възраст и образование³⁵

Икономически активните лица с ниско образование (основно и начално и по-ниско от началното) са 436.9 хиляди и съставляват 13% от работната сила в България.

66.3 хил. лица или 2% от работната сила в България (15-64 години) са с начално и по-ниско образование, което затруднява мобилността на тази група на пазара на труда и възпроизвежда бедност.

Във възрастовата група 15-24 години 7,2 хил. лица или малко над 3% за групата са с начално и по-ниско образование.

Във възрастовата група 25-34 години броят на лицата с начално и по-ниско образование е 22,6 хил., а относителният им дял в групата е около 3%.

Таблица 30: Брой и структура на работната сила през 2013 г. по пол, възраст и образование (1,2)

Възраст Степени на образование	Брой - хиляди ³			Структура ³ - %		
	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Общо	3371,2	1796,6	1574,6	100,0	100,0	100,0
Висше	948,4	388,2	560,2	28,1	21,6	35,6
Средно	1985,9	1152,4	833,5	58,9	64,1	52,9
Средно, с придобита професионална квалификация	1292,6	833,3	459,3	38,3	46,4	29,2
Средно общо	693,3	319,0	374,3	20,6	17,8	23,8
Основно	369,6	219,6	150,0	11,0	12,2	9,5
Начално и по-ниско	67,3	36,4	30,9	2,0	2,0	2,0
15 - 64	3322,7	1766,2	1556,5	100,0	100,0	100,0
Висше	930,0	377,1	552,9	28,0	21,3	35,5
Средно	1965,0	1139,0	826,0	59,1	64,5	53,1
Средно, с придобита професионална квалификация	1278,3	823,2	455,2	38,5	46,6	29,2
Средно общо	686,7	315,8	370,8	20,7	17,9	23,8
Основно	361,4	214,1	147,3	10,9	12,1	9,5
Начално и по-ниско	66,3	36,1	30,3	2,0	2,0	1,9
15 - 24	229,6	136,5	93,1	100,0	100,0	100,0
Висше	24,9	10,8	14,1	10,8	7,9	15,1
Средно	172,4	104,1	68,2	75,1	76,3	73,3
Средно, с придобита професионална квалификация	86,8	59,6	27,2	37,8	43,7	29,2
Средно общо	85,5	44,5	41,0	37,3	32,6	44,1
Основно	25,1	16,8	8,3	10,9	12,3	8,9
Начално и по-ниско	7,2	4,7	(2,5)	3,1	3,4	(2,7)
25 - 34	778,2	433,4	344,8	100,0	100,0	100,0
Висше	254,7	103,3	151,4	32,7	23,8	43,9

³⁵ Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила през 2013 г.

Средно	432,7	274,6	158,1	55,6	63,4	45,9
Средно, с придобита професионална квалификация	264,5	189,3	75,1	34,0	43,7	21,8
Средно общо	168,2	85,3	83,0	21,6	19,7	24,1
Основно	68,3	43,4	24,9	8,8	10,0	7,2
Начално и по-ниско	22,6	12,2	10,4	2,9	2,8	3,0

¹Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ.

²Поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни.

³Поради направените закръглени в някои случаи общите данни могат да се различават незначително от сумата на отделните групи, включващи се в тях.

Таблица 31: Коефициент на заетост по възраст, образование и пол през 2013 г. ^{1,2}
(%)

Възраст Степени на образование	Пол		
	Всичко	Мъже	Жени
Общо	46,9	51,4	42,8
Висше	68,8	69,9	68,0
Средно	54,4	59,4	48,7
Средно, с придобита професионална квалификация	60,3	63,5	55,2
Средно общо	45,7	50,4	42,5
Основно	19,3	23,9	15,1
Начално и по-ниско	9,9	14,3	7,3
15 - 64	59,5	62,1	56,8
Висше	80,7	83,1	79,1
Средно	63,6	67,2	59,2
Средно, с придобита професионална квалификация	69,0	71,3	65,2
Средно общо	55,3	58,3	53,1
Основно	30,1	33,9	25,9
Начално и по-ниско	17,5	20,7	14,8
15 - 24	21,2	24,0	18,4
Висше	58,5	55,3	61,1
Средно	31,6	36,2	26,6
Средно, с придобита професионална квалификация	45,2	47,4	41,0
Средно общо	23,7	26,6	21,3
Основно	4,2	5,1	3,4
Начално и по-ниско	(7,7)	(11,1)	(4,3)
25 - 34	66,7	71,7	61,3
Висше	78,9	84,3	75,6
Средно	70,1	74,8	63,0
Средно, с придобита професионална квалификация	75,4	78,5	68,5
Средно общо	62,9	67,7	58,7
Основно	42,5	50,5	33,3
Начално и по-ниско	18,1	22,0	15,3

¹Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ.

²Поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни.

Коефициентът на заетост за населението във възрастовата група 15-64 години е 59.5%, съответно 62.1% за мъжете и 56.8% за жените. За същата възрастова група най-нисък е коефициентът на заетост на лицата с начално и по-ниско от началното образование – 17.5, съответно 20.7 за мъжете и 14.8 за жените.

Коефициентът на заетост за населението на възраст 20–64 навършени години е 63.5%, или с 0.5 процентни пункта по-висок в сравнение с 2012 година. Увеличението на коефициента е почти еднакво за мъжете и жените, като стойностите му достигат 66.4% за мъжете и 60.7% за жените.

Коефициентът на заетост за възрастовата група 55–64 навършени години е 47.4%. В сравнение с 2012 г. той отбелязва нарастване с 1.7 процентни пункта, като увеличението при жените е с 2.1 процентни пункта, а при мъжете – с 1.1 процентни пункта.

Безработните лица са 436.3 хил., от които 249.8 хил. са мъже и 186.5 хил. – жени.

Коефициентът на безработица се увеличава с 0.6 процентни пункта в сравнение с 2012 г. и достига 12.9%. При мъжете коефициентът на безработица нараства с 0.4 процентни пункта, а при жените – с 1.0 процентни пункта, като достига съответно 13.9 и 11.8%.

Коефициентът на безработица за възрастовата група 15-24 навършени години е 28.4%, а за възрастовата група 15-29 навършени години – 21.8%. В сравнение с 2012 г. коефициентът на безработица за тези възрастови групи се увеличава съответно с 0.3 и 1.0 процентни пункта.

Продължително безработни (от една или повече години) са 250.3 хил., или 57.4% от всички безработни лица. Коефициентът на продължителна безработица е 7.4% - съответно 8.1% за мъжете и 6.6% за жените.

Икономически неактивните лица на възраст 15-64 навършени години са 1 536.5 хил., от които 679.4 хил. са мъже и 857.0 хил. – жени. Коефициентът на икономическа неактивност е 31.6% - съответно 27.8% за мъжете и 35.5% за жените.

Броят на обезкуражените лица на възраст 15-64 навършени години е 206.5 хиляди.

С висше образование са 29.4% от лицата на възраст 30-34 навършени години.

Относителният дял на завършилите средно или по-високо образование сред населението на възраст 19-24 г. общо за страната е 83,6%, за мъжете е 83,4%, а за жените – 83,8%.

Рано напусналите системата на формалното образование ³⁶ на възраст 18-24 г. съставляват 12,5% общо за страната, за мъжете – 12,3%, а за жените – 12,7%.

През 2013 г. броят на лицата на 15 и повече навършени години, участвали в поне един вид обучение е 555,7 хиляди, като 268,4 хиляди от тях са мъже, а 287,3 хиляди са жени.

В следващата таблица може да се проследи динамиката на относителния дял на рано напусналите образование и обучение (18–24 навършени години) по статистически райони (%) в периода от 2005 г. до 2012 г.³⁷

³⁶ Относителен дял на лицата на 18-24 навършени години с основно и по-ниско образование.

³⁷ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – edat_lfse_16

Таблица 32: Относителен дял на рано напусналите образование и обучение (18 – 24 навършени години) по статистически райони (%)

Статистически райони	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Общо	20,4	17,3	14,9	14,8	14,7	13,9	11,8	12,5
Северозападен район	22,8	18	17,1	15,4	15,2	17,2	16,6	20,8
Северен централен район	22,9	20,9	19,5	18,2	17,5	17,9	17,1	14,9
Североизточен район	23,1	20,4	19,5	21,8	20,9	18,7	14,3	13,6
Югоизточен район	26	25,4	22,7	20,8	22,1	18,5	19,3	21,1
Югозападен район	10,7	7,3	6,4	5	4,5	4,3	3,4	4
Южен централен район	27	22,9	15,4	16,3	17,9	16,5	15,0	15,9

Източник: Евростат, МОН

През 2012 г. пет от общо шестте статистически района се характеризират със стойности на преждевременно напусналите училище, които са по-високи от средните за страната с 1,1 – 8,6 процентни пункта. Най-висок е дялът на тази група младежи съответно в Югоизточен и Северозападен райони на планиране, в които почти всеки пети-шести (21,1% и 20,8%) е без средно образование и не участва в никаква форма на образование или обучение.

Констатация: Нараства коефициентът на заетост на населението - във възрастовата група 20-64 навършени години с 0.5 процентни пункта в сравнение с 2012 г. а, във възрастовата група 55-64 г. - с 1.7 процентни пункта, като увеличението при жените е с 2.1 процентни пункта, а при мъжете – с 1.1 процентни пункта. Рано напусналите системата на формалното образование на възраст 18-24 г. съставляват 12,5% общо за страната, за мъжете – 12,3%, а за жените – 12,7%.

Таблица 33: Брой, относителен дял и структура на населението на 25-64 навършени години през 2013 г. по образование, местоживеење и пол

Образование	Местоживеење			Пол		
	Всичко	Град	Село	Всичко	Мъже	Жени
Брой - хиляди³⁸/Структура %						
Общо	4084,6 100.00%	3089,9 100.00%	994,8 100.00%	4084,6 100.00%	2048,2 100.00%	2036,5 100.00%
Начално и по-ниско	151,8 3,7	71,5 2,3	80,3 8,1	151,8 3,7	68,2 3,3	83,6 4,1
Основно	590,0 14,4	260,5 8,4	329,5 33,1	590,0 14,4	307,8 15,0	282,2 13,9
Средно общо	811,3 19,9	604,1 19,6	207,2 20,8	811,3 19,9	344,3 16,8	467,0 22,9
Средно, с придобита професионална квалификация	1487,5 36,4	1179,4 38,2	308,1 31,0	1487,5 36,4	918,7 44,9	568,7 27,9
Висше	1044,0 25,6	974,4 31,5	69,7 7,0	1044,0 25,6	409,2 20,0	634,9 31,2

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила

³⁸ Поради направените закръгленија в някои случаи общите данни могат да се различават незначително от сумата на отделните групи, включващи се в тях.

2.3.2. Образованието в Р България през учебната 2013/2014 г.³⁹

2.3.2.1. Предучилищно образование

През учебната 2013/2014 година броят на самостоятелните детски градини с директор е 2 051, или с 19 по-малко в сравнение с 2012/2013 учебна година, като броят на детските градини в селата е намалял с 30.

Увеличава се броят на децата, настанени в детски градини. Броят на децата, настанени в детските градини за учебната 2013/2014 година е 240.6 хил., което е с 22.8 хил., или с 10.5% повече от броя им през учебната 2009/2010 година и с 2.4% повече в сравнение с предходната година.

Обхватът на децата в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване, продължава да нараства от 82.1% за учебната 2012/2013 година на 83.6% за учебната 2013/2014 година.

Средният брой деца в една детска градина за страната е 117, като за градовете този среден брой е значително по-голям - 161, а за селата - 59.

Броят на лицензираните частни детски градини продължава да нараства - през учебната 2013/2014 година в страната функционират 75, или с 10 повече от предходната година, но все още са алтернатива за една малка част от родителите.

Частните детски градини са посещавани от 2 718 деца, представляващи като относителен дял едва 1.1% от общия брой на децата в детските градини.

2.3.2.2. Общо образование

В началото на учебната 2013/2014 година учебни занятия се водят в 2 026 общообразователни училища⁴⁰, от които 149 начални, 1 329 основни, 8 прогимназии, 139 гимназии и 401 средни общообразователни училища (СОУ). Поради закриване или преобразуване общият брой на общообразователните училища намалява с 14 в сравнение с предходната учебна година.

През учебната 2013/2014 година броят на учениците във всички видове общообразователни училища е 606.3 хил., от които 107.4 хил. - в селата. В сравнение с предходната учебна година броят на учениците в общото образование се увеличава с 1.5 хил., или с 0.2%.

През учебната 2012/2013 година общообразователните училища са напуснали по различни причини 13.5 хил. ученици, от които 11.6 хил. учащи в основното образование. Най-голям е относителният дял на учениците, които са напуснали по семейни причини - 6.5 хил., или 47.9% от общия брой на напусналите, следван от заминалите в чужбина - 35.2%, и на напусналите поради нежелание да учат - 10.7%.

Ранното чуждоезиково обучение все повече навлиза в началния етап на основното образование. Относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи чужди езици в началните класове (I - IV), е 82.8%. Най-голям е дялът на изучаващите английски език - 89.2% от тези, които изучават чужди езици.

През 2013 г. основно образование в общообразователните училища са завършили 42.7 хил. ученици. През същата година диплома за завършено средно образование в общообразователните училища са получили 28.9 хил. души.

³⁹ Данните са на НСИ

⁴⁰ Вкл. българските училища в чужбина, финансирани от държавата.

Към 1.10.2013 г. в страната има 68 функциониращи частни общообразователни училища, от които 4 начални, 29 основни, 2 прогимназии, 27 гимназии и 6 средни общообразователни училища (СОУ). **В частните общообразователни училища учат общо 6 451 ученици, което е само 1.1% от общия брой на учениците.**

В училищата и паралелките за деца със специални образователни потребности се учат общо 3.8 хил. деца, или с 1.2% по-малко в сравнение с предходната учебна година. За тяхното обучение и възпитание полагат грижи 856 учители специалисти и 370 възпитатели.

2.3.2.3. Професионално образование и обучение

Професионалното образование и обучение през учебната 2013/2014 година се осъществява в 23 училища по изкуствата, 24 спортни училища, 402 професионални гимназии и 39 професионални колежи с прием след средно образование. **Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 140.9 хил. и в сравнение с учебната 2009/2010 година намалява с 24.0 хил., или с 14.5%, а в сравнение с предходната - с 1.9 хил., или с 1.3%.**

В професионалното образование преобладават момчетата, които са 60.3% от общия брой на учениците.

В програмите за придобиване на III степен професионална квалификация най-висок е относителният дял на учениците, изучаващи специалности в област „Технически науки и технически професии“ - 30.3%, следван от този на учениците в област „Стопански науки и администрация“ - 18.0%. В програмите за придобиване на II степен професионална квалификация на първо и второ място са съответно учениците в областите „Технически науки и технически професии“ (28.1%) и „Услуги за личността“ (22.1%).

През 2013 г. средно образование в училищата по изкуствата, спортните училища, професионалните гимназии и професионалните училища са завършили с диплома 27.4 хил. души.

Втора и трета степен професионална квалификация през 2013 г. са придобили съответно 6.7 хил. и 15.4 хил. души.

В професионалните училища и паралелки с прием след VI, VII и VIII клас 549 ученици са получили първа степен професионална квалификация.

В професионалните колежи с прием след завършено средно образование 1 153 души са придобили четвърта степен професионална квалификация.

През учебната 2013/2014 година 2 493 ученици се обучават в 58 частни професионални училища, което е едва 1.8% от всички ученици в професионалното образование. **Същевременно обаче значително се увеличава броят на лицата на възраст 16 и повече години, записани в програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение (ЦПО), професионални гимназии и професионални колежи.** По степени на професионална квалификация разпределението им е: първа степен - 11.2 хил., втора степен - 7.3 хил., трета степен - 10.3 хил., и четвърта степен - 165 лица.

В сравнение с предходната учебна година броят на записаните курсисти се увеличава общо с 4.6 хил. души, или с 18.9%, което илюстрира желанието на лицата за повишаване или придобиване на нова квалификация и предоставя допълнителни възможности на пазара на труда.

През учебната 2013/2014 година общият брой на студентите в България, включващ записаните в четирите образователно-квалификационни степени

(„професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и „доктор”), възлиза на 283.3 хил., което е с 3.8 хил., или с 1.3% по-малко в сравнение с учебната 2009/2010 година и с 0.2% по-малко в сравнение с предходната учебна година.

Констатация: Увеличава се броят на децата, настанени в детски градини. Броят на децата, настанени в детските градини за учебната 2013/2014 година е 240.6 хил., което е с 22.8 хил., или с 10.5% повече от броя им през учебната 2009/2010 година и с 2.4% повече в сравнение с предходната година. Обхватът на децата в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване, продължава да нараства от 82.1% за учебната 2012/2013 година на 83.6% за учебната 2013/2014 година. В сравнение с 2012 г. броят на учениците в общото образование се увеличава с 1.5 хил., или с 0.2%.

През учебната 2012/2013 година общообразователните училища са напуснали по различни причини 13.5 хил. ученици, от които 11.6 хил. учащи в основното образование. Най-голям е относителният дял на учениците, които са напуснали по семейни причини - 6.5 хил., или 47.9% от общия брой на напусналите, следван от заминалите в чужбина - 35.2%, и на напусналите поради нежелание да учат - 10.7%.

Поради закриване или преобразуване общият брой на общообразователните училища намалява с 14 в сравнение с предходната учебна година.

През учебната 2013/2014 година общият брой на студентите в България, включващ записаните в четирите образователно-квалификационни степени („професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и „доктор”), възлиза на 283.3 хил., което е с 3.8 хил., или с 1.3% по-малко в сравнение с учебната 2009/2010 година и с 0.2% по-малко в сравнение с предходната учебна година.

2.4. ЗДРАВЕН СТАТУС НА НАСЕЛЕНИЕТО

2.4.1. Здравен статус на населението според Европейското здравно интервю (2008 г.)⁴¹

В страната 26.6% от населението са оценили здравето си като много добро.

Наличие на хронично заболяване или на здравен проблем посочват 37.5% от анкетираните лица.

Най-разпространеното хронично заболяване у нас, от включените във въпросника, е високото кръвно налягане (23.3% от лицата с хронично заболяване).

Влошеното здраве влияе върху разходите за здравеопазване, отсъствието от работното място и намаляването на производителността. Резултатите от изследването показват, че през дванадесетте месеца, предшествващи анкетата, 14.3% от анкетираните

⁴¹ Европейското здравно интервю е част от Европейската система на здравни изследвания, чиято цел е чрез използването на хармонизиран инструментариум, осигуряващ сравнимост на данните между страните от Европейския съюз, да се оценят здравния статус, начина на живот (здравни детерминанти) и ползването на здравни услуги от населението на ЕС. Изследването е проведено от НСИ през октомври и ноември 2008 г. с финансовата подкрепа на Евростат. Изследването обхваща представителна за страната извадка от 8 393 лица на възраст 15 и повече навършени години в 3 725 обикновени домакинства. Изследването е проведено на принципа на доброволното участие и съгласие на лицата. Процентът на отговорилите е 73,8%. Поради това, че изследването е извадково не всички показатели могат да се разглеждат на регионално ниво.

лица (13.1% от мъжете и 15.7% от жените), които към момента на изследването работят, са отсъствали от работа поради здравословни проблеми.⁴²

Болнична помощ

През 2008 г. по данни на лечебните и здравни заведения са хоспитализирани 24 на 100 души от населението. По данни на Световната здравна организация за 2006 г. честотата на хоспитализация за Европа е 19 на 100 души от населението, а за страните-членки на ЕС 18 на 100 души.

Данните от Европейското здравно интервю показват, че от общия брой на преминалите болнично лечение с престой едно или повече денонощия, 8.2% са били на възраст 15-24 години, 25.8% на възраст 25-44 години, 30.9% са от възрастовата група 45 до 64 години и 35.0% са тези над 65 години.

Поне един случай на препоръчано от лекар, но непроведено болнично лечение са имали 4.1% от анкетираните през 2008 година лица в страната. Водеща причина за непроведено болнично лечение във всички статистически райони е „Не мога да си го позволя (много е скъпо или не се покрива от здравната каса)“.

Извънболнична помощ

Към общопрактикуващ лекар през 2008 г. са се обърнали 59.4% от анкетираните лица в страната.

Препоръчана от лекар, но непроведена консултация със специалист през последните 12 месеца са имали 11.6% от анкетираните лица в страната. Водеща причина за непровеждане на препоръчана от лекар консултация за всички райони с изключение на Североизточен е „Не мога да си го позволя (много е скъпо или не се покрива от здравната каса)“.

Близо една трета от анкетираните лица в страната (31.5%) са посетили стоматолог или ортодонт през дванадесетте месеца, предхождащи интервюто, а 5.4% от анкетираните никога не са се обръщали към лекар по дентална медицина.

Употреба на медикаменти

През двете седмици, предхождащи изследването, предписани или препоръчани от лекар медикаменти (вкл. хранителни добавки, препарати на растителна основа или витамини) са използвали 34.6% от анкетираните лица в страната.

Профилактични мерки

Профилактичните мерки са една от основните предпоставки за подобряване на здравния статус на населението. Едва 13.0% от анкетираните лица в страната някога са се ваксинирали против грип. Изследване на нивото на холестерол са правили 45.1% от анкетираните в страната.

Разходи за собствена сметка⁴³

Разходите за собствена сметка за преглед при лекар възлизат на 6.22 лв. средно за страната. Лицата, обърнали се към стоматолог през последния месец, предхождащ интервюто, са платили за своя сметка средно по 86.54 лв. Лицата, пили предписани или

⁴² Имат се предвид всякакви здравословни проблеми – заболяване, травма, които се отнасят до анкетираното лице. Изключват се случаите на гледане на друг член на семейството, например дете.

⁴³ Имат се предвид всички разходи, направени за сметка на лицето по повод медицинско обслужване, което може да включва заплащане за изследвания, потребителската такса при преглед, заплащане на прегледите при лекарите; нерегламентирани плащания (плащания „под масата“). Не се включват сумите, които са възстановени от здравноосигурителни фондове.

препоръчани от лекар лекарства през двете седмици предхождащи интервюто, са платили за своя сметка средно по 30.74 лв. Лицата, на които през последния месец предхождащ интервюто, е направено някакво изследване по предписание или препоръка на лекар са заплатили средно по 5.61 лв. за своя сметка.

Здравни детерминанти

Целта на въпросите включени в този модул е оценка на здравословните навици като част от индивидуалните действия за опазване и възстановяване на здравето.

Наднормено тегло

Повишеното телесно тегло предразполага към различни заболявания. Това се отнася за болестите на органите на кръвообращението, диабет мелитус втори тип, и други. Затлъстяването е нарастващ проблем за общественото здраве и е възможно да бъде ефективно повлияно.

Тютюнопушене и консумация на алкохол

Тютюнопушенето се сочи от специалистите като един от най-важните рискови фактори за разпространението на белодробни, някои онкологични и сърдечносъдови заболявания. Общо за страната ежедневно пушещите мъже са 40.5%, а ежедневно пушещи жени - 18.9%.

Друг рисков фактор по отношение на здравето е употребата на алкохол.

2.4.2. Здравен статус на населението и устойчиво развитие.⁴⁴

Осигуряването на добро здраве е важен фактор за успешната бъдеща трудова заетост и професионална реализация, както и за дългосрочния потенциал за развитие на отделния човек, организация или държава в глобалната икономика. От края на 80-те години по методика на ООН здравето е включено като един от фундаменталните измерители на индекса на човешкото развитие. Също така то (чрез показателя “продължителност на живота”) се приема като един от най-съществените показатели на качеството на живота.

Все по-често се споделя становището, че на здравето на населението следва да се гледа не като на съпътстващ продукт на благоденствието, а като на нещо, което е и вложение в бъдещия икономически растеж. Допълнителните инвестиции за по-добро здравеопазване за населението са необходими не само от социални и етични съображения, но в дългосрочен план те ще да допринесат за подобряване на конкурентоспособността на нацията в икономическо отношение. Необходим е качествено нов подход към финансирането на здравеопазването, основан на разбирането, че здравните разходи са инвестиция, която се възвръща чрез „*добавени години живот в добро здраве*“ за пациентите и чрез преки икономически резултати, водещи до подобряване на благосъстоянието на цялото население.

В отговор на тези нови аргументи за икономическата значимост на инвестициите в здравеопазването Стратегията „Здраве 2020“ на Европейския регионален комитет на СЗО акцентира върху насърчаване и инвестирането в здравето на хората през целия им живот и реализиране на основни демократични ценности – солидарност, устойчивост и равнопоставеност.

На здравето е отредена важна роля и в стратегията „Европа 2020“, като в съобщението си от 29 юни 2011 г., озаглавено „Бюджет за стратегията „Европа 2020“, Европейската комисия подчертава, че „подкрепата за постигане на добро здраве

⁴⁴ МЗ, Годишен доклад за състоянието на здравето на гражданите и изпълнението на Националната здравна стратегия през 2012 г., публикувано на 11.11.2013 г.

представлява неразделна част от целите за интелигентен и приобщаващ растеж в стратегията „Европа 2020“. Запазването на здравето и активността на хората за по-дълъг период има положителен ефект върху производителността и конкурентоспособността. Иновациите в здравеопазването спомагат за посрещане на предизвикателството, свързано с устойчивостта в сектора в контекста на демографските промени, като за постигането на „приобщаващ растеж“ е важно да се работи за намаляване на неравенството по отношение на здравето.

Здравословното състояние на населението зависи от множество фактори, чието различно действие може да доведе до ограничаването или възпроизвеждането на различни видове неравенства: условия на живот, типове здравно поведение, психосоциални фактори, професия, възможности за достъп до здравни грижи и услуги и др.

Неравенствата по отношение на здравето освен, че са несправедливи, имат и висока икономическа и социална цена. Според експерти 50% от разликите в икономическия растеж между бедните и богатите страни се дължат на разликите в здравето и продължителността на живота. От друга страна, според наличните данни сам по себе си икономическият растеж може да не доведе до намаляване на неравенствата. За ограничаване на неравенствата по отношение на здравето икономическият растеж трябва да бъде придружен от допълнителни политически мерки и трябва да се обръща по-голямо внимание на разпределението на богатата. Освен това положителното влияние на БВП на глава от населението върху здравето на гражданите и равенството по отношение на здравето до голяма степен зависи от правилната комбинация от политики за намаляване на различията и подобряване на общото здравословно състояние на населението чрез оптимизиране на връзката между ползата за здравеопазването и наличните ресурси.

Системата на здравеопазването играе ключова роля при осигуряването на добро общо здравословно състояние на населението. Наличието на инфраструктура, оборудване и достатъчен брой медицински персонал и достъпът до качествено здравеопазване за всички граждани, независимо от дохода, социалния статус, местонахождението и националността им, е от съществено значение за преодоляване на съществуващото значително неравенство по отношение на здравето. Едновременно с това са необходими мерки по отношение на различните фактори, които пораждаат неравенства или ги задълбочават, в т.ч. политики, насочени към преодоляване на социалните и регионалните различия.

Заразни болести

През 2012 г. в България са регистрирани общо 60 998 случая на остри заразни заболявания (без грип и ОРЗ, туберкулоза, СПИН и полово предавани инфекции), с 2 739 повече в сравнение с 2011 г., когато са регистрирани 58 259 случая (заболеемост 832.48‰ през 2012 г., съответно 791.07‰ през 2011 г.) (приложения - таблица 7). По-високият брой заболели се дължи предимно на включването през 2012 г. на диагнозата ротавирусен гастроентерит в списъка на болестите, подлежащи на задължително регистриране, съобщаване и отчет през 2012 г., както и на цикличния подем на заболеемостта от варицела и скарлатина.

Грип и остри респираторни заболявания (ОРЗ)

През 2012 г. при наблюдаваните 380 523 лица са регистрирани общо 125 442 заболявания от грип и ОРЗ (заболеемост 3 296.57 на 10 000 население). Тези стойности са по-ниски в сравнение с 2011 г. (общо 144 956 заболявания от грип и ОРЗ и заболеемост 3 807.04 на 10 000 население), но са близки до обичайните за последните няколко години.

Данните за националния имунизационен обхват с включените в Имунизационния календар ваксини сочат много добро изпълнение на имунизационната програма през 2012 г.

ХИВ инфекция

По данни на Министерството на здравеопазването до 2012 г. в България са регистрирани общо 1 630 лица с ХИВ инфекция. През 2012 г. броят на новорегистрираните случаи на ХИВ е 157, което представлява с 22% намаление в сравнение с 2011 г., когато са били регистрирани - 201 случаи (фигура 9). От общия брой регистрирани случаи на ХИВ през 2012 г. - 123 (78%) са мъже и 34 (22%) жени. Новооткритите случаи на СПИН през 2012 г. са 64.

Туберкулоза

В България през последните години се наблюдава тенденция за намаляване на заболяемостта от активна туберкулоза – от 39.1 на 100 000 през 2006 г. до 26.6 на 100 000 през 2012 г.

Злокачествени новообразувания

По данни на НЦОЗА, през 2012 г. нараства болестността, а намалява заболяемостта от злокачествени новообразувания спрямо предходната година. Показателите са съответно 3702.4‰ и 432.4‰. Най-висока е болестността от рак на млечната жлеза при жените (1286.7‰) и рак на женските полови органи (1092.2‰), а на заболяемостта - от рак на храносмилателните органи (96.4‰).

Заболеваемостта за страните от ЕС от злокачествени новообразувания е 488.78‰.

Хоспитализирана заболяемост

Статистическите данни за *хоспитализираната заболяемост* за периода 2005-2012 г.11 показват, че броят на хоспитализираните случаи в стационарите на лечебните заведения нараства от 1 614 313 (20 857.0‰) до 2 040 666 (27 931.8‰) общо, както и основно във възрастовите групи над 18 г. Най-голям е броят на хоспитализираните в стационарите на лечебните заведения на 100 000 население сред лицата над 65 годишна възраст (47 962.4), следва групата на децата от 0 до 17 години (25 370.7) и най-ниска е във възрастовата група 18-64 г. (22 700.2) – 2 пъти по-ниска от тази над 65 години.

Трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане

По данни от Информационната система за трайна неработоспособност на населението над 16 години на НЦОЗА12, базирана на ежегодната обработка на експертните решения, издадени от ТЕЛК и НЕЛК, броят на *лицата с първично определена трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 16-годишна възраст* през последните години намалява и през 2012 г. достига 62 047 души.

В същото време следва да се отчете, че броят на освидетелстваните и преосвидетелствани лица с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане е значителен – през 2012 г. е 172 555 души, почти по равно разпределени между мъже и жени. Най-висок е относителният дял на тези лица от възрастовата група 50-59 години (37.5%), следвани от възрастта 60 и повече години (36.1%) (приложения – таблица 13).

Здравно състояние на децата от 1-7 години

От 231 492 деца, посещаващи детско заведение, с профилактичен преглед са обхванати 213 688, т.е. 92.3%, което в сравнение с предходните години, показва повишаване обхвата на децата с профилактичен преглед.

Здравно състояние на учениците (7-18 г.)

През 2012 г. с профилактичен преглед са обхванати 553 709 ученика (84% от всички подлежащи). Все още е нисък дялът на преминалите профилактичен преглед ученици, но през 2012 г. е регистрирано увеличение с 2.9% в сравнение с 2011 г. (81.1%). Диспансеризираните ученици са 23 285, т.е. 4.2% от преминалите на профилактичен преглед 553 709 ученика, като резултатите са идентични през последните години. Най-голям е броят на учениците с болести на дихателната система 7 727 (33.2 %). С диагноза астма с преобладаващ алергичен компонент са 5 023 ученика (21.6%). Следват учениците с болести на окоото – 4 281 (18.4%), през 2011 г. са били 3 582 (15.4%). С болести на нервната система са 3 164 (13.6%), като най голям е броят на учениците с епилепсия – 2 042 (8.8%).

Психично здраве

Броят на психично болните под наблюдение на психиатричните заведения намалява от 2060.8‰ през 2011 г. на 1981.7‰ през 2012 г. и това са предимно лица с умствена изостаналост, шизофрения, афективно разстройство и др. (по данни на НЦОЗА) (приложения - таблица 21). Реалният брой на психично болните вероятно е по-голям, предвид промените в нормативната уредба, които отмениха задължителния характер на регистриране и наблюдение на тези болни от психиатрични структури.

Рискови фактори, свързани с начина на живот

Тютюнопушене

България е сред водещите страни по употреба на тютюневи изделия, основно на цигари. След дългогодишна тенденция на увеличаване на тютюнопушенето у нас, през последните години се наблюдава намаляване на неговото разпространение.

Употреба на алкохол

Европейският съюз е районът с най-високата консумация на алкохол в света. Данните от доклада Health at a Glance: Europe 2012 показват, че измерена чрез мониториране на годишните данни за продажбите на абсолютен алкохол в отделните страни, тя възлиза на средно 10.7 литра АА на глава от населението. С 10.0 литра АА на глава от населението, България се ситуира на 8-мо място сред страните с най-ниска алкохолна консумация. Отчита се и нейното намаление с 10 пункта за периода 1980-2010 г.

Физическа активност

През последните десетилетия тенденцията по отношение на нивото на физическата активност у нас продължава да е неблагоприятна за всички възрастови групи. Над 80% от българите са с ниска физическа активност, което поставя България на първо място сред страните в Европейския съюз. Не се занимават въобще със спортна дейност над половината от тях, редовно я практикуват едва 3%. Според Eurobarometer5 основна причина за ниското ниво на физическата активност е липсата на достатъчно възможности за спорт и физическа активност.

Броят на лицата, употребяващи наркотични вещества, изследвани в лабораторията на НЦН, е спаднал през 2011 г. и 2012 г.

2.5. ЕТНИЧЕСКА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2011 г. и на принципа на самоопределянето по признака етническа принадлежност, броят на етническите българи е 5 664 624, броят на етническите турци е 588 318, броят на ромите е 325 343, броят на самоопределилите се от друг етнос е 49 304, а на тези които не се самоопределят по етнически признак е 53 391.

2.6. РЕЛИГИОЗНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2011 г. и на принципа на самоопределянето по признака вероизповедание, населението има следният профил:

Таблица 34: Структура на населението по признака вероизповедание (2011 г.)

Вероизповедание	Брой
Източноправославно	4 374 135
Католическо	48 945
Протестантско	64 476
Мюсюлмаско-сунитско	546 004
Мюсюлманско-шиитско	27 407
Мюсюлманско	3 728
Арменско апостолическо православно	1 715
Израилтянско/юдаизъм	706
Друго	9 023
Няма	272 264
Не се самоопределят	409 898

Източник: НСИ

2.7. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА И ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Неравномерно е разпределението на населението в страната.

Към 31.12.2013 г. в градовете живеят 5 291 675, или 73.0%, а в селата - 1 954 002, или 27.0% от населението на страната. През 2012 г. за първи път в демографската история на страната населението на селата пада под 2 милиона души.

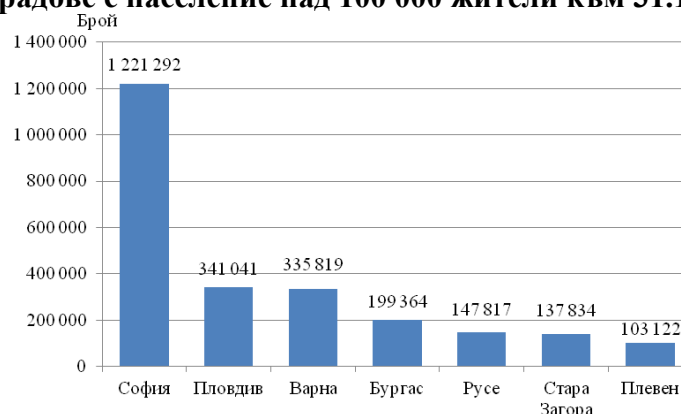
Към края на 2013 г. населените места в България са 5 268, от които 257 са градове и 5 011 - села. Разпределението на населението по населени места в края на годината е резултат от неговото естествено и механично движение, а така също и от административните промени в селищната структура на страната. През 2013 г. с Решения на Министерския съвет са закрити 10 населени места, като 6 от тях са закрити чрез присъединяване към друго населено място. През 2012 г. закритите населени места са 24 населени места, като 20 от тях са закрити чрез присъединяване към друго населено място.

Към края на годината населените места без население са 169. През 2012 г. те са били 172. Най-голям брой населени места без население има в областите Габрово, Велико Търново и Кърджали.

В 1 127, или в 21.4% от населените места живеят от 1 до 49 души включително.

С население над 100 хил. души са седем града в страната. В тях живее 34.3% от населението на страната.

Фигура 26: Градове с население над 100 000 жители към 31.12.2013 година

Източник:НСИ

В съответствие с административно-териториалното устройство страната е разделена на 6 статистически района, 28 области и 264 общини.

Статистически райони

Близо половината от населението на страната (49.4%) живее в Югозападния и Южния централен район, като тяхното население е съответно 2 128 хил. (29.4%) и 1 454 хил. души (20.1%). Югоизточният и Североизточният район са следващите по брой на населението - съответно с 1 064 хил., или 14.7%, и 955 хил. души, или 13.2% от населението на страната. В Северния централен и Северозападния район живеят съответно 836 хил., или 11.5%, и 810 хил. души, или 11.2% от населението на страната.

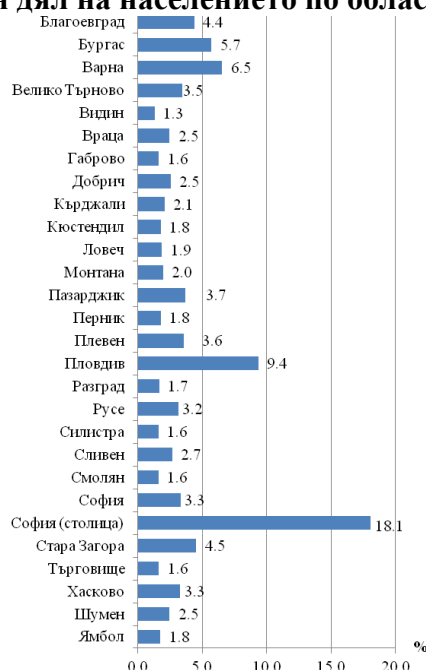
И в шестте статистически района населението намалява спрямо 2012 г., като най-голямо е намалението в Северозападния - с 1.6%, а най-малко - в Югозападния район - с 0.1%.

Области

Най-малка по брой на населението е област Видин, в която живеят 95 467 души, или 1.3% от населението на страната, а най-голяма е област София (столица) - 1 309 634 души (18.1%). В шестнадесет области населението е под 200 хил. души и общо в тях живеят 30.8% от населението на страната. С брой на населението от 200 хил. до 300 хил. души са шест области, които обхващат 20.6% от населението на страната. Шест са областите с брой на населението над 300 хил. души, като в първите три от тях - София (столица), Пловдив и Варна, живее повече от една трета от населението на страната (34.0%).

Три са областите, чието население се увеличава през 2013 г. спрямо 2012 г. - София (столица) - с 0.6%, Бургас и Варна - по 0.1%. При всички останали области има намаление на населението, като най-голямо е то за областите Смолян и Видин - по 2.1%, и Кюстендил - с 1.9%.

Фигура 27: Относителен дял на населението по области към 31.12.2013 година

Източник: НСИ

Общини

Неравномерно е разпределението на населението и по общини. В 65 общини населението е под 6 000 души и в тях живее едва 3.5% от населението на страната. В същото време в деветте общини с население над 100 хил. души живее 39.9% от населението на страната. Най-голяма по брой на населението е община Столична (1 309 634), следват общините Варна (344 663) и Пловдив (341 041). Най-малката община в страната е Трекляно - 613 души.

Таблица 35: Размер на общините според броя на населението им към 31.12.2013 г.

Размер на общината	Общини		Население	
	брой	%	брой	%
Общо	264	100.0	7245677	100.0
До 5 999	65	24.6	252113	3.5
6 000 - 19 999	121	45.8	1340004	18.5
20 000 - 49 999	50	18.9	1438432	19.9
50 000 - 99 999	19	7.2	1320713	18.2
100 000 и повече	9	3.4	2894415	39.9

Източник: НСИ

2.8. КАЧЕСТВО НА ЖИВОТА

2.8.1. Брутен вътрешен продукт

През 2013 г. БВП⁴⁵ възлиза на 78 115 млн. лв. по текущи цени. Преизчислен в евро, БВП е съответно 39 940 млн. евро, като на човек се падат 5 493 евро.

БВП за 2013 г. нараства в реално изражение с 0.9% спрямо 2012 година.

Брутната добавена стойност се увеличава с 1.1%.

Таблица 36: Реален ръст на БВП – обем

Процентно изменение спрямо предходната година

Страни	2012	2013
ЕС (28)	-0,4	0,1
ЕС (27)	-0,4	0,1
България	0,6	0,9
Гърция	-7,0	-3,9
Румъния	0,6	3,5
Сърбия	-1,5	2,5
Турция	:	:

Източник: Евростат

Таблица 37: БВП на глава от населението

в стандарти на покупателна способност (PPS) Индекс (ЕС28 = 100)

Страни	2012	2013
ЕС (28)	100	100
ЕС (27)	100	100
България	47	47
Гърция	76	75
Румъния	53	54
Сърбия	35	36
Турция	54	55

Източник: Евростат

Таблица 38: Хора, изложени на риск от бедност или социално изключване

Държави	2009	2010	2011	2012	2013
	Брой в хил./ Структура в %				
ЕС-28	:	118,085	121,543	124,488	:
	:	23.7	24.3	24.8	:
ЕС-27	114,286	116,780	120,171	123,118	:
	23.2	23.7	24.3	24.8	:
България	3,511	3,719	3,693	3,621	3,493
	46.2	49.2	49.1	49.3	48.0
Гърция	3,007	3,031	3,403	3,795	:
	27.6	27.7	31	34.6	:
Румъния	9,112	8,890	8,630	8,907	:
	43.1	41.4	40.3	41.7	:
Македония	:	972	1,038	:	:
	:	47.2	50.4	:	:
Сърбия	:	:	:	:	:
Турция	:	:	:	:	:

Източник: Евростат

⁴⁵ По предварителни данни на НСИ

2.8.2. Домакинства - доходи, разходи, потребление⁴⁶

2.8.2.1. Доходи на домакинствата

През 2013 г. годишният общ доход средно на лице от домакинство е 4 814 лв., което е с 11.3% повече спрямо 2012 година.

Работната заплата продължава да бъде основен източник на доход на домакинствата.

През 2013 г. **работната заплата** формира 53.1% от общия доход на домакинствата, а през 2012 г. - 52.7%. В номинално изражение доходът на домакинствата от работна заплата се увеличава. През 2013 г. домакинствата са разполагали средно на лице с 2 557 лв., получени от работна заплата, докато през 2012 г. тези средства са възлизали на 2 281 лв., т.е. доходът от работна заплата се е повишил с 12.1%.

През 2013 г. **пенсиите** продължават да са втория по значимост източник на доходи за българските домакинства. Те формират 25.5% от общия доход на домакинствата, докато през 2012 г. техният дял е 26.7%. Общо социалните трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, социални помощи, стипендии и обезщетения при безработица) формират 28.5% от общия годишен доход на лице от домакинство през 2013 г., а през 2012 г. този дял е 30.1%.

Относителният дял на дохода от домашно стопанство е приблизително на нивото от 2012 г. и е 1.6% от общия доход на домакинствата.

2.8.2.2. Разходи на домакинствата

През 2013 г. българските домакинства са изразходвали 4 466 лв. средно на лице, което е с 10.1% повече от 2012 година.

За храна са изразходвани 1 480 лв. средно на лице от домакинството. Относителният дял на разходите за храна от общия разход намалява от 33.4% през 2012 г. на 33.2% през 2013 година.

Увеличават се разходите за жилище, вода, електроенергия и горива с 1.8% спрямо 2012 година. Увеличение се наблюдава и при разходите за здравеопазване (с 9.9%), за транспорт (с 19.2%) и съобщения (със 7.3%).

Относителният дял на разходите за жилищно обзавеждане остава в границите на 3 - 4%. Разходите за свободно време, култура и образование варират в границите на 4 - 5%. Разходите за алкохолни напитки и тютюневи изделия са 4.0%. Делът на разходите за облекло и обувки достига 3.5% през 2013 година.

2.8.2.3. Потребление на домакинствата

Статистическите данни в динамика за по-дълги периоди от време свидетелстват за промени в структурата на потреблението на българските домакинства. През последната година домакинствата намаляват консумацията на хляб и тестени изделия с 3.3 кг и през 2013 г. тя достига 97.8 кг средно на лице.

Повишава се консумацията на безалкохолни напитки, риба, плодове, зеленчуци, месо и месни произведения, прясно мляко, сирене, кашкавал и яйца. Известно понижение се наблюдава при консумацията на кисело мляко и картофи.

⁴⁶ По данни на НСИ

Увеличава се и потреблението на алкохолни напитки от 26.3 л през 2012 г. на 27.1 л на лице от домакинство през 2013 година. Намалява потреблението на цигари от 601 бр. на лице през 2012 г. на 596 бр. през 2013 година.

Качество на живота – нужни ли са нови измерители?

Устойчивото развитие и благосъстоянието са основни цели на „Договора за Европейския съюз”(член 3).

Напоследък се наблюдава нарастващо обществено и политическо внимание към търсенето на нови измерители на прогреса, благосъстоянието и устойчивото развитие, които да доведат до по-изчерпателно познание за обществените отношения и подобрения на предприеманите политики.

Със своето Съобщение до Съвета и до Европейския парламент „Отвъд БВП⁴⁷: измерване на напредъка в свят на промени” от 20 август 2009 г., Европейската комисия постави началото на една продължаваща и до момента дискусия относно необходимостта, значимостта и полезността да възприемем сложното социално развитие отвъд традиционното измерване на икономическия растеж.

Инициативата на Европейската комисия е подкрепена и от Европейския парламент, от Европейския икономически и социален комитет, от Комитета на регионите, както и от статистическите служби на държавите – членки на Европейския съюз.

В своята резолюция от 8 юни 2011 г. Европейският парламент изтъкна, че БВП е показател, който сам по себе си не е достатъчен за измерването на обществения прогрес, на устойчивостта на околната среда, ефикасното използване на ресурсите, социалното приобщаване и социалния напредък.

Водещи експерти отстояват тезата, че като показател за измерване и сравнения, БВП страда от три основни слабости: (1) представлявайки монетарен агрегат, той обръща малко/или никакво внимание на разпределителните проблеми, на елементите на човешка дейност или на благосъстоянието, за което няма директна или индиректна пазарна оценка; (2) възникват проблеми по отношение измерването на непазарния продукт и неговото агрегиране с пазарната продукция; (3) той измерва производствените потоци, но в голяма степен игнорира влиянието на производствените дейности върху наличните ресурси, включително и природни.

Освен показателите за измерване на икономическото развитие и производителността, съществуват и други фактори и показатели, които оказват влияние върху жизнения стандарт и качеството на живота и които не се отчитат в пълна степен с оглед на предприемане на адекватни и ефективни политики.

Подобряването на познанията по отношение на измерването на качеството на живота и разширяване би могло да става чрез използване на разнообразни надеждни показатели и индикатори за анализ и оценка постиженията във всички основни области на живота като: стопански ресурси и лишения; здравеопазване и достъп до здравни грижи; заетост и качество на работните места; баланс между професионалния и личния живот; семейни отношения и подкрепа; социално приобщаване/изолация (живот на общността и социално участие); образование и обучение; качество на жилищния фонд и местна околна среда; социален капитал и качество на обществото; качество на обществените услуги; субективно усещане за благоденствие (включително щастие, удовлетвореност от живота, оптимизъм за бъдещето) и др.

⁴⁷ Брутен вътрешен продукт

ЧАСТ III. ДЕМОГРАФСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ДЕМОГРАФСКА ПОЛИТИКА

3.1. ДЕМОГРАФСКИ ПРОМЕНИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Трайните демографски промени, тенденции и предизвикателства са свързани с:

- Трайно намаляване на броя на населението;
- Трайно намаляване на раждаемостта;
- Трайно намаляване на родилните контингенти (трайно намаляване на жените в детеродна възраст);
- Ежегодно абортите съставляват почти половината от живородените деца;
- Незадоволително е нивото на репродуктивна култура на населението в репродуктивна възраст;
- Трайно се задържат високите нива на обща смъртност;
- Независимо от положителната тенденция в намаляването на нивото на детската смъртност в България, тя продължава да е по-висока от тази в страните от Европейския съюз;
- Майчината смъртност се увеличава през 2013 г.;
- Преждевременната смъртност, особено сред мъжете продължава да бъде висока;
- Висока е миграцията и емиграцията на младежи;
- Продължава процесът на демографско остаряване, изразяващ се в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението на възраст под 15 години и увеличаване на дела на населението на 65 и повече години;
- В резултат на процеса на остаряването на населението, сериозни изменения претърпява неговото разпределение в трите възрастови групи под-, в- и над-трудоспособна възраст, което има пряко отражение върху икономическата и социална сфера;
- След 2008 г. настъпва устойчива стагнация по отношение на подмладяването и възпроизводството на трудоспособното население;
- Неравномерно е териториалното разпределение на населението. Развива се тенденцията на обезлюдяване на населени места;
- Запазва се тенденцията на увеличаване на относителния дял на градското население и намаляване на населението в селата и др.

3.2. ОТРАЖЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ И УСТОЙЧИВОСТТА НА СОЦИАЛНИТЕ СИСТЕМИ И ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ. ИКОНОМИЧЕСКИ И ФИСКАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ.

Бързото намаляване и застаряването на населението в България, задълбочаването на тежките демографски дисбаланси и възпроизвеждането на социални неравенства между големи социални групи в последните десетилетия,

неминуемо водят до задържане и спад в икономическото развитие на страната в дългосрочен план.

Европейската комисия отчита, че застаряването на населението се превръща във все по-значим проблем на програмирането и финансирането в социалната област. Очаква се публичните разходи, свързани със застаряването на населението, да се увеличат средно с около 4,75 процентни пункта в Европейския съюз до **2060 г.** и с повече от 5 процентни пункта в Евророната - по-специално чрез разходи за пенсии, здравеопазване и дългосрочни грижи.⁴⁸ **Очакванията за увеличаване на публичните разходи към 2060 г. в България, поради застаряването на населението, е с около 4 процентни пункта от националния брутен вътрешен продукт.**

Симулации на експерти на Световната Банка⁴⁹ показват, че дори и при по-оптимистични предположения, демографската трансформация на България ще оказва трайно натиск върху бюджета и ще възпрепятства икономическия растеж. Със свиването на работната сила с близо 40% до 2050 г., реалният ръст на БВП се очаква да се забави до 0.7% на година до края на прогнозния период съгласно основния сценарий. Публичните разходи като дял от БВП се очаква да нараснат в дългосрочен план в резултат на разходите за обществено здравеопазване, дългосрочни грижи и държавни трансфери към пенсионната система, в резултат на което съотношението дълг към БВП на България се очаква да нарасне от 18 на 51% до края на прогнозния период. Продължителните първични дефицити ще са най-важната движеща сила на натрупването на държавен дълг в рамките на прогнозния период, добавяйки около 0.9 процентни пункта годишно към коефициента дълг/БВП.

Анализите на различните сценарии на експертите на Световната Банка показват, че правителството може да играе значителна роля за смекчаване на тези ефекти.

Промените във възрастовата структура оказват влияние върху икономическите резултати и икономическия растеж, и по друга причина - икономическото поведение на хората се променя в зависимост от тяхната възраст. Жизненият цикъл може да бъде разделен на три етапа: период до трудова дейност, трудова дейност и период след трудова дейност. През първия и последния от етапите хората потребяват повече, отколкото произвеждат, а на втория етап те произвеждат повече, отколкото потребяват. Продължителността на тези етапи за всеки човек са различни и зависят от множество фактори, нямащи отношение към биологията: икономическата структура на обществото, условията на живот, държавни програми в интерес на децата и възрастните хора; възможности за получаване на образование, различия в равнищата на раждаемост между неимуци и имуци слоеве от населението; потребности и надежди на семейството; здравето и други фактори. На първия и последния етап от своя жизнен цикъл хората преживяват „дефицит на жизнения цикъл”, тъй като тяхното потребление е по-високо, отколкото техните доходи. Потреблението през тези два етапа се характеризира главно от междупоколенчески частни трансфери или държавни изплащания, които играят важна роля в преразпределението на ресурсите от хората в трудоспособна възраст към децата и възрастните хора. Съвкупният дефицит зависи от броя на лицата във всеки етап. Във

⁴⁸ Съобщение на Европейската комисия до Европейския Парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, озаглавено „Справяне с последиците от застаряването на населението в ЕС, април 2009 г.,

⁴⁹ Доклад на Световната Банка „Смекчаване на икономическото въздействие на застаряването на населението: възможни варианти за България”, 2013 г.

връзка със застаряването на населението се предполага, че на третия етап хората са повече, което и довежда до по-високо равнище на дефицита.⁵⁰

Демографските дисбаланси се превръщат в проблем на макро-фискалната стабилност и устойчивостта на всички социални системи – пазар на труда, пенсионна система, здравна система, системата за социално подпомагане и дългосрочни грижи, образователната система и др. В този смисъл демографските дисбаланси поставят на изпитание и внасят нови аспекти в цялостната система за национална сигурност на страната.

3.3. ОСОБЕНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ДЕМОГРАФСКА ПОЛИТИКА В ОТГОВОР НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ.

3.3.1. Демографска политика

Демографската политика най-често се определя като система от нормативно регламентирани мерки на държавата, отразяващи възгледите и целите на публичната власт в областта на демографските явления и процеси, и тясно свързани с тях други области.

Традиционно българската демографска политика е насърчителна, има пронаталистичен характер и е насочена към насърчаване на раждаемостта, намаляване на смъртността, а при определени обстоятелства и необходимост – насърчаване на заселванията.

Българската демографска политика е открита и публична.

Демографската политика е основана на научни постижения в областта на социологията, демографията, статистиката, философията, психологията, социалната психология, урбанистиката, икономиката и др., но тя не е наука.

Демографската политика е управленски и административен подход, средство за идентифициране и изпълнение на комплексни управленски мерки за балансирано демографско развитие на населението и за дългосрочно адаптиране на всички секторни политики към демографските промени и предизвикателства с цел запазване на устойчив икономически растеж на страната.

България е първата държава-членка на Европейския съюз, която има разработени и приети от Министерския съвет дългосрочни, комплексни стратегически документи в отговор на демографските предизвикателства, а именно - **две издания на Национална стратегия за демографско развитие на населението: първото издание Национална стратегия за демографско развитие на Република България (2006-2020 г.)** и второто издание (след преброяването на населението през 2011 г.) **Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България” (2012-2030 г.)** През 2012 г., когато се провежда Европейската година за активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията, в МТСП е разработен и приет от МС **трети базов уникален документ, определящ насоките за развитие на демографската политика – Национална концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора (2012-2030 г.)**. Трите документа са достъпни на интернет страницата на Министерството на труда и

⁵⁰ Международно бюро по труда, МОТ, Заетост и социална защита в новия демографски контекст – Доклад на Комитета по Заетост и Социална защита в Новия Демографски Контекст - Employment and social protection in the new demographic context (general discussion) - Report of the Committee on Employment and Social Protection in the New Demographic Context;

социалната политика:

<http://www.mlsp.government.bg/bg/docs/demography/demograph.htm>,
http://www.mlsp.government.bg/bg/docs/DEMOGRAPHIC%20STRATEGY_Update.pdf,
http://www.mlsp.government.bg/bg/docs/ACTIVE%20AGEING%20CONCEPT_2012-2030.doc.

3.3.2. Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България” (2012-2030 г.)

Стратегията за демографско развитие е националният отговор на демографската промяна, пред която е изправена Европа, изразяваща се във все по-ниски нива на раждаемост, остаряване на населението и интензивни миграционни процеси. Основните елементи на Националната стратегия за демографско развитие са формулирани в съответствие с разбиранията за демографска политика на ниво Европейски съюз, изразени в Зелената книга на Европейската комисия “Посрещане на демографската промяна: нова солидарност между поколенията” и Съобщенията в тази област - “Към Европа за всички възрасти” 1999г., “Демографското бъдеще на Европа – от предизвикателство към възможност” от 2006г., “Укрепване на връзките между поколенията” от 2007г., “Посрещане на социалните нужди в застаряващото общество” от 2009г., Заключениета на Съвета от 7 юни 2010г. „Активен живот на възрастните хора“ (Испанско председателство), Заключение на Съвета от 6-7 декември 2011г. относно въздействието, което застаряването на работната сила и на населението оказва върху политиките за заетост (Белгийско председателство), Заключение на Съвета от 17 юни 2011г. относно Съвместяване на професионалния и семейния живот в условията на демографските промени (Унгарско председателство), Заключение на Съвета от 3 октомври 2011г. относно Овладяване на демографските предизвикателства: Сътрудничество между институциите на държавите-членки по демографските въпроси и съвместяването на професионалния и семейния живот - за постигане на съвместимост между кариера и семейство (Полско председателство). Отделено е внимание върху необходимостта от отчитане на демографските промени при изпълнение на заложените цели в Европейската стратегия „Европа 2020”. Отчетени са и насоките за работа в областта на демографското развитие на населението в Програмата за действие, приета от Международната конференция за населението и развитието, проведена в Кайро от 5 до 13 септември 1994г., както и в **Международния план на ООН за действие по застаряването от Мадрид 2002г. и в Регионалната стратегия за Европа към него.** Чрез изпълнението на заложените стратегически цели за демографското развитие на населението в България до 2030г. могат да бъдат реализирани **Целите на хилядолетието, определени в Декларацията на ООН за хилядолетието**, приета от държавни и правителствени ръководители на 189 държави-членки на Организацията на обединените нации на 8 септември 2000г. в Ню Йорк.

България подкрепя петте политически цели, определени през октомври 2006 г. в Съобщението на Европейската комисия относно демографското бъдеще на Европа, вкл.:

1. Насърчаване на демографското обновяване в Европа чрез създаване на по-добри условия за семействата, вкл.: по-добро съчетаване на семеен с професионален живот, финансови стимули в подкрепа на семействата с деца или със зависими членове, подобряване и разнообразяване на услугите за отглеждане на деца или зависими членове на семействата и др.

2. Насърчаване на заетостта в Европа, като се осигуряват повече работни места и по-дълъг трудов стаж с по-добро качество, вкл. предприемане на специални мерки за подобряване на мобилността и участието на пазара на труда на младите, жените и възрастните; удължаване на трудовия живот в добро здраве; учене през целия живот; развиване на системи за гъвкавост и сигурност на работните места; разкриване на нови «зелени» и «бели» работни места и др.

3. По-продуктивна и по-динамична Европа, вкл.: развиване на т.нар. «сребърна икономика», социално предприемачество и др.; повишаване на производителността и конкурентоспособността в условията на все по-застаряващо население; инвестиции в образованието и научноизследователската дейност и др.

4. Приемане и интеграция на мигранти в Европа, вкл. толериране единствено на легалните форми на миграции.

5. Осигуряване на устойчиви публични финанси в Европа, като по този начин се гарантира адекватна социална сигурност и равнопоставеност на поколенията, вкл. предприемане на реформи в пенсионните системи; увеличаване на ефикасността на системите за здравеопазване и на системите за дългосрочни грижи.

Непротиворечивото съчетаване на европейския подход с българските национални специфики и задачи за адекватно посрещане на демографските предизвикателства, предизвиква интерес от страна на европейските институции. По време на провеждането на Втория Европейски демографски форум България е поканена да представи стратегията като добра практика.

Стратегията за демографско развитие е един от най-комплексните, най-дългосрочните и широко консенсусни стратегически документи в България.

Стратегията е разработена на основата на комплексен анализ на ключови параметри на демографската обстановка в страната и на факторите, от които тези параметри зависят в началото на XXI век. Заложени са налични прогнози за демографското развитие до 2030 г. Стратегията е съобразена с Конституцията на Република България, основни нормативни актове и научни изследвания, съотнесими с демографското развитие на населението.

Стратегията обхваща периода 2012–2030г., в рамките на който могат да се отграничат два основни под-периода. Първият под-период е до 2015 г. като действията и приоритетите ще бъдат насочени към доизграждане на основните елементи на активната демографска политика: промяна и доразвитие на нормативната база, създаване на нови, укрепване и координиране на съществуващи управленски структури и изграждане на Национален институционален механизъм за действие, осигуряване на финансиране и реформиране на социалните системи в съответствие с демографските промени и тенденции, вкл.: образователна система, здравеопазване, системата за социална подкрепа на семействата, децата и хората в риск, системата на пазара на труда, пенсионната система и др. **В оставащия период от 15 години до 2030г.** следва да бъдат въведени всички компоненти на активната демографска политика, заложени в настоящата стратегия.

Особеност на демографската стратегия

Ключова особеност на българската демографска стратегия е това, че в условията на демографски преход, от режим на нарастване на населението към режим на неговото намаляване и остаряване, **тя е изградена върху разбирането, че усилията следва да бъдат насочени не просто и не само към механично демографско възпроизводство, но и към развитие, и постигане на високо качество на човешкия капитал.**

Основна стратегическа цел, приоритети и направления

Основната стратегическа цел през периода 2012-2030 г. е забавяне на темповете на намаляване на броя на населението с тенденция за стабилизирането му в дългосрочен план и осигуряване на високо качество на човешкия капитал, включващ хората с тяхното здравословно състояние, образование, квалификация, способности и умения. Насоките за бъдещата работа са разписани в 5 стратегически приоритета, 12 оперативни направления и 87 мерки и задачи.

Административна отговорност за координация, мониторинг и отчитане на изпълнението на стратегията за демографско развитие и на демографската политика

Министърът на труда и социалната политика ръководи, контролира и координира дейността по анализиране, оценяване и прогнозиране на демографските процеси, осъществява мониторинг и контрол, и отчита пред Министерския съвет изпълнението на демографската политика.

Национален институционален механизъм за реализация на демографската стратегия

Стратегията за демографско развитие осигурява визията за бъдещите изменения в нормативната уредба и в практиката на държавните органи и другите организации. **Тя е основният документ, който консолидира различните намерения и действия в секторните политики и допринася за тяхната еднопосочност и синергизъм за балансирано демографско развитие на населението.**

Успехът на Националната стратегия за демографско развитие на населението е гарантиран при прилагане на строг, последователен, интегриран междуинституционален и междусекторен подход; при едновременно изпълнение на заложените в стратегията цел, приоритети, направления и задачи; при поддържане и развиване на устойчив административен капацитет за изпълнение на демографската политика на национално и на регионално ниво; при оптимизиране на използването на националните ресурси – природни, материални, икономически, финансови, човешки.

Постигането на целите на Националната стратегия за демографско развитие на населението ще изисква значителни финансови, институционални и човешки ресурси, активни действия от страна на правителството и партньорство между различните държавни институции, местните органи на властта, организациите на работодателите, синдикатите, структурите на гражданското общество.

Едно от най-важните условия за успешно изпълнение на целите на Стратегията е наличието на развит капацитет на всички отговорни институции и партньори на национално, регионално и местно равнище. Ето защо, следва да се предприемат определени действия за подпомагане повишаването на капацитета и подобряване на координацията между отговорните институции и партньорите.

За изпълнението на Националната стратегия за демографско развитие на населението са ангажирани и включени 14 министерства, Националната здравно-осигурителна каса, Националният статистически институт, Националният осигурителен институт, Националното сдружение на общините в Р България, държавни агенции, Български червен кръст, неправителствени организации, научни институти и др.

Към министъра на труда и социалната политика вече осма година функционира **Междуведомствена работна група по демографските въпроси**, която включва над 87 експерти от всички участващи в реализирането на демографската политика институции, структури и организации.

Разработена е и действа **Система от показатели и индикатори за мониторинг на изпълнението на демографската стратегия на три нива – национална статистика, административна статистика и представителни социологически или интердисциплинарни проучвания.**

Ежегодните Мониторингови доклади за изпълнението на **ежегодните Оперативни планове** предлагат изчерпателен анализ на въздействието на демографските процеси върху населението и предоставят информация за предприеманите мерки от институциите по изпълнение на Стратегията, както и съдържат анализ и отправят препоръки за последващи действия по отделните направления на Стратегията. Те служат и за основа при осъществяването на ангажиментите на Република България в рамките на Европейската комисия, ООН, Съвета на Европа.

Принос за изпълнение на целта, приоритетите, направленията и задачите на Националната стратегия за демографско развитие на населението могат да имат всички заинтересовани и действащи в съответствие с нейната философия страни.

Финансиране

Осъществяването на заложените в Стратегията цели изисква значителни финансови ресурси. Отделните министерства, агенции и ведомства при ежегодното определяне на политиката си и планиране на собствения си бюджет следва да предвиждат необходимите средства и за изпълнение на целта, приоритетите, направленията и задачите на Националната стратегия за демографско развитие на населението. По този начин средствата от държавния бюджет ще бъдат максимално ефективно използвани за постигане на целите на Стратегията и при реализиране на **свързани политики.**

Освен средства от държавния бюджет за изпълнение на Стратегията могат да бъдат акумулирани средства от: общинските бюджети и извънбюджетни фондове на общините; средства от европейските структурни фондове; финансови ресурси на неправителствени организации; други международни (външни) източници.

Информационно осигуряване, мониторинг и отчитане на изпълнението на демографската стратегия

Ключов фактор за осъществяване на стратегията е наличието на навременна, пълна и надеждна информация за демографското състояние на населението и тенденциите в неговото развитие, за последствията от негативните демографски процеси и за причините, които ги пораждат. Единствено наличието на подходящо информационно осигуряване прави възможно концентрирането на общественото внимание върху проблемите на демографското развитие, предизвикването и поддържането на обществена дискусия и постигането на консенсус за политиките, които са необходими за постигане на качествен обрат в демографското развитие.

3.3.3. Реалистични възможности за ограничаване на демографския натиск от свиването и застаряването на населението върху социалните системи и публичните финанси.

Решаването на демографските проблеми в дългосрочен план изискват устойчиво мобилизиране на целия наличен ресурс и използване на всички налични инструменти на държавата.

В краткосрочен и средносрочен план е необходимо по-добре да бъдат използвани идентифицираните възможности на т.нар. „демографски времев

прозорци”, в рамките на които предприемането на едновременно прилагани и свързани мерки може да доведе до реални резултати и подобрения, до компенсиране на демографските дисбаланси и застаряването на населението, до намаляване на демографския натиск върху публичните финанси, стабилността на социалните системи и икономическия растеж.

3.3.3.1. Мерки с компенсиращ характер по отношение на Раждаемостта

Очакванията за раждаемостта в следващите десетилетия са тя да продължава да намалява, основно (за ок. 60% от случаите) поради намаляване и свиване на родилните контингенти.

Реалистичните възможности на държавата са свързани с предприемане на мерки за поддържане в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план на коефициент на плодовитост около 1.5.

Факторите, които оказват въздействие върху взимането на решение за раждане и отглеждане на дете са комплексни и се отнасят до създаване на по-спокойна, предвидима и сигурна семейна и обществена среда.

Трайната нагласа на младите хора за възпроизвеждане на двудетен семеен модел разкрива известни резерви за повишаване на раждаемостта. В краткосрочен план те се състоят в създаване на условия за намаляване на броя на отложените раждания, а в средносрочен и дългосрочен план - в реализиране в по-висока степен на предпочитания модел на българското семейство - семейство с две деца, чрез създаването на подходяща социално-икономическа среда за тяхното отглеждане и възпитание.

Ето защо усилията на държавата следва да бъдат насочени към създаване на подходящи условия за раждане, отглеждане, възпитание, материална обезпеченост и социална реализация на толкова деца, колкото родителската двойка би искала да има.

Освен максимално обхватните и дългосрочни мерки в подкрепа на раждаемостта, семействата и децата, заложи в Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Р България (2012-2020 г.), следва да се предприемат или да се поддържат вече предприети краткосрочни мерки, както за създаване на условия за раждането на второто дете в семейството, така и за реализиране на желания от младите хора двудетен семеен модел посредством:

- 1. Финансова подкрепа за семействата с деца** чрез увеличаване на средствата за социално подпомагане при раждане и отглеждане на деца и въвеждане на периодична оценка на въздействие.
- 2. Поддържане и разширяване на обхвата на мерките, свързани с гъвкаво съчетаване на семеен с професионален живот** чрез гарантиране на по-добър достъп на децата до детски ясли, детски градини и предучилищни форми на обучение; подобряване на възможностите за трудова реализация на родителите с деца, осигуряване на възможност за работа при гъвкаво работно време и работа от вкъщи на родителите; развиване на подходяща инфраструктура и подобряване на качеството, и разнообразяване на услугите за отглеждане на децата.
- 3. Въвеждане в средния курс на образователната система на обученията за повишаване на информираността на младите хора, консултиране по сексуално-репродуктивно здраве и отговорно родителство и използване на резервите за намаляване на абортите по желание, а с това и ограничаване, и намаляване на рисковете за репродуктивното здраве на девойките и жените.**

4. **Организиране на добра здравна грижа за бременните жени, особено в първите месеци на бременността и използване на резервите за повишаване на раждаемостта чрез намаляване на броя на абортите по медицински причини и на спонтанните аборти. Редуциране на патологиите по време на бременността, превенция на зачеването и раждането на деца с генетични увреждания, превенция на раждането на недоносени деца и др.**
5. **Развитие и инвестиране в асистирана репродукция за двойки с репродуктивни проблеми, но и по-широко популяризиране, и облекчаване на процедурите за осиновявания сред двойките с репродуктивни проблеми.**
6. **Създаване на среда и условия за подходяща организация на свободното време на младите хора и семействата с деца - занимания със спорт, култура, доброволчество, учене през целия живот, обучения, повишаване на знанията и квалификацията и др.**
7. **Подобряване на качеството на здравните услуги и на достъпа до тях за децата и техните родители.**

3.3.3.2. Мерки с компенсиращ характер на Пазара на труда

Възможни подходи и мерки за посрещане на демографските предизвикателства, свързани със застаряване и намаляване на работната сила⁵¹

Икономическите последици от застаряването на населението върху пазара на труда и неговото функциониране са многопосочни: очаква се да намалява количеството и качеството на труда; неблагоприятно ще бъде отражението и върху неговата цена, а оттам и върху конкурентоспособността на бизнеса и икономиката, качеството и производителността на труда; очакват се неблагоприятни промени в образователното равнище на работната сила, професионалните компетенции и адаптивност към промените и др.

Демографските промени, застаряването и неравномерното териториално разпределение на населението изискват реструктуриране на икономиката и промяна в политиките за заетост и управление на човешките ресурси.

Едно от най-големите предизвикателства в следващите десетилетия ще бъде осигуряване на възможност за приемане и посрещане на последствията от застаряване на работната сила и насърчаване на заетостта на възрастните хора.

Ако относително по-многочислената работна сила на по-висока възраст би имала **продуктивни работни места**, то това ще доведе до жизнен цикъл с положително салдо (намаляване на броя на зависимите). Такава ситуация благоприятства развитието, т.к. се разширяват възможностите за съхраняване и мултиплициране на инвестициите, и в същото време би могло, да се осигурява намаляване на някои разходи за образование. Намаляването на броя на зависимите ще позволи да се намали или освободи финансов ресурс за оптимизиране както на личните, така и на държавните инвестиции за подобряване на качеството на човешките ресурси.

⁵¹ В страни с устойчиво високо равнище на безработица, поради финансовата и икономическа криза, опасенията за недостиг/свиване на размера на работната сила, могат да се възприемат като парадоксални. Въпросът за дефицита на работна сила в условията на намаляващо и застаряващо население е дългосрочен структурен проблем, но се оказва че той е често пренебрегван и изключван от политическия дневен ред. Недостиг на квалифицирана работна сила и в момента се наблюдава в такива държави като: Германия, Швеция, Чехия, Литва, Латвия, Полша, Румъния, САЩ, Китай и др. В страни с ниски равнища на доходи, недостигът на медицински специалисти, специалисти по дългосрочни грижи, инженерни кадри и др., и в момента е изключително висок (МОТ).

Осигуряването на продуктивни работни места, особено за работната сила в по-високите възрастови групи (т.к. тя ще бъде по-многочислената в следващите десетилетия) може да се определи като „демографски прозорец“ или демографски дивидент. Подобен демографски дивидент могат да имат мерки за активиране и включване на пазара на труда на големи социални групи, които са изпаднали в състояние на икономическа зависимост, поради безработица, ниско образование и квалификация, различна степен на увреждане, полагане на труд за гледането на други зависими членове в семейството и др.

Използването на възможностите, които този „демографски „прозорец“ или демографски дивидент предоставя за икономически растеж и финансово стабилизиране на социалните системи, са свързани с:

- **Предприемане на мерки в подкрепа на икономика, която създава производителни работни места за все по-застаряващото население в активна трудоспособна възраст;**
- **Осигуряване на пълна и производителна заетост за потенциалната работна сила.**

Проблем за използването този демографски прозорец се състои в дефицит на възможности за продуктивна заетост, вкл.: висока безработица; ниско равнище на квалификация на работната сила; висока заетост с нископроизводителен или непроизводителен труд; висок дял на неформалната заетост; ниски работни заплати, съобразно реалните потребности за нормално възпроизводство на работната сила.

Промененият и променящият се профил на работната сила на пазара на труда в резултат на демографските дисбаланси и застаряването на населението изисква спешен и неотложен преглед, и когато се налага - промяна и адаптиране на всички мерки и програми към новата ситуация, вкл.:

1. **Използване на резерви за стабилизиране на пазара на труда и на работната сила чрез включване на невключени социални групи – младежи; възрастни в добро здраве; жени в определени възрастови групи; хора с увреждания, позволяващи полагане в определена степен на определен вид труд; роми; обезкуражени и др.**
2. **Повишаване на производителността на труда.⁵² Такава мярка е в пряка зависимост от състоянието на икономиката и бизнеса; броя и качествата (образование, квалификация, умения, здравословно състояние и др.) на активното население в трудоспособна възраст; степента на равномерно териториално разпределение на населението и равномерно икономическо развитие на отделните региони на страната; наличие на психологически, икономически и финансови условия за повсеместно развитие на предприемачеството и иновациите; обща икономическа и фискална стабилност и др.**

⁵² Повишаването на производителността на труда не е лека задача. Например при Япония, която е една от най-развитите икономики и същевременно най-бързо стареещата страна в света, според разчети на ООН, при всички други равни условия, Япония трябва да осигури повишаване на производителността на труда с 2.6% на година, за да съхрани ежегоден ръст на доходите на човек от населението с 2% в течение на следващите 50 години и да компенсира негативните последствия от намаляването на трудоспособното население. Т.е. за преодоляване на засилващите се последствия от застаряването на населението в Япония ще се наложи обезпечаване на увеличаване на темповете на ръст на производителността на трупа с повече от 80%. Трябва да се отчита и това, че застаряването на населението не се отразява пряко върху производителността. Тя е висока или ниска в зависимост от степента на повишаване на знанията, иновациите, въвеждането на иновативни методи за работа и нови технологии. Въпреки, че иновациите и творческият подход се считат за характеристика повече на младите хора, те напълно могат да бъдат съотносими и към по-възрастните.

3. **Повишаване на ролята, значението и относителния дял на доходите от труд в структурата на общите доходи.**
4. **Радикално ограничаване на дела на неформалната заетост за всички социални групи на пазара на труда, както и относителния дял на неформалната икономика в живота на страната.**
5. **Инвестиране и привличане на чуждестранни инвестиции във високо доходни и иновативни високо технологични бизнеси и сектори на икономиката с висока възвращаемост на инвестициите.** Развитие на нови, перспективни бизнес направления и икономически сектори, допринасящи за екологичното равновесие и развитие на технологиите, развитие на т.нар. „сребърна икономика”, поощряване на разкриването на „бели” и „зелени работни места” и др.
6. **Разширяване на дела на учещите през целия живот и превръщането на ученето през целия живот в елемент на националната народопсихология и култура.**
7. **Адаптиране на учебните програми във всички степени на образователната система към изискванията на добрата бизнес-практика и постигането на конкретни практически социални, икономически и финансови ползи и резултати.**
8. **Разработване на дългосрочна политика за намаляване на младежката емиграция и за разумно привличане на имигранти.**
9. **Недопускане на дискриминация на работното място.**
10. **Поддържане на джендър баланс по отношение на заетостта и заплащането, равно заплащане за равен труд, равни възможности за кариерно развитие и израстване в професията и на работното място, равно третиране на жените и мъжете на пазара на труда.**
11. **По-активно въвеждане на гъвкави форми на труд, заетост и заплащане на труда за всички възрастови групи, но при пълна заетост⁵³.**
12. **Създаване на обществена чувствителност и умения за управление на възрастта на работната сила, както в държавната администрация, така и в частния сектор.** Насърчаване на въвеждането в предприятията на стратегии за управление на възрастта, които ще засилят тяхната конкурентоспособност, като използват опита и конкретните качества на възрастните работници.
13. **Предприемане на дейности за приспособяване на работната среда към потребностите на по-възрастните работници.** Повишаване на нивата на заетост на възрастните работници чрез подобряване на условията на труд, приспособяване на работните места, инвестиране в ученето през целия живот и премахване на пречките пред заетостта, включително тези, които са свързани с дискриминация, въвеждане на устойчиви мерки и програми за поддържане на активен живот на възрастните хора на пазара на труда и др.
14. **Подобряване на здравната профилактика и на достъпа до здравни услуги по месторабота и местоживееене.**
15. **Усъвършенстване на трудовото законодателство и на нормативната база за гарантиране на активен живот на възрастните хора на пазара на труда в контекста на Европейската година на активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията– 2012.**
16. **Развиване на механизма „Корпоративна социална отговорност”.**

⁵³ Гъвкавата система на заплащане на труда изисква включване в структурата на работната заплата на повече променливи компоненти, например – премии, бонуси и др. Препоръчва се съотношението между максимална и минимална работна заплата да продължава да намалява и да е по-ниско от 1.5., на първо място за работни места, ценността на които нараства за сметка на повишаване на производителността и квалификацията на работниците (МОТ).

3.3.3.3. Мерки с компенсиращ характер в Пенсионно-осигурителната система

Демографските тенденции, свързани със застаряването на населението водят до **значително увеличение на публичните разходи за пенсии**. Реформите в пенсионната система обаче, могат да доведат до положителни резултати по отношение на устойчивостта на публичните финанси – чрез въвеждане на по-строги изисквания за получаване на пенсия от държавното обществено осигуряване, чрез разумно повишаване на пенсионната възраст и/или стажа, чрез ограничаване на достъпа до схеми за ранно пенсиониране и др.

Планирани в рамките на дълъг период, тези реформи се очаква да доведат до по-голямо участие на трудовия пазар на по-възрастните работници, като това може да бъде и в резултат на по-стабилната връзка между пенсиите и вноските за пенсии, което представлява допълнителен стимул за по-дълго оставане на пазара на труда.

Успоредно с реформите на публичните пенсионни системи, са необходими мерки за подобряване на функционирането или усъвършенстване на **допълнителните пенсионни схеми**.

Поради трайната тенденция на застаряване на населението, неминуемо е в бъдеще да се очаква значително увеличение на разходите за пенсии. Следва да се има предвид, че предприеманите реформи и мерки за финансово стабилизиране на пенсионната система са важни за подобряване на стандарта и на качеството на живота не само за настоящите, но и за бъдещите пенсионери.

Поради трайната тенденция на спад в раждаемостта; тенденцията на нарастване на очакваната продължителност на живота при раждане; тенденцията на нарастване на продължителността на живота след навършване на 65 годишна възраст на населението; тенденцията на запазване на по-бързия темп на нарастване на населението във високите възрастови групи в сравнение с населението в младежките възрастови групи, **т.е дори само по обективни демографски причини, се очаква в дългосрочен план дефицитът в Пенсионната система да продължава да се възпроизвежда и в следващите години.**

Увеличаването на очакваната продължителност на живота при раждане, както и увеличаването на продължителността на активния трудов живот и трудова заетост в добро здраве, създават „демографски прозорец” или демографски дивидент, свързан с подобряване на възможностите за нарастване на държавни и частни спестявания и натрупване на капитал за „старини”.

Пречки пред използването на този „демографски прозорец” са: намаляване на общата численост на работната сила; ниски заплати; ниски осигурителни ставки; висок относителен дял на неформалната заетост и на неформалната икономика; деформирано разпределение и преразпределение на публичните и частните финанси чрез системата на социалните плащания и др.

Управлението на дефицита в Пенсионната система, поради намаляването и застаряването на населението, е възможно да бъде постигано чрез широк обществен консенсус относно приемането на дългосрочни и устойчиви мерки, които да гарантират справедливост за всички социални групи и солидарност между поколенията.

В резултат на множество разработки, анализи, прогнози и обсъждания, са идентифицирани следните възможности за използване на т.нар. „демографски прозорци” или демографски дивиденти в Пенсионната система:

1. Въвеждане на оценка на въздействието на състоянието, мерките и програмите на Пазара на труда върху Пенсионната система в дългосрочен план.
2. Въвеждане на оценка на въздействието на политиката по доходите върху Пенсионната система и идентифициране на възможности за ограничаване на риска за изпадане в бедност на възрастните хора в дългосрочен план.
3. Въвеждане на оценка на въздействието на мерките и програмите в системата на Здравеопазването върху Пенсионната система.
4. Строго обвързване на всички видове разходи на Пенсионната система с осигурителния принос на осигуряваните въз основа на обстоятелствен анализ и широк обществен консенсус.
5. Оптимизиране на приходите в Пенсионната система чрез преглед и анализ на всички действащи механизми за това. Ограничаване на нерегламентирания трудов пазар и нерегламентираната трудова заетост, с оглед защита правата на заетите и осигуряване на по-високи приходи за пенсионната система.
6. Постепенно и планово освобождаване на Пенсионната система от неспецифични разходи, съобразно осигурителния принос на осигуряваните и при широк обществен консенсус.
7. Въвеждане на нови форми за покриване на осигурителни рискове при постигане на широк обществен консенсус.
8. Укрепване на Втори и Трети допълнителен пенсионен стълб. Прилагане на строг финансов контрол върху спестяванията на хората за „старини“.
9. Укрепване на Фонд „Сребърен“ за стабилизиране на Пенсионната система и за посрещане на демографските предизвикателства в дългосрочен план.
10. Постигане на приемлив и устойчив баланс между продължителността на трудовия живот и времето, прекарано в пенсия чрез мотивиране на имащите право на пенсии да продължат активния си трудов живот, ако работоспособността и здравословното им състояние позволяват това, като специално внимание се отдели на хората, които са се пенсионирали по-рано.
11. Поддържане на мобилност между пенсионните системи на страните членки на Европейския съюз и др.
12. Подобряване информираността на гражданите за характеристиките и значението на пенсионната система с цел повишаване на доверието на всички групи от населението към пенсионната система.
13. Осигуряване на гъвкавост при пенсиониране в съчетание с легална трудова заетост.
14. Увеличаване на поощренията за заетост за възрастните хора.

3.3.3.4. Мерки с компенсиращ характер в системата на Дългосрочните грижи

За все по-застаряващото население ще бъдат необходими и все по-високи публични разходи за **дългосрочни грижи**, тъй като възрастните и най-възрастните ще съставляват най-бързо растящата социална група в обществото в бъдеще.

Понастоящем грижите за възрастни хора с нарушено и тежко здравословно състояние се предоставят в много голяма степен неофициално от роднини, което се отразява на качеството на заетостта. Промените в структурите на семействата, все по-активното участие на жените на пазара на труда и все по-голямата географска мобилност, следва да доведат до намаляване на неофициалните грижи и до тяхната професионализация. За държавите, в които официалните системи за полагане на грижи са по-слабо развити, очакваното увеличение на публичните разходи за дългосрочни

грижи може да подцени бъдещия натиск върху публичните финанси, в резултат на вероятната необходимост от повече официално предоставяне на грижи.

Поради трайните негативни демографски тенденции: спад в раждаемостта; нарастване на очакваната продължителност на живота при раждане; нарастване на продължителността на живота след навършване на 65 годишна възраст на населението; запазване на по-бързия темп на нарастване на населението във високите възрастови групи в сравнение с населението в младежките възрастови групи и др. **очакванията са по-бързо нарастване на потребностите от дългосрочни грижи от възможностите на публичните финанси да ги покрива и да ги финансира.** Поради свиването и намаляването на работната сила в следващите десетилетия, се очаква да нараства търсенето на дългосрочни грижи извън семейните, роднинските и неформалните структури и трансфери. Това означава дългосрочните грижи да „излязат” от неформалната сфера на социалните и семейни отношения за взаимопомощ и грижа и да се професионализират с всички последствия, произтичащи от това, както за потребителите на тези услуги, така и за предоставящите ги.

Очакванията са цените на дългосрочните грижи и услуги за възрастни хора рязко да нарастват, което може да се окаже непосилно за много потенциални бенефициенти и семейства, да ги ограничи в достъпа им до услуги или да ги обрече на риск от дълготрайно обедняване.

Необходимо е да бъдат предприемани иновативни подходи и да бъдат взимани иновативни управленски решения за намаляване на натиска на нарастващите потребности от дългосрочни грижи върху публичните финанси, например чрез:

1. Създаване на подходяща рамка и условия за мобилизиране на потенциала на възрастните хора.
2. Осигуряване на подходящо обучение за персонала за полагане на грижи.
3. Децентрализиране и диверсифициране на полагането на дългосрочни грижи.
4. Развитие на т.нар. „сребърна икономика”.
5. Разработване и усъвършенстване на стандарти за полагане на дългосрочни грижи.
6. Обсъждане и приемане на най-добър модел за финансиране на дългосрочните грижи, вкл. чрез постепенно въвеждане на доброволно и задължително застраховане за риска „достойни старини”.
7. Развитие на социалните услуги и на дългосрочните грижи в семейна или в среда близка до семейната.
8. Развитие на публично-частното партньорство при предоставяне на социални услуги за възрастни хора.
9. Развитие на доброволчеството при предоставяне на услуги за възрастни хора.
10. Използване на потенциала на българските читалища за повишаване на информираността и за улесняване на достъпа на възрастните хора до институциите и до обществените услуги.
11. Насърчаване на инициативи за укрепване на солидарността между поколенията като един от основните фактори за засилване на социалното сближаване и развитието на култура на участието, в която се включват жени и мъже от всички възрасти;

12. Инвестиране в развитието на подходяща инфраструктура за предоставяне на услуги за възрастни, вкл. на т.нар. „отворени комплексни центрове за възрастни хора”, прилагане на клъстърен подход и др.

3.3.3.5. Мерки с компенсиращ характер в системата на Образованието

По отношение на разходите, свързани с **публичното образование**, въпреки очаквания все по-малък брой на деца през следващите десетилетия, за постигането на целите на Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора (2012-2030 г.), както и за постигането на съществено подобрене на качеството на образованието за всички възрасти, **в бъдеще се очаква да бъдат необходими повече разходи за образование.**

Инвестициите в човешкия капитал и в работната сила, съставена от младежи и възрастни, ще бъдат жизненоважни за бъдещия растеж на производителността при намаляващо и застаряващо население и намаляваща работна сила.

От гледна точка на демографските предизвикателства и на смекчаване на икономическите и фискални последици от застаряването на населението, ключови ще бъдат:

- 1. Разработване и реализиране на цялостна концепция, стратегия и на оперативни планове за учене през целия живот за всички възрасти.**
- 2. Разработване и прилагане на строги механизми за ограничаване на отпадането на децата от всички степени на образователната система.**
- 3. Оптимизиране на учебните програми и на учебния материал с оглед на намаляване на времето на пребиваване в образователната система на децата и младежите, без това да се отразява на техните знания и подготовка.**
- 4. Разработване на учебни програми за придобиване и усвояване на нови знания и умения на поколенията на възраст 50+ години, съобразени с потребностите на бизнеса и на пазара на труда.**

3.3.3.6. Мерки с компенсиращ характер в системата на Здравеопазването

Застаряването на населението оказва много сериозни обществени и икономически последици върху здравната система. По-високите разходи са предизвикани не от самото застаряване на населението, а от нездравословното остаряване. За да се намали негативното влияние на стареенето на населението върху здравната система, възрастните хора трябва да останат по-дълго време здрави и пълноценни за техните семейства и общности.⁵⁴

Все повече на преден план се поставя потенциалът на възрастните хора и се подчертават възможностите, които предлага едно застаряващо общество и по точно едно здравословно застаряващо общество. На застаряването на населението не се гледа само като обременяване на обществото като цяло, а и на социалните и здравните системи в частност. Този негативен поглед започва постепенно да се променя. Здравословното остаряване на възрастните хора е основна предпоставка, за да се видят положителните аспекти, които носи демографската промяна, както за

⁵⁴ Сборник „Иновативни подходи за насърчаване на здравословен, активен и достоен живот на възрастните хора, издание на МТСП, София, 2013 г. (стр.103-110).

възрастните хора, така и за цялото общество. От значение е и пълноценното използване на опита на възрастните хора.

През ноември 2011г. Европейската комисия (ЕК) прие Третата многогодишна програма Health for Growth (2014-2020), която има за цел да отговори на икономическите и демографските предизвикателства на здравните системи в отделните страни и да създаде условия за продължителна активност в добро здраве на гражданите. Освен това, през 2011г. бе стартиран пилотен проект European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing. Неговата главна цел е до 2020 г. средната продължителност на живота в добро здраве в ЕС да се удължи с две години.

ЕК работи също така активно, за развитието и прилагането на други политики и мерки, насочени към достойно остаряване в добро здраве и подпомага страните - членки при подобряване на ефективността на техните здравни системи.

Основополагащият документ Стратегия Европа 2020 насърчава по-дълг активен и достоен независим живот в добро здраве с цел допринасяне за по-висока обществена производителност на труда и по-голяма икономическа конкурентоспособност. Това следва да бъде постигнато с иновативни подходи и мерки в секторите на здравните и социалните услуги, както и постигането на условия за безопасност и работа, които да са съобразени с възможностите на възрастните хора.

Бързото нарастване на възрастното население поставя поредица от въпроси, свързани с необходимостта на нарастване на публичните разходи за здравеопазване, поради очакванията за по-интензивно и по-продължително използване на медицинските услуги.

Демографското развитие изисква системата на здравеопазването, здравните и другите съпътстващи услуги да бъдат така развити, че тяхната организация и капацитет да съответстват на нуждите на възрастните хора. Всички нуждаещи се от грижи лица трябва да получат услуги, необходими за запазване на тяхното здраве, самостоятелност и достойнство. Всички групи от населението, независимо от възраст, пол, финансов статус и местоживеене следва да имат равен достъп до висококачествени здравни услуги (включително, превенция, лечение, рехабилитация и палиативни грижи).

За да се намали негативното влияние на демографските промени върху здравната система и да се усети положителното им влияние върху други сфери, като икономическата и социокултурната сфера, е необходимо да се инвестира в качествени здравни услуги и здравни технологии за ранна диагностика и лечение на заболяванията, както и в превенцията, възпитаване на здравословен начин на живот и профилактика на болестите сред населението. Воденето на здравословен начин на живот и ранната диагностика на заболяванията позволява на хората да останат в добро здраве и да бъдат продуктивни за по-дълго време. Обновяването на технологиите и въвеждането на новоразработени и по-ефикасни методи за ранна диагностика и лечение, в краткосрочен план са основен фактор за нарастването на разходите в системата на здравеопазването, но в дългосрочен план използваният целесъобразно технически и технологичен ресурс може да доведе до икономии на разходи.

3.3.3.7. Мерки с компенсиращ характер по отношение на неравномерното териториално разпределение на населението

Ограничаването на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата изисква мобилизиране на сериозни институционални и организационни ресурси, насочени към оптимизирането на жилищната политика, градоустройствените планове, инфраструктурата и др. Осъществяването на този приоритет е неразривно свързано със засилването на ролята

на регионалната политика и обвързване на плановете за регионално развитие с нормализирането на вътрешно миграционните процеси. Конкретните мерки в това отношение включват:

1. Намаляване на регионалните диспропорции чрез децентрализация и създаване на регионален капацитет за динамично икономическо развитие.
2. Възраждане на селските райони - **състоянието на българското село изисква създаването на алтернативна заетост на основата на природните ресурси, туризма, местните услуги. Решенията трябва да се търсят и в подобряване на достъпа за работа в близките градове, което да задържи населението в селските райони и да ги превърне в привлекателно място за работа и живот.**
3. Мобилизиране на регионалните и местни институционални възможности и ресурси в изпълнение на политиката за регионално развитие.
4. Рационално разпределение на местни (локални) инфраструктури и услуги за осигуряване на балансиран растеж на регионите, въвеждане на клъстърен подход за развитие на икономиката и бизнес средата.
5. Провеждане на диференцирана регионална политика в изостаналите райони.
6. Разработване на цялостна програма за икономическо и социално развитие на пограничните и полупланинските райони, в която водещо място да заемат привличането на инвестиции и развитието на трансгранично сътрудничество между населените места от двете страни на границите.
7. Развитие на устойчиви, динамични и сплотени градски центрове, свързани помежду си и допринасящи за благосъстоянието на заобикалящите ги по-слабо урбанизирани територии.
8. Оптимизиране на концентрацията на населението в големите градове и столицата.
9. Разработване на програма за решаване на проблема с “гетоизацията” чрез създаване на градоустройствени плановете в кварталите с концентрация на бедност, рехабилитация на тези квартали, осигуряване на техническа инфраструктура и др.
10. Устойчиво подобряване на жилищните условия за ромите чрез гарантиране на изпълнението на плановете за действие и програми за подобряване на жилищните условия на ромите.
11. Насърчаване на заетостта и инвестициите в селските райони с цел задържане на младите хора и преодоляване на тенденцията на застаряване на населението в тях.
12. Подобряване на транспортната, търговската, социалната и други обслужващи инфраструктури на селските и пограничните райони за задържане на населението в тях.
13. Обвързване на концесионирането с устойчив принос за развитието на територията, инфраструктурата и населението.
14. Опазване и поддържане на екологична и ергономична среда за живот.
15. Разработване на областни и/или общински демографски стратегии, съобразно спецификите на демографското развитие на населението.
16. Разработване на дългосрочен план за реновиране и използване на сградния фонд в региони и райони със значително намаляване на броя на населението и с тенденции към обезлюдяване; разработване на пилотни проекти за изграждане на териториални комплекси за възрастни хора.

ЧАСТ IV. ОТЧЕТ ЗА 2013 г. ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МЕРКИ И ДЕЙНОСТИ ПО ПРИОРИТЕТИТЕ И НАПРАВЛЕНИЯТА НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2012-2030 г.).

Приоритет I - Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението

Направление 1 - Насърчаване на раждаемостта чрез създаване на среда, благоприятна за отглеждането и възпитанието на деца

1.1. Финансови стимули за раждане и отглеждане на деца

1.1.1. Изпълнение на програма „Подпомагане на семейства с деца

МТСП, АСП

Изпълнението на програмата е регламентирано в Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД). Осигуряването на финансова подкрепа по реда на ЗСПД и Правилника за неговото прилагане (ПЗСПД), е важна част от подкрепата за децата и семействата. Отпускането и предоставянето на семейните помощи за деца е в пряка зависимост от равнището на доходите (с определени изключения), и демографските процеси в страната. Факторите, които оказват въздействие върху реализацията и обхвата на програмата „Подпомагане на семействата с деца“ са свързани с икономическото развитие, равнището на безработица, равнището на раждаемост; увеличаване или намаляване на броя на децата, обхванати от системата на образованието.

Семейните помощи имат за цел да подпомогнат отглеждането на деца в семейна среда и да насърчат посещаването на училище и подготвителните групи за задължителна предучилищна подготовка в детските градини или училищата. По тази програма се отпускат следните видове помощи: еднократна парична помощ при бременност; еднократна парична помощ при раждане на дете; еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци до навършване на една година; еднократна парична помощ за отглеждане на дете до навършване на една година от майка студентка, учаща

в редовна форма на обучение; месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст; месечни помощи за отглеждане на дете до навършване на една година; целеви помощи за ученици; целева помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки; месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст. Помощите се отпускат след проверка на доходите, с изключение на еднократната помощ при раждане на дете; месечните помощи за деца с трайни увреждания; месечната добавка за деца с трайни увреждания; еднократната парична помощ за отглеждане на близнаци до навършване на една година; еднократната парична помощ за отглеждане на дете до навършване на една година от майка студентка и целевата помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусен транспорт в страната за многодетни майки. Законът регламентира правна възможност месечните помощи за деца, месечните помощи за отглеждане на дете до 1 г. и целевите помощи за ученици да се предоставят и под формата на социални инвестиции. По отношение на семействата, които отглеждат деца с трайни увреждания, семействата на роднини, близки или приемни семейства – за децата, настанени по реда на Закона за закрила на детето и децата, които се отглеждат от един жив родител, семейните помощи се предоставят в облекчен режим, независимо от доходите на семейството. С цел повишаване отговорността на родителите при отглеждане на децата, при най-масовия вид семейна помощ – месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, са въведени санкции. При допуснати 5 неизвинени отсъствия от ученик в училище за месеца и неизвършени задължителни имунизации и профилактични прегледи от личния лекар на детето, семейството се лишава от помощта.

С оглед осигуряване на още по-добра и целенасочена подкрепа на децата в семействата и стимулиране на родителите да осигуряват посещението на децата си в задължителната предучилищна подготовка, в ЗСПД и Правилника за неговото прилагане бяха въведени изменения и допълнения, в сила от 01.09.2013 година. Тези промени са свързани с предоставяне на месечните помощи за деца до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст при условие за редовно посещаване на подготвителните групи в детските градини или подготвителните групи в училищата за задължителна предучилищна подготовка, освен ако това е невъзможно поради здравословното състояние на детето. Новото условие е в съответствие с последните изменения в Закона за народната просвета, където е регламентирано задължителното посещаване на групите за предучилищна подготовка от деца над 5-годишна възраст. В тази връзка, помощта се спира за всяко дете, отсъствало през съответния месец повече от 3 дни, за които няма уважителни причини.

Към 31.12.2013 г. по програмата са изразходвани общо 503 800 715 лева, при предвидени по Закона за държавния бюджет на Република България (ЗДБРБ) за 2013 г. 487 400 022 лв., а към края на 2013 г. са осигурени средства в размер на 504 880 176 лева.

За отчетния период януари - декември 2013 г. по реда на ЗСПД са отпуснати семейни помощи при бременност, раждане и отглеждане на деца, както следва:

- **Еднократна помощ при бременност.** За периода от 01.01.2013 г. до 31.12.2013 г. с еднократна помощ при бременност са подпомогнати общо 18 082 жени. Изплатената сума е 2 716 445 лв. За същия период на 2012 г. са подпомогнати общо 18 210 бременни жени. Изплатената сума е 2 815 009 лв. Отчита се намаление с 0,7% (128 жени). Отпускането на еднократната помощ при бременност е обвързано с дохода на семейството.

- **Еднократни помощи при раждане на дете.** През 2013 г. са отпуснати помощи за 68 080 родени деца. Изплатената сума е 25 620 985 лв. През 2012 г. са отпуснати еднократни помощи за 68 614 родени деца. Изплатената сума е 25 802 623 лв. Отчита се намаление с 0,8% (534 деца). Отпускането на помощта не е обвързано с дохода на семейството. Като основна причина за намаляване на броя на подпомогнатите майки може да се посочи намаляването на раждаемостта.
- **Еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци до навършване на 1 година.** За 2013 г. дирекциите „Социално подпомагане” са изплатили за 1 993 деца близнаци сумата 2 366 905 лв. За 2012 г. са изплатени средства в размер на 2 127 174 лв. за 1 935 деца близнаци. Наблюдава се увеличение, като помощта е изплатена на 58 деца близнаци повече, което представлява 3,0%.
- **Еднократна парична помощ за отглеждане на дете до навършване на 1 година от майка студентка, учаща в редовна форма на обучение.** За 2013 г. на 4 532 майки студентки са изплатени еднократни парични помощи за отглеждане на дете до навършване на 1 година в размер на 12 990 474 лв. За 2012 г. са подпомогнати общо 3 090 майки. Изплатената сума е 8 739 362 лв. Отчита се значително увеличение на броя на подпомогнати по ЗСПД майки студентки с 46,7% (1 442 майки студентки).
- **Месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст.** За 2013 г. с месечни помощи за деца средномесечно са подпомогнати 537 325 семейства за 797 903 деца, изплатената сума е 352 416 070 лв. За 2012 г. средномесечно са подпомогнати 545 325 семейства за 808 680 деца. Изплатената сума е 352 729 121 лв. Наблюдава се намаление на средномесечния брой на семейства, които получават месечни помощи за деца до завършване на средно образование по чл. 7 от ЗСПД (където има доходен критерий), с 1,5% (8 000 семейства по-малко в сравнение с 2012 г.). С 10 777 (1,3%) средномесечно са по-малко децата, за които е изплатена помощта.
- **Месечни помощи за отглеждане на дете до една година.** За отчетния период януари - декември 2013 г. с месечни помощи за отглеждане на дете до навършване на 1 година средномесечно са подпомогнати 21 417 майки. Изплатената сума е 26 111 263 лв. За същия период на 2012 г. средномесечно са подпомогнати 21 773 майки. Изплатената сума е 26 683 967 лв. Отчита се намаление на подпомогнатите майки с деца до 1 година с 1,7% (356 майки). Отпускането на месечната помощ за отглеждане на дете до една година е обвързано с дохода на семейството.
- **Месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст.** За 2013 г. средномесечно са изплатени месечни добавки за деца с трайни увреждания на 23 650 деца. Изплатената сума е в размер на 68 619 001 лв. За 2012 г. такава добавка е изплатена средномесечно на 22 549 деца, за сумата от 63 481 573 лв. Отчита се увеличение с 4,9% (1 101 деца), както и увеличение на случаите (със 7,5%) спрямо планираните целеви стойности за 2013 г. От 01.01.2013 г. до 31.08.2013 г. месечната добавка по реда на чл. 8д от ЗСПД беше определена в размер на 189 лв. (§ 9, ал. 10 от Закона за държавния бюджет на Република България за 2013 г.). С цел постигане на по-адекватна подкрепа за семействата, които отглеждат дете с трайни увреждания със Закон за изменение и допълнение на Закона за държавния бюджет на Република България за 2013 г. (обн. в ДВ, бр. 74 от 23.08.2013 г.), считано от 01.09.2013 г., месечната добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст бе увеличена от 189 лв. на 217 лв.
- **Целева помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки.** През отчетния период средномесечно са

подпомогнати 14 873 лица, като изплатената сума е 768 410 лв. За 2012 година са подпомогнати 14 921 лица. Изплатената сума е 927 434 лв. Наблюдава се намаление на случаите с 0,3% (48 случая по-малко).

- **Еднократна целева помощ за ученици.** За периода януари – декември 2013 г. са отпуснати помощи за 48 845 деца-първокласници за покриване на част от разходите в началото на учебната година. Изплатената сума е 12 191 162 лв. Приемът на молби-декларации започва след записване на децата в първи клас за съответната учебна година. За 2012 г. са отпуснати целеви помощи за ученици за 45 549 деца-първокласници. Изплатената сума е 6 824 743 лв. Отчита се увеличение в броя на децата, за които е отпусната помощта през 2013 г. спрямо отчетния период на 2012 г. с 7,2% (3 296 деца-първокласници), както и значително увеличение на случаите (със 8,5%) спрямо планираните целеви стойности за 2013 г. Една от причините за увеличението е отпадане на доходния критерий за децата с един жив родител и за децата с трайни увреждания. С Постановление № 135 от 21.06.2013 г. на Министерския съвет (обн. в ДВ, бр. 56 от 28.06.2013 г.) е определен нов размер на еднократната целева помощ за ученици, записани в първи клас на държавно или общинско училище, за покриване на част от разходите в началото на учебната 2013/2014 г., който е увеличен от 150 лв. на 250 лв.

Таблица 39: Помощи по Закона за семейните помощи за деца

Показатели	Мярка	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
I. Общо	лева	467 471 662	489 768 436	490 131 006	503 800 715
1.Еднократни помощи при раждане на дете	бр. деца	72 226	69 736	68 614	68 080
	лева	27 735 480	26 502 304	25 802 623	25 620 985
2.Еднократни помощи за отглеждане на близнаци до 1 г.	бр.деца	2 056	2 028	1 935	1 993
	лева	2 370 120	2 423 403	2 127 174	2 366 905
3.Еднократна помощ на дете до 1 г.от майка студентка	бр.случаи	1 934	2 344	3 090	4 532
	лева	4 953 780	6 401 078	8 739 362	12 990 474
4.Месечни помощи за отглеждане на дете до 1 год.	ср.м.бр.случаи	23 201	21 577	21 773	21 417
	лева	28 998 023	26 244 292	26 683 967	26 111 263
5.Месечни помощи за деца до навършване на 20 год.	ср.м.бр.деца	839 698	820 892	808 680	797 903
	лева	365 100 984	357 884 887	352 729 121	352 416 070
6.Еднократни помощи при бременност	бр.случаи	17 639	17 669	18 210	18 082
	лева	2 694 807	2 942 371	2 815 009	2 716 445
7.Месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст	ср.м.бр.деца	20 126	21 205	22 549	23 650
	лева	46 444 409	59 607 186	63 481 573	68 619 001
8.Целева помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната на многодетни майки	бр.случаи	15 521	14 719	14 921	14 873
	лева	882 822	966 502	927 434	768 410
9.Целеви помощи за ученици	бр. деца	42 399	45 434	45 549	48 845

Осигуряването на финансова подкрепа по реда на ЗСПД допринася за повишаване благосъстоянието на семействата с деца, гарантирайки им възможност да посрещнат увеличените разходи при бременност и раждане, както и подходящ жизнен стандарт и по-добри условия за отглеждане на децата в семейна среда.

Програмата се реализира на национално ниво.

1.2. Съвместяване на родителството с трудово-професионалната реализация

1.2.1. Схема „Отново на работа“ по ОП «РЧР» (виж и 2.2.1.)

МТСП – ПШТМ, АЗ

За подпомагане на кариерното развитие на младите хора и за осигуряване на възможности за съчетаване на семейния и професионалния живот допринася реализацията на схемата „Отново на работа“ по ОП «РЧР». В рамките на схемата, безработни лица, приоритетно с образование и квалификация в сферата на здравеопазването, образованието и социалните дейности, поемат грижата за деца до 3-годишна възраст на родители, наети по служебно или трудово правоотношение, или самонаети.

През 2013г. в схемата са включени близо 1976 лица. От тях в обучение са включени 795 лица, а в заетост след обучение – 1181 лица, за които са изразходвани от ЕСФ 4 173 413 лева.

Схемата се реализира на територията на цялата страна.

1.2.2. Проект „Психологическа интервенция и превенция на конфликта при съчетаването на семейния и професионален живот“

ИИНЧ – БАН

Целта на проекта е да се разработят психологически подходи за оптимизиране на отношенията в семейството и подобряване на баланса между професионалния и семейния живот.

Финансирането е в размер на 65 292.00 лв. по Проект BG051PO001-7.0.01-0099-S0001 Транснационално сътрудничество за развитие на услуга за малките и средни предприятия „Психологическа интервенция и превенция на конфликта при съчетаването на семейния и професионалния живот“, Приоритетна ос 7: ТРАНСНАЦИОНАЛНО И МЕЖДУРЕГИОНАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО, Схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ: BG051PO001-7.0.01 „БЕЗ ГРАНИЦИ – КОМПОНЕНТ 1“.

Извършено е пилотно проучване с разработена от ИИНЧ при БАН методика, наречена „Индикатор за измерване на баланса между семейство и работа“. След валидиране и оптимизиране на методиката, стартира представително за страната изследване сред малки и средни предприятия на проблема за баланса между семейство и работа.

Резултатите от изпълнението на проекта са свързани с разработването на методики, имащи за цел оптимизиране на отношенията в семейството, подобряване на баланса между семейния и професионалния живот и превенция на семейните конфликти.

1.3. Образование, здравеопазване и социално развитие на децата

1.3.1. Предоставяне на помощи под формата на социални инвестиции в децата по ЗСПД

МТСП-АСП

Предоставянето на помощи под формата на социални инвестиции в децата по ЗСПД е част от изпълнението на програма „Подпомагане на семейства с деца”. Социалните инвестиции са непарична форма на предоставяне на месечните помощи за деца и целевата помощ за ученици, отпускани по ЗСПД.

Месечните помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и целевите помощи за ученици могат да се предоставят изцяло или частично под формата на социални инвестиции с цел осигуряване на равни възможности за децата при тяхното отглеждане, възпитание, обучение, образование, опазване на здравето, развитие и социализация в случаите, когато:

- родителите не полагат грижи към децата си;
- семейната помощ не се използва по предназначение.

Агенцията за социално подпомагане не отчита отделни данни за изразходените средства за предоставените под формата на социални инвестиции семейни помощи. През 2013 г. са отчетени изразходени средства за всеки един от видовете семейни помощи за деца, в т.ч. за месечните помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и целевите помощи за ученици.

При наличие на някое от обстоятелствата като: родителите не полагат грижи към децата си и/или семейната помощ не се използва по предназначение, по преценка на директора на дирекция "Социално подпомагане" месечните помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година и целевите помощи за ученици могат да се предоставят изцяло или частично под формата на социални инвестиции заедно или поотделно под формата на:

- пълно или частично заплащане на такса за детска ясла или детска градина;
- пълно или частично заплащане на столово хранене;
- закупуване на облекло, обувки, учебни пособия и др.

Тези обстоятелствата се установяват при:

- наличие на констатации от социален, битов и здравословен характер въз основа на изготвена социална анкета;
- наличие на информация за деца в риск в отдел "Закрила на детето";
- получени сигнали: от училищни ръководства, общини, местни комисии за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, граждани и др.

Формата на социална инвестиция се определя във вид и размер, съобразени с индивидуалните потребности на детето/децата.

Видът и размерът на непаричното семейно подпомагане могат да се изменят, спират и възобновяват съобразно потребностите на детето/децата за месеца, през който е настъпила и/или е установена промяната.

Размерът на социалната инвестиция се определя за всяко дете поотделно, но не повече от определения за него размер на помощите.

При отказ за получаване на определената форма на непарично подпомагане съответните семейни помощи за деца се спират за месеца, в който е направен отказът.

Семейните помощи, предоставени изцяло или частично под формата на социални инвестиции, допринасят за осигуряване на равни възможности за децата при тяхното отглеждане, възпитание, обучение, образование, опазване на здравето, развитие и социализация в случаите, в които за децата не се полагат грижи от страна на техните родители или родителите не използват по предназначение отпуснатите им семейни помощи.

Помощите се предоставят на национално ниво, по райони и региони на страната През 2013 г. предоставените помощи под формата на социални инвестиции в децата по ЗСПД обхващат общо 900 случая, включително:

- За месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст по чл. 7 от ЗСПД – 898 бр. случая;
- За месечни помощи за отглеждане на дете до една година по чл. 8 от ЗСПД – 2 бр. случая;
- За еднократна целева помощ за ученици по чл. 10а от ЗСПД – 0 случая.

Таблица 40: Предоставени помощи под формата на социални инвестиции

Показатели	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Средномесечен брой случаи, за които месечните помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст са предоставени под формата на социални инвестиции	558	321	362	312
Средномесечен брой случаи, на които месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година са предоставени под формата на социални инвестиции	58	10	1	2
Средномесечен брой случаи, на които целевите помощи за ученици са предоставени под формата на социални инвестиции	386	2	1	0

В ДВ, бр. 54 от 17.07.2012 г. са публикувани измененията в Закона за семейни помощи за деца, които се отнасят до отпадането на доходния критерий за семействата с деца с трайни увреждания, с деца с един жив родител и деца, настанени в семействата на роднини, близки и приемни семейства по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето при преценка правото за отпускане на целевите помощи за ученици по чл. 10а от ЗСПД.

1.3.2 Мониторинг в образователни, здравни и социални институции за деца

Мониторинг в образователните институции

МТСП, ДАЗД

От извършените **68 проверки в образователните заведения**, 25 са в детски заведения – ОДЗ, ЦДГ, СДГ, детска ясла; 43 в учебни заведения - СОУ, ОУ, ПУИ, НУ, ВУИ, СПИ и професионални гимназии. Водещ проблем е насилието между децата в училище, както и използване на методи на възпитание и поведение от страна на учители, нарушаващи интересите или уронващи личното достойнство на ученици. Констатирано е, че в училищата не се предприемат всички необходими действия по постъпили сигнали и жалби, касаещи насилие над деца.

Преобладаващата част от проверките в детските заведения са по сигнали за упражнявано насилие, прилагане на неподходящи методи на възпитание, тормоз и дискриминация спрямо деца от страна на служителите. В преобладаващата част от проверките е констатирано нарушено право на детето. Установени са данни, че

служители в детските градини са упражнили физическо насилие и са използвали възпитателни методи, уронващи достойнството на децата.

При една част от проверките е установено, че не се извършва необходимата превантивна работа с дете с поведенчески проблеми и мерки за подкрепа, не са предприети адекватни действия по случая, целящи промяна в поведението на детето и налагане на справедливо наказание. Налагани са неоснователни наказания, които травмират децата. Допуска се родителите да се намесят при решаване на конфликтни ситуации.

Друга част от проверките, основно в детските заведения касаят проблеми свързани с обучението на деца със специални образователни потребности. В някои от проверяваните обекти е установено, че не се спазват разпоредбите на Наредба № 1 от 23.01.2009г. за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности и/или хронични заболявания за уведомяване на отдел „Закрила на детето” при отказ от страна на родител. Съставените Индивидуални програми за обучение и развитие на дете със СОП са формални, защото не се базират на извършени задълбочени оценки. Те не отговарят на специфичните потребности на ученика относно темпото и начина на преподаване, достъпността на материалите и съвместна екипна работа.

Резултатите от извършените проверки в образователните институции сочат, че и през 2013 г. в проверените 68 образователни институции все още не се разпознават органите за закрила на детето и техните функции. Не е утвърдена практиката в случай на насилие над дете, училищата и детските градини да сигнализират своевременно Дирекция “Социално подпомагане”, Държавната агенция за закрила на детето или органите на МВР, в съответствие с изискването на чл. 7, ал.1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето.

Педагозите не познават и не прилагат нормативните документи в областта на закрила на детето, както и принципите на Етичния кодекс за работа с деца. Не се разпознават добре рисковите фактори и влиянието, което могат да окажат на детето, както и възможните последствия.

Не се познава механизмът за взаимодействие в случаите на насилие и деца в риск от насилие. Въпреки въведеният със заповед № РД 09-611/18.05.2012 г. на министъра на образованието и науката, подробен механизъм за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище, ръководителите и персонала на учебните заведения все още не разпознават формите на насилие между и над децата, както и не предприемат адекватни мерки. Не се търси съдействието на ОЗД за консултиране на родители и деца при инциденти и за снижаване на напрежението при възникнали проблеми.

Мониторинг в лечебни заведения

През отчетния период служителите на ГДКПД извършиха проверки по сигнал в **14 лечебни заведения**, основно свързани със сигнали за бременни малолетни или непълнолетни момичета и/или ранни раждания, така също по повод публикация в медии за бебета, които са били връзвани за леглата в МБАЛ. За установено в хода на проверките неизпълнение на задължение за съдействие са съставяни АУАН.

От извършения контрол по постъпили сигнали в четиринадесет здравни заведения са установени пропуски, свързани с непознаване на Закона за закрила на детето, липса на регламентиран ред за взаимодействие на лечебното заведение с Дирекция „Социално подпомагане” по въпросите на превенцията на изоставянето на деца и на насилието над деца. Констатирано е, че персоналетът в лечебните заведения не е запознат със задължението за уведомяване на органите по закрила на детето, регламентирано в чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето и с предвидените

санкции за неизпълнение на разпоредбата, съгласно чл. 45, ал. 11 от същия. Етичният кодекс на работещите с деца не е включен в длъжностните характеристики на служителите и те не са запознати с него срещу подпис.

Не е установена практика за уведомяване на компетентните органи за постъпили в отделението малолетни и непълнолетни бременни и родилки, въпреки че това е идентифицирано като сериозен проблем от лекарите, а ражданията като изключително рискови както за родилката, така и за новороденото. Независимо от този факт, сигнали до ДСП се подават само в случаите, в които има риск от изоставяне на дете, а до МВР - в случаите, в които следва да се идентифицира самоличността на постъпващите в отделението пациенти и/или на техните законни представители.

1.3.3 Поддържане на Национална информационна система на ДАЗД, във връзка с проследяване на процесите протичащи по секторни политики в областта на закрилата на децата по отношение намаляване на негативните демографски процеси

МТСП – ДАЗД

На основание чл. 17а, ал. 1, т.9 от Закона за закрила на детето председателят на ДАЗД има ангажимент да поддържа и развива **Национална информационна система /НИС/** за деца, която съдържа база данни за специализираните институции, услугите от резидентен тип, както и за доставчиците на социални услуги за деца и семейства. Информацията, която постъпва в агенцията е от близо 3000 адресата, включително и от отделите за закрила на детето в страната.

Изпълнението и планирането на държавната политика по отношение на закрилата на децата се осъществява на базата на информационните потоци съдържащи информация и данни за състоянието на детето и семейството, поддържани в ДАЗД. Възможността да бъде проследявана динамиката в процесите повече от десет години благоприятства развитието на мерки и дейности, които намират отражение при изготвяне на национални стратегически и оперативни документи, подпомагат неправителствения сектор при подготовката и реализирането на проекти и дейности за деца, както и при предоставяне на информация на граждани свързана с изпълнението на Закона за достъп до обществена информация.

Основен инструмент за набиране на статистическа информация от външни институции, свързани с проследяване предоставянето на грижи и услуги за деца се осъществява, чрез специално разработени информационни карти, които се попълват и подават с различна периодичност към служителите на ДАЗД. В зависимост от техническата обезпеченост на различните институции, методите за подаване на информацията са различни - по електронен път, на електронен носител или хартия. Част от информацията постъпва от Националния статистически институт /НИС/ (население, здравеопазване, образование, престъпления и други), МВР, Министерството на правосъдието /МП/, МОН, Министерство на младежта и спорта /ММС/, ДАБ, Централната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните /ЦКБППМН/ и др., чиито компетентности кореспондират с политиките за детето и семейството.

Изискването за гъвкавост и прецизност при подаването на информацията налага необходимостта от надграждане, модернизиране и развитие на информационната система на ДАЗД като част от интегрираната информационна система на МТСП.

Със заповед на министъра на труда и социалната политика през 2013 г. е сформирана комисия, която да проведе процедура за избор на изпълнител по Закона за обществените поръчки, във връзка с проектиране и разработване на Национална информационна система на ДАЗД. Основните функционалности, които са обект на

техническото задание, включват въвеждане на отчетна информация от интернет потребители (от външни институции и ВРБК към МТСП), възможност за автоматизирано подаване на данни чрез входящи интерфейси, преглед на данните, поддържане на списък с организациите, подаващи отчетни данни и съответния сроков контрол с възможност за уведомяване на клиентите и вътрешните потребители на ДАЗД, в случай че са нарушени, задаване и редактиране на отчетните формуляри, публикуване на информационни материали на сайт-портал, генериране на справки на база получената информация и други. Процедурата за избор на изпълнител е приключена и след изтичане на административните срокове по отношение спазване разпоредбите на Закона за обществените поръчки, ще стартира изпълнението ѝ.

През 2013 г. в агенцията са въведени, обработени и анализирани общо 1079 информационни карти от 25 различни източници на информация.

Изготвените сравнителни таблици за децата, настанени в специализирани институции – брой деца, както и относителния им дял спрямо детското население и относителния дял спрямо детското население в същата възрастова група, дава възможност реално да бъдат проследени и анализирани промените в процеса на деинституционализация.

Подготвени са аналитични материали със статистическа информация за календарната 2012 г., които се публикуват на интернет страницата на ДАЗД. Данните се отнасят за:

- Деца, отглеждани в специализирани институции;
- Деца, преживели насилие;
- Деца, настанени в СПИ и ВУИ;
- Деца, които се обучават в училища за деца с нарушено зрение;
- Деца, които се обучават в училища за деца с увреден слух;
- Деца, които се обучават в болнични училища;
- Деца, които се обучават в оздравителни училища;
- Безнадзорни деца;
- Ефективност на системата за закрила на детето.

Подготвеният годишен доклад за състоянието на децата, отглеждани в специализирани институции в страната, показва, че от 2001 до 2012 г. се очертава трайна тенденция към намаляване броя на децата в специализирани институции. В сравнение с 2001 г. броят на институционализираните деца намалява с 8 487 деца или 67,3%.

В ДМСГД, където се отглеждат деца от 0 до 3 годишна възраст (зdravi и с увреждания, като някои деца с увреждания остават до 7 годишна възраст), към 31.12.2012 г. броят на децата е 1 578. Спрямо 2001 г. броят на децата намалява с 1 985 деца или 55,7%.

В Домовете за деца лишени от родителска грижа /ДДЛРГ/, в които се отглеждат деца от 3 до 18 години, към 31.12.2012 г. броят на институционално отглежданите деца е 1 892 деца. Спрямо 2001 г. броят на децата намалява с 5 253 или 73,5%.

В ДДУИ, в които се отглеждат деца от 4 до 18 годишна възраст, към 31.12.2012 г. броят на децата е 652. Спрямо 2001 г. броят на децата, настанени в тях, намалява с 1 249 или 65,7%.

И през 2012 г. децата в ранна възраст са най-рисковата група от гледна точка на попадането им в системата на институционалната грижа. През 2012 г. на 1000 деца на възраст от 0 до 3 години включително 5,7 деца се отглеждат в ДМСГД.

През 2013 година беше обобщена информацията, постъпваща от всички окръжни съдилища в страната, с данни за броя на подадените молби за осиновяване на български деца от лица с обичайно пребиваване в чужбина; броя на влезлите в сила

съдебни решения за прекратяване на осиновяването на български деца; осиновените деца от лица с обичайно местопребиваване в чужбина; броят на подадените молби за осиновяване на български деца от лица, които живеят постоянно в Република България и броя на влезлите в сила съдебни решения за прекратяване на осиновяване на деца от лица, които живеят постоянно в Република България за календарните 2011 и 2012 г.

С цел оптимизиране на процесите на сътрудничество, взаимодействие и обмен на информация между ДАЗД и АСП е разработен проект на Споразумение за сътрудничество и обмен на информация, което предстои да бъде подписано.

1.3.4. Здравеопазване за децата

1.3.5. Социално развитие на децата

МЗ

Министерство на здравеопазването е конкретен бенефициент по Договор за безвъзмездна финансова помощ BG051PO001-5.2.10-0001-C0001, проект „ПОСОКА: семейство”. Той се изпълнява в партньорство с Агенция за социално подпомагане и Държавна агенция за закрила на детето. Проектът е с продължителност 34 месеца, до 25.08.2014 г. и е на стойност **1 972 503.62 лв.** През 2013 г. са изразходвани **394 785,11 лева** за изпълнение на проектните дейности.

Общата цел е подготовка за реструктуриране на ДМСГД за деца от 0 до 3-годишна възраст чрез извършване на целенасочена подготвителна дейност в 8 пилотни области: Габрово, Монтана, Пазарджик, Перник, Пловдив, София, Русе, Търговище, чрез аналитичен подход и синергична интервенция.

Специфични цели:

1. Планиране на подходящите услуги в пилотните 8 ДМСГД, обект на реструктуриране;
2. Подготовка за извеждане на децата от институциите;
3. Комуникиране на процеса и целенасочени мотивационни действия спрямо заинтересованите страни в негова подкрепа.

Основни дейности по проекта са:

1. Управление и администриране на проекта.
2. Сформиране на екипи в пилотните общини и национална координация на проектните дейности.
3. Основни анализи за подготовка на реструктуриране на ДМСГД. Подготвителни дейности по реинтеграция на децата.
4. Планиране на конкретни услуги. Разработване на методологии за иновативните услуги
5. Популяризиране на процеса на реструктуриране на ДМСГД: комуникационна кампания и информирание и публичност.
6. Обучение на персонала в пилотните ДМСГД и на персонала в новоразкритите услуги.

По проект „ПОСОКА: семейство” BG051PO001-5.2.10-0001 са изпълнени следните дейности през 2013 г.:

- проведени са 8 обучения на персонала на ДМСГД за подготовката на децата за преместване при реорганизацията на дейността на ДМСГД по време на СМР.
- проведени са 8 срещи с персонала за представяне и комуникиране на процеса на деинституционализация.
- изготвени са 11 актуализирани оценки на потребностите на всяко дете от пилотните ДМСГД;
- оценен е капацитетът на 50 семейства на деца;
- актуализирани и обогатени индивидуалните планове за действие и грижа;

- предприети са действия за насърчаване на работата по превенция на изоставянето на ниво родилен дом за успешното реструктуриране на ДМСГД;
- изготвени са анализи за подготовка на реструктуриране на ДМСГД в 8-те пилотни общини – 8 анализа на причините за настаняване на децата в ДМСГД за всяко пилотно ДМСГД; 8 анализа на наличните здравни и социални услуги за всяка пилотна област и 8 анализа на ресурсите на всяко пилотно ДМСГД;
- извършена е необходимата подготовка за извеждане на децата – изведени са 160 деца от целевата група;
- проведени са 2 срещи в ДМСГД Пазарджик и ДМСГД „Св. Параскева” за обмяна на опит на персонала на пилотните ДМСГД;
- извършени са 527 посещения за проследяване на реинтеграцията на децата от пилотните ДМСГД;
- планирани са най-подходящите услуги, съобразно актуалните нужди на съответната община, които да заменят съществуващите специализирани институции (ДМСГД) с интегрирани услуги, които да спомагат за отглеждането на децата в семейна или близка до семейната среда;
- разработени са 5 броя методологии, които ще бъдат утвърдени след апробирането им;
- разработени са 8 актуални регионални планове за деинституционализация на децата от целевата група от пилотните институции;
- проведени са 8 дискусии за представяне на регионалните планове във всички пилотни общини;
- изработени и разпространени са следните информационни материали – 8 табели, 8 банери и 30 000 торбички;
- проведен е конкурс за плакат за ученици на възраст 14-19 години;
- проведени са 8 фолклорни събития в ромските общности в пилотните общини;
- проведени 8 въвеждащи и 8 надграждащи обучения в пилотните ДМСГД - обучени са 408 служители на ДМДГД;
- проведени са 33 групови и 8 индивидуални супервизии.

Постигнати резултати за 2013 г.:

Активната работа на екипите на национално и местно ниво, създадената добра координация между институциите и работата в мрежа по превенция на изоставянето или настаняването на деца в институция през 2013 г., доведе до **намаляване на броя на децата в 8 пилотни ДМСГД, които към 01.01.2013 г. бяха 248, а към 31.12.2013 г. са останали само 89 деца с увреждания, като от целевата група до 3 г. са 31.** В пилотните домове са изведени всички деца, за които е планирано извеждане в семейна среда, останали са само децата, за които като краткосрочна мярка е планирано настаняване в специализираната резидентна услуга за деца увреждания и ЦНСТ.

През периода от 01.01.2013 г. до 31.12.2013 г. в 8-те пилотни Домове за медико социални грижи за деца са настанени само 38 деца, а са изведени от 196 деца, като 121 са здрави деца, а 75 са с увреждания. На 180 от изведените деца е осигурена семейна среда, като 60 от тях са деца с увреждания и 130 здрави.

В приемни семейства са настанени 95 деца, осиновени са 64 деца, в биологичните семейства са реинтегрирани 18 деца, а в семействата на близки и роднини са настанени 3 деца. В Центрове от семеен тип са настанени 6 деца и 2 деца са настанени в други институции поради навършване на възраст.

1.3.6. Превръщане на грижата за възпитанието и развитието на децата, образованието и здравето на подрастващите в държавна политика и инвестиция на държавата и обществото, чрез създаване на широк спектър от социални услуги, като делегирани от държавата дейности без уронване значението на отговорното родителство.

МТСП–АСП, МОН

През 2013 г. са открити социални услуги за деца и семейства в рамките на 4 компенсирани промени.

Финансирането е чрез компенсирани промени в рамките на утвърдения бюджет. Дейността продължава след 2013 г.

През 2013 г. са открити 33 бр. социални услуги за деца и семейства, в общността и от резидентен тип, с общ капацитет 640 места., както следва: 6 бр. Центрове за обществена подкрепа (ЦОП), с капацитет 175 места; 3 бр. Центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ), с капацитет 146 места; 1 бр. Преходно жилище ПЖ), с капацитет 8 места; 5 бр. Дневни центрове за деца с увреждания (ДЦДУ), с капацитет 104 места; 7бр. Центрове за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ), с капацитет 192 места; 1 бр. Център за работа с деца на улицата (ЦРДУ), с капацитет 15 места.

Към края на 2013 г.общият брой социални услуги в страната е 369, с общ капацитет 9 393 места.

Подобрен е достъпът до социалните услуги. Към края на 2013 г., при общ капацитет 9 393 места, заетостта на социалните услуги за деца и семейства е 9 752 места.

Реализирането на мярката е на национално ниво. Социални услуги за деца и семейства са открити и функционират във всички областни градове на страната, а също и в по-голямата част от по-малките населени места.

Таблица 41: Открити социални услуги за деца и семейства

Показател	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Новооткрити социални услуги за деца и семейства	33 бр. с общ капацитет 640 места	46 бр. с общ капацитет 896 места	53 бр. с общ капацитет 978 места	56 бр. с общ капацитет 1162 места

Дейностите подкрепят изпълнението на Националната стратегия “Визия за деинституционализация на децата в Република България”.

Осигуряването на задължителна предучилищна подготовка за децата от 5–годишна възраст е мярка, която цели равен старт на всяко дете и допринася за ранната социализация и за развитие на умения, необходими при постъпване в първи клас. Тази мярка е и превантивен етап спрямо намаляването на необхванатите и преждевременно напусналите образователната система.

През 2013 г. общините са създали необходимите условия за задължителна предучилищната подготовка на децата две години преди постъпването им в първи клас:

- осигурена среда, съобразена с възрастовите особености на децата;
- осигуреност с учители и помощник-възпитатели, отговарящи на изискванията за заемане на длъжността;
- целодневна или полудневна организация на предучилищната подготовка, която включва и условия за отпих на децата;
- осигурено столово хранене, организирано в съответствие с изискванията;
- осигурен безплатен транспорт на децата от други населени места.

Броят на децата, навършили 5-годишна възраст, посещавали подготовителните групи в детските градини и училищата през учебната 2012/2013 година е 58 936. Към 16.09.2013 г. година броят на децата, навършили 5-годишна възраст, посещавали подготовителните групи в детските градини и училищата е 60 322.

1.4. Утвърждаване на семейството като базов компонент на обществото и насърчаване на родителите за отглеждане на децата в семейна среда

1.4.1 Изпълнение на заложените за 2013 г. дейности по проект „Детство за всички” по Операция ”Да не изоставяме нито едно дете”

МТСП–ДАЗД

Проект „Детство за всички”

Изключително важен е процесът на закриване на специализираните институции за деца като към момента основни алтернативи, успоредно със социалните услуги в общността са реинтеграцията в семейството, осиновяването, настаняването в семейство на роднини и близки, настаняване в приемно семейство. Това е модел, който е изцяло структуриран върху приетия План за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“, което представлява една цялостна реформа в системата за грижи за децата в България. Реализирането на този модел чрез кръстосано финансиране по взаимодопълващ се начин между три оперативни програми ОП „Развитие на човешките ресурси”, ОП „Регионално развитие” и „Програмата за развитие на селските райони” се осъществява чрез пет проекта, финансирани от европейските структурни фондове.

През отчетния период продължи реализирането на проектите „Детство за всички”, „ПОСОКА: семейство”, „И аз имам семейство”, „Укрепване на капацитета на Агенция за социално подпомагане за повишаване на качеството и ефективността на социалната работа” и „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище”, проект „Подкрепа”, към които са изградени и функционират съответни техническите звена за управление.

Процесът на деинституционализацията стартира с най-уязвимата група деца с увреждания като през 2013 година навлезе в решителен етап, който предизвиква редица трудности и предизвикателства, свързани с промяна на нагласите на общността, преместването на деца от институциите в новите услуги, необходимост от непрекъснато информиране и публичност на предприетите мерки и др.

Проектът „Детство за всички“ е част от Операция ”Да не изоставяме нито едно дете”, финансирана от ОП ”Развитие на човешките ресурси”, и има за цел - реализиране на устойчив модел за деинституционализация на деца с увреждания, настанени в специализирани институции за деца. През отчетния период са оценени всички 1600 деца и младежи. Броят им е променлив, поради напусканията на децата и младежите по различни причини (осиновявания, настаняване в приемни семейства и други) и настаняванията на нови деца и младежи. След извършването на оценките е в ход етап на насочване на децата и младежите с увреждания към подходящи услуги в общността. През този период са изследвани желанията и възможностите на семействата да поддържат контакти с детето си. Реализирането на тази дейност доведе до посещения в дома на родители и срещи с техните деца. В резултат на проведеното изследване бяха открити, анкетирани и интервюирани повече от 1700 родители/роднини и близки на 1252 деца и младежи от целевата група на проект „Детство за всички“. В резултат на въведените иновативни методи на работа с институциите за подготовка на децата за преместване са налице и положителни

промени у самите деца – по-добро общуване, повече емоции, повишена двигателна активност.

Изпълнението на дейностите по проекта отчита следните промени за децата и младежите от целевата група по проекта: осиновени - 99; настанени в приемни семейства - 16; реинтегрирани – 25; настанени в защитени жилища - 21; настанени в предходни жилища - 6; настанени в Центровете за настаняване от семеен тип – 13.

Обученията на персонала в специализираните институции за деца с увреждания също е в процес на поэтапна реализация. За изтеклия период са проведени 63 обучения (като всяко обучение се провежда толкова пъти, колкото е нужно, за да обхване целия персонал на домовете, а максималният брой на участници в една група е 20 души). Обучени са общо 984 служители. Стартираха и обученията на персонала в новосъздадените резидентни и съпътстващи услуги за деца и младежи с увреждания, като за изтеклия период са организирани четири обучения на персонала в община Карнобат /24 служители/, община Червен бряг /16 служители/, община Горна Оряховица /13 служители/ и община Търговище / 18 служители/.

В края на миналата година стартира провеждането на супервизии във всички домове за деца с увреждания и домове за деца с физически увреждания, които се осъществяват въз основа на сключен договор с изпълнител избран по реда на ЗОП.

Основният извод, който може да бъде направен при съпоставяне на данните за месец юни 2013 г. в сравнителен план с месец юни 2012 г. е наличието на ясна тенденция към намаляване както на общия брой на децата, отглеждани в институционална грижа, така и на броя на децата по отделно във всеки тип институция.

Стартира процесът на изграждане на инфраструктурата на новите услуги, от страна на общините. Към 31.12.2013 г. кандидатстващите общините са 81, от които 62 от градски ареали и 19 от селски райони:

- 28 общини са приключили строителните дейности и сградите им са официално въведени в експлоатация;
- 42 общини са с възложена поръчка, сключен договор с изпълнител и завършени на различна фаза строителни дейности, като в повечето от тях строителството се изпълнява по график;
- 6 общини са с възложена поръчка и сключен договор с изпълнител, но не стартирали строителни дейности;
- 3 общини са със стартирала процедура по обществена поръчка за строителни дейности и 1 община е в процес на обжалване на процедура по обществена поръчка;
- 1 община е в етап на подготовка на тръжна документация за обявяване на обществена поръчка.

Изпълнението на дейностите по проект „Детство за всички” се осъществяват, чрез европейски средства. В рамките на Плана за действие към Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Р България”, средствата за проект „Детство за всички” по Операция ”Да не изоставяме нито едно дете” са осигурени от оперативните програми: ОП «Регионално развитие» - около 80 млн. лева за инфраструктура; ОП «Развитие на селските райони»; ОП „Развитие на човешките ресурси” - 23 млн. лева за издръжка на услугите.

1.4.2. Закрила на децата от насилие, включително домашно насилие и експлоатация и насилие в интернет

1.4.2.1. Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция

МТСП–ДАЗД

ДАЗД осъществява координацията на изпълнението на политиките за деца, чрез осъществяване на наблюдение на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция и Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени български деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина.

Изпълнението на мониторинг по прилагането в практиката на първия координационен механизъм става по утвърдена методология и сравними индикатори чрез информационни карти. Това обстоятелство позволява да се проследи изпълнението и оцени ефективността на работата, да се очертаят проблемните въпроси, свързани с оптимизация на взаимодействието, подхода от страна на различни български институции при предприемането на съгласувани действия във всеки конкретен случаи на насилие и злоупотреба с дете. През отчетния период е подготвен годишен доклад от мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция за 2012 г. По данни от Регионалните дирекции за социално подпомагане /РДСП/ общият брой на сигналите, по които е работил мултидисциплинарен екип от задължително представените участници, определени в Координационния механизъм, е 817. Половината от тези сигнали са свързани с физическо насилие, 16,5 % се отнасят за сексуално насилие, 13,5 % за психическо насилие и 20 % за пренебрегване.

Общият извод от получените и обработени данни показва, че с малки изключения, за периода от стартирането на механизма до оценявания период има промени, но те не водят до очакваната съществена промяна в разбирането за подхода и начина на работа в случаите с деца, жертва на насилие. Това наложи изводът, че ангажираните на национално ниво институции за изпълнение на Координационния механизъм следва да разработят съвместен план за действие и повишаване на ефективността от прилагането му на местно ниво. По инициатива на ДАЗД през 2013 година бе проведена тематична работна среща на тема „Ефективно прилагане на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция”. Целта на срещата бе социални работници от отделите „Закрила на детето”, полицейски служители и представители на община София да споделят добри практики, трудности и предизвикателства, които срещат в прилагането на този механизъм. В резултат на дискусиата са изведени конкретни препоръки и предложения, които да подпомогнат работата на мултидисциплинарните екипи.

Националната телефонна линия за деца 116 111 /НТЛД 116 111/ предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Една от целите на линията е да идентифицира деца в риск и да улесни предаването на информацията за тях към органите за закрила на детето (най-често, ДСП, полиция). Социалните работници от ОЗД подготвят социални доклади по проверката на подадените от линията сигнали, които се изпращат на АСП и ДАЗД. Ежемесечно НТЛД 116 111 предоставя на ДАЗД доклад за извършената работа, който

включва описателна статистика на проведените консултации и съдържателен доклад за съответния месец.

През 2013 г. е проследена работата по **408 подадени към ДАЗД сигнали за наличие на риск за дете**. Ежеседмично са провеждани срещи с представители на АСП, ДАЗД и НТЛД 116 111, на които се обсъждани сигнали и случаи, изискващи методическа подкрепа или координация /за отчетния период броят им е 195/. Експертите на ДАЗД участват в месечни супервизии с екипа на Асоциация „Анимус”, обслужващ телефонната линия.

През годините се констатира значително увеличаване на обажданията на телефонната линия, което показва както повишено доверие, така и необходимост от нейното функциониране. С цел анализ на постъпващите сигнали е разработена електронна таблица и показатели, по които да се обобщава информацията от постъпващите от линията сигнали. Разработена е нова електронна страница на НТЛД 116 111, която е по-атрактивна и привлекателна с дизайна си и ѝ дава по-лесен достъп.

През отчетния период, поради изтичане на срока на договора, е подготвен и проведен нов конкурс за избор на изпълнител за управление на Национална телефонна линия 116111.

ДАЗД поддържа специализиран уеб сайт www.stopech.sacp.government.bg, за информиране по проблемите насилие над деца и сексуална експлоатация. Общият брой получени сигнали е 166. От началото на съществуването на специализираната страница (2004 г.), традиционно най-висок процент от получаваните сигнали е за насилие над деца, особено в семейна среда. За изминалата година са получени 38 сигнали за насилие над деца, което е 22.89 % от общия брой получени сигнали. Информацията постъпва предимно от съседни, близки и роднини на детето.

Като следващ проблем, посочван в сигналите, се определя родителското отчуждение и лошите взаимоотношения между разделените родители и ефекта, който имат върху детето. Броят получени сигнали в тази връзка е 32, което е 19,27 % от общия брой сигнали за годината. Сигналите се подават предимно от самите родители, като има единичен случай за подаден сигнал за лошо отношение от самото дете.

Относително нисък е броят на получените сигнали за проблеми в училище и детските градини – 12 %.

Като нова тенденция в проблемите в семейството, за които сигнализират децата на тази електронна страница, за изминалата година се очертава употребата на алкохол (8 сигнала, което е 5,42 % от всички подавани сигнали), вследствие на което има лошо отношение към децата, пренебрегването им и използването на насилие като метод на общуване и „възпитание“.

Като цяло, броят на подаваните сигнали от формата за споделяне намалява, което може да бъде обяснено с функционирането на Националната телефонна линия за деца 116 111, както и с по-високата разпознаваемост на различните органи, част от системата за закрила на детето.

През отчетния период, към ДАЗД са подадени множество сигнали за реклами, клипове и сайтове, които са в противоречие с общоприетите морални норми. Сигналите са за: използване на снимки на деца в реклама на търговски обект без съгласието на техните родители; реклама на филм; продажба на тениски с надписи, неподходящи за деца. Получено е и предложение за адекватно отразяване на криминални събития в новинарските емисии и др. Всички са проверени за наличието на вредно и незаконно съдържание и при необходимост са предприемани мерки от компетентните институции.

Актуална през годината е и темата за онлайн тормоза между деца. Възможностите за предотвратяване на това явление бяха обсъдени на работни срещи с

експерти и специалисти от ДАЗД, ДАНС, Националният център за безопасен интернет, МОН и др.

1.4.2.2. Проекти от Министерство на правосъдието за изпълнение на програми и обучения в областта на домашното насилие по реда на глава трета от Правилника за прилагане на Закона за защита от домашното насилие

МП

В Министерството на правосъдието са изпълнени дейности, заложи в Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2013 г., както и за резултатите от дейността по финансиране на проекти от Министерство на правосъдието за изпълнение на програми и обучения в областта на домашното насилие по реда на глава трета от Правилника за прилагане на Закона за защита от домашното насилие (ППЗЗДН) през 2013 г.

Съгласно чл.6, ал.7 от ЗЗДН, ежегодно със Закона за държавния бюджет на Република България за съответната година, по бюджета на Министерството на правосъдието се определят средства за финансиране на проекти на юридическите лица с нестопанска цел за разработване и изпълнение на обучения в областта на превенцията и защитата от домашно насилие. В изпълнение на възложените функции на министъра на правосъдието по ЗЗДН и на Правилника за неговото прилагане, (който в гл.III регламентира подробно условията и реда за финансиране на програмите и обученията в областта на домашното насилие), на 11.04.2013 г. е обявен конкурс с определен срок за подаване формуляри за участие и представяне на проектни предложения от 29.04.2013 г. до 14.06.2013 г. В одобрените от министъра и обявени Насоки за кандидатстване по чл. 6, ал.7 от ЗЗДН, са определени следните дейности за финансиране на проекти, съобразени с приоритетите в Националната програма за превенция и защита от домашно насилие за 2013 г.:

1. Предоставяне на психологическа, социална и правна подкрепа на пострадали от домашно насилие и на извършители на домашно насилие, включително и чрез национална телефонна линия. (През 2013 г. предимство се даде на проекти, насочени към работа с извършители на домашно насилие).

2. Провеждане на кампании срещу домашното насилие в регионите Кърджали, Смолян, Търговище и Шумен. (Мотиви за избора: по-пълно обхващане на територията на страната - със смяната на регионите всяка година се цели да се постигне всеобхватност и достигане до всички населените места; нисък брой издадени съдебни заповеди за защита; липса на ЮЛНЦ, предоставящи психологическа, социална и правна подкрепа на пострадали и извършители на домашно насилие и предполагаема по-ниска степен на обществена чувствителност към домашното насилие).

Конкурсната процедура е приключила на 12.12.2013 г., когато със заповед на министъра на правосъдието е одобрено финансирането на проекти общо в размер на 200 000 лв. (двеста хиляди лева).

Съгласно зададените критерии, финансиране по процедурата беше одобрено за 10 проекта, а на 11 проекта е отказано финансиране. В края на месец декември 2013 г. са сключени договори с 8 юридически лица с нестопанска цел и с една организация през месец февруари 2014 г., а една организация се отказва от финансиране.

1.4.3 Мониторинг и контрол върху спазване правата на децата, настанени в специализирани институции за деца и резидентен тип услуги

МТСП–ДАЗД

Мониторинг в специализирани институции за деца

Извършените проверки по сигнал в **29 специализирани институции за деца** са съответно в ДДЛРГ, ДДМУИ/ДДУИ и ДМСГД. Проверени са:

- В 21 ДДЛРГ: ДДЛРГ „Гергана”, с. Нареченски бани; ДДЛРГ „Катя Ванчева”, с. Широка лъка; ДДЛРГ „Княгиня Мария-Луиза”, гр. Пловдив; ДДЛРГ „Рада Киркович”, гр. Пловдив; ДДЛРГ „Българка” гр. Стара Загора; ДДЛРГ „Т. Попова” гр. Стара Загора; ДДЛРГ „П. Р. Славейков”/ 2 бр./; ДД „Св. Иван Рилски”, гр. София; ДДЛРГ Крушуна, ДДЛРГ, с. Страхилово /2 бр./, общ. Полски Тръмбеш, обл. Велико Търново; ДДЛРГ „Велика и Георги Ченчеви”, гр. Севлиево”/ 2 бр. /, област Габрово; ДДЛРГ, Берковица /3 бр./; ДДЛРГ, с. Борован /2 бр./; ДДЛРГ Тотлебен, ДДЛРГ, гр. Белградчик;
- В 2 ДМСГД: ДМСГД, гр. Пловдив; ДМСГД „Света София”, гр. София;
- В 6 ДДУИ/ДДМУИ: ДДУИ с. Кошарица, общ. Несебър; ДДУИ с. Сладък кладенец, обл. Стара Загора; ДДМУИ, с. Горски Сеновец, общ. Стражица, обл. Велико Търново; ДДУИ с. Крушари, обл. Добрич; ДДУИ „Калинка” с. Васил Друмев, общ. Шумен; ДДУИ „Света Мария Магдалина” с. Рудник, общ. Долни чифлик, обл. Варна.

Преобладаващата част от проверките са по сигнал за насилие над деца. При проверките са констатирани данни за осъществявано насилие или прилагане на неприемливи форми на възпитание спрямо деца от страна на служители. Установено е, че по сигналите за насилие не се предприемат действия съобразно разписаните в институциите процедури, както и не се прилагат дисциплинарни мерки спрямо виновните лица.

Част от проверките са извършени във връзка с постъпили писма от Омбудсмана на Република България, с приложени доклади с препоръки от посещения на Националния превантивен механизъм в специализирани институции за деца.

Във връзка с действащия процес на деинституционализация е извършена проверка в едно ДМСГД по повод проследяване работата по реинтеграция, осиновяване и приемна грижа на децата, настанени в институцията, предвид предстоящото закриване на дома и разкриване на алтернативни социални услуги за деца от 0 до 3 години.

Резултатите от извършените проверки в специализираните институции сочат пропуски в документирането на социалната работа с децата, воденето на рапортните книги за протичането на дежурствата и на личните досиета на децата. Най-основно могат да се изведат следните пропуски:

- Недостатъчно ефективен контрол от страна на ръководителя върху работата на персонала и цялостната дейност в институцията, което влошава психоклимата и понижава качеството на работа с децата;
- Недобро сътрудничество между персонала на институцията със семейството на настаненото дете в ДДЛРГ – не се информира периодично семейството, или настойника/попечителя относно развитието на детето, родителите не участват при обсъждането и планирането на грижите, осъществените контакти между детето и семейството не се протоколират;
- В работата на СИ с фондация – не са посочени персонално лицата, които ще работят с децата; подборът на доброволците и достъпът им до децата не е прецизиран;
- Досиета на настанените деца – в плана за действие от ОЗД/ДСП не е предвидена дейност за насочване на детето към социална услуга за психологична подкрепа, не е

приложен актуален социален доклад; в плана за грижи за детето не са предвидени дейности за свободното време и отдых; не е правена актуална оценка на потребностите на детето;

- Работата на психолога на дома с детето и липса на информация от нея;
- Водената документация и работата на медицинското лице по отношение на детето.

За отчетния период, след извършени проверки в **специализираните институции и доставчиците на социални услуги** са дадени 68 бр. задължителни предписания с 361 точки.

Най-често констатираните пропуски са свързани с не спазване на разписаните Правила и Процедури в институцията и липса на адекватен контрол от страна на директора. Екипите на институциите, ситуирани в малки населени места не съумяват пълноценно да ангажират свободното време на децата, което често води до регрес в емоционалното, социално и образователното развитие на децата от дома и регистриране на противообществени прояви.

Необходимо е Планът за грижи и оценката на потребностите на всяко настанено дете да се съставят и подписват от мултидисциплинарен екип, включващ всички отговорни лица по изпълнение на планираните дейности, като същите да се съставят на база индивидуалните потребности на всяко дете. Констатирано е, че в плановете за грижи не се извежда приоритетната потребност за детето.

Дадени са задължителни предписания, във връзка с констатирани данни за осъществявано насилие и прилагане на неприемливи форми на възпитание спрямо деца от страна на служители и от външно лице. По сигналите за насилие не се предприемат действия съобразно разписаните в институциите процедури, както и не се прилагат дисциплинарни мерки спрямо виновните лица.

Необходимо е директорите да запознаят отново всички служители с регламентираните им задължения в длъжностните характеристики и изискванията на Етичния кодекс на работещите с деца, като насочат вниманието им към прилагането на позитивни модели и методи на поведение и възпитание в ежедневно общуване с децата, и контролира изпълнението им.

Констатирано е, че назначените в институциите психолози не водят документация, в която да отразяват работата с децата и постигнатите резултати и не съставят график за работа с тях, който да гарантира индивидуален подход към всяко дете.

Отчетени са трудности в междуинституционалната работа на институциите и социалните работници от ДСП/ОЗД. Липсва яснота относно необходимостта от съвместни действия в процеса на осигуряване на най-добрия интерес на детето и връщането му в семейството, както и неразбиране по отношение на необходимостта от съответствие на плана за действие и плана за грижи, които да гарантират минималния престой на детето в институцията и търсенето на други алтернативи при отчетена нужда.

1.4.4. Обезщетения за майчинство – по бюджета на ДОО НОИ

От бюджета на Държавното обществено осигуряване се изплащат два вида обезщетения свързани с осигуряването за риска **майчинство** – парични обезщетения за **бременност и раждане** и парични обезщетения за **отглеждане на малко дете**.

През 2013 г. са изплатени **парични обезщетения за бременност и раждане** в размер на **286 012,7 хил. лв.**, което е преразход от 465,8 хил. лв. (с 0,2% повече) спрямо плана. Изплатени са **12 999,3 хиляди работни дни** (0,1 на сто повече от планираното)

при средnodневно обезщетение за бременност и раждане от **22,00 лв.**, което е с 0,05% по-високо от планираното.

През 2013 г. бяха запазени нормативните условия за отпускане и изчисляване на обезщетенията за бременност и раждане на нивата от 2012 г. (продължителност на отпуска при бременност и раждане – 410 календарни дни и размер – 90 на сто от средnodневното брутно трудово възнаграждение или средnodневния осигурителен доход за периода от 24 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност поради бременност и раждане).

За **обезщетения за отглеждане на малко дете** през 2013 г. са изплатени **128 302,8 хил. лв.**, което е преразход спрямо плана с 13 784,0 хил. лв. или 12%. Изплатени са **10 620,6 хиляди работни дни**, което е с 5,2% повече от планираното, при средnodневно парично обезщетение **12,08 лв.** (с 6,5% по-високо от планираното).

Със Закона за изменение на Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2013 г. (обн. ДВ бр. 57 от 29.06.2013 г., в сила от 29.06.2013 г.) е променен размера на паричното обезщетение за отглеждане на малко дете по чл. 53, ал. 1 и 2 от КСО след 1 юли 2013 г., което се изплащаше както следва:

- от 1 януари 2013 г. до 30 юни 2013 г. – **240 лв.**;
- от 1 юли до 31 декември 2013 г. – **310 лв.**

1.4.4. Научни изследвания и анализи

1.4.4.1. Пронатализъм и социална политика в България след 1990 г.

ИИНЧ–БАН

Основна *цел* на проекта е анализ на пронаталистичните дискурси и практики в контекста на провежданите социални политики в България от последните няколко десетилетия. Изследването има теоретичен и емпиричен характер. В теоретичната и обзорната част основната цел е да открие влиянието на пронаталистичния дискурс в общественото мнение и в социалното законодателство. В емпиричната част основната цел е да изведе пронаталистичните очаквания на хората като част от репродуктивните намерения и поведения.

Финансирането е от бюджетната субсидия БАН.

Създадена е информационна база данни, в която са включени позициите към проблемите на социалната политика и демографската криза на различни експерти, представители на политически партии, гражданският сектор и пр. Резултатите от анализите на текущите социално-политически мерки са представени на конференции с демографска тематика. Подготвени са научни публикации, които имат за цел да популяризират сред заинтересованите среди, резултатите от анализа.

Разработена е база данни, съдържаща медийните публикации по темата за демографската криза, раждаемостта и демографската политика. За периода 19.08.2011-30.04.2013 г. са събрани, класифицирани и обработени над 700 заглавия на публикации, регистрирани чрез електронни търсачки. Анализирани са експертни мнения от левия и десния спектър относно инструментите на социалната и семейната политика и начините на противодействие на негативните демографски тенденции.

Необходимо е измененията в социално-политическите мерки в страната, насочени към подпомагането на семействата и раждаемостта да почиват на реалната оценка на самите бенефициенти за тяхната ефективност. Това може да стане с регулярен мониторинг на общественото мнение чрез емпирични проучвания по въпроси, свързани със социалната политика и действащите мерки за подкрепа на семействата и насърчаване на раждаемостта.

Направление 2. Подобряване на репродуктивното здраве на населението

2.1. Подобряване на грижите за репродуктивното здраве на жените и мъжете. Поддържане на добро здравно състояние на бременните жени и майките.

2.1.1. Профилактични прегледи по програма „Майчино здравеопазване“, извършени от изпълнители на СИМП

2.1.2. Първични профилактични прегледи по програма „Майчино здравеопазване“, извършени от изпълнители на СИМП

2.1.3. Профилактични прегледи по програма „Майчино здравеопазване“, извършени от изпълнители на СИМП

НЗОК

Главната задача в дейността на НЗОК чрез договореностите в подписваните Национални рамкови договори (НРД) между НЗОК и БЛС, и между НЗОК и БЗС, е осигуряването и подобряването на достъпа на здравноосигурените лица до медицинска и дентална помощ, заплащана от Националната здравноосигурителна каса. НЗОК изразходва събраните средства от здравноосигурителни вноски при съблюдаване на принципите на равнопоставяне за всички осигурени лица, на подобряване на достъпа до медицинска, високотехнологична и по-качествена помощ, на икономическа ефективност, справедливост, прозрачност и финансова устойчивост. В този смисъл основните цели пред институцията са свързани с упражняване на ефективен контрол на финансовите и на медицинските параметри и качеството на извършваната медицинска и дентална дейност; с предоставяне на равен достъп на здравноосигурените граждани до лечебни заведения за първична и за специализирана извънболнична медицинска и дентална помощ, и с прием в лечебни заведения за болнична медицинска помощ - на територията на цялата страна, по избор на пациента; с улеснен достъп до специалист на здравноосигурените лица - диспансеризирани и включени в специализирани програми; с подобряване на репродуктивното здраве и с общото здравословно състояние на населението; с прилагане на политика за намаляване на броя на незаетите практики за медицинска и дентална помощ, разположени в малки, отдалечени и труднодостъпни населени места с неблагоприятна инфраструктура, със съответната приложена система от стимули.

Здравното осигуряване в България се осъществява на принципите на задължително участие при набирането на здравноосигурителни вноски и на солидарност на осигурените граждани при ползване на набраните в НЗОК средства. Тези принципи са характерни за съвременните социалноосигурителни (в това число - и здравноосигурителни) системи. Те предвиждат набирането на приходи от здравноосигурителни вноски от всички български граждани. Принципът на солидарността пък предвижда възможност за преразпределение на средствата от здравноосигурителни вноски: от здравите - към болните, от младите - към възрастните. Внасят всички, ползват тези, които имат нужда.

НЗОК заплаща със събраните средства от здравноосигурителни вноски основен пакет медицински дейности - в рамките на утвърдения от Народното събрание бюджет, съгласно Закона за бюджета на НЗОК. Институцията е задължена да спазва всички нормативни актове, приети от Народното събрание.

Изразходваните от НЗОК средства имат пряко отношение към подобряване на достъпа и здравния статус на населението. НЗОК осигурява: Профилактични прегледи

по програма „Майчино здравеопазване“, извършени от изпълнители на първична специализирана медицинска помощ (ПИМП) – **62 871 лв.**/изпълнение на програма „Майчино здравеопазване“ от изпълнители на ПИМП, съгласно Приложение №13 към Националния рамков договор (НРД) за медицински дейности;/ Първични профилактични прегледи по програма „Майчино здравеопазване“, извършени от изпълнители на специализирана медицинска помощ (СИМП) – **824 109 лв.**/изпълнение на програма „Майчино здравеопазване“ от изпълнители на СИМП, съгласно Приложение №15 към НРД за МД за 2012 г./; Профилактични прегледи по програма „Майчино здравеопазване“, извършени от СИМП – **3 062 034 лв.**/изпълнение на програма „Майчино здравеопазване“ от изпълнители на СИМП, съгласно Приложение №15 към НРД за МД за 2012 г./; Акушерска помощ (раждания) за здравнонеосигурени жени чрез превеждане на средства от бюджета на Министерството на здравеопазването - **4 709 000 лв.**, /Клинични пътеки – съгласно Приложение № 16 от НРД 2012;/ Раждане, независимо от срока на бременността, предлежанието на плода и начина на родоразрешение – **25 753 000 лв.**/съгласно Приложение № 16 „Клинични пътеки“ към НРД;/ Поддържане на добро здравно състояние на бременните жени и майките – **38 871 лв.**, /Обхващане с профилактичен преглед на здравнонеосигурени бременни съгласно Наредба № 26 от 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравнонеосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени, чрез превеждане на средства от бюджета на Министерството на здравеопазването;/ Дейност на фонд за асистирана репродукция - **11 416 767 лв.**, /НЗОК заплаща всички дейности, които са започнати и завършени през 2013г., и дейностите, започнати през 2013 г., но завършени през 2014 г. за частта, която е завършена през 2013г. Дейността през 2014 година се заплаща от Министерството на здравеопазването;/ Профилактични прегледи на лица от 0 до 18-годишна възраст, извършени от изпълнител на ПИМП – **16 726 862 лв.**, /Изпълнение на програма „Детско здравеопазване“ от изпълнители на ПИМП, съгласно Приложение № 13 към НРД за МД за 2012 г./; Имунизации на деца от 0 до 18-годишна възраст (в т.ч. Манту), извършени от изпълнител на ПИМП – **4 835 979 лв.**/Изпълнение на програма „Детско здравеопазване“ от изпълнители на ПИМП, съгласно Приложение № 13 към НРД за МД за 2012 г./; Прегледи по диспансерно наблюдение на здравноосигурени лица (ЗОЛ) с едно или повече заболявания, извършени от изпълнители на ПИМП - **32 482 776 лв.**, /Общопрактикуващият лекар от лечебно заведение за ПИМП провежда диспансеризация на ЗОЛ по Наредба № 40 от 2004 г., Наредба № 39 от 2004 г. за заболяванията, подлежащи на диспансеризация съгласно приложение № 9 „Пакет дейности и изследвания на ЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от ОПЛ“ към НРД за МД 2012 г./; Профилактични прегледи на ЗОЛ над 18-годишна възраст, извършени от изпълнител на ПИМП – **20 991 822 лв.**/Всяко ЗОЛ един път годишно подлежи на профилактичен преглед, който се извършва от ОПЛ съгласно Приложение № 13 на НРД 2012 за МД, с формиране на рискови групи - за сърдечно-съдови заболявания, захарен диабет и злокачествени новообразувания - профилактични прегледи на ЗОЛ над 18-годишна възраст;/ Имунизации на лица над 18-годишна възраст, извършени от изпълнител на ПИМП - **1 126 654 лв.**/В съответствие с приложение № 1 към чл. 1 на Постановление № 366 на МС от 27.12.2011 г. за приемане на обемите, цените и методиките за остойностяване и за заплащане на медицинската помощ по чл. 55, ал. 2, т. 2 от Закона за здравното осигуряване, НЗОК заплаща задължителните имунизации и реимунизации, съгласно Имунизационния календар на Република България от Наредба № 15 от 2005 г. за имунизациите (изм. и доп. бр. 57 от 24.07.2009 г., в сила от 1.01.2010 г.) на Министерството на здравеопазването, в съответствие с които е изготвено и Приложение № 3 към НРД 2012 за медицинските дейности „Първични медицински

документи;/ Първични прегледи на ЗОЛ, извършени от изпълнител на СИМП – **98 970 289 лв.**, /Специализирана извънболнична медицинска помощ се оказва на ЗЗОЛ, на които е издадено „Медицинско направление за консултация или провеждане на съвместно лечение“ (бл. МЗ-НЗОК №3) от лекар, работещ в лечебно заведение за извънболнична медицинска помощ;/ Първични прегледи на ЗЗОЛ от 0 до 18-годишна възраст при специалист с придобита специалност по „Педиатрия” и/или с придобита профилна специалност по детски болести, насочен от общопрактикуващ лекар по повод остри състояния - **13 424 084 лв.**, /Специализирана извънболнична медицинска помощ се оказва на ЗОЛ, на които е издадено „Медицинско направление за консултация или провеждане на съвместно лечение“ (бл. МЗ-НЗОК №3) от лекар, работещ в лечебно заведение за извънболнична медицинска помощ;/ Първични прегледи при специалисти („Хирургия”, „Ортопедия и травматология”), изпълняващи хирургични процедури – **3 019 959 лв.**, /Специализирана извънболнична медицинска помощ се оказва на ЗОЛ, на които е издадено „Медицинско направление за консултация или провеждане на съвместно лечение“ (бл. МЗ-НЗОК №3) от лекар, работещ в лечебно заведение за извънболнична медицинска помощ;/ Първични специализирани прегледи по диспансерно наблюдение на ЗЗОЛ, извършени от изпълнител на СИМП – **1 177 046 лв.**, /Лекари от лечебните заведения за СИМП провеждат диспансеризация на ЗЗОЛ по Наредба №40 от 2004 г. и Наредба № 39 от 2004 г. за заболяванията, подлежащи на диспансеризация от специалист, съгласно приложение №14 „Пакет дейности и изследвания на ЗЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от лекар специалист“ към НРД за МД за 2012 г./; Вторични прегледи на ЗОЛ, извършени от изпълнител на СИМП – **21 131 298 лв.**, /Срокът за извършване на вторични прегледи от лекар специалист е до 30 календарни дни от датата на извършване на първичния преглед;/ Вторични прегледи на ЗОЛ от 0 до 18 г. при специалист с придобита специалност по „Педиатрия” и/или с придобита профилна специалност по детски болести, насочен от общопрактикуващ лекар по повод остри състояния – **5 273 460 лв.**; Вторични прегледи при специалисти („Хирургия”, „Ортопедия и травматология”), изпълняващи хирургични процедури – **1 466 073 лв.**; Специализиран преглед по диспансерно наблюдение на ЗОЛ, извършен от изпълнител на СИМП – **8 909 723 лв.**, /Лекарите от лечебните заведения за СИМП провеждат диспансеризация на ЗОЛ по Наредба №40 от 2004 г. и Наредба № 39 от 2004 г. за заболяванията, подлежащи на диспансеризация от специалист, съгласно Приложение №14 „Пакет дейности и изследвания на ЗЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от лекар специалист“ към НРД за МД за 2012 г./; Профилактични прегледи на ЗОЛ до 18 г. от лекар специалист с придобита специалност по „Педиатрия”- **347 211 лв.**, /Изпълнение на програма „Детско здравеопазване“ от изпълнители на СИМП, съгласно Приложение №15 към НРД за МД за 2012 г./; Профилактични прегледи на ЗЗОЛ над 18 г. от рискови групи, извършени от изпълнител на СИМП – **3 321 лв.**, /Дейности на лекари специалисти при профилактика на рискови групи на ЗЗОЛ над 18 години, съгласно Приложение №15 към НРД за МД за 2012 г./; Дейност по медицинска експертиза, извършена от изпълнител на СИМП - **4 470 895 лв.**, /Лечебните заведения, сключили договор за оказване на медицинска помощ с НЗОК, осъществяват дейностите и водят документация, свързана с медицинската експертиза на работоспособността, при условията и по реда на ЗЗ, Наредбата за медицинската експертиза, Наредба №40 от 2004 г., Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи и НРД;/ Високоспециализирани медицински дейности, извършени от изпълнител на СИМП – **12 015 100 лв.**, /Лечебно заведение за СИМП може да кандидатства и за извършване на високоспециализирани медицински дейности по специалности, посочени в Наредба №40 от 2004г., само в случай, че кандидатства и за

специализираните медицински дейности, включени в основния пакет по съответната специалност, с изключение на високоспециализираните дейности по пакет „Анестезиология и интензивно лечение“; Дейност по специализиран пакет физикална и рехабилитационна медицина, извършена от изпълнител на СИМП - **10 415 432 лв.**, /В извънболничната помощ НЗОК заплаща общомедицински и специализирани медицински дейности, съгласно основен пакет „Физикална и рехабилитационна медицина” – лечение с физикални фактори и кинезитерапевтични техники. Специализираната извънболнична медицинска помощ, съгласно основен пакет „Физикална и рехабилитационна медицина”, се заплаща за реализиран физиотерапевтичен курс на лечение. За физиотерапевтичен курс на лечение на определено заболяване се приема комплексно лечение, включващо преглед на лекаря специалист по „Физикална и рехабилитационна медицина“ с оценка на обективното състояние на пациента с назначен общ брой процедури до 20 в курс от група 1 и/или 2, или 3 по преценка на лекаря специалист, промените на лечението за даденото лице, както заключителен преглед с оценка на резултатите от проведеното лечение;/.

Имунизации за рак на маточната шийка по национална програма при изпълнители на ПИМП – **2 346 275 лв.**, (**79 756 лв.** за поставяне на ваксините и **2 266 519 лв.** за ваксини) /Заплащането на ваксините и поставянето на ваксини по национални програми за профилактика на рак на маточната шийка за определена популация, съгл. чл.82, ал.2, т.3 от Закона за здравето, се извършва със средства от бюджета на МЗ;/ Сума за неблагоприятни условия, предвидена за заплащане на изпълнители на ПИМП - **4 811 728 лв.**,/Изпълнителите на ПИМП имат право на заплащане за работа в практики в населени места с неблагоприятни условия,когато населеното място, в което е регистриран адресът на лечебното заведение, отговаря на критериите, обуславящи го като неблагоприятно;/ Сума за неблагоприятни условия, предвидена за заплащане на изпълнители на първична извънболнична дентална помощ - **347 865 лв.**, /Изпълнителите на ПИМП имат право на допълнително заплащане, когато населеното място, в което е разкрита амбулаторията им, е определено като неблагоприятно при наличие едновременно на следните условия: 1.Обслужваните ЗЗОЛ са с настоящ адрес в населеното място, включено в списъка; 2.Дейността, за която допълнително се заплаща, се извършва в амбулатория, разкрита в населеното място, включено в списъка;/ Комплексно диспансерно (амбулаторно) наблюдение на лица с психични и кожно-венерически заболявания - **385 098 лв.**,/НЗОК заплаща дейностите за комплексно диспансерно наблюдение на пациенти с психични и кожно-венерически заболявания, договорената и извършената дейност от изпълнители на БМП в центрове за психично здраве и в центрове за кожно-венерически заболявания, съгласно Наредба №40 от 2004 г. на МЗ/.

2.1.4. Акушерска помощ /раждания/ за здравнонеосигурени жени

2.1.5. Раждане независимо от срока на бременността, предлежанието на плода и начина на родоразрешение

2.1.6. Поддържане на добро здравно състояние на бременните жени и майките

МЗ

През 2013 г. беше въведена на практика промяната в Наредба № 26/2008 г. на МЗ за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени (обн., ДВ, [бр. 51](#) от 26.06.2007 г., в сила от 1.01.2007 г., доп., бр. 100 от 15.12.2012 г., в сила от 1.01.2013 г.). Така през 2013 г. Министерството на здравеопазването осигуряваше извън обхвата на задължителното здравно осигуряване

не само раждането, но и по един профилактичен преглед през времето на бременността на всяка здравнонеосигурена жена.

По информация на НЗОК, за периода 01.01.2013 г. – 31.12.2013 г. по реда на чл.19 от Наредба № 26, са обхванати с профилактични прегледи **1346** здравнонеосигурени бременни жени. За същия период са заплатени от МЗ **8 991** раждания на здравнонеосигурени бременни.

С направеното изменение в Наредбата на практика е изпълнено изискването на чл. 82, ал. 1, т. 2. от Закона за здравето.

2.2. Насърчаване и развитие на семейното планиране

МТСП-АЗ

2.2.1. Схема по ОП «РЧР» «Отново на работа»

Схемата „Отново на работа” продължава и допълва държавната политика за насърчаване на съчетаването на професионалния и семейния живот. Чрез нея се осигурява заетост на безработни лица, преимуществено в предпенсионна възраст, както и на лица с образование и квалификация в сферата на здравеопазването, образованието и социалните дейности, като същевременно се дава възможност на родители на деца от 0 до 3-годишна възраст, наети по служебно или трудово правоотношение или самонаети да продължат своето професионално развитие.

През 2013г. по Схемата „Отново на работа” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са включени общо 1976 лица. От тях в обучение са включени 795 лица, а в заетост след обучение са включени 1181 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 4 173 413 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

2.2.2. Насърчаване на работодателите да наемат регистрирани безработни лица - самотни родители и/или майки с деца до 3-годишна възраст (чл. 53 от ЗНЗ)

МТСП – ППТТМ, АЗ

По условията на мярката са финансирани разходите на работодатели, които осигуряват заетост на самотни родители и майки с деца до 3-годишна възраст, за трудови възнаграждения и задължителните плащания по трудовото и осигурителното законодателство. През 2013 г. планираният период на субсидиране със средства от държавния бюджет е до 6 месеца. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 310 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011 г., е определено като завършена степен на висше образование – 350 лв.

През 2013 г. по чл. 53 от ЗНЗ в заетост са включени 401 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 536 409 лв.

Насърчителната мярка се прилага на територията на цялата страна.

2.2.3. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за наемане на майки с деца от 3 до 5-годишна възраст (чл. 53а от ЗНЗ)

МТСП – ППТТМ, АЗ

По условията на мярката са финансирани разходите на работодатели, които осигуряват заетост на самотни родители и майки с деца до 3-годишна възраст, за трудови възнаграждения и задължителните плащания по трудовото и осигурителното законодателство. През 2013 г. планираният период на субсидиране със средства от държавния бюджет е до 6 месеца. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 310 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които

минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011 г., е определено като завършена степен на висше образование – 350 лв.

През 2013 г. нововключените лица в заетост по мярката са 351, средно работилите през годината са 250. Изразходваните средства от държавния бюджет са в размер на 603 322 лв.

Насърчителната мярка се прилага на територията на цялата страна.

2.2.4. Дейност на Фонд за асистирана репродукция

МЗ

В края на 2012 г. с изменение в Наредба № 40 за определяне на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК, е променен механизмът на финансиране на дейностите по асистирана репродукция, а именно преминаване на финансирането към Националната здравноосигурителна каса. С промените от началото на 2013 г. Център „Фонд за асистирана репродукция“ продължи да функционира както досега, с изключение на функциите му на финансиращ орган.

През 2013 г. Фондът за асистирана репродукция е реализирал следните дейности:

1. Подадени/Приети молби- заявления от пациентки, подлежащи на ин витро процедури - 4 053 бр.

2. Брой одобрени молби за асистирана репродукция с приключени процедури – 2 904 бр.

2.3. Значително намаляване на броя на абортите и извънбрачните раждания на деца, неприпознати от бащата

2.4. Превенция и лечение на инфекции на репродуктивните органи и ограничаване на риска от разпространение на ХИВ/СПИН в страната

2.4.1. Извършване на профилактичен скрининг за рак на гърдата и остеопороза на жените – военнослужещи и цивилни служители в МО, българската армия и структурите на подчинените на министъра на отбраната МОРБ

2.4.2. Изпълнение на националната програма за превенция и контрол на ХИВ и СПИН - 2008-2015 г.

МЗ

Основните цели на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИ) (2008-2015) разширяване на обхвата на превенцията с оглед недопускане на епидемия от ХИВ и подобряване на качеството на живот на хората, живеещи с ХИВ. Всяка година от държавния бюджет се осигуряват средства за безплатна диагностика и лечение на всички лица с ХИВ/СПИН, независимо от техния здравно-осигурителен статус, както диагностика за гарантиране на сигурността на всяка единица дарена кръв. В изпълнение на дейностите по програмата и в резултат на предоставяните услуги се регистрира:

- Задържане на ниското ниво на болестност от ХИВ в страната - под 1% през 2013 г.;

- Задържане на ниското на болестност от ХИВ сред младите хора на възраст 15-24 г. - под 1% през 2013 г.

За постигане на целите на националната програма по ХИВ и СПИ допринася изпълнението на BUL-202-G01-H-00 Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН“, финансирана от Глобалния фонд за борба със СПИН, туберкулоза и малария.

През 2013 година беше надграден управленския, административния и изпълнителския капацитет за превенция на ХИВ в здравния, социалния и неправителствения сектор на национално и общинско ниво чрез:

- Функциониране на 28 пилотни функционални звена за превенция и контрол на СПИН, туберкулоза и сексуално предавани инфекции към РЗИ;

- Функциониране на Местните координационни офиси по СПИН в 10 общини – Благоевград, Бургас, Варна, Видин, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Русе, София и Стара Загора. В девет от общините са изградени Местни обществени комитети по СПИН – Варна, Пловдив, Стара Загора, Видин, Плевен, Бургас, Пазарджик, Благоевград и Столична община. В комитетите участват ключовите заинтересовани страни на местно ниво - община, неправителствени организации, регионални лечебни и здравни заведения, местни структури на държавната администрация и други;

- Работа на екипи на над 50 неправителствени организации в 21 общини-областни центрове на страната, са достигнали до 62 204 лица от уязвимите групи (инжекционно употребяващи наркотици, проституиращи, лишени от свобода, лица от ромска общност, мъже които правят секс с мъже, деца в институции).

Дейностите по промоция на здраве и превенция на ХИВ и сексуално предавани инфекции сред младите хора в риск и сред най-уязвимите групи (инжекционно употребяващи наркотици, проституиращи жени и мъже, лица от ромски общности в риск, лица, лишени от свобода, мъже, които правят секс с мъже) се изпълняват като:

- Функционират 9 нископрагови центъра за инжекционно употребяващи наркотици в Благоевград, Бургас, Варна, Пловдив, София, Перник, Плевен, Кюстендил и Русе;

- Функционират 8 здравно-социални центъра, базирани в ромската общност в Бургас, Варна, Сливен, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик, София и Ямбол като предстои откриването на нови два в Кюстендил и Хасково;

- Функционират 9 дневни центъра за предоставяне на услуги на проституиращи в Бургас, Варна, Пловдив, Русе, Сандански, Ловеч, и Стара Загора, Хасково и София;

- Функционират 5 здравно-образователни центъра за предоставяне на превантивни услуги сред мъже, които правят секс с мъже в София, Благоевград, Бургас, Варна и Пловдив

- Функционират мрежа от 18 младежки клуба за обучение на връстници от връстници, поддържани от неправителствени организации за работа сред деца и млади хора в риск;

- Функционират 4 кабинета за психо-социална подкрепа за хората живеещи с ХИВ/СПИН, техните близки и партньори – два в София, един във Варна и един в Пловдив.

- Поддържа се функционирането на 17 мобилни медицински кабинета (ММК) към неправителствени организации за достигане до представителите на уязвимите групи и предоставяне на услуги за превенция на ХИВ и намаляване на рисковите практики. От юни 2012 г. са предоставени 7 ММК на РЗИ в областите – Благоевград, Видин, Добрич, Пловдив, Русе, Стара Загора, Хасково за съвместно използване с неправителствени организации работещи по Програмата;

- Със средства от Глобалния фонд се подкрепя функционирането на 3 нископрагови метадонови програми за инжекционно употребяващи наркотици в Пловдив, Пазарджик и София, като общият брой на лицата, които са на лечение в към 31.12.2013 г. е 295;

- Подкрепени от Министерство на здравеопазването и сключени над 60 договора с неправителствени организации, под-получатели на средства (НПО) и подписани възлагателни заповеди към 28 Регионални здравни инспекции (РЗИ), Националния

център по заразни и паразитни болести (НЦЗПБ), както и лечебни заведения за наблюдение, контрол и лечение на хората, живеещи с ХИВ/СПИН (ХЖХС).

Регулярно се осигуряват съвременна диагностика, антиретровирусна (АРВ) терапия, мониторинг на терапията, лечение за опортюнистични инфекции за хората живеещи с ХИВ/СПИН чрез:

- Децентрализиране на антиретровирусната терапия и разкриване на 5 сектора за лечение на пациенти с ХИВ в София, Варна, Пловдив, Плевен и Стара Загора;

- към 31.12.2012 г. са регистрирани за проследяване в секторите за лечение на пациенти с ХИВ - 861 лица с ХИВ, от които 626 лица, живеещи с ХИВ/СПИН получават антиретровирусна терапия, осигурена със средства от бюджета на Министерство на здравеопазването;

Укрепена беше националната система за епидемиологичен надзор, мониторинг и оценка на ХИВ/СПИН и СПИ, изпълнение на ефективна политика за изследване за ХИВ и сексуално предавани инфекции и промоция на доброволното консултиране и изследване за ХИВ като:

- Продължава функционирането на национално звено към НЦЗПБ и 12 регионални звена за второ поколение епидемиологичен надзор на ХИВ към РЗИ в градовете: Благоевград, Бургас, Варна, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Русе, Стара Загора, София, Видин, Хасково и Ямбол;

- Поддържа се изградената мрежа от 19 кабинета за безплатно и анонимно консултиране и изследване за СПИН (КАБКИС). Консултантите от КАБКИС работят по определен график и във всички затвори в страната, където предоставят услуги за консултиране и изследване за ХИВ, разпространение на презервативи и образователни материали за безопасен секс;

- Повишаване броя на лицата от групите в най-висок риск, които получават услуги за доброволно консултиране и изследване за ХИВ и научават своя резултат - Общо 101 305 лица са получили консултиране и изследване за ХИВ и са узнали своя резултат – 39 491 чрез услугите предоставяни от 19 КАБКИС (към 13 РЗИ, НЦЗПБ и 3 НПО/ММК), 18 739 чрез неправителствените организации и 43 075 от други медицински специалисти, обучени за целта.

В периода 01.01.-31.12.2013 г. по Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (2008-2015 г.) и Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” са постигнати следните **резултати по ключови индикатори:**

1. Намаляване на заболяемостта от ХИВ сред общото население – под 1 %.

2. Намаляване на заболяемостта от ХИВ сред млади хора на възраст 15-24 г. – под 1 %.

3. **Подобряване на достъпа до услуги** - поддържа се изградената мрежа от 19 кабинета за безплатно и анонимно консултиране и изследване за СПИН (КАБКИС), мрежа от 10 НПО, които предоставят услуги за превенция на ХИВ сред инжекционно употребяващи наркотици; мрежа от 10 НПО, които предоставят услуги за превенция на ХИВ в ромска общност; мрежа от 9 НПО, които предоставят услуги за превенция на ХИВ сред проституиращи жени и мъже; мрежа от 5 НПО, които предоставят услуги за превенция на ХИВ сред мъже, които правят секс с мъже и мрежа от 18 младежки клуба за обучение на връстници от връстници, поддържани от НПО за работа сред деца и млади хора в риск;

4. **Брой обучени специалисти за превенция и контрол на ХИВ и СПИН** – през 2013 г. са обучени общо 1 252 лица, ангажирани в дейности по превенция на ХИВ/СПИН, вкл. специалисти от здравния, социалния, и образователния сектор,

държавна и общинска администрация, както и млади хора-доброволци, координатори на проекти и сътрудници на терен;

5. Брой доставчици на услуги за превенция на ХИВ, които са финансово подкрепени (РЗИ, НПО, общини, болници и други) - през 2013 г., МЗ в качеството си на Главен получател сключи над 60 договора с НПО под-получатели на средства и подписани възлагателни заповеди към 28 РЗИ, НЦЗПБ, лечебни заведения за лечение, контрол и наблюдение на ХЖХС и 18 сключени споразумения за сътрудничество с 18 общини на територията на България.

6. Брой функциониращи Кабинети за анонимно и безплатно консултиране и изследване за СПИН - през 2013 г. в България работят 19 Кабинета за анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ/СПИН (КАБКИС) на територията на 15 общини (София, Пловдив, Бургас, Варна, Плевен, Благоевград, В. Търново, Стара Загора, Русе, Пазарджик, Перник, Добрич, Видин, Враца и Хасково). Освен съществуващите КАБКИС, финансово се подкрепя и функционирането на 17 мобилни кабинета към НПО и РЗИ.

Първият КАБКИС е открит през 2003 г. като резултат от единната и целенасочена политика по предоставяне на услуги за анонимно, доброволно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ/СПИН. В КАБКИС, освен изследвания за ХИВ със съвременни диагностични тестове, се предлагат и изследвания за хепатит В, С и сифилис.

7. Брой функциониращи сектори за лечение на СПИН - в страната през 2013 г. функционират 5 сектора за проследяване и лечение на ХЖХИВ в градовете: София, Пловдив, Варна, Плевен и Стара Загора.

8. Брой центрове в общността за предоставяне на нископрагови здравни и социални услуги - през 2013 г. по Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” продължават да функционират:

- 9 нископрагови центъра за инжекционно употребяващи наркотици в Благоевград, Бургас, Варна, Пловдив, София, Перник, Плевен, Кюстендил и Русе;
- 8 здравно-социални центъра, базирани в ромска общност в Бургас, Варна, Сливен, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик, София и Ямбол;
- 9 дневни центъра за предоставяне на услуги на проституиращи в Бургас, Варна, Пловдив, Русе, Сандански, Ловеч, Стара Загора, Хасково и София;
- 18 младежки клуба за обучение на връстници от връстници, поддържани от неправителствени организации за работа сред деца и млади хора в риск.

9. Брой лица от уязвимите групи достигнати с нископрагови здравни и социални услуги - общо през 2013 г. 62 204 лица от уязвимите групи - инжекционно употребяващи наркотици, проституиращи, лишени от свобода, лица от ромска общност, мъже които правят секс с мъже, деца в институции са достигнати с нископрагови здравни и социални услуги в 21 общини-областни центрове в страната.

10. Брой лица, получили консултиране и изследване за ХИВ и узнали резултата си - общо 101 305 лица са получили консултиране и изследване за ХИВ и са узнали своя резултат – 39 491 чрез услугите предоставяни от 19 КАБКИС (към 13 РЗИ, НЦЗПБ и 3 НПО/ММК), 18 739 чрез неправителствените организации и 43 075 от други медицински специалисти, обучени за целта.

11. Брой ХИВ-позитивни лица, регистрирани за проследяване и обхванати с медицинско обслужване в секторите за лечение на пациенти с ХИВ/СПИН - общо 861 лица с ХИВ са регистрирани за проследяване в секторите за лечение на пациенти с ХИВ към 31.12.2013 г.

12. Брой пациенти с ХИВ/СПИН, които получават АРВ терапия - към 31.12.2013 г. общо 626 лица, живеещи с ХИВ/СПИН получават антиретровирусна терапия, осигурена със средства от бюджета на Министерство на здравеопазването.

Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции 2008-2015 г. е финансирана от Държавния бюджет и се кофинансира от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария, основно за дейности по превенция на разпространението на ХИВ сред рисковите групи.

2.4.3. Разработване на обучителни модули и реализиране на кампании сред различни възрастови групи по проблеми, свързани с репродуктивното здраве и превенция на сексуално-рисковото поведение.

БЧК

Значимо място в здравно-информационните дейности заема промотирането на безопасно сексуално поведение и подобряването на репродуктивното здраве на младите хора в България, като това продължава да бъде една от най-привлекателните дейности за доброволците на БМЧК. За сериозния интерес и мотивация на доброволците да работят в тази сфера свидетелстват и цифрите за проведените от тях над 320 обучителни сесии по темата и достигнатите чрез тях над 6 600 ученици.

2.4.4. Разширяване на обхвата на програмите и провеждане на обучения на доброволци в сферата на репродуктивното здраве, превенцията на сексуално-рисковото поведение и полово предаваните инфекции.

БЧК

Значимо постижение през годината беше обновяването и осъвременяването на 4-степенната обучителна система на БМЧК и проведеното по време на "Академия за доброволци 2013" национално обучение по превенция на ХИВ/СПИН и сексуално-рисково поведение в рамките на новата система, което зададе обучителните стандарти в тази сфера.

Друга положителна тенденция, която наблюдаваме е разгръщането на въведения през 2012 година обучителен модул по сексуално и репродуктивно здраве, който добива все по-голяма популярност. Този интердисциплинарен обучителен модул обединява най-добрите практики на БМЧК в сферата на превенцията на HIV/СПИН, полово-предаваните инфекции и рисковото сексуално поведение, превенцията на зависимости, насърчаването на здравословното хранене и здравословен начин на живот и поставя акцент не само върху здравните, но и социалните последици на рисковото поведение за личното здраве и репродуктивното здраве на нацията. Само за 1 година по програмата са обучени повече от 262 доброволци, а достигнатите от тях чрез информационни кампании и презентации в училище ученици и младежи са над 6 500. Предвид увеличаващия се брой на младите хора, страдащи от репродуктивни проблеми, както и големия интерес от страна на доброволците и младежите, по тази тема следва да се инвестират ресурси и усилия в бъдеще.

Надграждането на умения и компетенции на национално ниво не би било възможно без активни обучителни дейности на областно и междуобластно ниво. В тази връзка не можем да не отбележим позитивната роля за изграждането на капацитета на организацията в тази сфера чрез проведеното през м. юни междуобластно обучение по превенция на зависимости, чиито домакин беше ОС на БЧК-Смолян в партньорство с Превантивно информационен център-Смолян. В обучението взеха участие 20 доброволци и щатни специалисти на БМЧК от областите Смолян, Сливен, София-

област и Кърджали, голяма част от които в последствие повишиха нивото на познанията и компетенциите си по време на проведения по време на „Академия за доброволци 2013“ обучителен модул по превенция на зависимости. **Искрено се надяваме това да бъде насърчение и за други областни организации да мултиплицират тази добра практика на междуобластно сътрудничество.**

От голямо значение за развитието както на превантивните дейности, така и на директната работа с уязвими групи е успешното функциониране на **нископраговите (дроп-ин) центрове за работа със зависими към областните организации на БЧК - Русе и Кюстендил.** Тяхната дейност е свързана с намаляване на здравните щети сред инжекционно употребяващите наркотици. **Двете областни организации имат завиден, почти 10 годишен опит,** в работата с младежи, употребяващи наркотици, като чрез своите дейности на терен в общността те **обхващат почти 70 % от инжекционно-употребяващите наркотици в двата града.** Изключително ползотворно е взаимодействието между БМЧК-Русе и Кюстендил и екипите на двата друп-ин центъра, чиято експертиза допълва и обогатява превантивните ни дейности.

2.4.5. Провеждане на информационни кампании за борба със стигмата върху хора, живеещи с HIV/СПИН

БЧК

И през изминалата година, традиционните ни АНТИСПИН кампании се осъществиха със съдействието и подкрепата на множество партньори, като **Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН“ към Министерството на здравеопазването, Регионалните здравни инспекции, местните власти, училища, студентски съвети и множество неправителствени организации.** Всички тези информационни кампании, с големия брой достигнати младежи (**над 60 000 за 2013 година**), ентусиазират и мотивират доброволците, като ги провокират да бъдат още по-смели и иновативни в търсенето на атрактивни и интерактивни начини за информиране на младите хора и изграждането на знания, умения и нагласи за отговорно сексуално поведение. **Все по - затрудненото ресурсно обезпечаване на тези кампании, обаче, предполага още по - интензивното осъществяване на съвместни инициативи и търсене на корпоративни партньорства.**

Едни от най-масовите информационни кампании, които обединяват мнозинството от клубовете на БМЧК в цялата страна, са АНТИСПИН кампаниите **по повод 14-ти февруари (Ден на Св. Валентин), Международния ден за съпричастност със засегнатите от HIV/СПИН (всяка трета неделя на май) и 1 декември (Световен ден за борба с HIV/СПИН).** Основната цел на тези информационни кампании е по оригинален и атрактивен начин да **насърчават отговорното и безопасно сексуално поведение, да промотират анонимното и безплатно консултиране и изследване за HIV, и да се борят с нетолерантното и дискриминативно отношение към хората, живеещи с HIV/СПИН.** Поради тази причина, едно от ключовите послания на нашите АНТИСПИН кампании беше **„Прегръдката не убива, дискриминацията - да“.**

2.4.6. Популяризиране и промотиране на местата за тестване за HIV/СПИН и стимулиране на редовни профилактични прегледи

БЧК

БМЧК има над 1 800 обучени доброволци по традиционни за организацията теми като превенция на ХИВ/СПИН, репродуктивно здраве, превенция на зависимости и здравословно хранене и начин на живот, които през 2013 г. чрез дейности сред своите връстници са достигнали до над 12 800 ученици в цялата страна, а организираниите от

тях информационни кампании, включително и добиващите все по-голяма популярност паралелни онлайн кампании в социалните мрежи, са достигнали до над 95 000 души.

Финансиране:

- Анти-СПИН кампания – 4699,98 лв.

- Национален обучителен лагер „Академия за доброволци“ –17 100 лв.

Ползата за населението е намаляването на здравната уязвимост на децата и младите хора, чрез популяризиране на здравословния начин на живот и редуциране на рисковите за здравето фактори е една от приоритетните цели в мисията и стратегията за развитие на БМЧК. Безспорна е ролята на дейностите в сферата на здравната просвета за формирането на обществения имидж на БМЧК, както и за набирането, мотивирането и задържането на доброволците ни.

И през изминалата 2013 година, усилията на БМЧК в сферата на здравната просвета бяха насочени в две основни направления – повишаване на квалификацията и мотивацията на членовете и доброволците на организацията за осъществяване на превантивно-информационни дейности, провеждане на здравно-просветни дейности на принципа „връстници обучават връстници“ в училищна и извън-училищна среда.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

Значимо място в здравно-информационните дейности заема промотирането на безопасно сексуално поведение и подобряването на репродуктивното здраве на младите хора в България, като това продължава да бъде една от най-привлекателните дейности за доброволците на БМЧК. За сериозния интерес и мотивация на доброволците да работят в тази сфера свидетелстват и цифрите за проведените от тях над 320 обучителни сесии по темата и достигнатите чрез тях над 6 600 ученици.

Превенция на ХИВ/СПИН сред групата на инжекционно употребяващите наркотици по програма, финансирана от Глобалния фонд на ООН; Проект „Подобряване на стратегиите за намаляване на здравните щети сред интравенозно употребяващи наркотици: червенокръстки подход в Европа“; Превенция на ХИВ/СПИН сред групата на инжекционно употребяващите наркотици по програма, финансирана от Глобалния фонд на ООН – 11 000 персонални контакта, 123 765 стерилни комплекта за инжектиране. Информационни кампании, презентации в училищата, обучения за доброволци. Достигнато до 160 000 младежи.

Обхватът на действие е във всички области.

Направление 3. Подобряване на общата демографска информираност и сексуално-репродуктивна култура на населението.

3.1. Повишаване на демографската информираност и сексуално-репродуктивна култура на населението

3.1.1. Планов проект „Особености на семейството в Източна Европа в контекста на съвременните европейски тенденции“

ИИНЧ–БАН

В проекта се анализират съвременните тенденции в областта на семейството в Европа и на тази база се открояват особеностите на развитието му в Източна Европа. Финансирането е чрез бюджетната субсидия на ИИНЧ – БАН. Проектът продължава и през 2014 г.

Предадени са за печат две статии и е изнесен доклад на международен научен семинар.

Подготвя се публикация на резултатите от изследването под формата на монография.

3.1.2. Планов проект „Влияние на демографските процеси върху динамиката на населението в България (след 1989 г.)”.

ИИНЧ–БАН

Разработена е теоретичната рамка на изследването и са събрани необходимите емпирични данни. Разработени са част от моделите, свързани с оценката на възрастови разпределения при различни възпроизводствени режими. Разработени са изчислителни процедури за тях и са приложени върху данни за България и други страни.

Финансирането е чрез бюджетната субсидия на ИИНЧ–БАН. Проектът продължава и през 2014 г.

Излезли са от печат три статии и доклади с резултати от проекта:

- Lillova, K. Measurement of population ageing in Bulgaria using momentum. - In: P. Naydenova and G. Mihova (editors). Ageing in Bulgaria. - Sofia, “Prof. M. Drinov” Acad. Publ. House, 2012.

- Лилова, К. Моментум и изменение на броя и възрастовата структура на населението в България през периода 1947-2009 г.. Население, 2012, 18-35.

- К. Лилова. Влияние на възпроизводствените процеси върху смяната на поколенията в България. - В: Сборник с доклади от научна конференция на тема „Семейство и солидарност между поколенията“. София, БАН-ИИНЧ, 2012 г.

Подготвят се за публикация две статии.

3.1.3. Планов проект «Овластяване на жените от ромската общност срещу домашното насилие между интимните партньори».

ИИНЧ–БАН

Empowering Women Against Intimate Partnership Violence in Roma Communities, DAPHNE Project, [EMPOW-AIR], JUST/2010/DAP3/AG/1266 (2011-2013).

(Овластяване на жените от ромската общност срещу домашното насилие между интимните партньори).

През 2013 г. завърши проект *Empowering Women Against Intimate Partnership Violence in Roma Communities, DAPHNE Project, [EMPOW-AIR], JUST/2010/DAP3/AG/1266 (2011-2013).* *(Овластяване на жените от ромската общност срещу домашното насилие между интимните партньори).* Проектът е финансиран от Европейската комисия, Изпълнителна агенция „Правосъдие“. Основен партньор в България – Международен център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия. Подготвени са три доклада за състоянието в България, изнесени на международни форуми в Барселона, Рим и Брюксел, една монография и част от Наръчник „Борба с мъжкото насилие върху ромските жени. Препоръки за предотвратяване, разкриване и намеса“, публикувани в България. Наръчникът е представен пред държавни служители и социални работници в София и Самоков и се разпространява чрез мрежата на Център „Надя“.

Подготовка на монография и част от Наръчник „Борба с мъжкото насилие върху ромските жени: Препоръки за предотвратяване, разкриване и намеса“, публикувани в България. Наръчникът е представен пред държавни служители и социални работници в София и Самоков и се разпространява чрез мрежата на Център „Надя“.

3.1.4. Планов проект «Възстановяване на европейските измерения на ромския език и култура».

ИИНЧ–БАН

Restoring the European Dimensions of the Romani Language and Culture“

(Възстановяване на европейските измерения на ромския език и култура) “R.E.D.-

Rrom”, Contrat commun n. 2009 – 2163 / 001 – 001 CU7 MULT7” Grant Agreement No.:
JUST/2010/FRAC/AG/1154 - 30-CE-0377112/00-32 (06.08.2010 – 30.07.2014 г.)

Финансиране: От ЕК са постъпили 115 626.50 лв. за периода август 2010 – юни 2014 г. Допълнителни средства за съ-финансиране на проекта са получени от Институт Отворено общество (10 883. 46 лв. за периода 2010-2011 г.), Столична община, Програма „Култура“ (8 875.00 лв. за периода 2011-2012 г.), НССЕИВ към МС (1 240 лв., очакваме още 2 400 лв.).

Проектът е финансиран от бюджетна субсидия и Европейска комисия, Изпълнителна агенция „Аудиовизуално образование и култура“ (ЕК предоставя по договор 50% от средствата, необходими за проекта). Българският екип е изготвил два учебни модула, публикувал е две специализирани издания на сп. „Население“ на български и английски език с по 13 студии във всеки (Население 3-4/2011 и Население 3-4/2012). Подготвени са за печат още два броя на сп. „Население“ посветени на историята, културата, **идентичността, миграциите и социално-икономическия статус (вкл. образование, заетост и безработица, бедност, стереотипи и предразсъдъци по отношение на малцинствата) на ромите.**

Изготвени са два учебни модула, както и две специализирани издания на сп. „Население“ на български и английски език с по 13 студии във всеки (Население 3-4/2011 и Население 3-4/2012).

3.1.5. Планов проект „Идентифициране и намаляване на предразсъдъците като източник на конфликти между роми и останалото население – сравнение на случаите България, Италия, Румъния и Словения“

ИИНЧ–БАН

„Идентифициране и намаляване на предразсъдъците като източник на конфликти между роми и останалото население – сравнение на случаите България, Италия, Румъния и Словения“ (Identifying and Reducing Prejudices as a Source of Conflict between Roma and non-Roma Population - Cases of Bulgaria, Italy, Romania and Slovenia Compared (REDUPRE))" Grant Agreement No.:
JUST/2010/FRAC/AG/1154 - 30-CE-0377112/00-32 (2011 – 2013). (REDUPRE).

Финансиране: Проектът е съфинансиран от Европейската комисия, Изпълнителна агенция „Правосъдие“ в размер на 80% от стойността му и от БАН в размер на 20% от стойността му. Период на договора: март 2011 – май 2013. Получени средства от Европейската комисия, Изпълнителна агенция „Правосъдие“: 33 243 лв. Получени допълнителни средства за съфинансиране от БАН: 8 547 лв. Общо получени средства по проекта за периода 2011-2013 г.: **41 790 лв.**

Част от анализа за социално-икономическото изключване на ромите в България послужи като обосновка и анализ на социално-икономическото положение на ромите при изготвянето на Националната стратегия за интеграцията на уязвими малцинствени общности с особен акцент върху ромите 2012-2020 г.

Част от анализа ни за социално-икономическото положение на ромите в Разградска област послужи при изготвянето на областна и общински стратегии и планове за действие за интеграция на ромите в Разградска област през 2013 г. и за квалификационни курсове за работа с роми на общински служители и на учители в смесени училища (бяха проведени два тридневни обучителни курса в Разград).

Публикации по проекта: 3 студии в словенско издание:

Ilona Tomova, 2013. ‘The unwanted people – prejudices and stereotypes, discrimination and social exclusion. Analysis of the situation of Roma in Bulgaria’. In: Devetak, S. (Ed.) 2013. *Tackling Stereotypes and Prejudices between Roma and Non-Roma in*

the EU Member States: Bulgaria, Italy, Romania and Slovenia. Maribor: ISCOMET. pp. 17-58

Ilona Tomova, 2013. 'Attitudes and Stereotypes towards the Roma in the District of Razgrad, Bulgaria'. In: Devetak, S. (Ed.) 2013. *Tackling Stereotypes and Prejudices between Roma and Non-Roma in the EU Member States: Bulgaria, Italy, Romania and Slovenia*. Maribor: ISCOMET. pp. -189-201.

Ilona Tomova, Lubomir Stoytchev, Stoyanka Cherkezova, 2013. 'Introductory Comparative Analysis of the Main Results in Bulgaria, Italy and Slovenia'. In: Devetak, S. (Ed.) 2013. *Tackling Stereotypes and Prejudices between Roma and Non-Roma in the EU Member States: Bulgaria, Italy, Romania and Slovenia*. Maribor: ISCOMET. pp. 177-188.

5 доклада на международни научни форуми: 3 на проф. Илона Томова, 1 на ас. Любомир Стойчев, 1 на гл.ас. д-р Стоянка Черкезова.

3.1.6. Проект „ България: Джендърни измерения на ромското включване. Обратна връзка от ромските общности “

ИИНЧ–БАН

Gender Dimensions of Roma Inclusion (България: Джендърни измерения на ромското включване) – проект по поръчка и с финансирането на Световната банка, 2012 г., договор 7168022/12.06.2013 г. и **Bulgaria: Gender Dimensions of Roma Inclusion: Community Feedback Report** (България: Джендърни измерения на ромското включване. Обратна връзка от ромските общности).

Проектът е по поръчка и с финансирането на Световната банка, юли – август 2013 г., договор 7168022/12.06.2013 г.

Финансиране: Получени средства от Световната банка: 31 400 \$ (47 526.26 лв.) за 2012 г. и \$6 500 (9 514.44лв.) за 2013 г.

Изследвано е влиянието на пола върху способността на жените и мъжете да вземат решения и да поемат отговорност за образованието си и това на децата си; за времето на сключване на първи брак/стартиране на семейни отношения; за броя на децата в семейството; за започването на работа и за начините за акумулиране на средства за издръжка на семейството; за разпределението на домакинските задължения и грижите по отглеждане на децата и обгрижването на болни и възрастни членове на семейството. Оценени са от роми предложените от Световната банка политики за интеграцията им. Предложени са допълнителни политики и практики за интеграцията им от екипа. Докладите на екипа са собственост на Световната банка и въз основа на тях е публикуван техния доклад **World Bank, 2013. Gender Dimensions of Roma Inclusion: Perspectives from Four Roma Communities in Bulgaria, изготвен по поръчка на българското правителство.**

Оценени са от роми предложените от Световната банка политики за интеграцията им. **Предложени са допълнителни политики и практики за интеграцията им от екипа.** Докладите на екипа са собственост на Световната банка и въз основа на тях е публикуван техния доклад **World Bank, 2013. Gender Dimensions of Roma Inclusion: Perspectives from Four Roma Communities in Bulgaria**, изготвен по поръчка на българското правителство.

Публикации: Ilona Tomova, 2013. 'Bulgaria: The Persistent Challenges to Roma Education.' In: *SUDOSTEUROPA Mitteilungen*, 04/ 2013.

Направление 4. Подобряване на общото здравословно състояние на населението и намаляване на общата, преждевременната, детската и майчината смъртност.

4.1. Подобряване на стандарта и качеството на живот

4.1.1. – 4.1.23.

НЗОК

С цел подобряване на общото здравословно състояние на здравноосигурените български граждани - деца, жени и мъже, НЗОК осигурява провеждане на профилактични прегледи - веднъж в рамките на календарната година, за всички тези категории лица. Прегледите се извършват от избрания от тях общопрактикуващ (личен) лекар (ОПЛ), като при провеждането им ОПЛ формира рискови групи за лицата над 18-годишна възраст: 1. Сърдечно-съдови заболявания; 2. Захарен диабет; 3. Злокачествени новообразувания. На тези групи лица се провеждат профилактични прегледи от лекар специалист от извънболничната помощ.

Профилактични прегледи на здравноосигурени лица под 18-годишна възраст могат да се извършат и от лекар специалист с придобита специалност „Педиатрия“. За лицата под 18-годишна възраст имунизациите (в т.ч. Манту) се провеждат само от ОПЛ.

Общопрактикуващият лекар провежда и имунизации за рак на маточната шийка по национална програма за профилактика на рак на маточната шийка за определена популация лица.

Специално внимание е отделено на: 1. поддържането на добро здравно състояние на бременните жени и майките, което е в пряка връзка с подобряването на репродуктивното здраве на населението; 2. грижите за децата до 18-годишна възраст.

В този смисъл по линия на НЗОК договорните партньори на Касата – общопрактикуващи лекари и лекари със специалност „Педиатрия“ – по избор на родителите на детето, провеждат профилактични прегледи по програма „Детско здравеопазване“, а общопрактикуващи лекари и лекари със специалност „Акушерство и гинекология“ – по избор на бременната жена, извършват профилактични прегледи по програма „Майчино здравеопазване“. С профилактичен преглед са обхванати и здравнонеосигурените бременни съгласно Наредба № 26 от 2007 г. за предоставяне на акушерска помощ на здравнонеосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени, като средствата се превеждат от бюджета на Министерството на здравеопазването. Чрез трансфер от Министерството на здравеопазването е обезпечена и акушерската помощ (раждания) за здравнонеосигурени жени.

НЗОК осигурява извършване на първични и вторични прегледи на здравноосигурени лица над 18-годишна възраст, извършени от лекар специалист от извънболничната помощ; на деца до 18-годишна възраст при специалист педиатър и/или с придобита профилна специалност по детски болести, насочени от личния лекар по повод остри състояния; извършени прегледи от лекари със специалност „Хирургия“ и „Ортопедия и травматология“, изпълняващи хирургични процедури.

От страна на НЗОК са осигурени и прегледи по диспансерно наблюдение на здравноосигурени лица с едно или повече заболявания, извършени от изпълнител на първична извънболнична медицинска помощ; първични специализирани прегледи и специализиран преглед по диспансерно наблюдение, извършени от изпълнител на специализирана извънболнична медицинска помощ; комплексно диспансерно (амбулаторно) наблюдение на лица с психични и кожно-венерически заболявания.

Лекарите специалисти извършват дейност и по специализиран пакет „Физикална и рехабилитационна медицина; високоспециализирани медицински дейности; дейност по медицинска експертиза.

4.1.24. Изпълнение на програма „Профилактика на незаразните болести”.

МЗ

Основни дейности, реализирани по програмата са:

4.1.24.1. Дейности свързани с утвърждаване на здравословен модел на хранене:

През 2013 г. от Регионалните здравни инспекции (РЗИ) са осъществени редица обучителни дейности насочени към различни възрастови групи от населението с цел да се повиши информираността относно здравословното хранене и рисковете за здравето при затлъстяване и хранителни дефицити.

Организиран са **38 масови прояви с 5380 участници** по повод отбелязване на „19 май – Европейски ден за борба със затлъстяването”, 1-7 август „Световна седмица на кърменето” и Националната седмица за борба със затлъстяването през м. ноември.

Проведени са общо **644 обучителни мероприятия с 1201 лица** (44 семинари и курсове с 863 лица, 393 лекции и дискусии с 8 436 участника, проведени са 207 видеопокази за 3602 лица). Издадените са **5 бр. заглавия здравно-информационни материали, в тираж 3250**. Изготвени и публикувани са 173 материала за промоция на здравословното хранене на интернет страниците на РЗИ и 148 публикации в пресата.

Министерството на здравеопазването осъществява на всеки 4 години контрол на въздействието на йодираната сол върху йоддефицитните заболявания и нарушения чрез изследвания сред рискови групи от населението (деца и бременни жени). Началото на изследванията е поставено през м. декември 2012 г.; обхванати са 804 лица. През 2013 г. са анализирани взетите проби, за да се определи концентрацията на екскретирания йод с урината, както и съдържанието на калиев йодат в готварската сол. Резултатите от проучването са обобщени в доклад на Националния център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА), в който се посочва необходимостта от провеждане на информационна кампания сред населението, както и на регулярни изследвания за определяне количеството на калиев йодат в солта от търговската мрежа.

4.1.24.2. Дейности насочени към предотвратяване употребата на тютюн и тютюневи изделия

През отчетния период от 28-те РЗИ в страната са извършени 198 758 броя проверки на 192 749 обекта. Издадени са 654 предписания, съставени са 1 283 актове за констатирани нарушения и са издадени 957 наказателни постановления на обща стойност 660 450 лв.

От РЗИ са организирани многобройни превантивни дейности за ограничаване на тютюнопушенето: Проведени са общо **1016 обучителни мероприятия с 21822 лица** (73 семинари и курсове с 1414 участници, 486 лекции и дискусии с 11662 лица, 457 видеопокази пред 8746 лица). Издадените здравно-информационни материали са **9 бр. заглавия, в тираж 7621**.

Организиран са **80 масови прояви**, свързани с отбелязване на различни тематични дни: Световният ден без тютюн на 31 май, Международния ден без тютюнопушене на 21 ноември и 26 септември „Денят на Екс пушача”. В кампаниите са участвали над **13 000 лица**. Проведени са безплатни измервания на нивото на въглероден оксид в издишания въздух и количеството на карбоксихемоглобин в кръвта на пасивни и активни пушачи.

Проведени са **два конкурса**: Национален ученически конкурс „Проектът на нашия клас – за живот без тютюн 5“, включиха се над 2 200 ученици от 1 до 12-ти клас

с 53 проекта. Номинирани са 14 проекта, реализирани от 621 участника. Раздадени са предметни награди на стойност 5 500 лв., осигурени от МЗ. През м. октомври 2013 г. стартира първата фаза на „Проектът на нашия клас – за живот без тютюн 6” за учебната 2013/2014 г. В МЗ са получени общо 43 проекта, които ще се реализират от 2 046 ученика под ръководството на 69 учители;

Международен конкурс за детска рисунка: „Не на цигарите” – 17-то издание, за деца на възраст от 5 до 11 години. Конкурсът се провежда ежегодно съвместно с НЦОЗА и Италианската национална асоциация за борба срещу раковите заболявания. През 2013 г. в конкурса са участвали 1260 рисунки на деца от цялата страна.

През 2013 г. продължи активната дейност на 28-те Кабинета за консултиране и отказване от тютюнопушенето.

4.1.24.3. Национална програма за профилактика на оралните заболявания при деца от 0 – 18 г. (2009-2014 г.), приета с Протокол №15 от заседание на МС на 16.04.2009 г.

През 2013 г. с участието на Българския зъболекарски съюз са организирани редица дейности за повишаване нивото на информираност на населението за профилактика на оралните заболявания. Разработени са два вида постери/плакати и два вида дипляни с информация за профилактика на кариеса чрез здравословно хранене, профилактика на кариеса чрез силанизиране на първите постоянни дъвкателни зъби, правилна устна хигиена и съвети насочени към родителите и децата от различни възрастови групи. Отпечатани са общо **74000 бр.** здравно-образователни материали (постери/плакати в тираж **24000 бр.**, дипляни в тираж **50000 бр.**).

Организиран са 13 кръгли маси в 10 областни градове и годишен форум за популяризиране дейността на програмата.

От лекари по дентална медицина са проведени здравни беседи по профилактика на оралните заболявания в училища и детски градини по предварително утвърден тематичен план: „Методи и средства за поддържане на стриктна орална хигиена при децата”, „Обучение на децата на методите на орална хигиена” и „Силанизирането като профилактична дейност – същност, технология, ефект”.

За трета поредна година се проведе силанизиране на първите постоянни молари на деца от 6 до 8 годишна възраст в 28-те области на страната. Силанизирането стартира с **информационна кампания** с активното съдействие на регионалните здравни инспекции. През 2013 г. - 363 лекари по дентална медицина са **силанизирали общо 52 114 зъби на 14 845 деца.**

Планираните финансови средства по програмата на стойност 1 800 000 лв., осигурени от бюджета на МЗ, са усвоени за поставяне на силанти, за закупуване на силанти и инструментариум, необходим за извършване на силанизиране, за изработване, издаване и разпространение на информационни и учебни материали, за провеждане на дейности за повишаване нивото на информираност на населението за профилактика на оралните заболявания.

4.1.24.4. Национална програма за действие по околна среда и здраве (НПДОСЗ) (2008-2013 г.)

През 2013 г. е изготвен отчет по данни от десетте ведомства, участващи в програмата, които през 2012 г. са изпълнявали общо 106 дейности по НПДОСЗ.

От 28-те РЗИ са реализирани **841 обучителни мероприятия с 18603 участника** в тях (39 семинари и курсове с 754 лица, 471 лекции и дискусии, обхванати 12251 лица,

331 видеопокази пред 5598 лица). От 22 РЗИ са организирани и проведени **64 масови мероприятия с 11575 участници.**

Издадени са **26 заглавия в тираж 27688 бр.**; разпространени са 77004 бр. информационни материали свързани с въздействието на факторите на жизнената среда и евентуалните рискове за здравето.

НЦОЗА е изпълнявал 10 дейности, повечето от които са свързани с провеждане на проучвания за въздействието върху здравето на фактори на жизнената среда и оценка на здравния риск.

Националният център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ) е изпълнявал 2 дейности: „Национално проучване на дозите на пациентите при рентгенови и нуклеарно-медицински изследвания, актуализиране на националните диагностични референтни нива и оценка на лъчевото натоварване на българското население” и „Провеждане на контрол на нивата на радон в училищни сгради и детски градини, в които децата и подрастващите прекарват по-голяма част от времето си. Формулиране на мерки за предотвратяване на експозицията на радон”.

Приоритет в реализирането на програмата са дейностите, насочени към опазване и възстановяване на детското здраве. В съвременния живот съществуват множество рискови фактори за подрастващите, които подлежат на оценка на разпространението и влиянието им върху здравето.

В тази връзка през 2012-2013 г. са проведени проучвания за оценка на здравния риск при деца и ученици и са разработени предложения за дейности, свързани с опазване, укрепване и възстановяване на здравето им. Основна цел е постигане на добра информираност по отношение на рискови за здравето фактори, повишаване на здравната култура на подрастващите и утвърждаване на здравословен начин на живот.

Проучванията включват разпространението на рисковите фактори, свързани с въздействието на виртуалната среда върху учениците, състоянието на спортната база в училищата (ОУ и СОУ) в страната и възможностите за повишаване двигателната активност на учениците.

Със средства по НПОСЗ през 2013 г. се проведе семинар за повишаване квалификацията на кадрите, работещи по проблема околна среда и здраве. В семинара взеха участие представители на МЗ, НЦОЗА, НЦРРЗ и на 28-те РЗИ. Представени бяха резултати от реализираните през 2012-2013 г. дейности от МЗ, както и от проучвания проведени от НЦОЗА и НЦРРЗ, свързани с въздействието на факторите на жизнената среда върху здравето на населението. От РЗИ бяха представени данни за извършени дейности по отделни теми. Споделен беше опит между колегите за решаване на възникнали казуси по проблеми, свързани с околната среда и здравето на населението.

През 2013 г. МЗ закупи уреди за измерване на електромагнитни полета и ги предостави на четири РЗИ (Пловдив, Русе, Велико Търново и Столична).

Безопасност на движението:

Акцент в работата на всички РЗИ са дейности, свързани с повишаване знанията и изграждане на нагласи и умения у родителите за обучение и възпитание на децата за безопасно поведение на улицата и провеждане на кампании за повишаване мотивацията на хората за спазване на правилата за движение за опазване живота и здравето на хората в пътното движение.

Децата-участници в пътното движение представляват рискова група за възникване на пътнотранспортни травми поради малкия социален опит, възрастовите, физиологични и психични особености. Изследвания установяват пет основни ситуации от ежедневието на децата, в които те са застрашени от пътни инциденти: при игра на пътя, на път за училище и обратно, при каране на велосипед, при използване на обществен транспорт, при използване на МПС от семейството. Това обуславя

необходимостта от провеждане на системна и целенасочена дейност за профилактика на детския пътнотранспортен травматизъм, като основен елемент от нея е обучението на родителите по безопасност на движението.

4.1.24.5. Основни дейности, реализирани през 2013 г. по Здравната стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи към етническите малцинства

- За повишаване здравната култура на лицата от уязвимите социални групи, в т.ч. от ромски произход и за подобряване на здравния им статус, от РЗИ са извършени редица дейности като: беседи и лекции, излъчени видео и аудио клипове, проведени разяснителни кампании за: значението на профилактичните прегледи, ваксиниране на населението със задължителните имунизации по Националния имунизационен календар, информирание на ромското население за здравноосигурителните права и задълженията, които имат като пациенти, по теми, свързани с вредата от най-разпространените рискови за здравето фактори и предимствата на здравословния начин на живот.

По темите през 2013 г. са реализирани **общо 1205 обучителни мероприятия с 5828 лица** (119 обучения, обхванати са 1280 лица; 1034 беседи и лекции с 4435 лица; 9 дискусии със 113 лица; видеопокази - 43 филми и клипове на здравна тематика).

Проведени са **94 разяснителни кампании**, като са обхванати **3650 лица**.

Раздадени са 20889 здравно-образователни материали.

- През 2013 г. са организирани и **проведени профилактични прегледи** на здравно неосигурени лица от ромски произход и на лица със затруднен достъп до лечебни заведения с мобилни кабинети. Извършени са **общо 11453 прегледа**, при 2740 лица са диагностицирани заболявания и са установени отклонения в здравословното състояние: с **педиатрични мобилни кабинети** са извършени **общо 2706 прегледа**, при 420 деца са диагностицирани заболявания. Извършени са 905 имунизации на деца от 0-18 г. възраст с непълнен имунизационен статус, съобразно Националния имунизационен календар; с **мобилните гинекологични кабинети** са извършени **общо 2711 прегледа**, при 818 жени са диагностицирани заболявания; с **мобилните кабинети обща практика** са извършени **968 прегледа**, при 21 лица са диагностицирани заболявания; с **клинична лаборатория** са извършени **общо 1507 прегледа**, при 296 лица са установени отклонения от нормата; с **мобилните ехографски кабинети** са извършени **общо 1510 прегледа**, при 611 лица са диагностицирани заболявания; с **мобилните флуорографски кабинети** са извършени **1010 прегледа**, при 293 лица са диагностицирани заболявания; с **мобилните мамографски кабинети** са извършени **1041 прегледа**, при 281 жени са диагностицирани заболявания.

4.1.24.6. Дейности насочени към подобряване на сексуалното и репродуктивно здраве на населението

През 2013 г. от РЗИ са реализирани **общо 468 обучителни мероприятия с 10 895 участници** (22 семинари и курсове с 449 лица, 312 лекции и дискусии с 6 959 участника, проведени са 134 видеопокази за 3 487 лица). Издадени са здравноинформационни материали - **6 бр. заглавия, в тираж 23 500**. Предоставени са 43 275 здравноинформационни материали.

Организирани са **15 масови прояви** с участието на **6 247 лица**.

4.1.24.7. Дейности, свързани с ограничаване на остеопорозата

През 2013 г. са реализирани дейности от РЗИ, част от които са проведени в партньорство с Асоциация „Жени без остеопороза”.

От 14 РЗИ са организирани **54 масови прояви с 5585 участници**. От 26 РЗИ са проведени общо **301 обучителни дейности с 7556 участници** (15 семинари и курсове с 387 лица, 179 лекции и дискусии, в които са обхванати 5003 лица, осъществени са 107 видеопокази за 2166 присъстващи). Издадени са **9 бр.** заглавия здравно-информационни материали, в тираж **4032 бр.**

В проведените от РЗИ кампании за измерване на костната плътност са обхванати общо **5289** жени и мъже.

4.1.25. Изпълнение на програма „Надзор на заразните болести“.

Цели на програмата - ограничаване възникването и разпространението на заразни болести, поддържане на сигурна система за своевременно разпознаване и съобщаване на случаите на заразни болести, осигуряване на качествена диагностика на заразните болести, опазване на страната от внос на инфекции с висок епидемичен риск

Постигането на целите се осъществява чрез надзор на заразните болести, включително и ваксинопрофилактика, като от изключително важно значение е постигане и поддържане на национално ниво на над 90 % обхват при подлежащите на задължителни имунизации деца.

С приетия Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2013 г. и настъпилите промени в чл. 82, ал. 2, т. 1 в Закона за здравето (обн., ДВ, бр. 101 от 18.12.2012 г.), осигуряването на ваксините за задължителните имунизации и реимунизации отпадна от задълженията на Министерството на здравеопазването и от 01.04.2013 г. премина в отговорност на НЗОК.

Предвид на важността на имунопрофилактиката за предпазване здравето на нацията от заразни болести, чието разпространение може да предизвика епидемии, в хода на боледуването могат да възникнат временни или трайни усложнения или заболяването да предизвика смърт, с цел осигуряване непрекъснатост на имунизациите между МЗ и НЗОК бе сключено споразумение за доставяне, съхраняване, отпускане на общопрактикуващи лекари и лечебни заведения с родилни отделения и отчитане на ваксините за задължителни имунизации и реимунизации, осигурени по договорите на НЗОК. Бяха изготвени указателни писма до РЗИ за механизма на изготвяне на заявки за получаване на необходимите им количества ваксини, съобразени с плана и нуждите на лечебните заведения, извършващи задължителни имунизации.

Съвместните усилия на двете институции осигуриха непрекъснатост на имунизационния процес.

Постигнатият през годината имунизационен обхват на национално ниво с основните имунизации при деца, отразен в проценти и съпоставен с предходните три години е представен в табличен вид:

Таблица 42: Изпълнение на имунизационния календар

Година	БЦЖ – новородени	Хепатит Б – трети прием	Дифтерия, тетанус, коклюш, полиомиелит, хемофилус инфлуенце тип Б – трети прием	Пневмококова ваксина – трети прием	Морбили, паротит, рубеола – първи прием
2010	97,8	95,0	95,6	68,6	96,5
2011	97,7	96	95,2	93,6	94,5
2012	97,0	95,4	95,3	93,5	93,7
2013	97,2	95,2	94,9	93,7	95,1

Източник:НЦОЗА

Във връзка с регистрираните през м. май 2013 г. епидемични огнища на морбили на територията на страната, с цел овладяване на ситуацията и недопускане разпространение на инфекцията сред рискови групи от населението се изготви заповед за провеждането на допълваща имунизационна кампания в седем области чрез прилагане на една доза комбинирана ваксина срещу морбили, паротит и рубеола на всички лица от 13-месечна до 15-годишна възраст, които нямат необходимите приеми съгласно Имунизационния календар на Република България или нямат данни за проведени имунизации. Изготвено бе съобщение за медиите, което бе публикувано на страницата на МЗ и указателно писмо до съответните РЗИ с насоки, конкретни мерки и срокове за провеждане и отчитане на резултатите от кампанията. В рамките на кампанията са издирени и имунизирани 4 916 лица с пропуски в имунизационния статус.

За овладяване на извънредната ситуация, възникнала вследствие на увеличаване миграционен натиск в Република България се създаде необходимата организация за недопускане на епидемични взривове в центровете за настаняване на бежанци:

- Засилен държавен здравен контрол на обектите с обществено предназначение в населените места в пограничните райони на областите Хасково, Ямбол, Бургас и Сливен.
- Ежеседмичен държавен здравен контрол върху санитарно-хигиенното състояние в центровете за настаняване на бежанци.
- Пълен набор от микробиологични, паразитологични и вирусологични изследвания на лицата, настанени в приемателните центрове.
- Създадена бе необходимата организация за получаване от РЗИ и предоставяне на центровете за настаняване на бежанци на дезинфекционни и почистващи препарати, дарени от БЧК.
- Ежедневно проследяване на епидемиологичната обстановка в страната и в центровете за настаняване на бежанци.

Във връзка с големия риск от внос и разпространение на тежки ваксинапредотвратими инфекции, както сред бежанците, така и сред българското население бе разпоредено имунизирването на всички лица до 15 навършени години, които са с открито производство за предоставяне на статут на бежанец или право на убежище и нямат документи за извършени профилактични имунизации, с петкомпонентна или четирикомпонентна ваксина срещу дифтерия, тетанус, полиомиелит, хемофилус инфлуенце тип Б според възрастта и трикомпонентна ваксина срещу морбили, паротит и рубеола.

Имунизациите се осъществиха от имунизационни екипи на РЗИ и бяха обхванати 1250 деца.

Във връзка с разпространена информация от СЗО на 29.10.2013 г., за регистрирани 22 случаи на остри вяли парализи от началото на м. октомври 2013 г., сред деца в провинция Деир ал Зур в Сирийската Арабска република, МЗ спешно предприе изпълнение на Националния план на Република България за поддържане статуса на страната свободна от полиомиелит и за недопускане разпространението на полиомиелит сред уязвимите групи от населението.

На 01.11.2013 г. в МЗ се проведе извънредно заседание на Експертния съвет по надзор на заразните болести, имунопрофилактика и протиепидемичен контрол, на което е взето решение за спешно осигуряване на полиомиелитни ваксини за имунизирване на рискови контингенти, както и за засилен контрол над острите вяли парализи сред населението и в пунктовете за настаняване на бежанци.

С цел недопускане на евентуален внос на полиомиелитен вирус бе засилен надзора над острите вяли парализи сред населението и особено в пунктовете за

настаняване на бежанци, където бе организирано и пробонабиране на фекални проби от деца до 5 годишна възраст и изпращането им в Националната референтна лаборатория по ентеровируси към Националния център по заразни и паразитни болести. От изследваните общо 154 проби всички са отрицателен резултат.

4.1.26. Изпълнение на Национална програма за превенция и контрол на туберкулоза / 2012-2015/.

Основната цел на Националната програма за превенция и контрол на туберкулозата в Република България за периода 2012-2015 г. е да се намали трансмисията на туберкулозната инфекция и ограничи развитието на лекарствена резистентност. Групите в риск, към които са насочени дейностите в програмата, са: лица лишени от свобода; ромска общност; лица с наркотична зависимост; лица с алкохолна зависимост; бежанци и лица, търсещи убежище; мигранти; деца на улицата и млади хора в риск; хора, живеещи с ХИВ/СПИН. Всяка година от държавния бюджет се осигуряват средства за диагностикуми и противотуберкулозни лекарствени продукти от първи ред за всички пациенти с туберкулоза и латентна туберкулозна инфекция (ЛТБИ), независимо от техния здравно-осигурителен статус.

В изпълнение на дейностите по програмата през 2013 г. и в резултат на предоставяните услуги се регистрира:

- Намаление на заболяемостта от туберкулоза от 40.1 на 100 000 през 2005 г. на 23.4 на 100 000 през 2013 г. по данни на Националния център за обществено здраве и анализи;

- Запазване на висок процент на успех от лечението на новооткритите случаи с белодробна туберкулоза с положително микроскопско и/или културелно изследване - 86% (819/948) за пациентите, регистрирани през 2012 г.;

- Задържане на висок брой на обхванатите контактни на болните с туберкулоза - 8 719 лица през 2012 г.

За постигане на целите на националната програма по туберкулоза допринася изпълнението на програма по туберкулоза с външно финансиране от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария. Министерство на здравеопазването е Главен получател на безвъзмездна помощ № BUL-809-G03-T по Програма „Укрепване на националната програма по туберкулоза в България”.

Укрепени бяха инфраструктурата, управлението и координацията на институциите, ангажирани с контрола на туберкулозата в страната чрез:

- Сключване на договори с 25 областни координатори за координиране контрола на туберкулозата на областно ниво;

- Сключване на договори с 29 областни лечебни заведения за контрол на туберкулозата, с предоставяне на един автомобил за всяко едно от тях за осъществяване на пряко наблюдение на лечението в продължителната фаза на болните с туберкулоза и насочване на контактните им;

- Определени са 58 медицински сестри за пряко наблюдение на лечението в продължителната фаза на болните с туберкулоза и насочване на контактните им, от областните лечебни заведения за контрол на туберкулозата;

- През 2013 г., МЗ в качеството си на Главен получател сключи договори с 26 НПО под-получатели на средства;

- През 2013 година бяха въведени в експлоатация Сектора за Палиативни грижи и Сектора за лечение на болни с мултирезистентна туберкулоза към „СБАЛББ – Габрово” ЕООД и бяха ремонтирани Фтизиатричното отделение към “СБАЛПФЗ – София област” и болничните стаи с прилежащите им помещения на два етажа от „СБАЛЛС – гр. София”. В края на 2013 г. завършиха строително-монтажните дейности

на Национална референтна лаборатория (НРЛ) по туберкулоза”, гр. София и предстои въвеждане на обекта в експлоатация.

Беше реализиран адекватен епидемиологичен надзор, своевременно диагностика и ефективно лечение на туберкулозата чрез:

- Поддържане на Национален регистър на пациентите с туберкулоза, чрез който се събират индивидуални данни за пациентите с туберкулоза, в съответствие с препоръките на Световната здравна организация (СЗО) и изискванията на Европейския център за превенция и контрол на заболяванията (ECDC). Изпращане на данните за регистрираните през 2012 г. пациенти с туберкулоза и изхода от лечението на регистрираните преди 1 година, на ECDC и Регионалния офис на СЗО за Европа.

- Обхващане на контактни на болните с туберкулоза през 2013 г. – 6 637 лица

- През 2013 г. бяха проведени 2 национални кампании под мотото „Седмица на Отворени врати” във всички 28 административни области в страната, като са обхванати 5 197 лица, от които 3 814 са консултирани и прегледани от лекар. Диагностицирани са 62 лица с активна туберкулоза и 267 лица са насочени за химиопрофилактика

- Успешно функциониране на сектора за лечение на пациенти с мултирезистентна туберкулоза към „СБАЛББ – Габрово” ЕООД. През 2013 г. всички 60 пациенти с MDR-TB (мултилекарствена резистентност) от трета се лекуват със лекарствени продукти от втори ред.

Продължаване на мерките за ограничаване на трансмисията на туберкулозата в местата за лишаване от свобода, сред лицата от ромска общност и уязвимите групи от населението чрез:

- Засилване на активното издирване на случаи с туберкулоза сред една от най-рисковите групи в местата за лишаване от свобода благодарение на доброто сътрудничество между Министерство на здравеопазването и Министерство на правосъдието и съответно между регионалните лечебни заведения по туберкулоза;

- Успешно функциониране на 15 самостоятелни стаи за вземане на бронхиален секрет за изследване – по една в 13-те затвора и в 2-те болници за лечение на лица лишени от свобода в София и Ловеч, изградени със средства от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария;

- През 2013 г. общо 6 811 лица, лишени от свобода са били скринирани за туберкулоза чрез анкета, проба на тест на Манту или рентгенологично изследване;

- Сключване над 28 договори с неправителствени организации, които работят с рисковите групи за ограничаване на разпространението на туберкулоза;

- Обхващане на 14 163 лица от уязвимите групи (*лица, инжекционно употребяващи наркотици; лица с алкохолна зависимост; ромска общност; деца на улицата; млади хора в риск; мигранти; бежанци и лица, търсещи убежище*) чрез скрининг на риска от туберкулозна инфекция в резултат на съвместните дейности на лечебните заведения за диагностика и лечение на туберкулоза и неправителствените организации, които работят в 28-те области на страната. От тях 3 302 лица са получили медицинско изследване чрез микроскопско изследване, рентгенологичен преглед и туберкулинов кожен тест.

В периода 01.01.-31.12.2013 г. в изпълнение на дейностите по Националната програма за превенция и контрол на туберкулоза в България и Програмите за туберкулоза, финансирани от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария са постигнати следните **резултати по ключови индикатори:**

1. Намаляване на заболяемостта от туберкулоза – налице е намаляване на заболяемостта от туберкулоза от 40.1 на 100 000 през 2005 г. на 23,4 на 100 000 през 2013 г. по данни на Националния център по общественото здраве и анализи.

2. **Задържане на относителния дял на успешно лекуваните новооткрити случаи с белодробна туберкулоза с микроскопско и/или културелно изследване над 86 %** - запазване на висок процент на успех от лечението на новооткритите случаи с белодробна туберкулоза с положително микроскопско и/или културелно изследване – 86% (819/948) за пациентите, регистрирани през 2012 г.

3. **Брой обхванати контактни лица с химиопрофилактика** - задържане на висок брой на обхванатите контактни на болните с туберкулоза на 6 637 лица през 2013 г.

4. **Брой лица от групите във висок риск обхванати със скрининг за риска от туберкулоза** - обхващане на 14 163 лица от уязвимите групи (*лица, инжекционно употребяващи наркотици; лица с алкохолна зависимост; ромска общност; деца на улицата; млади хора в риск; мигранти; бежанци и лица, търсещи убежище*) чрез скрининг на риска от туберкулозна инфекция в резултат на съвместните дейности на лечебните заведения за диагностика и лечение на туберкулоза и неправителствените организации, които работят в 28-те области на страната.

5. **Брой и процент лица от групите във висок риск обхванати със скрининг за риска от туберкулоза, които получават медицински преглед чрез микроскопско изследване, рентгенологичен преглед и туберкулинов кожен тест** - през 2013 г. общо 3 302 лица от групите във висок риск са получили медицинско изследване за туберкулоза чрез микроскопско изследване, рентгенологичен преглед и туберкулинов кожен тест.

Националната програма за превенция и контрол на туберкулозата 2012-2015 г. е финансирана от Държавния бюджет и се кофинансира от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария.

4.1.27. Изпълнение на програма „Намаляване търсенето на наркотици“

Основна цел на програмата *”Намаляване търсенето на наркотици”* е предотвратяване възникването на заболявания, свързани с употребата на наркотични вещества.

За постигането и е необходимо да се ограничи въвличането на нови хора в злоупотребата с наркотици, намаляване на злоупотребата с наркотични вещества, подобряване на достъпа до програми за лечение и психосоциална рехабилитация, намаляване на здравните и социални щети от употребата на наркотични вещества, изграждане и развитие на национална публична информационна система по проблемите, свързани със злоупотребата с наркотични вещества.

Провеждане на националната политиката в областта на наркотиците на национална и местно ниво.

За провеждане на националната политиката в областта на наркотиците, на местно ниво са изградени 27 Общински съвети по наркотични вещества (ОбСНВ) в общините, които са центрове на области и 27 Превантивни информационни центрове (ПИЦ) към тях. ПИЦ са функционален елемент на съветите по наркотичните вещества за осъществяване на превантивни дейности и програми, за събиране и разпространение на информация на местно ниво, за осъществяване на общинските програми и стратегии.

За 2013 г. общо в 27-те ПИЦ, в областта на превенцията са разработени 27 превантивни проекти. Проведени са 157 кампании, като 25 от тях са кампании за превенция на употребата на наркотици. През 2013г. в кампаниите са обхванати 123 614 лица.

Издадени са над 60 000 броя информационни материали (флаери, брошури, плакати, бюлетини, сборници и др.), наръчници (за младите хора, родители, учители и специалисти).

Изпълнение на стратегическите дейности от Плана за действие на Националната стратегия за борба с наркотиците (2009-2013 г.)

В изпълнение на програма "Намаляване търсенето на наркотици", от средствата за изпълнение на Националната стратегия за борба с наркотиците (2009-2013г.) са изразходени 276 362 лв.

1. Дейности по превенция на употребата на наркотични вещества

Проведена VII национална конференция по проблемите на употребата и злоупотребата с наркотични вещества, организирана от секретариата на Националния съвет по наркотични вещества (НСНВ) и Националния център по наркомании (НЦН), с участието на представители от ОбСНВ и ПИЦ.

За разработване и изпълнение на програми за превенция на употребата на наркотици на местно ниво, са осигурени финансови средства от Националната стратегия за борба с наркотиците за 27-те ОбСНВ и ПИЦ, в размер на 64 800 лв.

През 2013г. НЦН разработи методически наръчник за успешни подходи и добри практики за ползване от работещите в областта на превенцията на употребата на психотропни вещества, издаден от Министерството на здравеопазването по програма "Информирани и здрави".

По Проект № BG0011 "Слушайте детето - подобряване на превенцията и достъпа до услуги на деца и подрастващи, експериментирани и употребяващи наркотични вещества" е създаден Дневен консултативен център за деца, юноши и родители към Превантивния информационен център по проблемите на наркоманиите – гр. София.

Основна дейност на центъра е осъществяване на индикативна и селективна превенция на употребата на наркотични вещества сред подрастващи и младежи на възраст от 12 до 25 години., които експериментират, употребяват и злоупотребяват с наркотични вещества, с цел употребата да не доведе до развиване на зависимост. През 2013г. през Дневния център са преминали 428 клиенти.

2. За улесняване на достъпа на пациентите и техните семейства до професионална помощ и актуална информация, в НЦН функционират Консултативен център и Безплатна линия за консултации и насочване по въпросите на зависимостта към наркотични вещества и алкохол – тел. 0800 133 22.

През 2013 година на Безплатната линия са приети общо 407 обаждания, като минималната възраст на консултираните клиенти е 14 г., а максималната е 65 г. Извършени над 60 безплатни консултации, като приблизително половината от тях са на родители, приятели и партньори на злоупотребяващи с психоактивни вещества лица.

Дейността на Консултативния център и Безплатната телефонна линия към НЦН са финансирани със средства от Националната стратегия за борба с наркотиците през 2013 г.

3. От НЦН са проведени обучения на 9 медицински и 218 немедицински специалисти на територията на гр. София и 54 на територията на страната.

4. Развитие на система за лечение и психосоциална рехабилитация на употребяващите наркотични вещества.

Функционира мрежа от 30 програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди. Програмите са разкрити в 14 общини, с 4 642 броя лечебни места.

Психосоциалната рехабилитация и ресоциализация на лица зависими към наркотични вещества се осъществява в 10 програми, с 244 места, като общият брой преминали през 2013г. в рехабилитационните програми е 538 човека, като от тях 378 са преминали през безплатни програми и 160 през програми, частично финансирани от Националната стратегия.

През 2013г. са проведени седем заседания на Експертния съвет по лечение на зависимости.

5. Промени в законодателството в областта на превенцията и лечението на зависимости през 2013г.:

- Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 2/2012 г. за условията и реда за осъществяване на програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица зависими към опиоиди.

- Изготвен проект на Наредба за условията и реда за осъществяване на програми за превенция на употребата на наркотични вещества.

4.2. Ускоряване на повишаването на средната продължителност на живота и на продължителността на живота в добро здраве

4.2.1. Провеждане на информационна кампания на БЧК в 12 области на страната

БЧК

Повишаването на средната продължителност на живота в добро здраве е един от приоритетите на Български Червен кръст в работата с хората от третата възраст и съответства с изработената през 2009 Г. Платформа за работа с възрастни и/или пенсионирани хора. Повече от 1500 активни възрастни доброволци се включват всяка година в организирането на кампании, чрез които да повишат информираността и чувствителността на местните общности, относно здравните проблеми на хората над 65 годишна възраст.

Размерът на изразходваните средства през 2013 г. е 1 400 лв.

Във връзка с превенция на хроничните заболявания, характерни за хората от третата възраст, през 2013 г. бяха организирани информационни кампании, чрез прилагане на метода „връстници обучават връстници“ (обучени са 240 представители на третата възраст), чрез който, в сътрудничество с представители на други НПО да бъде информирана местната общност, относно възможностите за превенцията на най-често срещаните хронични заболявания, типични за хората от третата възраст. Обсъдени бяха теми, свързани с превенцията на инфаркт и инсулт, диабет, остеопороза и др. Повече от 1500 представители на третата възраст получиха съвети от професионалисти в здравния сектор.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти включват: По-добра информираност на хората от третата възраст относно възможностите за превенцията на най-често срещаните хронични заболявания; Подобряване на достъпа до здравна информация; Подобряване на сътрудничеството с други НПО; Отразяване на мероприятия и събития от медиите; Отразяване на събитията в интернет сайта на БЧК.

В рамките на 2013 г. бяха организирани 12 информационни кампании в 12 области на страната - Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Смолян, Добрич, Шумен, Русе, Враца, Търговище, Габрово и Ямбол.

4.2.2. Парични помощи за профилактика и рехабилитация

НОИ

Осигурените лица, както и лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта за придобиване право на пенсия по общите условия за пенсиониране (чл. 68, ал. 1 от КСО) и не са осигурени имат право на парична помощ за **профилактика и рехабилитация**. Размерът на паричната помощ за едно лице включва средства за не повече от 4 основни **диагностични и терапевтични процедури**, нощувки и частична парична помощ за хранене. Продължителността на профилактиката и рехабилитацията е 10 дни.

За осъществяване на профилактика и рехабилитация от бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2013 г. са изразходвани **14 676,2 хил. лв.** за **36 646 лица**. **Средният разход за едно лице през 2013 г. е в размер на 400,49 лв.**

От проведените профилактика и рехабилитация лица с най-голям дял са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат – 66,3% , на периферната нервна система – 26,9%, заболявания на централната нервна система – 2,7%, с бъбречно-урологични заболявания – 1,9%, със сърдечносъдови заболявания – 2,0% и със заболявания на дихателната система – 2,0%.

4.3. Намаляване на общата смъртност

4.4. Намаляване на майчината и детската смъртност

4.4.1. Намаляване на майчината и детската смъртност

МЗ

През 2013 г. от екипи към МЗ с участието на националните консултанти и водещи медицински специалисти от различни нива на здравната система са изготвени проекти за актуализация на медицинските стандарти по „Акушерство и гинекология“, по „Неонатология“ и по „Педиатрия“. В проектите са заложили изисквания научните дружества да разработят и да се прилагат алгоритми на поведение при водещи за съответната медицинска специалност нозологии, с което се цели подобряване на качеството на медицинското обслужване на майките, новородените и децата.

Медицинският стандарт по „Педиатрия“ е обнародван в ДВ, а тези по „Акушерство и гинекология“ и по „Неонатология“ са актуализирани и предстои тяхното приемане от ръководството на МЗ и последващо обнародване в ДВ.

4.5. Намаляване на преждевременната смъртност, особено на тази сред мъжете

4.5.1. Политики и мерки на Министерството на вътрешните работи

4.5.1.1. Намаляване на смъртността по пътищата

През 2013 г. в страната са регистрирани 7012 тежки пътнотранспортни произшествия (ПТП), при които са загинали 601 и са ранени 8770 (от които 6469 – леко ранени, и 2301 – тежко ранени) граждани. В сравнение със същия период на 2012 г. тежките ПТП са с 295 повече, загиналите хора са същият брой, а ранените са повече с 577.

В населените места са настъпили 4916 от произшествията с 227 загинали, а в извън населените места при по-малък брой регистрирани произшествия – 2096, броят на загиналите е значително по-голям – 374. От загиналите при ПТП участници в движението най-висок дял имат тези, настъпили поради нарушения на водачи – 6755 ПТП (96,30% от общия брой), следват 127 ПТП (1,80% от общия брой) настъпили поради нарушения на пешеходци.

Най-често тежки ПТП по вина на водача са настъпили след: превишена и несъобразена скорост – 37%; отнемане на предимство – 32%; неправилно изпреварване, маневра и навлизане в лентите за насрещно движение – 17% и след употреба на алкохол – 3,4%.

4.5.1.2. Намаляване на престъпления извършени от деца

През 2013 г. се отбелязва незначително увеличение на престъпленията, извършени от малолетни и непълнолетни в сравнение с 2012 г.

5050 малолетни и непълнолетни са извършили 5894 криминални престъпления (1481 от малолетни и 4413 от непълнолетни). За сравнение, през 2012 г. 5215 малолетни и непълнолетни са извършили 5878 криминални престъпления (1425 от малолетни и 4453 от непълнолетни). Наблюдава се намаление на престъпленията, извършени от непълнолетни с 0,89% и увеличение на тези, извършени от малолетни с 3,78%. Умишлените убийства и опитите за убийства, извършени от деца са единични случаи. През 2013 г. са извършени 2 умишлени убийства.

През последните години се наблюдава трайна устойчивост на вида на структуроопределящите престъпления, извършвани от малолетни и непълнолетни, а именно, престъпленията против собствеността (кражби и грабежи). Останалите криминални престъпления, извършени от малолетни и непълнолетни имат много малък относителен дял.

През 2013 г. се наблюдава увеличение със 17,75% при грабежите, извършени от деца (321 през 2013 г., спрямо 264 през 2012 г.).

Кражбите са най-често извършваното престъпление от малолетни и непълнолетни лица. Наблюдава се леко намаление на броя на кражбите с 1,71%, в сравнение с 2012 г. Увеличение се наблюдава при: джебчийските кражби с 21,05%, кражбите на селскостопанска продукция с 8,67%, взломните кражби с 4,82%.

При домовите кражби, кражбите от магазини и на части и вещи от МПС се регистрира намаление между 5 и 8%.

В сравнение с престъпленията против собствеността, много по-малък е дялът на престъпленията свързани с наркотици и хулиганството, извършени от деца. Въпреки това, през 2013 г. броят на престъпленията свързани с наркотици, извършени от деца се е увеличил с 20,36%, в сравнение с 2012 г.

Броят на хулиганствата, извършени от малолетни и непълнолетни се е увеличил с 15,15%.

Статистическите данни относно количеството и видовете криминални престъпления извършени от малолетни и непълнолетни през 2013 г. са следните:

Умишлени убийства – 2, опити за умишлени убийства – 3, грабежи – 321;

Кражби – 3840 от които: взломни – 684, джебчийски – 200, домови – 889, от магазини – 755, на части и вещи от МПС – 177, на селскостопанска продукция, домашни животни и птици – 519;

Престъпления свързани с наркотици – 388, телесни повреди – 153 (чл.128-135 НК), хулиганство – 132 (чл.325 НК).

4.5.1.3. Превенция на битовата престъпност

Престъпленията против собствеността са с висок, относителен дял от общата регистрирана криминална престъпност. Регистрираните престъпления за 2013 г. са 71 121, спрямо 71 025 за периода на 2012 г., т.е. наблюдава се увеличение.

През 2013 г. на територията на страната са регистрирани 2934 броя грабежи, спрямо 2927 за същия период на предходната година. Грабежите са специфични престъпления, въпреки насочеността си към имуществото на потърпевшото лице, те включват в изпълнителното си деяние физическа или психологическа принуда към индивида, която е с трайни последици от здравословно или психологическо естество върху жертвите на подобни престъпления.

Част от грабежите (т.н. улични грабежи – чрез издърпване) са съставна част от групите престъпления, които формират т.н. масова или битова престъпност.

Най-масовата и широко разпространена форма на престъпност в съвременното общество са кражбите на собственост. Кражбите на лично и обществено имущество са с най-голям относителен дял от регистрираните криминални престъпления –

съставляват 57,73%. За периода от 01.01.2013 г. до 31.12.2013 г. е налице намаление на регистрираните кражби с около 0,84% спрямо 2012 г.

Намаление се констатира при следните видове кражби: взломни – с 0,19%; домови – с 5,57%; от офиси – с 0,19%; на черни и цветни метали – с 21,47%; на оръжие и боеприпаси – 17,76%.

В същото време се наблюдава значително увеличение с 15,12% при джебчийските кражби. При кражбите на вещи и части от МПС увеличението е с 8,75%, при кражбите от магазини е с 2,55% и незначително е при тези на селскостопанска продукция – с 1,05%.

Независимо от констатирания общ спад на регистрирани кражби от домовете на граждани, тези престъпления са сред най-масовите, домовете кражби са около 13% от всички регистрирани криминални престъпления за 2013 г. и са около ¼ от всички регистрирани кражби.

Статистическите данни, относно количеството и видовете престъпления против собствеността през 2013 г. са следните:

Общ брой: 71121 от тях: Кражби – 60345 от които джебчийски – 2604, взломни – 16660, домови – 13919, от офиси – 1065, от магазини – 8657, на части и вещи от МПС – 7615, на селскостопанска продукция – 6523.

4.5.1.4. Превенция на посегателства, застрашили живота и здравето на хората и довели до летателен изход

Престъпленията против личността са незначителен дял спрямо общия брой криминални деяния извършени на територията на страната. За 2013 г. те са едва около 4% от общия брой криминални престъпления. В сравнение с предходната година се констатира значително намаление на броя на извършените умишлени убийства (от 126 за 2012 г. на 97 за 2013 г.), а броят на опитите за убийство за 2013 са 58.

Местата на извършване на умишлените убийства са предимно жилища, 60 от общо 94 случая, а причините са главно на битова основа, вследствие злоупотреба на алкохол и възникнали скандали, прераснали в побои или с употреба на хладно оръжие. По начин на извършване, преобладават убийствата извършени чрез нанасяне на побой с използване на физическа сила или твърд предмет – около 38% от общия брой. Следват тези с използване на хладно оръжие – около 36% от общия брой. Извършените с огнестрелно оръжие са около 19%, а убийствата чрез асфикция – около 6%.

4.6. Намаляване на общата заболяемост и превенция на социално значими болести, вкл. болести на сърцето и кръвоносната система, онкологични заболявания, заболявания водещи до трайна инвалидизация и др.

4.6.1. Проект на Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести 2014-2020 г.

МЗ

В отговор на нарастващите нива на заболяемост и смъртност от хронични незаразни болести (ХНБ) - сърдечно-съдови заболявания, злокачествени новообразувания, хронични белодробни болести и диабет, които са причина за над 80 % от смъртните случаи в България, Министерство на здравеопазването разработи Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести (НППХНБ) 2014-2020 г. Националната програма е приета от Министерския съвет с Решение № 538 от

12.09.2013 г. и може да бъде намерена на електронната страница на МЗ: <http://www.mh.government.bg/Articles.aspx?lang=bg-BG&pageid=515&categoryid=6381>

В Работната програма (Приложение № 1 на НППХНБ) са посочени дейностите за превенция на ХНБ чрез намаляване нивото на 4-те основни рискови фактора (тютюнопушене, нездравословно хранене, ниска физическа активност, злоупотреба с алкохол) и ранна диагностика на ХНБ.

Основни изпълнители на програмата са Министерството на здравеопазването, Националният център по обществено здраве и анализи, регионалните здравни инспекции, общопрактикуващи лекари, лекари специалисти в определени области на медицината.

Стратегическата цел на програмата е да се подобри здравето на населението и да се повиши качеството на живота чрез намаляване на преждевременната смъртност, заболяемост и последствията за здравето (инвалидизация) от основните хронични незаразни болести, свързани с 4-те основни рискови фактора.

Целевите групи за интервенции са кърмачета, деца и млади хора до 29-годишна възраст, жени в детородна възраст, бременни и кърмещи жени, население в трудоспособна възраст, възрастни и стари хора, медицински специалисти и асоциирани медицински специалисти/здравни професионалисти, немедицински специалисти и партньори.

4.6.4 Провеждане на обучения на различните групи от населението по оказване на първа долекарска помощ / кандидат-водачи на МПС, служители на фирми и ведомства, пътни полицаи /

БЧК

Опазване живота и здравето на българското население винаги е била приоритетна дейност на БЧК. В съответствие на Стратегия 2020 на МФЧК/ЧП организацията ни непрекъснато се стреми да повишава здравната култура на населението за утвърждаване на здравословния начин на живот и подготовка по първа долекарска помощ за справяне с различните видове травматизъм. По отношение на пътнотранспортния травматизъм за първи път от 2008 г. насам през изминалата 2013 г. няма намаляване на жертвите от ПТП. Загиналите са 601/срещу 601 през 2012 г., а ранените са с 500 повече.

Практиката показва, че в превенцията на пътния травматизъм значима роля играе навременно и правилно оказаната първа долекарска помощ, която може да спаси човешки живот. У нас обучените хора са 18-19% и този процент се дължи предимно на кандидат – водачите на МПС/, а европейския стандарт е 30%.

Българският Червен кръст от години утвърждава своето място в обществото като основен партньор на държавата в областта на ПДП. Тази дейност се извършва в цялата страна, съгласно Закона за БЧК и други държавни нормативни актове.

Обучението по ПДП за служители от Пътна полиция в страната има дългогодишни традиции.

И през 2013 г. БЧК организира 2 курса по първа долекарска помощ с участието на 60 младши и старши инспектори от Пътна полиция. Това обучение се утвърждава като важно условие за методическата и практическата подготовка и ефективността на структурите на МВР. За първи път през 2013 г. БЧК започна организирано обучение по първа помощ на служители от Транспортна полиция към ГД «Национална полиция». Общо в страната бяха обучени 469 полицаи от двете структури на МВР - Пътна и Транспортна полиция.

Превенция на пътнотранспортния травматизъм сред децата

През 2013 г. БЧК отново участва в организацията и провеждането на **Републиканския шампионат по приложно колоездене**, организиран от СБА, под надслов **“Младежта за безопасност на движението”**. Подготовката по първа помощ на състезателите се осъществява на място от секретариатите на ОблС на БЧК. През 2013 г. бяха обучени над 119 деца, участвали в двата кръга на шампионата.

БЧК участва и в традиционната **Национална ученическа викторина по безопасност на движението**, организирана от **Министерството на образованието, младежта и науката (МОМН) и Националния дворец на децата**. В нея взеха участие над 150 деца, като на най-добре представилите се във викторината отбори показаха и добра подготовка по първа помощ, за което бяха отличени от БЧК с дипломи и предметни награди.

БЧК е съорганизатор на **Националния дарителски фонд за подпомагане на деца, пострадали при пътнотранспортни произшествия**. Той има за задача да извършва превенция на пътния травматизъм сред децата и да осигурява финансова помощ на деца, пострадали от ПТП. По отношение на превенцията и през 2013 г. продължи провеждането на т.н. **“открити уроци” по пътна безопасност за запознаване на най-малките ученици от 1 до 3 клас, с правилата за безопасно движение**, в помощ на които дирекция «СЗП» изготви специална мултимедийна презентация и я предостави на всички областни организации. В тази връзка областните организации на БЧК проведоха **над 69 открити урока с участието на повече от 1623 деца от цялата страна**. Благодарение на активната и отговорна дейност на членовете на **Националния дарителски фонд за подпомагане на деца пострадали от ПТП** и на съпричастността на различни институции и дарители, през 2013 г. бяха подпомогнати с финансови средства семейства на **36 деца с различна степен на увреждания в следствие на пътни инциденти**.

Темата за сигурността на пътя е винаги била актуална, затова БЧК на различни нива подкрепи много кампании, свързани с безопасността на пътя. Те несъмнено оказали положително влияние за повишаване на пътната култура на младите водачи на МПС, за намаляване на пътнотранспортните произшествия и загиналите по пътищата. Една от тях бе кампанията **“Безопасност и на две колела”** инициатива на ГД „Национална полиция“ списание **“Мото свят”**, мотоклубове от страната и София и БЧК. Основната ѝ цел е ограничаване на предпоставките за тежки пътнотранспортни произшествия през активния сезон март-октомври 2013 г. Освен специализирани полицейски операции инициативата включваше и изработване на материали с препоръки за безопасност, които се предоставяха по време на мото събори и на отделни мотористи; създаване и излъчване на видео и аудио клипове с превантивна насоченост; обучения от специалисти на **Българския Червен кръст по време на мото съборите по оказване на първа долекарска помощ и др.**

Обучение по ПДП на кандидатите за водачи на МПС.

През 2013 г. намалението на броя на обучените по ПДП кандидат - водачи на МПС е с около 1%. Все още това се дължи на обективни фактори свързани с тежката демографска и икономическа криза. През 2013 г. в проведените курсове са участвали общо **67 967** бъдещи шофьори срещу **63 550** за 2012 г.

Обучение по първа долекарска помощ на учители, родители, детегледачи на деца до 8 - годишна възраст

През 2013 г. е налице **увеличение с 110 обучени лица / 303/, спрямо 2012 / 193/**. Това е така защото обучението по първа долекарска помощ на учители, родители и детегледачи няма задължителен характер.

Обучение по първа долекарска помощ на работното място

И през 2013 г. продължи положителната тенденция за увеличаване на обучените по първа долекарска помощ на работното място. Въпреки конкуренцията със службите по трудова медицина, на които държавата е предоставила това обучение, тези курсове стават все по-популярни сред бизнеса и обществеността. През 2013 г. общо в страната са обучени **2593 служители на фирми и ведомства** /срещу 2476 през 2012 г./.

През 2013 г. в НУЛЦ на БЧК Лозен стартира обучението на новата професия парамедик - 3-та степен на професионална квалификация „Транспортиране на пострадали и болни хора, оказване на първа помощ и асистирание в спешни отделения». Тази нова професия е **включена в Националния класификатор на професиите и длъжностите**, което дава възможност да бъдат разкривани и заемани такива длъжности в различни специализирани служби свързани със спешно реагиране и оказване на първа помощ.

За четиринадесети пореден път през септември 2013 г. БЧК отбеляза Световния ден на първата помощ.

Той премина под мотото **“Първа помощ и пътна безопасност”**. В него взеха участие повече от 2500 доброволци и щатни специалисти от цялата страна, както и много партньори на БЧК от държавния и неправителствен сектор. Традиция стана на този ден ОС и СС на БЧК да организират различни събития и дейности, мобилизирайки доброволци и общности с цел повишаване общественото разбиране за ползата от приложението на първата помощ в ежедневието, при спешни състояния и за превенция на злополуки.

Отбелязването на този ден популяризира и приноса на доброволците по първа помощ които спасяват човешки живот без да правят разлика между хората по пол, етническа принадлежност, раса, възраст, образование и др.

През 2013 г. БЧК преиздаде следните учебни материали: „Ръководство по Първа помощ“ , предназначено за преподаватели и напреднали по първа помощ и “Първа помощ при ПТП“ за кандидат-водачите на МПС.

Предоставените услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г. включват:

- предоставяне на различни обучителни курсове по първа долекарска помощ
- подпомагане семействата на деца пострадали от ПТП;
- превенция на различните по вид травматизъм- транспортен, на работното място, битов.

4.7. Инвестиране във високи технологии в сферата на здравеопазването за гарантиране на по-висока ефективност и ефикасност на здравните грижи

4.7.1. Инвестиране във високи технологии в сферата на здравеопазването за гарантиране на по-висока ефективност и ефикасност на здравните грижи.

МЗ

Финансовите средства за изпълнение на проекти по СРИП, схема за безвъзмездна финансова помощ BG161PO001/1.1-08/2010 „Подкрепа за реконструкция, обновяване и оборудване на държавни лечебни и здравни заведения в градските агломерации” финансирана по Оперативна програма „Регионално развитие” 2007-2013г. са в общ размер **на БФП до 147 978 554 лв., в т.ч. принос на ЕФРР до 125 781 771 лв.**

СРИП на МЗ включва 16 проекта на университетски и областни лечебни заведения за болнична помощ за модернизирание инфраструктурата и монтаж на медицинско оборудване за прилагане на високотехнологични болнични дейности по

отношение на диагностика и лечение на онкологични заболявания и 1 проект за реструктуриране на 8 дома за медико-социални грижи за деца от 0 – 3 г. От стартирането на Програмата до момента са проведени всички основни обществени поръчки и избрани изпълнители за извършване на СМР, доставка на високотехнологична апаратура, за осъществяване на строителен и авторски надзор, одит, осигуряване на публичност и управление на проектите на местно ниво. Към настоящият момент е доставена и въведена в експлоатация 90 % от предвидената апаратура, като успоредно с това са завършени необходимите СМР и СРД в лечебните заведения. Предстои провеждане на няколко нови обществени поръчки за избор на изпълнители за доставка на допълнително високотехнологично оборудване, в т.ч. нови линейни ускорители, PET/CT и апаратура за образна диагностика, станало възможно поради формирани значителни спестявания на средства в резултат на първоначално проведените обществени поръчки и постигнатите много добри финансови условия. През месец август 2013 г. се подписаха договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за многопрофилните болници в гр. Габрово и гр. Стара Загора, а в началото на 2014 г. стартира договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за УМБАЛ „Царица Йоанна - ИСУЛ“ ЕАД” и предстои провеждане на обществени поръчки за избор на изпълнители по заложените в тях проекти дейности.

Резултати

С реализирането на всички предвидени проекти и намерения, вписани в Средносрочната рамкова инвестиционна програма ще се задоволят необходимостите на целевите групи от :

- Качествени здравни услуги и медицинска помощ.
- Гарантиран достъп до качествена и координирана медицинска помощ при спешни състояния за всички граждани.
- Правилна диагностика и лечение на онкологичните заболявания.
- Модерна среда и ефективна диагностика, рехабилитация и физиотерапия за деца в риск на възраст между 0-3 години, за които се полагат грижи в ДМСГД.
- Подобряване здравния статус на нацията.
- Намаляване на смъртността чрез провеждане на централизирана държавна политика за насърчаване на раждаемостта.

По отношение на целевите региони, СРИП влияе върху:

- Намаляване различията между отделните региони, чрез подобряване състоянието на социалната инфраструктура и пригаждането ѝ към настоящата ситуация и възникващите нужди на обществото. Оптимизацията и модернизацията на социалната инфраструктура ще доведе до повишаване качеството на живот и ще съдейства за подобряване на човешкия капитал и пазара на труда в районите, като така ще допринесе за изпълнение на целите от Лисабон.
- Интегрирането на по-слабо развитите територии към агломерационните ареали, в които ще се извършват дейностите и мерките по СРИП, ще гарантира осигуряване на качествени здравни грижи и медицинска помощ на по-широк кръг хора, включително и на такива в неравностойно положение. По този начин ще се намали дисбалансът в качеството на медицинското обслужване и в инфраструктурата на здравеопазването.
- Бъдещи дейности, свързани с подобряване качеството на здравната инфраструктура и физическата среда. Реализацията на предвидените проекти ще създаде благоприятна среда за живеене и инвестиции в агломерационните ареали. Това ще гарантира финансовата обезпеченост на поддържането и развиването на резултатите от СРИП в дългосрочен план.

Количествени резултати вследствие на предприетите действия

В резултат на реализирането на СРИП ще бъдат **обновени 16 лечебни заведения** за болнична помощ в шестте района за планиране на страната и ще бъде създаден пилотен модел за деинституционализиране на ДМСГД.

Наред с това ще бъде осигурена подходяща и ефективна здравна инфраструктура, допринасяща за развитието на устойчиви градски ареали. Чрез подобряване, обновяване и модернизиране на държавната здравна инфраструктура в градските ареали, равнопоставеност при предоставяне и ползване на болнична помощ и осигуряване на социално включване и равен достъп на групите в неравностойно положение, ще се подобри Това несъмнено ще подобри качеството на живот и работната среда.

- Създадени нови работни места – **380 бр.;**
- Икономия на енергия от обновяване на сградите на държавни лечебни и здравни заведения - **8128,5 МВтЧ/г;**
- Общ брой население, облагодетелствано от обновяване на сградите на държавни лечебни и здравни заведения – **4 428 396 души;**
- Общ брой посетители, облагодетелствани от обновяване на сградите на държавни лечебни и здравни заведения – **504 243 души;**
- Общ брой деца, облагодетелствани от реструктуриране на 9 ДМСГД – **до 483 деца;**
- Реконструирани/ ремонтирани/ обновени сгради на държавни лечебни и здравни заведения – **18 бр.;**
- Внедрено съвременно медицинско оборудване – **113 бр.;**
- Брой реструктурирани ДМСГД – **8 бр.**

4.7.2. Разработван научно-приложен проект: Икономическа оценка на влиянието на здравните технологии върху (квази) пазара на здравните услуги в България в периода на реформа

ИИИ–БАН

Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН. Изпълнението на проекта продължава и през 2014 г.

В проекта се изследва, в икономически план, пазара на здравните услуги в България.

В резултат на изследването ще бъде направена икономическа оценка на влиянието на здравните технологии /инвестициите/ върху пазара на здравните услуги в страната.

Ще бъде определено влиянието на инвестициите при нови здравни технологии върху системата на здравеопазване и обема на здравните услуги в България.

4.8. Подобряване на контрола по отношение на трудовото законодателството, условията на труд и в областта на заетостта

4.8.1. Подобряване контрола на труда – 779 888 лева

МТСП – ЕФМПП, ИА „ГИТ”

Проект BG 051 PO001 – 6.1.07 „Подобряване контрола на труда” се реализира по Приоритетна ос 6 „Повишаване ефективността на институциите на пазара на труда, социалните и здравни услуги”, област на интервенция 6.1 „Развитие и усъвършенстване на системата на пазара на труда”.

Основната цел на приоритетната ос е свързана с „повишаване на ефективността на институционалните системи в сферата на пазара на труда, социалните и здравни услуги”, като предвижданите в нейните рамки операции са насочени основно към укрепване на институционалните и функционалните структури на системите, подобряване на материално – техническите условия и развитие на човешките ресурси.

Общата цел обхваща повишаване на качеството на работа на ИА ГИТ и гарантиране на ефективното прилагане на трудовото законодателство чрез реорганизация на дейността на инспекцията по труда, съобразно подходящи добри практики на други държави - членки на Европейския съюз. Осигуряване на непрекъснатост и задълбоченост на упражнявания от органите на Главна инспекция по труда контрол

Дейностите са свързани с повишаване ефективността на Изпълнителна агенция “Главна инспекция по труда”, гарантираща ефективното прилагане на трудовото законодателство чрез реорганизация на дейността ѝ съобразно подходящи добри практики на други държави – членки на Европейския съюз.

Чрез изпълнението на заложените по проекта дейности се допринася за повишаване на равнището на реална защита на работната сила. Проектът допринася за повишаване на ефективността и ефикасността на възложения на Инспекцията по труда цялостен контрол по спазване на трудово законодателство и специализирания контрол по спазване на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и за ефективното прилагане за политиките по здраве и безопасност при работа.

С реализирането на проекта ще се подобри средата на работа и условията на труд и ефективността на контрола чрез осигуряване допълнителен ресурс от инспекторско време, който да бъде насочен към засилено присъствие на инспекторите по труда на място в предприятията.

Проектът е насочен към изграждането на ефективна организация на контролната дейност, която да отговоря на предизвикателствата на една бързо променяща се среда, обусловена от динамиката на пазара на труда и на контекста на успешното интегриране на България като страна член на ЕС. Проектът предвижда създаването на подпомагаш инспекторите по труда екип, който своевременно и ефективно да подпомага основната дейност по упражняване на контрола на труда.

Проектът спомага за засилване на ролята на инспекторите на труда при изпълнението на мерките за борба с формите на сива икономика.

Специфичните цели включват: Повишаване на броя на проверките спрямо тези на 2010 г.; Увеличаване на броя на обхванатите от контрола обекти; Усъвършенстване на съществуващите процедури за дейността на ИА ГИТ с цел осигуряване на допълнителен инспекторски ресурс за осъществяване на контрол на място в предприятията; Повишаване на разкриваемостта на нарушенията от инспекторите по труда.

Таблица 43: Финансови средства по проект: „Подобряване контрола на труда”

Договорени средства:	3 458 124, 99 лева
Размер на верифицираните средства:	1 910 325,39 лева
Реално изплатени средства от Бенефициента:	2 051 075,04 лева

Описание на предоставените услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

1. Преглед на прилаганите процедури в дейността на инспекторите;
2. Описване на прилаганите процедури, за които не се изискват инспекторски правомощия;
3. Проучване и анализ на възможностите за прилагане в условията на ИА ГИТ най – малко на три европейски практики със сходни процедури;
4. Разработване на процедури за дейности, за които не се изискват инспекторски права;
5. Разработване на профил за лицата, които ще изпълняват асистентски функции;
6. Подбор и назначаване на 110 асистенти в инспекционната дейност;
7. Оборудване на новосъздадените работни места;
8. Теоретично и практическо обучение на назначените за асистенти 110 лица по разработените процедури.

Таблица 44: Индикатори за резултат по проект: „Подобряване контрола на труда”

ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ			
ИНДИКАТОР	Заложен /брой/	Честота на измерване	Постигнат /брой/
Наети 110 асистенти в инспекционната дейност	110	2 пъти (В началото и края на проекта)	110
Брой лица, включени в обучение	570	месечно	110
Дял на лицата успешно завършили обучение – 100%	570	На 3 месеца	110
Брой проверки – увеличение с 15 % в сравнение с 2010 г.	15 % процента увеличение на броя на проверките	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта
Брой предприятия, в които са извършени проверки за първи път – увеличение с 10% в сравнение с 2010 г.	10 %	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта

По проекта са назначени 110 асистента, а изпълнението на дейностите показва, че въведената чрез него организация на контрола на труда е изключително успешна. Броят на проверките за 2011 г. спрямо 2010 г. е увеличен с 13.82%, за 2012 г. спрямо 2010 г. с 20.74% и за 2013 г. спрямо 2010 г. увеличението е с 19.71%. Разширен е обхватът на обектите на контрол. Общият брой посетени предприятия за 2011 г. е увеличен с 4447 спрямо 2010 г., за 2012 г. с 7228 спрямо 2010 г. и за 2013 г. с 9051 спрямо 2010 г. Посетените за първи път предприятия за 2012 г. са увеличени с 10.66% спрямо 2010 г., а за 2013 г. са увеличени с 15,36% спрямо 2010 г.

През отчетния период е постигнат значим напредък по проект „Подобряване контрола на труда”. Назначени са 110 асистента (специалисти, подпомагащи дейността на инспекторите при контролните им дейности в предприятията), а изпълнението на дейностите показва, че въведената чрез него организация на контрола

на труда е изключително успешна. Проверките, като цяло за 2013 година, са увеличени с 36% спрямо старта на реализация на проекта, което доказва положителния ефект на включване на асистентите в оперативната работа на трудовите инспектори и тяхната техническа помощ при реализация на същите. Разширен е обхватът на обектите на контрол. Общият брой посетени предприятия за 2013 г. е увеличен с 9051 спрямо 2010 г. (годината, в която е планирана операцията), а посещенията за първи път предприятия за 2013 г. са увеличени с 15,36% спрямо 2010 г. Към 31.12.2013 г. 18 асистенти, които са показали високи резултати в инспекционната дейност, са назначени на работа в ИА ГИТ, като инспектори по труда, което е допълнителен непланиран резултат от изпълнението на проекта.

4.8.2. Повишаване ефективността на контролната дейност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” – 469 583 лева

МТСП – ЕФМПП, ИА „ГИТ”

Проект BG051PO001-6.1.06 от 11.03.2011 г. „Повишаване ефективността на контролната дейност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” се реализира по Приоритетна ос 6 „Повишаване ефективността на институциите на пазара на труда, социалните и здравните услуги”, област на интервенция 6.1 „Развитие и усъвършенстване на системата на пазара на труда”.

Основната цел на приоритетната ос е свързана с „повишаване на ефективността на институционалните системи в сферата на пазара на труда, условията на труд, социалните и здравните услуги”, като предвижданите в нейните рамки операции са насочени към укрепване на институционалните и функционалните структури на системите, подобряване на материално-техническите условия и развитие на човешките ресурси.

Общата цел на проекта е повишаване на ефективността на контролната дейност на пазара на труда, чрез усъвършенстване качеството на дейността на ИА ГИТ. Модернизирането на контролната система по спазване на трудовото законодателство, повишаването на квалификацията на инспекторите по труда и материално-техническото и информационно обезпечаване на инспекционната дейност са основни предпоставки за ефективно прилагане на трудовото законодателство и подобряване на условията на труд в предприятията в страната.

Постигането на целта ще се осъществи с:

- разработване и въвеждане на единна методика и унифицирани процедури за извършване на контролната дейност за всяка от областите на контрол, възложен на Изпълнителна агенция “Главна инспекция по труда” – цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство; специализирания контрол по Закона за здравословни и безопасни условия на труд; специализирания контрол по Закона за насърчаване на заетостта; специализирания контрол по Закона за интеграция на хората с увреждания и другите видове контрол, възложени със закон или подзаконен нормативен акт;

- разработване на софтуер на информационна система с база – данни за всички предприятия в страната. Софтуерът на системата трябва да дава възможност за включване на допълнителни регистри при необходимост и връзки с информационни системи на други ведомства и институции.

Цел на дейността: Да се осигурят ефективни механизми за организация, управление и контрол, с оглед гарантиране на точното и качествено изпълнение на проектните дейности и постигане на заложените резултати. Изпълнението на тези дейности и постигането на заложените индикатори и резултати допринася съществено за реализиране на специфичните цели на ОП РЧР, като повишаване качеството на работната сила и развитие на социалната икономика. Проектът съдейства за постигане

на общата цел на оперативната програма, свързана с подобряване качеството на живот на хората в България чрез подобряване на човешкия капитал, повишаване на производителността и учене през целия живот.

Специфичните цели обхващат: подобряване на качеството на инспекционната дейност и оптимизиране на процесите в ИА ГИТ; осигуряване на актуална информация за условията на труд и спазването на трудовото законодателство в предприятията в страната; повишаване на качеството на предоставяните от ИА ГИТ услуги в съответствие с очакванията на работещите, бизнеса и социалните партньори; подобряване на взаимодействието с другите институции на пазара на труда, контролните органи, институциите и организациите, осъществяващи контрол на условията на труд в предприятията, и социалните партньори; повишаване квалификацията и развитие на ключови компетентности на служителите на ИА ГИТ

Таблица 45: Повишаване ефективността на контролната дейност на ИА ГИТ

Договорени средства:	5 068 513,18 лева
Размер на верифицираните средства:	519 745,65 лева
Реално изплатени средства от Бенефициента:	682 040,96 лева

Описание на предоставените услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

1. Въведена система за управление на качеството на контролната дейност и е постигнато подобряване на условията на труд, с което се цели да се гарантира подобряване на ефективността на контрола, като се въведат единни методи и практики на инспектиране, оптимизират се процесите и дейностите в ИА „ГИТ” и се да въведат добри практики при програмирането, изпълнението, мониторинга и оценката на резултатите.

2. Разработване и внедряване на информационна система на ИА ГИТ, с което се цели да се постави добра основа за вземане на управленски решения и предприемане на адекватни действия, насочени към подобряване на условията на труд и защита на трудовите права на работещите.

Таблица 46: Индикатори за резултат по проект: Повишаване ефективността на контролната дейност на ИА ГИТ

ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ			
ИНДИКАТОР	Заложен /брой/	Честота на измерване	Постигнат /брой/
Служители на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” и служители на съответните звена в Министерство на труда и социалната политика и Агенция по заетостта	Минимум 500 лица от посочената целева група	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта
Брой лица, включени в обучение	500	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта
Дял на лицата успешно завършили обучение – 100%	500	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта

Проектът се реализира в сферата на инспекцията по труда, но изработените механизми могат да бъдат адаптирани и мултиплицирани в други звена на национално

ниво, имащи отношение към социалната политика и изпълняващи контролни функции. Основната целева група, към която е насочен настоящият проект, са служителите на ИА ГИТ. Изпълнението на предвидените проектни дейности цели да се увеличи тяхната компетентност и да се оптимизира работата им.

4.8.3. Схема „Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването“ по ОП РЧР (Проект „Старт в администрацията“)

МТСП – ППТТМ, ЕФМПП

Схемата „Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването“ (проект „Старт в администрацията“) по ОП РЧР прилага и развива успешния подход на програмата „Старт на кариерата“. Схемата осигурява възможност за стажуване на безработни младежи, които срещат трудности в професионалната си реализация, в т.ч. безработни младежи с увреждания, безработни младежи от етнически групи, самотни родители, родители на малки деца и др. МТСП, Министерството на здравеопазването и второстепенните разпоредители с бюджетни кредити към министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването наемат безработни младежи, които са завършили висше образование, но без трудов стаж по специалността, за 9-месечна заетост в звената от специализираната администрация. През 2013 г. по проекта „Старт в администрацията“ на длъжност „младши експерт“ в администрациите в системата на МЗ и в системата на МТСП са включени общо 471 стажанти. Проведено е въвеждащо групово обучение на тема „Въведение в държавната администрация“ на 220 стажанти.

4.9. Подобряване на чистота на природната (земя, вода, въздух) и околна среда

4.9.1. Изграждане на регионални съоръжения за екологосъобразно третиране и обезвреждане на отпадъците

МОСВ

През 2013 г. са изпълнени следните мерки:

По Оперативна програма „Околна среда 2007 – 2013 г.“ (ОПОС)

Към 31.12.2013 г. общият размер на договорените средства по Приоритетна ос 2 „Подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци“ на ОПОС възлиза на 836,3 млн. лв. (около 117% от бюджета на ос 2). Изплатени са 180 млн. лв. (над 25 % от бюджета на ос 2).

- Изпълняват се 25 договора на стойност 856 млн. лв. - 4 договора за техническа помощ, 20 договора за изграждане на регионални системи за управление на отпадъците в Аксаково (Варна), Борово (Бяла), Ботевград, Бургас, Велико Търново, Видин, Габрово, Добрич, Луковит, Малко Търново, Никопол, Панагюрище, Перник, Плевен, Разлог, Самоков (Костенец), Столична община, Стара Загора, Хасково и Ямбол и 1 договор за изпълнение на дейности по закриване и рекултивиране на общински депа за битови отпадъци, които не отговарят на нормативните изисквания.
- Успешно са изпълнени 24 проекта по процедурата за техническа помощ за подготовка на инвестиционни проекти. Общата усвоена безвъзмездна финансова помощ (БФП) по тези проекти възлиза на 10,2 млн. лв.
- Приключени са дейностите по изграждането на 2 депа - в Ботевград и София, които ще обслужват население от над 1,6 млн. жители, ще бъдат с общ обем над 3 млн. м³,

капацитет за депониране над 170 хил. т/ г. и над 70% от отпадъците ще бъдат оползотворени.

- Подписан е договор за проектиране и изграждане на Завод за механично и биологично третиране на отпадъци с производство на РДФ (инсталация за оползотворяване на модифицирано твърдо гориво). Заводът за механично-биологично третиране на отпадъците е част от цялостната система за дълготрайно и ефикасно решение за отпадъците на столицата и е на стойност около 200 млн. лв. Чрез него ще се осигури оптимално рециклиране на метал, пластмаса и хартия, ще се оползотворяват биоразградимите отпадъци.

С финансиране от Предприятието за управление на дейности по опазване на околната среда (ПУДООС)/ Държавен бюджет (ДБ) са:

- Отчетени (с Протокол образец 16) обекти - Регионален център за обезвреждане на твърди битови отпадъци (ТБО) за общините Асеновград, Първомай, Садово, Куклен, Лъки - първа клетка, община Асеновград; Реконструкция, модернизация и разширение на регионално депо за неопасни отпадъци, община Гоце Делчев; Разширение на регионално депо за неопасни отпадъци, община Шумен – трета клетка; Сепарираща инсталация за битови отпадъци на Регионално депо за ТБО на общините Враца и Мездра, община Враца; Сепарираща инсталация за битови отпадъци на Регионално депо за ТБО на община Монтана.
- В процес на текущо изпълнение през 2013 г. (с краен срок за приключване през първото тримесечие на 2014 г.) - Разширение на регионално депо за неопасни отпадъци, община Мадан – трета клетка, за обслужване на регион Мадан, Златоград, Неделино; Разширение на регионално депо за неопасни отпадъци, община Смолян – трета клетка, за обслужване на регион Смолян, Баните, Чепеларе и др.; Сепарираща инсталация за битови отпадъци на Регионално депо за ТБО на община Харманли; Сепарираща инсталация за битови отпадъци на Регионално депо за ТБО на община Силистра.

Успешното изпълнение на задачата води до намаляване на въздействието върху околната среда, причинено от генерираните отпадъци и до минимизиране на здравния риск на населението.

4.9.2. Почистване на нерегламентираните сметища

МОСВ

Съгласно чл. 19, ал. 3, т. 15 от Закона за отпадъците, кметовете на общините отговарят за предотвратяване на изхвърлянето на отпадъци на неразрешени за това места и/или създаването на законни сметища и организиране на почистването им. Регионалните инспекции по околна среда и води (РИОСВ) осъществяват контрол върху кметовете на общините във връзка с изпълнението на нерегламентираните с горепосочения закон задължения. При констатиране на нарушения на РИОСВ се дават предписания за почиствания на нерегламентирани сметища и/ или се прилагат административно-наказателни мерки.

Реализацията на задачата допринася за опазване на водите от замърсяване и постигане на добро качество на повърхностните и подземните води, както и намаляване и свеждане до минимум риска за здравето на населението.

4.9.3. Закриване и рекултивация на съществуващи депа/ съоръжения за битови отпадъци, които не отговарят на изискванията на действащите нормативни актове

МОСВ

През 2013 г. са изпълнени следните мерки:

По Оперативна програма „Околна среда 2007 – 2013 г.“

По Приоритетна ос 2 „Подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци” на ОПОС 2007 - 2013 г. се изпълнява 1 договор за дейности по закриване и рекултивиране на общински депа за битови отпадъци, които не *отговарят на нормативните изисквания*.

С финансиране от ПУДООС/ДБ е/са:

- Отчетено изпълнението на строително-монтажни работи и въвеждане в експлоатация на закриването на старите общински сметища на територията на област Русе (5 сметища), община Лом, община Севлиево (Кормянско) и община Созопол.
- Сключени и се изпълняват договори за закриване и рекултивация на следните общински депа за неопасни отпадъци: Столична, с. Долни Богров, Раковски, Калояново, Долни Чифлик, Каспичан, Елхово, Самуил, Кубрат, Угърчин с обща площ подлежаща на рекултивация приблизително 650 декара.
- Съгласувани и одобрени проекти за рекултивация на 41 общини. При реализацията на тези проекти ще бъдат закрити и рекултивирани общо 1600 дка площ. В напреднал етап на оценка са 27 проекта за закриване и рекултивация на депа, други проекти на общини за закриване и рекултивация на депа са в предварителен етап на оценка.

4.9.4. Изграждане на необходимата инфраструктура за подобряване на ВиК мрежи

МОСВ

През 2013 г. са изпълнени следните мерки:

По Оперативна програма „Околна среда 2007 – 2013 г.“

- Към 31.12.2013 г. общият размер на договорените средства по Приоритетна ос 1 „Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води в населени места с над 2000 екв. жители и в населени места с под 2000 екв. жители попадащи в градски агломерационни ареали“ на ОПОС възлиза на близо 4,353 млрд. лв. (около 174 % от бюджета на ос 1). Изплатени са близо 1,186 млрд. лв. (около 48 % от бюджета на ос 1).
- Изградени са 10 пречиствателни станции за отпадъчни води (ПСОВ) – Троян, Хисаря, Вършец, Руен, Провадия, Сопот, Лозница, Пирдоп, Тунджа и Ябланица, които обслужват 140 985 екв. жители и пречистват 77 243 м³ отпадни води на ден.
- Изградени и реконструирани са: канализационна мрежа с дължина 180 км (вкл. канализационни колектори) и водопроводна мрежа с дължина 124 км. В резултат на това близо 229 800 жители се ползват от реконструирана и рехабилитирана ВиК мрежа, а отпадъчните води на 155 000 жители са присъединени към пречиствателни съоръжения.
- Успешно са приключени всички проектни дейности и са извършени окончателни плащания по 94 договора по процедурата за техническа помощ за подготовка на инвестиционни проекти. Общата усвоена безвъзмездна финансова помощ по тези проекти възлиза на близо 62,7 млн. лв.
- Успешно са изпълнени 11 договора за БФП за изграждане на инфраструктура на общините Бургас (кв. Долно Езерово), Вълчи Дол, Вършец, Главиница, Каварна,

Перник, Попово, Приморско, Столична община, Руен и Хисаря с общ размер на усвоена безвъзмездна финансова помощ от 106 млн. лв. Договорът с Велико Търново е изпълнен като след верификация на окончателно искане, ще бъде приключен в ИСУН – усвоените средства ще са около 30 млн. лв.

- Продължава изпълнението на 63 проекта по процедура „Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води в агломерации над 10 000 екв. жители” и на 26 проекта по процедура “Подготовка и изпълнение на проекти за подобряване и развитие на инфраструктура за питейни и отпадъчни води в агломерации над 10 000 екв. жители”

С финансиране от ПУДООС

- Въведено е в експлоатация Пречиствателно съоръжение за отпадъчни води – Главиница.
- Изградени са 79 км водопроводна и канализационна мрежа.
- Изпълняват се 27 проекта, по които се изгражда 59 км канализационна и 38 км водопроводна мрежа.

4.9.5. Извършване на текуща оценка на качеството на атмосферния въздух

МОСВ

Националната система за наблюдение и контрол осигурява оценка на качеството на атмосферния въздух. През 2013 г. оценката на качеството на атмосферния въздух се извършва чрез 41 бр. автоматични станции и 9 пункта с ръчно пробовземане и последващ анализ.

Осигурена е постоянна техническа и комуникационна поддръжка на системата, което дава възможност за непрекъснат мониторинг и информация за качеството на атмосферния въздух в реално време.

Осигурена е представителна информация за качеството на атмосферния въздух и е предоставен достъп на обществеността до информация за превишаване на праговите стойности за качество на атмосферния въздух по отношение на основните замърсители.

Извършването на текуща оценка на качеството на атмосферния въздух допринася за намаляване на здравния риск от замърсяване на атмосферния въздух чрез свеждане концентрациите на замърсителите на въздуха в населените места до безопасни за здравето на хората нива.

Таблица 47: Брой действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (ПСОВ)

	2000*	2005*	2006*	2007*	2008*	2009*	2010*	2011*	2012	2013
Селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (бр.) за страната	51	56	59	62	68	73	79	89	79**	81***

*По данни на НСИ

**79 ПСОВ, обслужващи 89 населени места (агломерации с над 2 000 еквивалентни жители)

***81 ПСОВ, обслужващи 91 населени места (агломерации с над 2 000 еквивалентни жители)

Таблица 48: Брой обслужвани населени места

Област	2013	
	Брой обслужвани населени места	Населени места
Област Благоевград	2	Благоевград, Разлог,
Област Бургас	13	Бургас, к.к Дюни, к.к Елените, Лозенец, кв. Меден рудник (Бургас), Китен, Несебър-Равда-к.к Слънчев

		бряг, Обзор, Поморие, Приморско, кв. Сарафово (Бургас), Средец, Царево,
Област Варна	10	Белослав, Варна, Вълчи дол, Девня, Долни чифлик, Дългопол, к.к Златни пясъци, Провадия, к.к Русалка, Суворово,
Област Велико Търново	4	Велико Търново, Г. Оряховица- Лясковец, Долна Оряховица, Стражица,
Област Видин	0	-
Област Враца	1	Враца,
Област Габрово	2	Габрово, Севлиево,
Област Добрич	8	к.к Албена, Балчик, Генерал Тошево, Добрич, Каварна, Кранево, Тервел, Шабла
Област Кърджали	0	-
Област Кюстендил	3	Дупница, Кочериново, Кюстендил,
Област Ловеч	3	Ловеч, Троян, Ябланица

4.10. Подобряване на качеството и чистотата на храните

4.10.1. Подобряване на качеството и чистотата на храните

4.10.1.1. Провеждане на ефективен контрол на храните по отношение спазване на изискванията на законодателството и с цел опазване здравето на потребителите при консумация на храни

МЗХ

Създадени продукти/услуги:

1. Изграждане на система за контрол, която е основана на определени принципи – степен на риска, гъвкавост, пропорционалност и др.;
2. Засилване доверието на консуматорите към предлаганите на пазара храни и органите, осъществяващи техния контрол;
3. Контрол на обектите за производство и търговия с храни и материали в контакт с храни за установяване на съответствие и спазване на изискванията на регламентите от «хигиенния пакет» за осигуряване на безопасност на храните по цялата хранителна верига.

Постигнати резултати:

Извършени са следните **проверки официален контрол** на база оценката на риска в обекти за производство, търговия на едро и дребно с храни и заведения за обществено хранене, тематични проверки и проверки по сигнали и жалби:

- Общ брой извършени проверки в цялата страна – **278 979 броя**;
- Издадени предписания - **15862 броя**;
- Съставени АУАН – **2886 броя**;
- Възбранени и бракувани продукти – **74 975 кг**: хранителни продукти: **795 л.** сурово мляко, **6 528 броя** бутилки кетчуп, **87 155 броя** яйца, **41 броя** бутилки олио, **4564 л.** безалкохолни напитки, **40 броя** сандвичи, **851 броя** сладкарска продукция, **6 тона** домати, 123 л. зехтин, **119 816 л.** оцет, **30.5 л** пиво, **207 броя** варена царевица, **225 броя** бебешки шишета.
- Общ брой затворени обекти/обекти с временно преустановена дейност - **137 броя**.

Ресурси: Административни разходи

4.10.1.2 Въвеждане на единни критерии за осъществяване на официален контрол върху храните

МЗХ

Продукти:

Официалният контрол върху храните се провежда на базата на въведена Инструкция за прилагане на Единен многогодишен национален план за официален контрол върху храни и материали, предназначени за контакт с храни. Разработени и въведени са инструкции и процедури за осъществяване на официален контрол.

Резултати:

Утвърдена е Процедура за проверка на ефективността на официалния контрол върху безопасността на храните, съгласно чл.8, т.3 на Регламент (ЕО) № 882/2004 .

В момента се работи по изготвяне на Процедура за оценка на риска на обектите под контрол на БАБХ – чрез залагане на критерии за определяне честотата на официалния контрол в :

- обекти за производство и търговия на едро с храни;
- обекти за търговия на дребно с храни;
- обекти за производство и търговия на едро с материали и предмети, предназначени за контакт с храни.

Един от основните акценти от дейността на БАБХ дирекция “Контрол на храните” през 2013 г. беше подготовка и доброто представяне от проведената през м.ноември 2013 г. - **Мисия Генерален одит на Р.България на DG “SANCO”**

- От **общо** по **70** препоръки от мисии от предходни години:

- **39** препоръки - са закрити;
- **20** препоръки - в процес на изпълнение;
- **10** препоръки - изискват се още действия;
- **1** препоръка - изисква се уточнение от Министерството на здравеопазването.

В дейностите свързани с «Контрол на храните» изпълнявани от БАБХ, мисиите и препоръките по тях са както следва:

- **Официален контрол върху риба и рибни продукти :**

1 препоръка - закрити

1 препоръка - изискват се още действия

- **Официален контрол при внос на суровини и храни:**

2 препоръки - закрити

- **Хигиена на храните, материали и предмети предназначени за контакт с храни:**

5 препоръки - закрити

2 препоръки - изискват се още действия по **2** препоръки - изискват предоставяне на допълнителни данни.

- **Странични животински продукти (съвместно с дирекция Здравеопазване на животните към БАБХ):**

2 препоръки - закрити

6 препоръки - изискват се още действия

Извод: отчетен е постигнат напредък и подобряване на приложимите системи за официален контрол осъществяван от БАБХ .

Ресурси: Административни разходи

4.10.1.3. Провеждане на срещи с браншовите организации:

МЗХ

Продукти:

Изключително важна част от дейността на дирекцията е осъществяването на срещи с различните браншови организации.

Резултати:

Осъществяване на **срещи с различните браншови организации.**

Проведени са срещи с Асоциация на месопреработвателите в България, Асоциация на преработвателите на пресни плодове и зеленчуци, Асоциация на производителите на растителни масла и маслопродукти в България, Асоциация на хотелиерите и ресторантьорите, Асоциации на хлебопроизводителите и мелничарите, Асоциация на млекопреработвателите в България, Съюз на производителите на безалкохолни напитки и др. Осъждани въпроси и констатации за установени несъответствия при извършване на официалния контрол.

Извършена е активна работа за целите на развитие на система за използване на излишъци от годни и безопасни хранителни продукти, чрез системата на **хранително банкиране.**

В партньорство с Фондация ФОРА за развитие на капацитета на мрежа за хранително банкиране МЗХ- БАБХ се ангажира:

- Да участва в разработване на Наръчник за правила за безопасност на даряваните храни.
 - Да организира и провежда обучения на екип сътрудници на ФОРА за правила за безопасност на храните.
 - Да осигурява контрол върху осъществяваните дейности относно спазване изискванията за безопасност по цялата хранителна верига.
 - Да осигурява експертно съдействие, консултиране от специалисти при необходимост.
- Осигуряване на експерт за текуща работа по разработване на наръчник и провеждане на визити за мониторинг в процеса на работата на Хранителната банка.

Ресурси: Административни разходи

4.10.1.4. Ефективна координация с други контролни органи

МЗХ

Продукти: Извършени съвместни проверки с други контролни органи.

Резултати:

Съвместни проверки с БАБХ НАП, АМ, МВР, Областните дирекции на МВР, Регионалните структури на Изпълнителната агенция по лозата и виното и Агенция “Митници”, на пазари, борси, тържища, складове за търговия на едро и търговски вериги, предлагащи пресни плодове и зеленчуци, месо и месни продукти, внос от трети страни, държави членки на ЕС; на млекопреработвателни предприятия и предприятия за преупаковане на млечни и имитиращи продукти, съдържащи в състава си мляко, на летни и зимни курорти, предприятия за добив, обработка и преработка на птиче месо, обекти за преработка на диворастващи гъби и горски плодове, контрол по сухопътната граница на страната, относно недопускане на нерегламентиран внос и търговия с храни, производството и търговията с растителни масла и оцет, обекти за търговия на дребно за спазване на изискванията при предлагане на черноморски миди, хранителните блокове на детски ясли, детски градини и детски млечни кухни на основание извършена оценка на риска, както и за спазване на изискванията на раздел VIII от Наредба №5 от 25 май 2006г. за хигиената на храните в горечитираните обекти; осъществен официален контрол относно спазване изискванията на Наредба № 6 от 05 май 2011г. и официален контрол при производството на продукти по УС, БДС, БС.

Въведена е процедура за получаване на информация за бучения, спортни лагери, зелени училища, екскурзии и лагери на деца от детски градини и училища.

Извършени са проверки по препоръка на Европейската комисия от 19.02.2013 г.

Взети са проби за изпитване в Институт за качество на продуктите в Берлин/Германия - **100 броя** проби от месни продукти за ДНК-анализ за определяне на видова принадлежност на вложено месо (конско месо). Изпратени 5 броя проби в лаборатория в Белгия от вратна мускулатура на коне за извършване на анализ за наличие на фенилбутазон.

Ресурси: Административни разходи

4.10.1.5. Междуведомствени работни групи за разработване на проекти на нормативни актове, проекти за изменение и допълнението им в областта на качеството и безопасността на храните.

МЗХ

Продукти: Участие на експерти от МЗХ и БАБХ

Резултати:

Работни групи за изготвяне на проекти на нормативни актове и проекти за изменение и допълнение.

Проект за изм. и доп. Закона за храните, работата продължава и през 2014 г. ; проект на Наредба за специфичните изисквания към производството на суровини и храни от животински произход в кланични пунктове, тяхното транспортиране и пускане на пазара; Национален референтен център за лабораторно изпитване на храни; Проект на наредба за структурата и функционирането на системата за бързо предупреждение на храни и фуражи (RASFF); Проект за изм.и доп. на Наредба №1 от 2008 г. за изискванията за търговия с яйца за консумация; Проект за изм.и доп. на Наредба №4 от 19.02.2008г. за специфичните изисквания при производството, съхранението и транспортирането на сурово краве мляко и изискванията за търговия и пускане на пазара на мляко и млечни продукти; Проект за изм.и доп. на Наредба № 9 за специфичните изисквания към безопасността и качеството на храните, предлагани в детските заведения и училищата; проект на Наредба за изискванията към соковете от плодове и някои сходни продукти предназначени за консумация от човека; проект за изм. и доп. на Закона за лозата и виното; проект за изм. и доп. на Закона за марките и географските означения; проект за изм. и доп. на Закона за общата организация на пазарите; проект на Наредба № 1 от 07.02.2013 г. за прилагане на правилата на биологично производство на растения, животни и аквакултури, растителни, животински продукти, продукти от аквакултури и храни, тяхното етикетирание и контрола върху производството и етикетирането; Проект за изм.и доп. на Наредба № 31 от 29.12.2003 г. за норми за максимално допустимите количества на остатъци от пестициди в храните; Проект за изм.и доп. на Наредба № 31 от 29 юли 2004 г. за максимално допустимите количества замърсители в храните; проект на Наредба за условията и редът за извършване на детски и ученически туристически пътувания с обща цена, инициирани от детски градини, училища и обслужващи звена в системата на народната просвета; Проект на Наредба за условията и реда за издаване на лицензия на вносители за внос на семена от коноп, непредназначени за посев и за осъществяване на дейностите по преработка и продажба на семената; проект за изм.и доп. на Наредба №17 за здравните изисквания към стопанските водни животни.

Изготвяне на Национална спортна стратегия за борба срещу употребата на допинг в спорта 2013-2022г.; работни срещи за подкрепа на дом „Асен Златаров“ организирано от Институт за социални дейност и подпомагане (ИСДП); работни срещи

за разработване на Инструкции за съвместна работа с Агенция “Митници” и НАП; “програма за морско дело и рибарство на Р.България за програмен период 2014-2020 година“; Проект „Въвеждане на комплексно административно обслужване за предоставяне на качествени услуги на гражданите и бизнеса“.

За изготвянето на становища на Р България по нормативни актове на ЕС, участие в заседания на работни групи към Европейската комисия.

Участие в работни групи към ЕК:

- Кореспонденция и техническа среща с DG SANCO към ЕК относно млекопреработвателни предприятия включени в списъка на млекопреработвателните предприятия в Решение за изпълнение на Комисията от 21 декември 2011 година за изменение на Решение 2009/861/ЕО относно преходните мерки съгласно Регламент (ЕО) 853/2004 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на преработката на несъответстващо на критериите сурово мляко в някои млекопреработвателни предприятия в Република България.

- работа по “Прилагане принципите на Регламент № 882/2004 - и проблемите свързани с измамите с храни”;

- “Дерогации и гъвкавост в прилагането на законодателството в малки предприятия” ;

- Участие в работна група към Съвета на ЕС по предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно официалния контрол и другите официални дейности, извършвани с оглед да се гарантира прилагането на законодателството в областта на храните и фуражите, правилата относно здравеопазването на животните и хуманното отношение към тях, здравето на растенията и растителния репродуктивен материал, продуктите за растителна защита и за изменение на регламенти (ЕО) № 999/2001, 1829/2003, 1831/2003, 1/2005, 396/2005, 834/2007, 1099/2009, 1069/2009, 1107/2009, регламент (ЕС) № 1151/2012.

Ресурси: Административни разходи

4.10.1.6. Поддържане на регистър на обектите за добив, производство, съхранение и търговия с храни и материали в контакт с храните. Разработване и въвеждане на образци на документи

МЗХ

Продукти: Дирекция «Контрол на храните» изготвя и поддържа: Национален регистър на обектите за обществено хранене и търговия на дребно с храни; Национален регистър на обектите за производство и търговия на едро с храни; Образци документи и сертификати за търговия с храни с трети страни.

Резултати:

Регистърът е публично достъпен и може да се намери на следния линк: http://www.babh.government.bg/bg/national_registers_food.html

Образците на документи са публикувани на следния линк: <http://www.babh.government.bg/bg/examples-food-control.html>

Изготвяне на бази данни, събирани, обобщавани и анализирани/публикувани:

- Относно - експорт на храни от Р България към държави, които не са членове на ЕС, с цел осъществяването на ефективен официален контрол на търговията с храни от ЕС за трети страни;

- “Списък на риболовните кораби, които извършват улов на риба”;

- “Списък на обектите за първично производство на култивирани гъби”;

- “Списък на месопреработвателни предприятия и търговски обекти, одобрени да произвеждат месни заготовки и месни продукти по Утвърдени Стандарти “Стара Планина”;

- “Списък на обекти, одобрени за производство на брашно и/ или хляб по Утвърдени Стандарти “България”;
- “Списък на производствените обекти, одобрени да произвеждат лютеница по Браншови Стандарт”.

Ресурси: Административни разходи

4.10.2. Подобряване на качеството и безопасността на храните

4.10.2.1. Изпълнение на програма „Безопасност по хранителната верига”

4.10.2.1.1. Прилагане на високи стандарти при контрола в областта на безопасността и качеството на храните, хранителните добавки и напитките, ветеринарната медицина и хуманното отношение към животните, растителната защита и торовете, фитосанитарния контрол, фуражите, граничния контрол и др. чрез Българската агенция по безопасност на храните (БАБХ) и Център за оценка на риска (ЦОР) към Министерство на земеделието и храните

МЗХ

Продукти:

- Регистрация и одобрение на оператори **от фуражния сектор**
- Постигане висока степен на защита на здравето на хората, здравето на животните и околната среда посредством упражняване на ефективен контрол на всички етапи от производство, преработка, съхранение, внос, транспортиране, разпространение, включително хранене на животни;
- Предпазване на потребителите от измами, заблуди и незаконни практики с фуражи.

Резултати:

- брой регистрирани обекти по чл. 9 от Регламент (ЕО) 183/2005 – 3095 броя
- брой одобрени обекти по чл. 10 от Регламент (ЕО) 183/2005 – 139 броя
- брой регистрирани оператори на ниво първично производство съгласно чл.5, параграф 1 от Регламент (ЕО) 183/2005 – 7711 броя
- брой проверки/инспекции – 3546
- брой извършени анализи за безопасност на фуражи по:
- контролна система „Фуражи и хранене на животните” – 1548
- контролна система „Трансмисивни спонгиформни енцефалопатии и странични животински продукти“ – 631
- брой извършени анализи за сравнение с декларираните от оператора от фуражния сектор хранителен състав и фуражни добавки – 838

Ресурси: Административни разходи

4.10.2.1.2. Изготвяне на единен многогодишен национален план за контрол в изпълнение на чл. 41 от Регламент (ЕО) № 882/2004 и изготвянето на годишен доклад за изпълнение на единния многогодишен национален план за контрол.

МЗХ

Продукти:

- Изготвяне на ЕМНПК 2012 – 2014 г. – 1 брой.
- Доклад за дейността на Дирекция „Контрол на фуражи” към ЦУ на БАБХ – 1 брой.
- Рамкови планове за контрол на фуражите 2012 г. по контролна система „Фуражи и хранене на животните” и контролна система „Трансмисивни спонгиформни енцефалопатии и странични животински продукти“ – 3 броя.

Указания за работа по изпълнение на рамковите планове за контрол на фуражите 2012 г. – 3 броя.

Изготвени процедури за работа за унифициране на контрола по фуражите – 3 броя.

Ресурси – Административни разходи

4.10.2.1.3. Разработване и/или съгласуване на нормативни актове в областта на безопасността, качеството и контрола на храните и фуражите

МЗХ

Дейности: Участие на експерти БАБХ „Контрол на фуражи” към ЦУ на БАБХ в работна група по Закон за изменение и допълнение на Закона за фуражите (Обн., ДВ, бр. 55/2006, посл. доп. бр. 7/2013 г.)

Резултати: Участие в работна група по:

1. Закон за изменение и допълнение на Закона за фуражите (Обн., ДВ, бр. 55/2006, посл. доп. Бр. 7/2013 г.)1. Проект на
2. Наредба, която урежда производството, съхранение, отпускане, транспортиране, деконтаминация, детоксикация и унищожаване на медикаментозни фуражи;
3. Проект на Наредба, която урежда условията за употреба на хормонални продукти, бета-агонисти и тиреостатици при животни, които са предназначени за храна на животни, която въвежда Директива 96/22/ЕО на Съвета от 29 април 1996 година относно забрана на употребата на определени субстанции с хормонално или тиреостатично действие и на бета-агонисти в животновъдството и за отмяна на Директиви 81/602/ЕИО, 88/146/ЕИО и 88/299/ЕИО;
4. Проект на Наредба за условията и реда за изграждане на система за бързо предупреждение за храни и фуражи в Република България;
5. Проект за изменение и допълнение на Тарифата за таксите, които се събират от Българската агенция по безопасност на храните;

Ресурси: Административни разходи

4.10.2.1.4. Ефективно функциониране на системата за контрол на фуражи

МЗХ

Продукт/Дейност: Извършване на проверка на ефективността на извършвания официален контрол на фуражи на регионално ниво ОДБХ, съгласно чл. 8, параграф 3 от Регламент (ЕО) № 882/2004 – 28 броя.

Ресурси: Административни разходи

4.10.2.1.5. Изготвяне на позиции и указания във връзка с участието и с ангажиментите на Република България поети към Европейския съюз и други страни – международни правителствени и неправителствени организации (Европейската служба по безопасност на храните, Световната здравна организация, Организацията по прехрана в земеделието, Кодекс Алиментариус), в областта на безопасността и контрола на храните и фуражите

4.10.2.1.6. Изготвяне на позиции/указания за работните органи към Съвета на Европейския съюз и Европейската комисия по въпросите на безопасността на храните и фуражите и растителното здраве

МЗХ

Продукти: Изготвени позиции/указания за участие в работни групи към Европейския съюз за прилагане изменение на европейското законодателство – 4 броя

4.10.2.1.7. Участие в заседанията на Постоянния комитет по хранителната верига, здравеопазване на животните и хуманно отношение към тях (SCFCAH) и в работни групи към Съвета на Европейския съюз и Европейската комисия, имащи отношение към безопасността на храните, фуражите и растителното здраве. Участие в разработването на европейско законодателство относно безопасността на храните, фуражите и генетично модифицираните храни и фуражи

МЗХ

Продукти:

- Участие на представител на БАБХ в заседанията на Постоянния комитет по хранителната верига и здравеопазване на животните, секция “Хранене на животните” – 3 пъти
- Участие в Работна група към ЕК, ГД “Здравеопазване и потребители” относно “Методи за вземане на проби” – 1 път

4.10.2.1.8. Поддържане правилното функциониране на Системата за бързо предупреждение за храни и фуражи.

МЗХ

Продукти:

Дирекция ЗЖБХ към МЗХ изпълнява дейностите на национална контактна точка за Република България, към БАБХ има контактна точка по фуражи и храни по Системата за бързо предупреждение за храни и фуражи (RASFF) – 3-ма служители са определени като компетентна контактна точка по RASFF за Република България. Получени нотификации и предприети действия - за 2013 г. има получени 20 броя нотификации, като по 3 броя са предприети действия

Ресурси: Административни разходи

4.10.2.1.9. Извършване на одити на дейността на Българската агенция по безопасност на храните, извършваща официален контрол по безопасност на храни, фуражи, здравеопазване на животните и хуманно отношение към тях

4.10.2.1.10. Актуализиране на нормативната уредба в областта на храните и фуражите, която да е в помощ на потребителя на интернет страницата на Министерство на земеделието и храните в рубриката „Здравеопазване на животните и безопасност на храните”

МЗХ

Продукт:

Актуализиране на нормативната уредба в областта на фуражите на интернет страницата на БАБХ в рубрика „Законодателство“

Ресурси: Административни разходи

4.10.2.4. Ефективно функциониране на системата за контрол на фуражи

МЗХ

Продукти:

Брой извършени проверки на ефективността на официалния контрол на фуражи, съгласно чл. 8, параграф 3 от Регламент (ЕО) № 882/2004 - 28

Ресурси: Административни разходи

4.10.2.5. Извършване на контрол на фуражи, относно съдържание на нежелани и забранени субстанции, както и контрол за съответствието им с предоставената на клиентите информация

МЗХ

Продукти:

Брой извършени анализи за безопасност на фуражи – 2 299.

4.10.2.6. Ефективен контрол върху генетично модифицирани фуражи; Контрол на пускането на пазара, проследяването и етикетирването на фуражи, които съдържат или са произведени от ГМО

МЗХ

Продукти:

Брой анализирани проби за ГМО фуражи – 31.

4.10.2.7. Контрол по спазване на фуражната забрана, свързана с трансмисивни спонгиформни енцефалопатии, с оглед да не се допусне риск за здравето на хора и животни

МЗХ

Продукти:

Брой анализирани проби за наличие на съставки от животински произход – 418.

Брой анализирани проби за наличие на салмонела по контролна система „Трансмисивни спонгиформни енцефалопатии и странични животински продукти” – 44.

Брой анализирани проби за наличие на ентеробактерии – 31.

4.10.2.8. Контрол на производството, отпускането, транспортирането и употребата на медикаментозни фуражи, с цел да се ограничи до възможния минимум рискът от предлагане на пазара на суровини и/или храни от животински произход за консумация от хора, които съдържат над максимално допустимите концентрации фармакологично активни лекарствени субстанции, фиксирани в приложимото законодателство

МЗХ

Продукти:

Извършени инспекции – 12 .

Брой взети проби – 8.

4.10.2.9. Участие в заседанията на Постоянния комитет по хранителната верига, здравеопазване на животните и хуманно отношение към тях (SCFCAH) и в работни групи към Съвета на Европейския съюз и Европейската комисия, имащи отношение към безопасността на фуражите. Участие в разработването на европейско законодателство относно безопасността на фуражите.

МЗХ

Продукти:

Брой участия – 17.

4.10.2.10. Поддържане правилното функциониране на Системата за бързо съобщаване в случай на опасност за човешкото здраве, произтичаща от храни и фуражи

МЗХ

Продукти:

В МЗХ дейностите на национална контактна точка за Република България се изпълняват от дирекция ЗЖБХ. В БАБХ се изпълняват дейностите на компетентна контактна точка за храни фуражи по Системата за бързо предупреждение за храни и фуражи (RASFF) - Определени служители изпълняват дейностите по RASFF.

Получени нотификации и предприети действия - За 2013 г. има получени 10 броя нотификации по които са предприети действия.

Ресурси: Административни разходи

4.10.2.11. Единен многогодишен национален план за контрол в изпълнение на чл. 41 от Регламент (ЕО) № 882/2004 и годишен доклад за изпълнението на Единния многогодишен национален план за контрол.

МЗХ

Продукти:

До края на м. юни 2014 г. се изготвя Доклад за изпълнение на Единния многогодишен национален план за контрол се предоставя на ЕК – 1

Изготвени и актуализирани на рамкови планове за контрол на фуражите 2013 г. по контролна система „Фуражи и хранене на животните“, контролна система „Трансмисивни спонгиформни енцефалопатии и странични животински продукти“ и контролна система „Ветеринарномедицински продукти и остатъци от ветеринарномедицински продукти“ – 5

Изготвяне и актуализиране на Указания за работа по изпълнение на рамковите планове за контрол на фуражите 2013 г. – 4

Изготвени процедури за работа за унифициране на контрола по фуражите – 6

Ресурси: Административни разходи

4.10.3. Подобряване на качеството и безопасността на храните – МЗХ, БАБХ „Лабораторни дейности“ – контрол на храните

4.10.3.1. Изготвяне на годишна програма за контрол на качествените характеристики на храните спрямо национални стандарти, стандарти разработени от браншовите организации и одобрени от компетентния орган

МЗХ

Продукти:

Изготвена Годишна програма за извършване на проверки на предприятия произвеждащи по национални стандарти, стандарти разработени от браншовите организации и одобрени от компетентния орган.

Резултати:

Извършени проверки както следва:

- по УС „Стара планина“ – 5 броя.
- по УС „България“ – 10 броя
- по БС „Лютеница“ – 0 броя.
- по БДС за млечни продукти - 6 броя

Ресурси: Административни разходи

4.10.3.2. Изготвяне на годишна програма за вземане на проби за анализ от търговска мрежа на продукти произведени по национални стандарти, стандарти разработени от браншовите организации и одобрени от компетентния орган за оценка на качествените характеристики

МЗХ

По годишната програма са взети проби за анализ на качествените характеристики на продукти произведени по национални стандарти, стандарти разработени от браншовите организации и одобрени от компетентния орган, както следва: УС „Стара планина“ пробите се вземаха веднъж на 3 месеца; УС „България“ пробите се вземаха веднъж на 6 месеца; БС „Лютеница“ – пробите се вземаха веднъж на 6 месеца; БДС за млечни продукти (БДС 12:2010, БДС 14:2010 и БДС 15:2010) пробите се вземаха веднъж на три месеца.

Резултати:

Брой проби по УС „Стара планина“ – 84.

Брой проби по УС „България“ – 84.

Брой проби по БС „лютеница“ – 24.

Брой проби по БДС (БДС 12:2010, БДС 14:2010 и БДС 15:2010) – 112.

Ресурси: Административни разходи

4.10.3.3. Поддържане на комуникация с браншовите организации, като основно звено при връзката между производителите, потребителите и контролните органи, с цел предлагане на пазара на безопасни и качествени храни.

МЗХ

Продукти:

Изключително важна част от дейността на дирекцията е осъществяването на срещи с различните браншови организации.

Резултати:

Проведени срещи със: Асоциация на месопреработвателите в България, Асоциация на преработвателите на пресни плодове и зеленчуци, Асоциация на хотелиерите и ресторантьорите, Асоциации на хлебопроизводителите и мелничарите. В резултат на тясно сътрудничество между БАБХ и браншовите организации са изготвени изменения на Утвърдени стандарти "България" и Браншови стандарт "Лютеница".

Ресурси: Административни разходи

Направление 5. Разработване на адекватна миграционна (външна и вътрешна) и имиграционна политика

5.1. Усъвършенстване на отчитането на вътрешната и външната миграция

5.1.1. Научно-приложен проект: Българската диаспора в Западна Европа: трансгранична мобилност, национална идентичност и развитие

ИИИ – БАН

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от НФ „Научни изследвания“. Изпълнението на проекта продължава и през 2014 г.

Описание: Провеждане на емпирични проучвания в България - за потенциална емиграция и завръщащи се емигранти, и в Испания и Германия – за нагласите на българската диаспора.

Резултати: Сравнение на нагласите и намеренията на потенциалните и завърналите се емигранти в България с трайно установилите се български граждани в Испания и Германия. Идентифициране на демографския и социално-икономическия профили на потенциалните и завърналите се емигранти и на българските граждани в Испания и в Германия.

Въздействие: (национално ниво): Резултатите се предоставят на Държавна агенция на българите в чужбина, на Министерството на труда и социалната политика, както и на Българска народна банка.

5.1.2. Научно-приложен проект: Трансгранична мобилност на българското население - социално-икономически аспекти

ИИИ – БАН

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН.

Описание: Изследвани са социално-икономически аспекти на миграционните процеси на българското население.

Резултати: Направени са оценки на миграционния потенциал в страната, на завръщащи се емигранти; на парични трансфери и тяхното използване чрез анализ на информация от анкетни проучвания, проведени в България (след 2005) и в Испания.

Въздействие: (национално ниво): Идентифицирани са социално-икономически ефекти от трансграничната мобилност на българското население.

5.1.3. Development and Social Inclusion of Roma from Central and Eastern Europe. Regional survey on Roma communities. COA: UNDP1-SVK10-04220-57408-001981-00012-00056887-Act 9 (2010-2013)

ИИНЧ – БАН

Изготвена бе методика за качествено изследване на миграциите на роми от Централна и Източна Европа в Западна Европа. Извършиха теренна работа в Брюксел и Гент и представиха профила на ромите-емигранти в Белгия, причините и факторите за емиграцията им, начините за справяне в новата държава, рисковете и трудностите, пред които са изправени, специфичните проблеми пред адаптацията на ромските жени. Извършен бе анализ на емиграционните нагласи и поведение на ромите от 12 страни от ЦИЕ по данни на международното сравнително изследване на ПРООН, както и анализ на данните за ромите имигранти от ЦИЕ в Западна Европа по данни от изследване на Агенцията за основни човешки права към Европейския съюз. Бяха изготвени две рецензии: за анализа за здравния статус на ромите; рецензия за анализа на бедността сред ромите.

Публикации:

Cherkezova, S., Tomova, I., (2013). An Option or Last Resort? Migration of Roma and Non-Roma from CEE Countries. Bratislava: UNDP (200pp.).

Илона Томова, 2013. „Защо тази Белгия не беше в България?“ Миграцията на роми от България в Белгия/ Why this Belgium was not in Bulgaria? Roma migration from Bulgaria to Belgium. В: *Население*, т. 3-4 и 5-6/ 2013.

Стоянка Черкезова, 2013 Външна миграция на българските роми – митове и реалности/ Bulgaria's Roma External Migration: Myths and Realities. , списание *Население* 3-4 и 5-6 2013 г.

5.2. Развитие на имиграционна политика за привличане на българи, живеещи в чужбина

5.2.1. Удостоверяване на български произход

ДАБЧ

През 2013 г са приети общо 15370 заявления. Броят на издадените удостоверения е общо **23 151**. Най-голям е броят на подалите заявления от Република Македония 9492, следвани от заявителите от Украйна-1485. След тях са гражданите на Р Сърбия-1171 и на Молдова 1153 заявления.

През отчетния период всички лица, желаещи да подадат документ за издаване на удостоверения се регистрират предварително по електронен път. Те подават он-лайн заявленията си, разпечатани на хартиен носител с приложените към тях документи на гишето за административно обслужване на граждани в ДАБЧ. Към края на отчетния период фиксираната квота за подаване на заявления е 70 човека на ден.

5.3. Въвеждане на специални мерки и дейности, насочени към етническите българи, живеещи извън територията на страната

ДАБЧ

5.3.1. Конкурс „България в моите мечти”, 13 издание, с участие на 739 български деца от 24 държави

5.3.2. Конкурс за литература „Ст.Гечев”, 17 издание, с участие на 303 деца от 17 държави

5.3.3. Конкурс за народно творчество „Прехвъркна птичка”. четвърто издание, с участие на 341 деца от 15 държави.

5.3.4. Среща на български архитекти от чужбина

Форумът е организиран от Държавната агенция за българите в чужбина и Съюза на архитектите в България /САБ/ през периода 4 – 6 октомври 2013 година. Участват 17 български архитекти от Виена, Кьолн, Париж, Атина, Единбург, Ню Йорк, Сан Франциско, Торонто и Монреал. Програмата включва поредица от прояви, привлекли вниманието на софийската общественост в навечерието на Международния ден на архитектурата. Открита е изложба на български архитекти от посочените градове през първия ден, а в следващите два дни са организирани презентации на участниците и дискусия „Глобализацията и реализацията на младите архитекти”.

5.3.5. Издателска дейност на ДАБЧ

- Песнопойка „Гергана”

Съдържа подобрани песни от репертоара на детския хор и училище „Гергана” в Ню Йорк. Текстовете са на български и английски език, съпътствани с нотопис. В двуезичната песнопойка „Гергана” са подобрани около 40 традиционни български песни – възрожденски, детски, народни и съвременни.

- Книга „Майка България и нейните чеда по света”

Представява справочник за българските общности, училища, църковни общини, културно-информационни центрове и други организационни структури по света. Автор е д-р Йордан Колев, тираж 1000 бр.

- Изложба на български архитекти от чужбина

Съдържа 17 винилови платна с размери 0.90 X 180 см. с проекти на участниците в Срещата на български архитекти от чужбина, организирана в София съвместно със Съюза на архитектите в България.

- Каталог на изложбата на българските архитекти от чужбина

Предназначен е за откриването на изложбата през м. октомври 2013 г. и подготовяното гостуване на изложбата в български културни институти в чужбина през 2014 година. Тираж 500 бр.

- Каталог на изложбата „Толкова близо, толкова далече”

Издаден е по повод на организираната през м. декември в София съвместно с Националния дарителски фонд „13 века България” изложба, в партньорство с Националния дворец на културата и Асоциацията за развитие на София. Тираж 500 бр.

- Детски календар на ДАБЧ за 2014 г.

Календарът е с подобрани наградени творби на участници в последните издания на литературния конкурс „Стефан Гечев” и на конкурса по изобразително изкуство „България в моите мечти”. Изданието е предназначено за българските училища в чужбина. Тираж 1000 бр.

5.3.6. Организиране и участие във форуми, фестивали, кръгли маси и др.

Участие на агенцията във форуми; подкрепа за фестивали в България и извън България

- Фестивал на гатанката, трето издание – Чикаго—София
- Фестивал за българска патриотична песен „Родолюбие” в Панагюрище
- X-ти юбилеен Международен общобългарски младежки фолклорен събор „С България в сърцето” – Каварна
- „Фестивал на съвременно българско кино” – Одеса, КВН – Одеса
- Изложба „Мъдростта на народа ни”
- Фестивал за детско медийно изкуство „Арлекин”, насочен към младите българи от България и чужбина – Варна
- "EU Kidsday", открит в Санкт Пьолтен, Долна Австрия, съвместно с българското посолство
- „Международен Фестивал ”Аз съм българче”, Будапеща, Унгария, ноември 2013 г., който предлага конкурси за рисунка, есе, концерти. ДАБЧ е съорганизатор на инициативата.
- Подкрепа за Фестивала на детската книга в Сливен, петнадесето издание, под патронажа на вицепрезидента на Република България Маргарита Попова
- Подкрепа за Великденски фестивал – Босилеград, Сърбия, който предлага концерти, дискусия, забавни състезания, пътуване до български културни забележителности.
- Кръгла маса „Запазване на българския език в чужбина при поколенията българи”, Прага, Чехия
- Съдействие на Община Панагюрище за провеждане на Първия международен младежки танцов фестивал „Пъстър свят”
- Участие в VI-ия Общоевропейски събор на българите, Одеса, посветен е на 20-годишнината от създаването на Асоциацията на българите в Украйна.
- Участие в Тържественото честване на 200-годишнината от създаването на гр. Тараклия, Р Молдова
- Участие в Честването на 275-годишнината от основаването на Дудещи Веки, Банат, Румъния

5.3.7. Участие в работна среща – семинар на тема: „Българското училище в Испания: специфика, постижения, предизвикателства”

Осъществена е през м. април в Мадрид от българското посолство, главен организатор на представителния форум. ДАБЧ е сред съорганизаторите. В дискусиата вземат участие представители на 31 български съботно-неделни училища и 26 организации на българите в чужбина. По време на форума ДАБЧ се представя в дебатите с изказване по темата „Структури на българската общност в Испания. Общуване, решения, предизвикателства”.

5.3.8. Изложба „Толкова близо, толкова далече”

Изложбата е второ издание на съвместния проект между Държавната агенция за българите в чужбина и Националния дарителски фонд „13 века България”. Участват 11 български художници от Австрия, Германия, Гърция, Испания, САЩ, Франция, Холандия и Чехия. През 2013 г. инициативата е подкрепена от Столична община и от Асоциация за развитие на София. Изложбата е открита на 2 декември в НДК от проф. Греди Асса в присъствието на Тодор Чобанов, заместник-кмет на Столична община и Велислава Кръстева, заместник-министър на културата.

5.3.9. Награда „Българка на годината”, учредена от ДАБЧ

Инициативата е учредена от ДАБЧ. По регламент, носители на отличието на името на Света Злата Мъгленска могат да бъдат българки с изяви в обществено значими дейности в различни области: принос в опазването и развитието на българското национално самосъзнание и културна идентичност; защита на българското национално достойнство; осъществяване на дарителски акции и хуманитарни проекти в полза на България. Разгледани са общо 15 постъпили в агенцията номинации от 11 държави. Церемонията е организирана в националната библиотека в присъствието на отличени сънароднички. Наградите са връчени от кмета на Столична община Йорданка Фандъкова. Сред официалните гости са Даниела Петрова, председател на Комисия по културата, гражданското общество и медиите в 41-то Народно събрание, представители на дипломатически мисии у нас, МВнР, МОН, неправителствени организации и медиите.

5.4. Развитие на административен капацитет и провеждане на обществени дебати относно оценка на въздействието и ролята на миграциите за социално-икономическото развитие на страната

ДАБЧ

5.4.1. Форум „Карiera в България. Защо не?”

Проведен е под патронажа на президента на Република България Росен Плевнелиев. ДАБЧ е съорганизатор на събитието за шеста поредна година. Инициатори и главни организатори са сдружение „Тук-там” и фондация „Идентичност за България”.

През 2013 г. участват 1 400 млади българи с образование и опит, придобити в 41 държави от Европа и по света. Относително най-висок е броят на кандидатите от Великобритания, Германия и САЩ. Сред първите десет са още Холандия, Франция, Дания, Италия, Испания и Австрия.

По време на провеждането на форума ДАБЧ е представена със самостоятелен информационен щанд и участва в семинарната част на инициативата с презентация на дейността, ориентирана към младите българи и техните организации в чужбина. м. септември.

5.4.2. Летен стаж в ДАБЧ

Провежда се всяка година през м.юли. Програмата включва следните модули: история и актуално състояние на българските общности по света; дейност на административно-правната приемна на ДАБЧ; инициативи, информация и издания на агенцията.

През 2013 г. в стажа участват 21 млади българи от Великобритания, Франция, Швеция, Полша, Румъния и България.

По време на обучението е отделено специално място за активностите на българските студентски организации в чужбина и нагласите на младите хора за завръщане и кариерно развитие в родината.

5.4.3. Националният младежки форум „Включването на младите в процеса на вземане на решения. Структурният диалог и младите”

Форумът е първи етап на проекта „Младежкото включване – гарант за качество при провеждане на младежка политика”, финансиран по програмата „Младежта в действие” на ЕК. Организатор на събитието е Националният младежки форум на България.

В рамките на проведената дискусия в хотел „Хемус“, София, май 2013 г., са представени дейностите на ДАБЧ, насочени към младите хора, различните форми и възможности за взаимодействие, както и участието и ролята на институцията при формирането на политики.

5.4.4. Изпълнение на проект MMWD «Миграцията да работи за развитието» - Управление на демографската промяна по Програма „Югоизточна Европа МТСП – Отдел «ДРПС»

В МТСП се изпълнява проект MMWD „Миграцията да работи за развитието - инструменти на политиката за стратегическо планиране в Югоизточна Европа на регионите и градовете”, (реализиран в рамките на Оперативна програма „Югоизточна Европа”, приоритетна ос „Развитие на транснационалните синергии за зони на устойчив растеж”, област на интервенция „Насърчаване на балансиран модел на атрактивни и достъпни зони за растеж”, техническо задание: Управление на Демографската промяна в Югоизточна Европа – Миграция и човешки капитал като ключ за устойчив икономически растеж), в който Министерството на труда и социалната политика е партньор.

В проекта участват 21 организации от различни страни – членуващи и нечленуващи в ЕС: Италия, Австрия, България, Гърция, Словения, Сърбия, Албания, Молдова, Черна Гора, Румъния. Водещ партньор по проекта е регион Емилия Романя, Република Италия. Партньори от страна на България са Министерството на труда и социалната политика, Института за изследване на обществото и знанията при Българска академия на науките и община Враца.

Продължителността на проекта е 30 месеца – до 31.10.2014 г.

Основните цели на проекта се отнасят до разработване на мерки за посрещане на демографските предизвикателства и по-специално проблемите в развитието на населението в сферата на пазара на труда, човешкия капитал и социалните потребности. Акцент е поставен върху проблемите на миграцията, както и върху засилване капацитета на публичните администрации за включване в разработването на стратегии за развитие, основани на знанието.

Общият бюджет на проекта за всички партньори е в размер на 3 922 833,33 евро. Грантовата сума, договорена за МТСП като партньор по проекта е в размер на 121 500 евро, от които 18 225 евро са под формата на национално съфинансиране от Министерството на регионалното развитие, а останалите са осигурени от Европейския фонд за регионално развитие.

Дейностите по проекта се реализират в 7 Работни пакета, вкл.:

- Работен пакет 1 „Транснационален проект и финансово управление”
- Работен пакет 2 „Комуникационни дейности”, вкл.: Разработване на Комуникационен план с разпоредби за комуникации, разпространение и трансфер на знания между участващите страни и в ЮИЕ и в целия ЕС
- Работен пакет 3 ”Усъвършенстване на наличната статистическа информация за регионалните последици от демографските промени и движението на населението” чрез събиране и систематизиране на наличните познания относно демографските промени и миграцията, както и на техните потенциални ефекти върху човешкия капитал за устойчивото развитие на регионите и градовете в ЮИЕ.
- Работен пакет 4 „Изработване на сценарий от комплексни мерки на над-национално ниво в сферата на пазара на труда, развитието на човешкия капитал и социалната сфера”. Изготвяне на прогнози за населението и политически сценарии, изобразяващи националните и регионални/местни тенденции, свързани с човешкия капитал, пазарите на труда и социалните потребности.

- Работен пакет 5 „Изграждане на капацитета на публични администрации в ЮИЕ, за да могат да използват политическите сценарии в планиране и програмиране на своите дейности”
- Работен пакет 6 „Пилотно тестване на използването на иновативни резултати от проекта за развитие на стратегическите документи за планиране и програмиране”
- Работен пакет 7 „Разработване на транснационални синергии и сътрудничество/Развитие на териториалното взаимодействие и сътрудничество”.

5.4.5. Дейност на Конфедерацията на независимите синдикати (КНСБ)

КНСБ

Ежедневната трудова миграция /ЕТМ/ е специфична форма на териториална мобилност на работната сила. При участието си в тази форма на териториалната мобилност на пазара на труда, заетите пътуват всеки трудов ден от населеното място в което живеят до друго населено място в което работят.

Ежедневната трудова миграция обхваща, според данните от преброяването на населението през 2011 г., 402 хил. лица и се характеризира с огромно структурно разнообразие. В нея участват мигранти от всички сектори на икономиката изчерпвайки цялата образователна и професионално-квалификационна структура.

Ежедневната трудова миграция /ЕТМ/ засяга всички 264 общини и почти всички населени места в страната. **Времето, което се изразходва всеки ден за трудовата миграция е над 600 хиляди часа.**

В ЕТМ според преброяването на населението 2011 г. участват 58,7 % мъже и 41,3 % жени.

В малките населени места няма заетост и единствената им алтернатива е намирането на заетост в по-големите населени места чрез ежедневни трудови пътувания.

В свои становища за редица документи от национално значение, КНСБ многократно е посочвал значението и необходимостта от развитието и оптимизация на ЕТМ като инструмент на гъвкавост, сигурност и ефективност на пазара на труда. В тях Конфедерацията определя ежедневните трудови пътувания като ефективен инструмент за повишаване на заетостта особено в малките населени места и общини намиращи се в социална и икономическа депресия и че те се оказват средство и за смекчаване на съществуващия структурен дефицит на работна сила на националния пазар. Също, че развитието на ЕТМ спомага за ограничаване на негативната вътрешна миграция към урбанистичните центрове и че в крайна сметка това може да повлияе позитивно за задържане на емигрантските потоци, ориентирани извън страната, както и да смекчи експанзията към столицата.

ЕТМ действа като «демографска котва» за обезлюдяващите се региони. Същевременно намалението на времетраенето и подобряването на комфорта на т.е. оптимизацията на ЕТМ оказват съществено влияние за съчетаването на семейния с трудовия живот, върху бюджета на времето особено на жените, което има пряка връзка позитивните демографски политики.

Всеки ден над 166 хиляди жени изразходват 247,8 хиляди часа в пътувания от едно населено място в друго за да осигурят прехраната на семействата си. 50 % от жените пътуват до работното си място повече от 1,5 часа.

Конфедерацията включи изследователската тема „Ежедневната трудова миграция-инструмент за постигане на гъвкавост, сигурност и ефективност на пазара на труда” в свой проект „Сигурност чрез закона, гъвкавост чрез колективното трудово договаряне”, осъществяван с финансовата помощ на Оперативна програма „Развитие на

човешките ресурси” 2007-2013, съфинансиран от Европейски социален фонд и Република България по договор No BG051-PO 001-2.1.03.

Изследването включено в проекта си постави за цел да анализира данните от преброяването на населението и да установи броят и структурите на заетите участващи в ежедневните трудови пътувания на национално и регионално равнище, да изследва основните потоци от трудови мигранти, техните направления и интензитет, вида на използваното транспортно средство и продължителността на пътуванията. Въз основа системен анализ да се посочат икономическите и социални ефекти от ежедневната трудова миграция, взаимодействието ѝ с пазара на труда, влиянието ѝ върху миграционните процеси и съвместяването на трудовия със семейния живот

Основен извод от изследването е, че прилагането на ежедневната трудова миграция, като форма на гъвкавост на пазара на труда обаче е затруднено. За повечето от търсещите работа, а и за заетите лица, поради ниските трудови възнаграждения и относително високите транспортни разходи, ЕТМ е непосилен разход.⁵⁵

В конкретните условия на националния пазар на труда, поради подцененото заплащане на труда, разширяването на прилагането на ЕТМ се нуждае от субсидиране при споделена социална отговорност между корпорации, местната власт на общините и държавната администрация.

Един от основните изводи на изследването за ЕТМ е, че оптимизацията и развитие на тази форма на гъвкавост на пазара на труда, трябва да бъдат задължителен елемент на корпоративната социална отговорност, която да се поема чрез Колективните трудови договори /КТД/. Релевантно е да се разглеждат ежедневната трудови пътувания, като своеобразно условие на труда в широкия смисъл на това понятие. Нещо повече, ЕТМ би трябвало да се третира като удължаваща работното време и следователно изискващи съответна компенсация.

Политиките за развитие на ЕТМ трябва да държат сметка за свободното време и умората на мигрантите от трудовите пътувания.

Развитието на ЕТМ трябва да се схваща като право и възможност за създаване на заетост, но също и като възможност за оптимизация на продължителността и комфорта на пътуванията за да се избегне загубата на свободно време и умора.

Намалението на свободното време под критичен праг, както и транспортната умора, намаляват възможностите за възпроизводство на работната сила във физиологичен, образователен и квалификационен аспект.

Корпоративната социално отговорност за съвместяването на семейния с трудовия живот придобива все по голяма актуалност при сегашната икономическа и демографска ситуация.

Какво постигна КНСБ в усилията си за развитие и оптимизация на ЕТМ?

1. Участвайки с описания проект за изследване на ЕТМ, както и чрез дейността си в тристранните органи социално партньорство, КНСБ подтикна създаването и прилагането на схемата „На път”, която субсидира ежедневната трудова миграция на около **10000** лица. Тази схема се финансира в размер **20 485 201** лв. общ бюджет за **2012 – 2014** г.и **10 000 000** лв. – индикативен бюджет за **2013** г.

2. Посредством социален диалог в отрасловите и браншови трипартитни съвети, Конфедерацията постигна включването в **11** отрасли и браншови колективни трудови договори на клаузи в подкрепа на ЕТМ, която да се субсидира напълно или частично.

⁵⁵ По данни на ИССИ от изследване „Издръжка на живота” транспортните разходи възлизат на 9,4 % от месечната издръжка на живота ,или на 7,2 % от средната работна заплата.

5.5. Периодичен преглед на съществуващото законодателство, създаване и поддържане на единна нормативна база, регулираща миграционните проблеми

5.6. Подобряване на информационното осигуряване и създаване на административен регистър за мигранти и имигранти

ДАБЧ

5.6.1. Поддържане на регистъра на ДАБЧ, периодично актуализиране на информацията в него.

В регистъра на ДАБЧ намираме информация за развитието на българските общности в чужбина и създадените от общностите сдружения, над 800-850 (асоциации, клубове, смесени дружества за приятелство, медии, български съботно-неделни училища в чужбина, български православни църковни общини...)

5.6.2 Поддържане на електронен портал за информация и общуване „Родина” и електронен бюлетин „Калейдоскоп”

Като инструмент на информационната политика на Държавната агенция за българите в чужбина, порталът дава информация за инициативи и дейности на сдруженията на българите в чужбина. В електронния бюлетин „Калейдоскоп”, предложен в портала, през календарната 2013 г. са публикувани над 300 съобщения за дейности и прояви на сънародниците в чужбина, които представят инициативите по възможност с тема и програма, с участници и гости. С много публикации е отразена дейността на българските училища в чужбина, организирани програми, чествания, празници. Най-много съобщения и новини в „Калейдоскоп” са публикувани от българските общности в Испания, САЩ, Германия, Украйна, Великобритания, Франция, Гърция.

5.6.3. Създаване на електронен портал за информация и консултация „Родина Консулт”

Създаването на този портал е продиктувано от необходимостта за още по-задълбочено общуване със сънародниците ни по света. Проблематиката в него е свързана със социалната и данъчната политика, квалификацията и трудовата заетост. В него българите по света намират новини и отговори на въпроси, които се отнасят до ежедневието, свързани със социалната мобилност и/или устройване на живота им в чужбина. Чрез селекцията от материали, представени в различни рубрики в портала, са консултирани тези хора, на които им предстои завръщане в Родината – предлага се актуална информация за имоти, застраховане, данъци, социална политика, здраве и здравно осигуряване, легализация на дипломи и т.н.

5.7. Създаване на условия за културна и социална интеграция на имигранти и членове на техните семейства в българското общество

ДАБЧ

5.7.1. Провеждане на конкурсни изпити, съдействие за бърза интеграция

В периода от 21 юни до 17 юли експерти от ДАБЧ, съвместно с МОН участват в работните групи по приемането на кандидат-студентските документи и провеждането на конкурсните изпити в Молдова, Украйна, Сърбия, Македония, Албания, Косово и Румъния.

През м. септември-октомври е оказано съдействие от ДАБЧ при посрещането на новоприетите студенти в България и издаването на удостоверения за български произход, които да послужат за оформяне на техния статут на пребиваване в страната.

5.7.2. Информационни дни в Молдова и Украйна

През периода от 17 до 23 април 2013 г. в Кишинев и Тараклия, Република Молдова, Болград и Измаил, Одеска област, Украйна, са проведени за втори път Информационни дни на българското висше образование/Кандидат-студентска борса за набиране на студенти по реда на ПМС № 103/1993 г., съвместно с МОН. Програмата на информационните дни е изготвена от ДАБЧ и е осъществена с участието на представители на институцията.

Всички инициативи/дейности са финансирани от бюджета на ДАБЧ.

5.7.3. Създаване на условия за разработване на научноизследователски проекти.

МОН

Мярката е реализирана през 2013 г. в изпълнение на Наредба № 1 за условията и реда за включване на научноизследователски организации със седалище в Република България в Националния списък на научноизследователските организации, които могат да приемат чужденци. Целта на мярката е стимулиране и подпомагане на учени от трети страни към провеждането на научни изследвания на територията на Република България.

5.8. Регламентиране на процедури за легализирането на образованието и придобитите професии на имигрантите

5.9. Провеждане на информационни кампании сред населението за запознаване с нравите, обичаите и културата, а също и с проблемите на имигрантските общности, пребиваващи на територията на страната

Направление 6. Значително намаляване на броя на емигриращите млади хора в репродуктивна възраст.

6.1. Осигуряване на заетост и намаляване на безработицата сред младите хора

6.1.1. Схема „Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж (Проект „Ново начало - от образование към заетост“) по ОП РЧР

МТСП – ППТМ, АЗ

Схемата „Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж“ предоставя възможност за стажуване при работодател от частния сектор или в структурите на държавната администрация, общини и общински предприятия на позиция (длъжност), която съответства на завършеното образование. на безработни младежи до 29-годишна възраст, които са регистрирани в бюрата по труда, завършили са средно или висше образование и са без трудов стаж по специалността. Чрез реализация на схемата се очаква да се повиши конкурентоспособността на младите хора, да се улесни прехода от образование към заетост, да се натрупа ценен първи професионален опит.

През 2013 г. в заетост по схемата на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в заетост са включени 8930 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 26 108 338 лв.

Схемата се реализира на територията на страната.

6.1.2. Схема „Развитие“ (Проект „Нов избор – развитие и реализация“) по ОП РЧР МТСП – ПШТТМ

Схемата „Развитие” по ОП РЧР осигурява възможности за обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация на безработни лица, с цел тяхното последващо включване в заетост. Обученията се реализират чрез предоставяне на ваучери. В схемата се включват безработни лица, регистрирани в бюрата по труда, като приоритет имат: лицата, освободени от работа след 01.11.2008г. вследствие на реструктуриране на предприятието, закриване на предприятието, намаляване обема от работа или закриване на част от производството; безработни лица над 50-годишна възраст; безработни младежи до 29-годишна възраст; продължително безработни лица.

От началото на реализация на проекта до 31.12.2013 г. в обучение са включени общо 58 853 лица, успешно са завършили обучение 57 785 души и в заетост след обучение са включени 53 975 безработни.

Схемата се реализира на територията на страната.

6.1.5. Схема „Подкрепа за заетост“ по ОП РЧР МТСП – ПШТТМ

Целта на схемата „Подкрепа за заетост” е да се насърчат работодателите да наемат безработни лица от уязвимите групи на пазара на труда: лица с ниска професионална квалификация и недостиг на умения; с ниско образование; от етническите малцинства и продължително безработни лица. Включените работодатели от реалния и публичния сектор получават субсидия за възнагражденията на всяко наето безработно лице за период от 6 до 12 месеца. В рамките на схемата се осигурява и наставничество за период от 6 месеца, през който те получават 50% от минималната работна заплата.

От началото на реализацията на схемата до 31.12.2013 г. в заетост са включени общо 25 100 лица.

6.1.6. Схема „Първа работа“ по ОП РЧР МТСП – ПШТТМ

Схемата „Първа работа” осигурява заетост на безработни лица до 29-годишна възраст чрез предоставяне на стимули за работодателите за тяхното наемане. В съответствие с потребностите на работодателите младежите се включват в подходящо професионално обучение или в обучение по ключови компетентности. На работодатели, наели на съществуващи свободни работни места успешно завършилите обучение младежи, се предоставят средства в размер на минималния осигурителен доход за съответната основна икономическа дейност и квалификационна група професии, както и дължимите от работодателя осигурителни плащания за период от 6 до 12 месеца.

През 2013 г. в обучение по схемата са включени 699 младежи, а заетост - 1 428.

От началото на реализацията на схемата до 31.12.2013г. в обучение са включени 2267 младежи и в заетост - 2066 лица.

6.1.7. „Ново работно място“ по ОП РЧР

МТСП – ШТТМ, АЗ

Схема „Ново работно място” има за цел да стимулира работодателите да наемат млади безработни до 29-годишна възраст, като осигури подкрепа за инвестиционните разходи и разходите за труд, свързани със създаването на нови работни места за целевата група. Дава се възможност за предоставяне на професионално обучение и/или обучение по ключови компетентности на наетите младежи, в зависимост от потребностите на работодателя. Средства за разходите за труд се предоставят на работодател, разкрил работно място и наел безработен младеж, успешно завършил обучението. Минималният размер на помощта е 20 000 лв., а максималният размер - 390 000 лв. Допустими са разходи за заплати, осигуровки, обучения. Също така, инвестиционните разходи, свързани със закупуване на оборудване и обзавеждане могат да съставляват до 40% от стойността на проектите, необходими за създаването на нови работни места за представителите на целевите групи. Срокът за изпълнение на схемата е 2012-2014 г., а бюджетът ѝ е 18 млн. лв. Кандидатства се на проектен принцип, като минималният размер на помощта е 20 000 лв., а максималният размер е 390 000 лв. Очаква се 1 300 души да бъдат включени в обучения за придобиване или повишаване на професионалната си квалификация, 900 души да бъдат включени в обучение за придобиване на ключови компетентности и 2000 лица да бъдат включени в заетост след обучението. Приключила е оценката на подадените 527 проектни предложения от работодатели, публикуван е списък с одобрените проекти и тече процес на договаряне. Към 31.12.2013г. са сключени 110 договора.

През 2013 г. по Схемата “Ново работно място” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ – 1 791 052 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.8. Програма „Старт на кариерата”

МТСП – ШТТМ, АЗ

Програмата „Старт на кариерата” улеснява прехода от образование към заетост. Тя дава възможности на младежи със завършено висше образование до 29-годишна възраст, и без трудов стаж по придобитата специалност, в рамките на 9 месеца да придобият професионален опит по своята специалност, чрез работа в публичната администрация. Работните места се разкриват в министерства, ведомства, агенции и техните териториални поделения, както и в областни и общински администрации. възможност на безработни младежи, завършили висше образование да започнат работа в публични администрации.

През 2013 г. по Програмата „Старт на кариерата” е осигурена заетост на 2192 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 3 098 004 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.9. Насърчаване на работодателите да наемат безработни младежи до 29 г. възраст (чл.36, ал.1 от ЗНЗ)

МТСП – ШТТМ, АЗ

Със средства от държавния бюджет се субсидират разходите на работодателя за трудови възнаграждения и осигуровки на наетите младежи. В изпълнение на тази мярка работодателите разкриват и запазват работни места, на които наемат безработни младежи за период не по-малък от 12 месеца.

През 2013 г. по чл. 36, ал.1 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 3 943 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 5 513 559 лв. Прилага се на територията на цялата страна

6.1.10. Насърчаване на работодателите да наемат безработни младежи до 29 г. възраст с трайни увреждания, вкл. военноинвалиди, както и младежи от социални заведения, завършили образованието си (чл.36,ал.2 от ЗНЗ)

МТСП – ШТТМ, АЗ

За стимулиране на работодателите да разкриват работни места, на които да наемат безработни младежи до 29-годишна възраст с трайни увреждания, включително военноинвалиди и младежи от социални заведения, завършили образованието си, от държавния бюджет се предоставят средства за трудово възнаграждение, социални и здравни осигуровки за период не по-дълъг от 6 месеца.

През отчетния период по условията на мярката в заетост са включени 81 лица, средно работилите през годината са 86. Изразходвани са 168 246 лв. от държавния бюджет.

През 2013 г. по чл.36, ал.2 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 138 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 168 246 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.11. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица до 29-год. възраст на непълно работно време (чл. 36а от ЗНЗ)

МТСП – ШТТМ, АЗ

Съгласно разпоредбата на чл. 36а от ЗНЗ за всяко разкрито работно място, на което е наето на непълно работно време безработно лице до 29-годишна възраст с непрекъснатата поддържана регистрация не по-малко от 12 месеца, на работодателя се предоставят средства за времето, през което лицето е било на работа, но за не повече от 12 месеца.

През 2013г. по чл.36а от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 230 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 46 039 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.12. Насърчаване на работодателите да приемат за стажуване младежи до 29 години (чл. 41 от ЗНЗ)

МТСП – ШТТМ, АЗ

Държавата насърчава работодателите да разкриват работни места за стажуване на младежи. Съгласно чл. 41 от ЗНЗ се осигурява стаж на безработни лица до 29-годишна възраст, придобили през последните 24 месеца квалификация по професия или част от професия, изисквана за заеманата длъжност, които не притежават опит по тази професия.

През 2013г. по чл. 41 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 742 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 1 216 633 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.13. Насърчаване на работодателите да наемат за чиракуване безработни лица до 29 - год. възраст (чл. 41а от ЗНЗ)

МТСП – ШТТМ, АЗ

Насърчителната мярка подпомага достъпа до пазара на труда на безработни младежи с основно и по-ниско образование и без квалификация, чрез обучение на конкретно работно място под ръководството на наставник. За всяко разкрито работно място, на което е наето на пълно или непълно работно време за чиракуване безработно

лице до 29-годишна възраст, на работодателя се осигуряват средства от държавния бюджет. Със средствата се субсидира заетостта на лицата и възнаграждението на наставника.

През 2013 г. по чл. 41а от Закона за насърчване на заетостта е осигурена заетост на 200 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 53 006 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.14. Осигуряване на суми за наставник (чл. 41а от ЗНЗ)

МТСП, АЗ

През 2013г. по чл. 41а от Закона за насърчване на заетостта са осигурени суми за наставници на 200 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 12 683 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.15. Виж 6.1.1.

6.1.16. Подкрепа за институционалното изграждане на институции на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването – 692 735 лева

МТСП – ЕФМПП, АЗ

Основната цел на настоящата операция е повишаване ефективността в работата на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването, чрез подкрепа на мерките за тяхното институционално изграждане. За целта, по настоящата операция ще бъде създадена възможност за Министерството на труда и социалната политика, Министерството на здравеопазването и второстепенните разпоредители с бюджетни кредити към министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването да привличат безработни младежи до 29-годишна възраст от групите в неравностойно положение на пазара на труда, със завършено висше образование на кратковременни 9-месечни стажове. От тази гледна точка, специфичните цели на операцията са: 1. Създаване на допълнителен капацитет за реализация на дейностите, насочени към подобряване достъпа до услуги за гражданите и бизнеса и повишаване на тяхното качество. 2. Развитие на стажантските програми в държавната администрация.

По проект „*Старт в администрацията*” през отчетния период въз основа на оценка на заявените потребности са постъпили заявки за свободни работни места за стажанти по втора процедура на проекта. След обобщаване на заявките е изготвен регистър и местата са обявени в дирекциите „Бюро по труда”. Изготвена е процедура за 2013 г. и критерии за кандидатстване за заявените работни места. Извършено е набиране на заявления от страна на безработни младежи до 29-годишна възраст от групите в неравностойно положение на пазара на труда, желаещи да бъдат включени в стаж в МТСП, МЗ или ВРБ към министъра на труда и социалната политика/ министъра на здравеопазването. Проведени са подбори за наемане на 269 безработни младежи до 29-годишна възраст, включително и от групите в неравностойно положение на пазара на труда. Сключени са договори между ДБТ и асоциираните партньори (работодатели по проекта). Наети са 235 стажанти по проекта на трудов договор. Извършена е подготовка за организацията и провеждането на въвеждащо групово обучение за стажантите на тема „Въведение в държавната администрация”, като е сключено партньорско споразумение с ЦРЧРРИ – Кремиковци.

През 2013г. по Схемата “Старт в администрацията” “Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в заетост са включени 471 лица, в т.ч. в обучение 220 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 683 512 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.17. Схема по ОП „РЧР” „Първа работа”

МТСП-ЕФМПП, АЗ

През 2013 г. по Схемата „Първа работа” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в заетост са включени 1 428 лица, в т.ч. в обучение 699 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 9 871 125 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.18. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица до 29-год., завършили средно или висше образование и без трудов стаж (чл. 36б от ЗНЗ)

МТСП-ЕФМПП, АЗ

През 2013 г. по чл.36б от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 138 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет б 255 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.19. Парични обезщетения за безработица – по бюджета на ДОО

НОИ

През 2013 г. са изплатени **351 727,8 хил. лв.** за **парични обезщетения за безработица**, което е икономия спрямо плана с 957,6 хил. лв. (с 0,3 на сто).

Средномесечно за годината са начислени обезщетения на **116 525 безработни лица** (с 1,0% по-малко от 2012 г.) при средно обезщетение на лице от 266,72 лв. От регистрираните безработни с право на парично обезщетение 53,5% са жени, а 46,5% са мъже.

Делът на **регистрираните безработни младежи** на възраст до 29 години с право на обезщетение за безработица през 2013 г. е **16,3%** от всички безработни с право на обезщетение и е нараснал с 0,3 процентни пункта спрямо 2012 г. Въпреки лекото покачване на относителния дял на регистрираните безработни младежи техният брой е намалял със 771 в сравнение с 2012г.

6.1.20. Научно-приложен проект: Адаптиране на защитата при безработица в променящи се икономически условия

ИИИ – БАН

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН. Изпълнението на проекта продължава и през 2014 г.

Описание: Изследване на промените в характеристиките на системата на обезщетяване при безработица, на активните политики при стимулиране започването на работа и на взаимодействията им при осигуряване на социална защита в променящи се икономически условия.

Резултати: Ще бъдат направени оценки на гъвкавостта на системата на обезщетяванията; на ефикасността на активните политики срещу безработица; на степента на взаимодействие помежду им и неговата ефикасност в хода на икономическите промени.

Въздействие: (национално ниво): Ще бъдат направени препоръки за промени в модела на защита при безработица, с оглед адаптивността ѝ в периодите на цикличност.

6.2. Подобряване на условията на труд, заплащането и качеството на заетостта

6.2.2. Научно-приложен проект: Сегментация на заетостта и доходите на трудовия пазар в България

ИИИ – БАН

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН.

Описание: Изследвани са разслоението на заетостта и доходите, дълбочината на това разслоение и ефектите върху социално-икономическото развитие.

Резултати: Конструирани са сегменти в заетостта и доходите. Направени са анализ и оценка като дълбочина и социално-икономически ефекти.

Въздействие: (национално ниво): Обвързване на сегментите на заетостта и доходите по специфични критерии за дефиниране на наличие или отсъствие на сегментиране на пазарите на труда.

6.3. Осигуряване на равен достъп до качествено образование и възможности за учене през целия живот

6.3.1. Национална програма „Българските библиотеки – място за достъп, информация и комуникация за всеки” („Глобални библиотеки – България”).

МК

По националната програма „Българските библиотеки – място за достъп, информация и комуникация за всеки” („Глобални библиотеки – България) за 2013 г. беше планирано осигуряването на 100 субсидирани читалищни бройки от държавния бюджет за откриване на нови работни места за библиотекари в читалищните библиотеки. В рамките на отчетния период, поради недостиг на финансов ресурс, са осигурени, чрез Министерство на финансите, 16 субсидирани бройки, които позволиха откриването на 33 работни места, понастоящем вече заети от специалисти. Трябва да се има предвид, че тази програма се развива поэтапно, тя продължава и през 2014 г., с цел да се постигне устойчивост и да бъдат разширявани възможностите за осигуряване на свободен обществен достъп до интернет и електронни услуги за всички граждани. Чрез тази програма се предоставят на хората безплатни електронни услуги. Разпределените през 2013 г. бройки са реално открити работни места през 2014 г. в 22 административни области и конкретно в 33 села.

6.3.2. Популяризиране формите на неформалното обучение

ММС

За популяризиране формите на неформалното обучение, Национална програма за младежта е организираща една Национална среща и са финансирани 63 проектни предложения на неправителствени организации, развиващи младежки дейности и в обществена полза. Проведени са 64 информационни кампании, в които са взели участие 1 920 младежи. Стойността на финансиране е 9 672,24 лв. Данните, които са извлечени от отчетените през 2013 г. (проекти по подпрограма 2 на НПП), за стимулиране на неформалното обучение сред младите хора, показват че е достигнато до 4 244 млади хора, от които 1 840 са на възраст от 15 до 24 г. и 2 404 са на възраст от 25 до 29 г.

МОН

6.3.3. Изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни (ЕПУВ) – I етап.

За изпълнението на мярката са извършени разходи в рамките на бюджета на МОН за 2013 г. и Програмата „Учение през целия живот” на ЕС- Проект № 374725-LLP-1-2012-1-BG-Grundtvig AL_Agenda. Първият етап от изпълнението на националните приоритети приключва през месец август 2014 г., а вторият етап от изпълнението на

националните приоритети – до октомври 2015 г. Разработени са Анализ на сектора за учене на възрастни и Доклад за състоянието на сектора, който е изпратен в Европейската комисия. Подготвен е проект на механизъм за мониторинг на сектора за ученето на възрастни, проведени са 6 бр. регионални конференции с 240 бр. участници. Представени са 25 бр. добри практики в рамките на инициативата „Дни на ученето на възрастни”. Определени са критичните точки и информационните празноти в сектора за учене на възрастни в България, вкл. и по отношение на националните измерения на приоритетите, заложи в Програмата. Националните приоритети на Програмата обхващат повишаване на степента на участие на възрастните хора в дейности за учене чрез координирани действия на широк кръг от заинтересовани страни на всички равнища на управление – национално, областно и общинско.

6.3.4. Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.3.04 „Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование 4 773 707,78 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-4.3.04 „Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование

- разработени 27 програми за електронни форми на дистанционно обучение;
- създадени или модернизирани 11 нови центрове за обучение през целия живот във висшите училища;
- 1 440 студенти, включени в програми за дистанционно обучение.

6.3.4. Създаване на система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности.

Целта на мярката е увеличаване на възможностите за придобиване на професионална квалификация, за повишаване на пригодността за заетост и на социалната интеграция чрез създаване на устойчива и гъвкава система за идентифициране и признаване на неформално и самостоятелно придобити знания, умения и компетенции. Предвижда се системата да позволява издаването на документ, който да доказва придобитите извън формалното образование знания и умения, вкл. на работното място, у дома и т.н. Получаването на документ, доказващ придобити по неформален път знания, умения и компетентности, създава предпоставки за:

- Повишаване на мотивацията у работната сила за поддържане и повишаване на квалификацията, а оттам - повишаване на нейната конкурентоспособност на пазара на труда;
- Улесняване на трудовата мобилност - както в рамките на държавата, така и извън нея;
- Подобряване на процеса по подбор на персонала;
- Постигане на по-висока степен на обективност при оценяването на персонала и кариерното израстване;
- По-ефективно прилагане на системите за диференцирано заплащане на труда;
- Намаляване на времето и разходите при организиране на надграждащи обучения.

Изпълнението на мярката ще приключи на 31.10.2014 г.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.3.03 Създаване на система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности 327 930,28 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO004.3.03 Създаване на система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности

- Разработени 2 бр. анализи;
- Разработено предложение за нормативно изграждане на системата – 1 брой;
- Разработен пакет от документация + правилници, инструкции, инструментариум за оценяване и др. за осигуряване дейността на институциите – 1 брой;
- Брой обучени оценители и представители на администрацията (специалисти УЧР и т.н.), представители на социалните партньори, представители на обучаващите институции по признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности - 69;
- Брой лица, включени в процеса за признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности – 1 000.

6.4. Създаване на възможности за облекчения при кредитиране за закупуване на жилища, обзавеждане и подобряване на жилищните условия

6.5. Създаване на условия за преодоляване на бедността и социалната изолация сред младежите в неравностойно положение

6.5.1. Мерки и програми, изпълнявани в Министерството на младежта и спорта

ММС

По програма "Спорт за хора с увреждания и деца в риск" са обхванати 1590 деца с увреждания, като са реализирани 46 проекта. В различни кампании, инициативи, информационни беседи, дискусии и срещи на областно и регионално ниво са участвали 14 833 млади хора.

По програма „Спорт за децата в свободното време” са финансирани 199 проекти, в които са се включили над 10 000 младежи. По „Програма за развитие на спорта за всички" на Министерството на младежта и спорта са участвали 6 900 младежи.

През 2013 г. НЦЕМПИ отбеляза **Европейската седмица на спорта и двигателната активност – Move Week** (29.09.2013 – 13.10.2013 г.) , чрез която достигнахме до 4 900 младежи от цялата страна и 450 млади хора със специални потребности. Младежки информационно-консултантските центрове в цялата страна се включиха в отбелязването на инициативата и подпомогнаха разпространяване на информацията сред младите хора. НЦЕМПИ и Национална спортна панорама организираха в София представяне на над 90 вида спорт и възможност за младите да опитат и открият техния спорт.

За разпространение на здравна информация, съобразена с нуждите на младите хора чрез мобилизиране на младежките информационни мрежи, през 2013 г. МИКЦ мрежата е организираща 31 информационни кампании, в които са обхванати 14 891 младежи на възраст от 15 до 29 г.

По програма „Младежта в действие”(2007-2013):

- Общ брой участници във финансираните проекти: 7 448 участника
- Общ брой участници в неравностойно положение във финансираните проекти: 1 523 участника

По дейност 1.1 Младежки обмен са подадени 107 проектни предложения, от които 56 са финансирани на обща стойност от 950 516,70 евро. Основни теми в проектите бяха насърчаване на взаимното разбирателство между хората в различните страни, развиване на солидарност и насърчаване на толерантност сред младите хора, както и насърчаване на активна гражданска позиция. Повече от 2 055 млади хора

участваха активно в проектите за младежки обмен, от които - 576 са младежите в неравностойно положение.

6.6. Създаване на условия за пълноценно социално развитие на младите хора (вкл. създаване на семейство, отглеждане и възпитание на деца и активно участие в гражданското общество)

Приоритет II. Преодоляване на негативните последици от остаряването на населението и подобряване на качествените характеристики на човешкия капитал

Направление 7. Възприемане на комплексен междусекторен подход за активен и продуктивен живот на възрастните хора в добро здраве. Адаптиране на социалните системи към демографските промени и остаряването на населението – пазар на труда, пенсионна система, социално подпомагане и грижи, здравеопазване, образование, култура и др.

7.1. Изпълнение на Национална концепция за активен живот на възрастните хора (отчитането е през 2014 г.)

7.1.1. Адаптиране на пазара на труда към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

7.1.1.1. Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики – 121 186 лева

МТСП – ЕФМПП

Основните цели на операцията са:

- Да се подпомогне изграждането на действаща система, позволяваща по-доброто срещане на търсенето и предлагането на умения на пазара на труда в България.
- Премахване на неравновесията на пазара на труда и насърчаване на икономическия растеж, чрез преодоляване на недостига от квалифицирани кадри в определени икономически дейности и класове професии.
- Подобряване процеса на планиране в областта на образователната система и системата за предоставяне на обучение за придобиване на професионална квалификация в дългосрочен и средносрочен период.
- Подобряване на възможностите за професионално ориентиране и кариерно развитие, чрез ефективно подпомогне на безработни и заети лица във връзка с избора на професия, направление за квалификация, допълнителна квалификация и преквалификация.
- Изграждане на капацитет на институциите на пазара на труда за формулиране и изпълнение на политики на основата на дългосрочни и краткосрочни прогнози за развитието на трудовия пазар в България.

По проект „Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики” е изготвен първи вариант на нормативна уредба за определяне на условията и реда за наемане на експерти за изпълнение на дейности по проекти с европейско финансиране, включително в Националното звено за

прогнозиране. Одобрен е аналитичен доклад от проведено пилотно проучване сред работодатели и проведени фокус групи сред работодатели, и представители на посреднически агенции за подбор на персонал. Извършват се дейности за изготвяне и тестване на макро-иконометричен модел за прогнозиране развитието на пазара на труда в средносрочен и дългосрочен аспект. Финализира се процедура за обществена поръчка за определяне на изпълнител за обучения на целевата група.

В рамките на проекта през 2013 г. 32 лица (от които 26 жени) са включени в обучение.

7.1.1.2. Национална програма “Помощ за пенсиониране”

МТСП – ШПТТМ, АЗ

Националната програма “Помощ за пенсиониране” осигурява заетост на пълно или непълно работно време, за срок не по-малко от 3 месеца и не повече от 24 месеца, на безработни лица (в предпенсионна възраст), на които не им достигат до 16 месеца осигурителен стаж и до 16 месеца възраст за придобиване право на пенсия или до 16 месеца осигурителен стаж при навършена възраст, с оглед придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1-2 от Кодекса за социално осигуряване.

През 2013г. по Програмата “Помощ за пенсиониране” е осигурена заетост на 74 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 188 778 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.3. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица над 50-годишна възраст (чл. 55а от ЗНЗ)

МТСП – ШПТТМ, АЗ

През 2013г. по чл. 55а от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 1835 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 2 931 724 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4. Насърчаване на работодателите да наемат на работа продължително безработни лица (чл.55в от ЗНЗ)

МТСП – ШПТТМ, АЗ

През 2013г. по чл.55в от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 194 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 55 528 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.5. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за чиракуване (чл. 55 г. от ЗНЗ) и 7.1.1.6. Допълнително трудово възнаграждение на наставник за разкрити работни места за чиракуване (чл. 55 г. от ЗНЗ)

МТСП – ШПТТМ, АЗ

Целева група по мярката са безработни лица с основно или по-ниско образование и без квалификация. По условията на мярката се разкриват работни места за чиракуване под ръководството на наставник. Периодът на субсидиране за безработните лица е до 6 месеца, а за наставника – до 12.

През 2013 г. по чл.55 г. от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 143 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 247 520 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.6. Допълнително трудово възнаграждение на наставници за разкрити работни места за чиракуване (чл. 55г от ЗНЗ)

АЗ

През 2013 г. по чл.55г от Закона за насърчаване на заетостта за възнаграждение на 163 наставници са изразходвани от държавния бюджет – 109 593 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.7. Насърчаване на работодателите да разкриват "зелени работни места" (чл. 55д от ЗНЗ)

МТСП – ПШТТМ, АЗ

Мярката стимулира разкриването на „зелени работни места“, свързани с производството на стоки и предоставянето на услуги, които подпомагат опазването на околната среда. Целева група са безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца.

През 2013 г. по чл.55д от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 577 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 824 957 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.8. Насърчаване на работодателите за разкриване на работни места за стажуване (чл. 46 от ЗНЗ)

МТСП – ПШТТМ, АЗ

Насърчителната мярка допринася за придобиване и развитие на професионалните знания и умения на безработни лица в реална работна среда чрез стажуване.

През 2013г. по чл. 46 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 300 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 338 248 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.9. Схемата „Развитие” по ОП РЧР

МТСП-ЕФМПП, АЗ

По схемата „Развитие” се извършва обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация на безработни лица, с цел тяхното последващо включване в заетост. Обученията се реализират чрез предоставяне на ваучери за обучение на представителите на целевата група. В проекта се включват безработни лица, регистрирани в бюрата по труда, като приоритет имат: лицата, освободени от работа след 01.11.2008г. вследствие на реструктуриране на предприятието, закриване на предприятието, намаляване обема от работа или закриване на част от производството; безработните лица над 50-годишна възраст; безработните младежи до 29-годишна възраст; продължително безработните лица. С решение на Комитета по наблюдение на ОП “РЧР” са променени критериите за избор на операция по схема „Развитие”, като изпълнението на проекта е удължен до 31.12.2014г.

През 2013г. по Схемата „Развитие” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в заетост са включени 31 241 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 122 819 062 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.10. Схема „Подкрепа за заетост”

МТСП-ЕФМПП, АЗ

Целта на схемата „Подкрепа за заетост” е да се насърчат работодателите да осигурят заетост на регистрирани безработни лица, като приоритетно се включват хора от уязвимите групи на пазара на труда: с ниска професионална квалификация и недостиг на умения; с ниско образование; от етническите малцинства и трайно безработни лица. Бюджетът е в размер на 80 млн. лв. Срокът на изпълнение е 2013-2014г. С реализацията на схемата се предвижда 10 хил. безработни лица да получат

посреднически услуги, от тях 9 хил. лица да бъдат включени в обучение и заетост. Очаква се 30% от наетите по програмата да запазят работното си място след приключване на проекта. За първи път по ОП „РЧР” се дава възможност на работодателите от реалния и публичния сектор да получат пълна субсидия за възнагражденията на всяко наето безработно лице за период от 6 до 12 месеца. Освен заплатите и осигуровките, се стимулират и наставниците, като за период от шест месеца те получават 50% от минималната работна заплата.

През 2013г. по Схемата „Подкрепа за заетост” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в заетост са включени 15 722 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 86 120 322 лв. Прилага се на територията на цялата страна

7.1.1.11. виж. 6.1.7.

7.1.1.12. Схема „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи”

МТСП-ЕФМПП, АЗ

Схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи” подпомага безработни лица с ясна идея за започване на стопанска дейност чрез предоставяне на специализирани обучения и услуги. Схемата се изпълнява в рамките на три взаимно свързани компонента и подкрепя безработни лица, на които им липсва начален финансов капитал за стартиране на собствен бизнес и подходяща професионална подготовка и умения за управлението му. Компонент I е за предоставяне на обучение за придобиване на предприемачески, управленски и бизнес умения. В рамките на Компонент II на предприятията, регистрирани от лицата, успешно завършили обучението и/или ползвали услуги по Компонент I, ще им бъдат предоставени малки грантове за осигуряване на първоначален стартов капитал за обучение на персонал, първоначално закупуване на материали, осигуряване на разходите за трудови възнаграждения на самонаетото лице и на наетия персонал за не повече от 3 месеца, както първоначален инвестиционен капитал, свързан с развитието на основната дейност на предприятието. По Компонент III - ще се предоставят услуги на лицата, стартирали проекти по Компонент II, от консултантски фирми и/или бизнес центрове, които имат достатъчен и доказуем опит при предоставяне на съответните услуги.

През 2013г. по Схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи” Компонент I – обучения на безработни лица за стартиране на собствен бизнес и консултирането им при разработване на бизнес план на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” 1372 лица са преминали консултиране, за които са изразходвани от ЕСФ – 6 116 951 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.13. Схема по ОП „РЧР” "Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност" Компонент II, АЗ

МТСП-ЕФМПП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи” Компонент II – обучения на безработни лица за стартиране на собствен бизнес и консултирането им при разработване на бизнес план на Оперативната

програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени 600 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 2 164 055 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.14. Схема по ОП „РЧР” "Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност" Компонент III, АЗ

МТСП-ЕФМПП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи” Компонент III – обучения на безработни лица за стартиране на собствен бизнес и консултирането им при разработване на бизнес план на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени 141 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 34 935 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.15. Насърчаване на предприемачеството сред безработни лица (чл. 47, ал. 1 от ЗНЗ, чл. 47, ал. 4 от ЗНЗ, чл. 49 от ЗНЗ, чл. 49, ал. 4 от ЗНЗ, чл. 49б от ЗНЗ)

МТСП, АЗ

През 2013г. по чл. 47, ал. 1, чл. 47, ал. 4, чл. 49, чл. 49, ал. 4 и чл. 49б от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 238 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 230 004 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.16. Насърчаване на работодатели - микропредприятия да разкриват работни места, като се субсидират първите 5 разкрити работни места (чл. 50 от ЗНЗ)

МТСП – ШПТТМ, АЗ

Мярката осигурява подкрепа за предприемачеството. Със средства от държавния бюджет се субсидират първите 5 разкрити работни места от микропредприятията.

През 2013г. по чл. 50 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 456 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 366 225 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.17. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица на непълно работно време (чл. 51 от ЗНЗ)

МТСП – ШПТТМ, АЗ

През 2013г. по чл. 51 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 318 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 71 334 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.18. Схема „По-близо до работа” по ОП «РЧР»

МТСП-ЕФМПП, АЗ

Схемата „По-близо до работа” има за цел да насърчи географската мобилност на работната сила посредством предоставяне на стимули за работодателите за наемане на лица от населени места и региони, различни от местата, в които извършват дейност, както и стимули за лицата да търсят подходяща работа, дори в случаите, в които тя е далеч от дома им. В рамките на схемата се дава възможност на лицата, които започват нова работа на трудов договор или вече наети лица, в населено място, различно от населеното място, в което са регистрирани по настоящ адрес, (отдалечено на не повече от 100 км), да получат средства за покриване на транспортните разходи за период до 12 месеца. За работодателите по операцията се осигуряват средства за въвеждащо

обучение. Допустимите дейности по схемата включват организиране и провеждане от работодателя на въвеждащо обучение с продължителност не по-малка от 30 часа и предоставяне на средства за разходи в реален размер за транспорт от и до работното място. От началото на м.септември с решение на Комитета за наблюдение на ОП „РЧР”, обхватът на целевата група е разширен, като се дава възможност не само на новонаетите, но и на заетите лица да се възползват от преференциите за транспорт до и от работното място. Това от своя страна е свързано с предоставяне на възможност за провеждане от страна на работодателите на надграждащо обучение на тези лица, осъществявано на работното място. Средствата, които се предоставят на работодателя за надграждащо обучение са в размер на 150 лв. за всяко обучено лице, като се включват и дължимите за сметка на работодателя осигуровки по реда на КСО и КТ.

През 2013 г. по Схемата „По-близо до работа” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” 4345 лица са ползвали средства за транспорт до и от работното място и за провеждане на въвеждащо / надграждащо обучение на 3750 новонаети и заети лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 3 303 124 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.20. Програма "Мелпомена"

МТСП – ППТТМ, АЗ

Целта на програмата е намаляване на безработицата чрез разкриване на работни места за подпомагане на дейността на театрите в страната. **Програма “Мелпомена”** осигурява работа на безработни лица със специфични умения и опит в театралната и оперната дейност, предвид ограничените възможности за реализация на много професионалисти с дългогодишен опит в тази област.

През 2013г. по Програмата “Мелпомена” е осигурена заетост на 140 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 499 381 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.21. Национална програма "Нова възможност за заетост"

МТСП – ППТТМ

В рамките на **Националната програма "Нова възможност за заетост"** на съкратените в резултат на икономическата криза лица приоритетно се предоставя специален пакет от услуги – информиране, консултиране, насочване към налични свободни места, включване в подходящо обучение за възрастни и в субсидирана заетост до 6 месеца.

През 2013г. по Националната програма "Нова възможност за заетост" е осигурена заетост на 2197 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 2 974 434 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.22. Регионални и браншови програми за обучение и заетост

МТСП – ППТТМ, АЗ

Регионални и браншови програми за обучение и заетост осигуряват достъп до заетост на безработни в неравностойно положение на пазара на труда *През 2013г. са предоставили 196 регионални и браншови програми за заетост, които са насочени към преодоляване на специфични местни проблеми.*

През 2013г. по Регионални и браншови програми за обучение и заетост в заетост са включени 2393 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 5 051 719 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.23. Схема „Адаптивност” по ОП «РЧР»

МТСП-ЕФМПП, АЗ

Чрез реализация на **схема „Адаптивност”** се разширява обхватът на антикризисните мерки. Целта е да се постигне, от една страна, ограничаване на масовите съкращения и напускането на работници и служители, които по икономически причини не могат да заработят пълна заплата, а от друга страна, работодателите да задържат персонала, който отново ще им бъде нужен при оживление на пазара. Работниците получават допълнителни средства под формата на ваучери за професионална квалификация за периода, в който са заети на непълно работно време, както и месечна стипендия за периода на обучение, но не по-дълго от шест месеца. За периода на обучение, на лицата се предоставят средства за транспорт от и до учебния център, в случай, че обучението се провежда в населено място, различно от това, в което се намира местоработата на лицата.

През 2013г. по Схемата „Адаптивност” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени 13 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 408 118 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.24. Схеми по ОП „РЧР” „Аз мога” - фаза 1 и фаза 2; «Аз мога повече»

МТСП-ЕФМПП, АЗ

Схемата „Аз мога” (BG051PO001-2.1.11 и BG051PO001-2.1.13) дава възможност на заети лица по трудов договор и самонаети лица, без значение от сферата им на дейност, да се включат в курсове за придобиване на професионална квалификация или ключови компетенции, с цел повишаване на конкурентоспособността им и разширяване на възможностите за кариерно развитие.

Целта на **схема „Аз мога повече”** е да се даде възможност на заети лица по трудов договор и самонаети лица, без значение от сферата им на дейност, да се включат в курсове за придобиване на професионална квалификация и/или обучения по чужд език или дигитална компетентност, за да се създадат възможности за кариерно развитие. Поради големия интерес на заетите лица, с решение на Комитета по наблюдение на ОП “РЧР”, бюджетът на схемата е увеличен с 50 млн. лв., а срокът за провеждане на обученията е удължен до 31.08.2014г.

През 2013г. по Схемите по ОП „РЧР” „Аз мога” - фаза 1 и фаза 2; Аз мога повече на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени 41 103 лица (20 884 лица в обучение по професионална квалификация и 20 219 лица в обучение по ключови компетенции), за които са изразходвани от ЕСФ – 40 095 439 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.26. Схема по ОП „РЧР” „Квалификационни услуги и обучения за заети лица” (фаза 3)

МТСП-ЕФМПП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Квалификационни услуги и обучения за заети лица” (фаза 3) на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение за професионална квалификация са включени 11 126 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 1 628 451 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

1.1.27. Схема по ОП „РЧР” „Квалификационни услуги и насърчаване на заетостта” 1,1,09

МТСП-ЕФМПП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Квалификационни услуги и насърчаване на заетостта” 1,1,09 на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са включени общо 2979 лица. От тях в обучение са включени 1783 лица и в заетост след

обучение са включени 1196 лица, за които са изразходвани от ЕСФ -- 1 529 796 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.28. Проект „Подобряване пригодността за заетост на безработни лица чрез повишени професионални и ключови компетентности” /обучение/

МТСП-ЕФМПП, АЗ

Проектът е насочен към безработни лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда като предоставя комплекс от мерки: информиране, консултиране, мотивационно обучение, обучение за придобиване на знания и умения по различни професии/специалности, по ключови компетентности и социални умения. Целеви групи, към които са насочени дейностите на проекта, са младежи до 29 години, с приоритет младежи, напускащи домовете за деца без родителски грижи след навършване на 18 години, младежи от ромски произход, а също и лица над 50-годишна възраст, безработни лица с ниска или нетърсена на пазара на труда професионална квалификация и недостиг на ключови компетентности, в т.ч. безработни с ниско образование (включително от ромски произход), хора с увреждания. По проекта се обучават и 200 обучаващи на възрастни от институции по чл.18, т.т. 1, 2, 6 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) и наставници на чираци, стажанти и новоназначени, подпомагащи процеса на тяхното практическо обучение и въвеждане в реалния трудов процес.

През 2013г. по Проекта „Подобряване пригодността за заетост на безработни лица чрез повишени професионални и ключови компетентности” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени 1905 лица, за които са изразходвани от ЕСФ - 2 813 071 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.29. Организиране от АЗ на обучение на възрастни по чл. 63 от ЗНЗ чрез насочване в БГЦПО и ЦРЧРРИ

МТСП – ППТТМ, АЗ

През 2013 г. в ЦРЧРРИ са обучени 242 лица. Изразходваните средства са в размер на 115 529 лв.

В проекта „Подобряване пригодността за заетост на безработни лица чрез повишени професионални и ключови компетентности” (ДП БГЦПО)

МТСП – ППТТМ, АЗ

През 2013 г. в ЦРЧРРИ са обучени 242 лица. Изразходваните средства са в размер на 115 529 лв.

В проекта „Подобряване пригодността за заетост на безработни лица чрез повишени професионални и ключови компетентности” (ДП БГЦПО) през 2013г. по Проекта „Повишаване възможностите за заетост на безработни лица чрез качествено професионално обучение” за обучение на възрастни в клоновете на ДП „БГЦПО” (обучение) са изразходвани от държавния бюджет 418 177 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.30. Схема по ОП „РЧР” „Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда, чрез активни действия на социалните партньори”

МТСП-ЕФМПП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда, чрез активни действия на социалните партньори” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” за обучение са изразходвани от ЕСФ – 8 077 870 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.31. Схема по ОП „РЧР” “Вземи живота си в свои ръце”

МТСП-ЕФМПП, АЗ

Схемата е насочена към най-рисковата и уязвима група сред безработните – обезкуражените и неактивните лица.

През 2013г. по Схемата “Вземи живота си в свои ръце” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са включени общо 1615 лица. От тях в обучение са включени 910 лица (466 лица в обучение по професионална квалификация и 444 лица в обучение по ключови компетенции), а в заетост след обучение са включени 705 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 2 376 044 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.32. Схема по ОП „РЧР” „Социални иновации в предприятията”

МТСП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Социални иновации в предприятията” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение на работното място са включени 2653 лица в обучение и 101 лица обучени за обучители, за които са изразходвани от ЕСФ – 599 102 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.33. Схема по ОП „РЧР” „Превенция за безопасност и здраве при работа”

МТСП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Превенция за безопасност и здраве при работа” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ – 5 109 581 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.34. Схема по ОП „РЧР” „Безопасен труд”

МТСП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Безопасен труд” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ – 8 591 456 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.35. Схема по ОП „РЧР” „Безопасен труд” - Фаза 2

МТСП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Безопасен труд – Фаза 2” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ – 7 385 337 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.36. Схема по ОП „РЧР” Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда

МТСП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ – 161 117 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.38. Схема по ОП „РЧР” „Повишаване качеството на предоставяните от АЗ услуги за гражданите и бизнеса с фокус върху уязвимите групи на пазара на труда”

МТСП, АЗ

През 2013г. по Схемата „Повишаване качеството на предоставяните от АЗ услуги за гражданите и бизнеса с фокус върху уязвимите групи на пазара на труда” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени

1505 лица и са изразходвани от ЕСФ – 379 260 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.39. Проект „Повишаване възможностите за заетост на безработни лица чрез качествено професионално обучение” за обучение на възрастни в клоновете на ДП „БГЦПО” (обучение)

МТСП, АЗ

Основна цел на проекта е изпълнението на държавната политика за насърчаване на заетостта чрез провеждане на обучение на безработни лица за ключови компетентности, придобиване на професионална квалификация, обучение на преподаватели на възрастни и обучение на наставници. Дейностите по проекта са насочени към следните целеви групи: безработни младежи до 29 г., безработни над 50-годишна възраст, неактивни лица, желаещи да работят в т.ч. обезкуражени лица, безработни с ниско образование и без квалификация (включително от ромски произход) и хора с увреждания.

През 2013г. по Проекта „Повишаване възможностите за заетост на безработни лица чрез качествено професионално обучение” за обучение на възрастни в клоновете на ДП „БГЦПО” (обучение) са изразходвани от държавния бюджет 418 177 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.2. Адаптиране на социално-осигурителната система към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

7.1.2.1. Състояние на пенсионната система през 2013 г.

НОИ

Поради трайната тенденция на застаряване на населението, неминуемо е в бъдеще да се очаква значително увеличение на разходите за пенсии. Следва да се има предвид, че предприеманите мерки за финансово стабилизиране на пенсионната система са важни за подобряване на стандарта и на качеството на живота не само за настоящите, но и на бъдещите пенсионери.

По-важните промени в пенсионната система през 2013 г., насочени към удължаване на трудовото участие и повишаване размера на пенсионните плащания са:

➤ Допълнително условие за придобиване право на пенсия от военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Р България се въведе изискване за **навършена възраст**.

➤ Започналата пенсионна реформа през 2012 г. с покачване на възрастта и стажа с по 4 месеца за придобиването право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по **чл. 68, ал. 1 и ал. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО)** продължи и през 2013 г. Условието за придобиване право на пенсия през 2013 г. по чл. 68, ал. 1 и ал. 2 от КСО са:

- **Мъже** – навършена възраст 63 години и 8 месеца и 37 години и 8 месеца осигурителен стаж;
- **Жени** – навършена възраст 60 години и 8 месеца и 34 години и 8 месеца осигурителен стаж.

➤ Необходимата възраст за придобиване право на пенсия по **чл. 68, ал. 3 от КСО** при наличие на 15 години действителен осигурителен стаж също се увеличи с 4 месеца и през 2013 г. е 65 години и 8 месеца.

➤ С постановление № 332 от 20 декември 2012 г. (ДВ бр. 103 от 28.12.2012 г.) се определи **нов размер на социалната пенсия за старост** – 100,86 лв. месечно за периода от 1 януари 2013 г. до 31 март 2013 г.

➤ Със същото постановление се определи **нов размер на социалната пенсия за старост** за периода след 1 април 2013 г. – **110 лв.** Всички социални пенсии, които се определят в процент от нея, също бяха увеличени от 1 април 2013 г.

Таблица 49: Размери на пенсиите и добавките, несвързани с трудова дейност, които зависят от размера на социалната пенсия за старост към 1 април 2013 г.

ПЕНСИИ И ДОБАВКИ ОТ ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ	Размер от 01.04.2013 г.
1. Социалната пенсия за старост - чл. 89а КСО	110 лв.
2. Социална пенсия за инвалидност - чл. 90а КСО, при намалена работоспособност: - над 90 на сто н.р. (120 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (110 % от социалната за старост)	132,00 лв. 121,00 лв.
3. Пенсия за военна инвалидност - чл. 85 КСО а/ редници и сержанти при намалена работоспособност: - над 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (140 % от социалната за старост) - от 50 до 70,99 на сто н.р. (115 % от социалната за старост) б/ офицери при намалена работоспособност: - над 90 на сто н.р. (160 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост) - от 50 до 70,99 на сто н.р. (120 % от социалната за старост)	165,00 лв. 154,00 лв. 126,50 лв. 176,00 лв. 165,00 лв. 132,00 лв.
4. Пенсия за гражданска инвалидност чл. 87 КСО: - над 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (140 % от социалната за старост) - от 50 до 70,99 на сто н.р. (115 % от социалната за старост)	165,00 лв. 154,00 лв. 126,50 лв.
5. Персонални пенсии по чл. 92 от КСО (90% от социалната за старост)	99,00 лв.
6. Добавката за чужда помощ по чл.103 от КСО (75% от социалната за старост)	82,50 лв.
7. Добавка на ветераните от войните по Указ № 1611/85 г. (50% от социалната за старост)	55,00 лв.
8. Добавка на ветераните от войните по чл. 5 от Закона за ветераните от войните (100% от социалната за старост)	110,00 лв.

➤ На основание чл. 9 от Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2013 г. (ЗБДОО), **минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст** по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване от 1 април 2013 г. стана **150,00 лв.** Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж за периода от 1 януари до 31 март 2013 г. е 145 лв.

Таблица 50: Минимални размери на личните пенсии за трудова дейност, които зависят от размера на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) от 1 април 2013 г.

ПЕНСИИ ЗА ТРУДОВА ДЕЙНОСТ	Минимален размер от 01.04.2013 г.
1. Лична пенсия за осигурителен стаж и възраст - чл. 68 КСО: - по чл. 68, ал. 1 и 2 (минимална пенсия за ОСВ) - по чл. 68, ал. 3 - (85 % от мин. пенсия за ОСВ)	150,00 лв. 127,50 лв.
2. Лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване - чл. 74 КСО, при намалена работоспособност (н.р.): - над 90 на сто н.р. - (115 % от мин. пенсия за ОСВ) - от 71 до 90 на сто н.р. - (105 % от мин. пенсия за ОСВ); - от 50 до 70,99 на сто н.р. - (85 % от мин. пенсия за ОСВ)	172,50 лв. 157,50 лв. 127,50 лв.

3. Лична пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест - чл. 79 КСО, при намалена работоспособност (н.р.): - над 90 на сто н.р. - (125 % от мин. пенсия за ОСВ) - от 71 до 90 на сто н.р. - (115 % от мин. пенсия за ОСВ) - от 50 до 70,99 на сто н.р. - (100 % от мин. пенсия за ОСВ)	187,50 лв. 172,50 лв. 150,00 лв.
4. Наследствени пенсии по чл. 81, ал. 2 от КСО (75 % от мин. пенсия за ОСВ)	112,50 лв.

➤ **Осъвременяването на пенсиите** през 2013 г. се извърши на основание § 3, ал. 1 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2013 г. Всички пенсии, с изключение на несвързаните с трудова дейност пенсии, се осъвремениха **от 1 април 2013 г.**, както следва:

- Отпуснатите с начална дата до 31 декември 2009 г. – с 9,8 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2010 г. – с 8,8 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2011 г. – с 5,7 на сто;
- Отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2012 г. – с 2,2 на сто.

➤ **Максималният размер на получаваните една или повече пенсии**, отпуснати до 31 декември 2013 г., без добавките към тях, се определя смятано от 1 април на всяка календарна година в размер на 35 на сто от максималния осигурителен доход за съответната календарна година, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване. Максималният месечен размер на осигурителния доход през 2013 г., съгласно ЗБДОО за 2013 г. е 2200 лв. И на това основание от 01.01.2013 г. до 31.03.2013 г. максималната пенсия/и се изплащаха в размер 700,00 лв., а от 01.04.2013 г. до 31.12.2013 г. – 770,00 лв.

Отчетените разходи за пенсии към м. декември 2013 г. (разходи за пенсии с пощенска такса, ДДС и разход за коледни добавки) е – **7 784,6 млн. лв.**, 98,5% изпълнение на плана за 2013 г. и 114,7 млн. лв. (1,5 на сто) по-малко спрямо плана за годината. **Разходът към края на 2013 г. е с 529,5 млн. лв. или 7,3% по-висок спрямо 2012 г.**

- Отчетеният разход за пенсии за 2013 г. без изплатените средства за коледни добавки е 7 732,0 млн. лв., 97,9% изпълнение на плана за годината и 167,2 млн. лв. (2,1 на сто) по-малко спрямо плана за 2013 г.
- В чл. 1 ал. 1 от ПМС № 260 на МС от 18.11.2013 г. (ДВ бр. 101/22.11.2013 г.) са одобрени допълнителни средства в размер на 53 500,0 хил. лв. за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за м. декември 2013 г. Тези средства се осигуряват за сметка на икономии на разходите и трансферите по централния бюджет за 2013 г. и за сметка на вноската в централния бюджет за 2013 г. от бюджета на Народното събрание като трансфер по бюджета на Държавното обществено осигуряване. Съгласно чл. 1, ал. 2 допълнителната сума е в размер на **50 лв.** и се изплаща на пенсионери, на които пенсията или сборът от пенсиите заедно с добавките и компенсациите към тях за декември 2013 г. е в размер до 251,00 лв. включително.
- Средномесечният **брой на пенсионерите** през 2013 г. е **2 195 904**. В сравнение с 2012 г. техният брой е **намалял с 21 738** или с 1,0%.
- Средномесечният **брой на изплащаните пенсии** през 2013 г. е **2 677 598** – с **19 308 пенсии по-малко** (0,7 на сто намаление) спрямо 2012 г.
- Разходите за пенсии като **процент от БВП** през 2013 г. са **9,9%**. През 2012 г. са били 9,3%.
- **Средният месечен размер на пенсията на един пенсионер** за 2013 г. е **293,96 лв.** (вкл. коледна добавка за 2013 г.), като реалното нарастване спрямо 2012 г. е 8,0 на

сто, при средногодишна хармонизирана инфлация 0,4 на сто за 2013 г. Средният месечен размер на пенсията на един пенсионер за 2013 г. без коледната добавка за 2013 г. е **291,97 лв.**

Таблица 51: Статистически показатели за държавното обществено осигуряване 2012-2013 г.

Статистически показатели за държавното обществено осигуряване			
№	Показатели	2012 г.	2013 г.
1.	Осигурени лица за ДОО (среден брой за периода)	2 770 030	2 729 800
2.	Средномесечен осигурителен доход за страната	618,06 лв.	648,73 лв.
3.	Приходи от осигурителни вноски	3 832 294,4 хил. лв.	4 220 170,2 хил. лв.
4.	Брой пенсионери (средно за периода, вкл. по международни спогодби)	2 217 642	2 195 904
5.	Брой пенсии (средно за периода, вкл. по международни спогодби)	2 696 906	2 677 598
6.	Средна пенсия на пенсионер	271,21 лв.	293,96 лв.
7.	Разходи за пенсии	7 217 334,8 хил. лв.	7 746 096,4 хил. лв.
8.	Разходи за пенсии като % от БВП	9,3%	9,9%
9.	Брой пенсионери на 100 осигурени лица	80,06	80,44
10.	Средна пенсия на пенсионер към среден осигурителен доход	43,88	45,31

- **Броят на добавките** от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал починалият съпруг/съпруга или т.н. **вдовишки добавки** в края на 2013 г. е **723 609**, а средният размер на вдовишката добавка е **59,90 лв.**
- Към 31 декември 2013 г. са изплащани **96 111 добавки за чужда помощ** и **6 480 добавки за ветерани.**
- От 1 януари 2013 г. добавките по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ) са преизчислени със средния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст за 2012 г. – 294,36 лв. Броят на добавките към 31 декември 2013 г. е **10 157**, а средният размер на добавката е **68,83 лв.**
- Пенсионерите с пенсии, несвързани с трудова дейност, които са за сметка на държавния бюджет са **57 230** и са получили средно по 151,76 лв. Всички пенсии, които се изплащат от държавния бюджет са **517 500.**

Пенсии за инвалидност

- Средногодишно през 2013 г. **442 927** пенсионери са с първа пенсия за **инвалидност поради общо заболяване**, а **общо изплащаните пенсии за инвалидност са 446 098.** Пенсионерите с пенсии за инвалидност поради общо заболяване са получили средно по 217,62 лв.
- През 2013 г. на **28 217 лица**, със 765 (2,8%) повече в сравнение с тези през 2012 г., са **отпуснати лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване**, като техният относителен дял в съвкупността от всички новоотпуснати лични първи пенсии е 39,4% (през 2012 г. техният дял е 36,0%)
- Пенсионерите с първа **пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** през 2013 г. са **10 919** и са получили средно по **250,97 лв.**
- **Социалните пенсии за инвалидност**, които в по-голямата си част се изплащат като втори, трети или четвърти пенсии в размер 25 на сто от цялата пенсия са **504 347** през 2013 г. Пенсионерите, които получават социална пенсия за инвалидност в пълен размер са 47 500 души.

7.1.2.2. Отражение на застаряването на населението върху пенсионната система МТСП - ТПОУТ

Демографските тенденции, свързани със застаряването на населението водят до **значително увеличение на публичните разходи за пенсии**. Реформите в пенсионната система обаче, могат да доведат до положителни резултати по отношение на устойчивостта на публичните финанси – чрез въвеждане на по-строги изисквания за получаване на пенсия от държавното обществено осигуряване, чрез разумно повишаване на пенсионната възраст или стажа, чрез ограничаване на достъпа до схеми за ранно пенсиониране и др.

Планирани в рамките на дълъг период, тези реформи се очаква да доведат до по-голямо участие на трудовия пазар на по-възрастните работници, като това може да бъде и в резултат на по-стабилната връзка между пенсиите и вноските за пенсии, което представлява допълнителен стимул за по-дълго оставане на пазара на труда.

Успоредно с реформите на публичните пенсионни системи, са необходими мерки за подобряване на функционирането или усъвършенстване на **допълнителните пенсионни схеми**.

Състояние на пенсионната система през 2013 г.

През 2013 г. условията за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст са:

– Необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и ал. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) се увеличи с 4 месеца (37 години и 8 месеца - за мъжете и 34 години и 8 месеца - за жените);

– Необходимата възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.1 и ал. 2 КСО също се увеличи с 4 месеца (63 години и 8 месеца - за мъжете и 60 години и 8 месеца - за жените);

– Необходимата възраст за придобиване право за пенсия по чл. 68, ал. 3 при не по-малко от 15 г. действителен осигурителен стаж се увеличи с 4 месеца - от 65 години и 4 месеца на 65 години и 8 месеца;

– Необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия по чл. 69 КСО е 27 години, от които 2/3 действително изслужени, като беше въведена и възраст за лицата, които изпълняват военна служба, както следва: 1. 52-годишна възраст - за войниците (матросите), сержантите (старшините), офицерските кандидати и офицерите с младши офицерски звания; 2. 54-годишна възраст - за офицерите със старши и висши офицерски звания.

- Завиши се възрастта за придобиване право на пенсия на лицата, работещи при условията на първа и втора категория труд. От 1 януари 2012 г. до 31 декември 2014 г. включително право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по § 4, ал. 1 от преходните и заключителните разпоредби на КСО имат лицата, които са работили 10 години при условията на първа категория труд или 15 години при условията на втора категория труд, ако имат сбор от осигурителен стаж и възраст 94 за жените и 100 за мъжете и са навършили възраст от 1 януари 2013 г. - 47 години и 8 месеца за жените и 52 години и 8 месеца за мъжете при първа категория труд и 52 години и 8 месеца за жените и 57 години и 8 месеца за мъжете при втора категория труд;

- През 2013 г. бяха направени промени и при условията за придобиване право на ранно пенсиониране на учителите. След 31.12.2012 г. учителите придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по § 5, ал. 1 от Преходните и заключителните разпоредби на Кодекса за социално осигуряване три години по-рано от възрастта им по чл. 68, ал. 1 КСО и учителски осигурителен стаж 25 години и 8 месеца за жените и 30 години и 8 месеца за мъжете. Преди тази дата те придобиваха право на пенсия на

посоченото основание 3 години по-рано от възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО за съответната календарна година, в която подават заявление за пенсия. Поради това от 1 януари 2013г. навършената възраст по § 5 не се преценява съобразно условията за пенсиониране по чл. 68 КСО за календарната 2013 г., а се преценява спрямо годината, в която самото лице (в зависимост от рождената му дата) навършва възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО.

– За периода от 1 януари до 31 март 2013 г. минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст е 145 лв., а от 1 април 2013 г. се увеличи на 150 лв.

– Максималният размер на получаваните една или повече пенсии се запази в размер на 700,00 лв. месечно.

- В Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2013г. беше предвидено осъвременяване на пенсиите за трудова дейност от 1 април 2013 г., диференцирано според годината на отпускане на пенсията, както следва:

1. отпуснатите с начална дата до 31 декември 2009 г. – с 9,8%;
2. отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2010 г. – с 8,8%;
3. отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2011 г. – с 5,7%;
4. отпуснатите с начална дата от 1 януари до 31 декември 2012 г. – с 2,2%;

Процентите са различни в зависимост от годината на отпускане на пенсията, тъй като индексацията следва да компенсира поскъпването на живота в периодите без осъвременяване след отпускането на пенсията - до края на 2012 г.

7.1.3. Адаптиране на системата от социални услуги към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

7.1.3.1. Стартиране на Схема по ОП РЧР "Помощ в дома" - бюджетна линия BG051PO001-5.1.04.

7.1.3.2. Центрове "Домашни грижи"

БЧК

И през 2013 г. продължи дейността на Центрове "Домашни грижи" в Благоевград, Монтана, Варна, Ловеч, София и Пловдив, които предоставят интегрирани здравни грижи и социални услуги на бенефициенти в домашна среда. През м.януари, 2013 г. стартираха своята дейност нови четири центъра „Домашни грижи“ в област Враца /съответно в общините Оряхово, Бяла Слатина, Враца и Криводол/, които бяха изградени в рамките на проект, изпълняван от БЧК в партньорство с МТСП, МЗ и Швейцарски Червен кръст с подкрепата на Българо-швейцарската програма за сътрудничество. Грижа, внимание и подкрепа получиха общо 765 самотно живеещи, с хронични заболявания и трайни увреждания бенефициенти над 65-годишна възраст.

Осъществени са 22 620 посещения от мед. сестри и 44 735 от домашни помощници. 132 доброволци се включват активно в предоставянето на услугите в домашна среда.

През 2013 г. са изразходвани над 600 000 лв.

Създадени са четири Центъра „Домашни грижи“ в област Враца; създадени 50 нови работни места – за 17 медицински сестри и 33 домашни помощника; предоставено обучение на заетите в центровете „Домашни грижи“.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти: а) Създаден достъп за възрастни хора с хронични заболявания и трайни увреждания до професионални и интегрирани здравни грижи и социални услуги, предоставяни от центрове „Домашни грижи“; б) Подобрен здравословен и психо-социален статус на възрастни и болни хора в 7 региона на страната; в) Утвърждаване на услугата

„домашни грижи“ в общността като интегриран тип услуга; г) Предоставени грижи и услуги на повече от 750 възрастни хора с хронични заболявания и трайни увреждания.

През 2013 г., към БЧК функционираха 10 центъра за Домашни грижи в градовете: София, Пловдив, Монтана, Благоевград, Ловеч, Варна, Враца, Криводол, Оряхово и Бяла Слатина.

7.1.3.3. Проект „Домашни грижи за независим и достоен живот“

БЧК

В рамките на проект „Домашни грижи за независим и достоен живот“, реализиран от БЧК в партньорство с МЗ, МТСП и Швейцарски Червен кръст, беше изработено предложение за допълнение и изменение в Закона за здравето с цел регулиране на интегрираните социално-здравни услуги в домашна среда. В този процес участваха представители на МЗ, МТСП, НЗОК, Български лекарски съюз, Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи, Агенция за социално подпомагане и др. През 2013 г. предложението беше финализирано и включено в общия пакет законодателни промени в Закона за здравето, които предстои да бъдат предложени от МЗ.

През 2013 г. беше изработена и въведена в работата на центровете „Домашни грижи“ специализирана софтуерна програма за обработка и анализ на данните, свързани с предоставянето на услугата, която ще подпомогне предстоящата работа по остойностяване на интегрираните здравни грижи и социални услуги в домашна среда.

7.1.3.4. Проучване относно специфичните нужди и приложимостта на интегрирани здравни грижи и социални услуги в домашна среда сред ромската общност в област Враца

В рамките на проект „Домашни грижи за независим и достоен живот“ беше проведено проучване относно специфичните нужди и приложимостта на интегрирани здравни грижи и социални услуги в домашна среда сред ромската общност в област Враца. В резултат на проучването е изработен доклад с основни заключения и препоръки относно предоставянето на подобен вид услуги сред ромското население.

7.1.4. Адаптиране на системата от здравни услуги към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

7.1.5. Адаптиране на системата на образованието към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора

7.1.5.1. Насърчаване достъпа на възрастните хора до образование и обучение, информационни и комуникационни технологии, които ще им позволят да останат активни и пълноценно да участват в обществения живот.

МОН

Изплатени по процедура BG051PO001-4.3.01 Ограмотяване на възрастни 7 313 980,31 лв. по ОП РЧР;

Дирекция „Образователни програми и образователно съдържание“ е конкретен бенефициент по проект „Нов шанс за успех“, схема за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG051PO001- 4.3-01. „Ограмотяване на възрастни“. Срокът за изпълнение на проекта е 28.12.2013 г. За обезпечаване на обученията през

2013 г. са изразходвани приблизително 3,5 млн. лв. Проектът, насочен към неграмотни и слабограмотни лица над 16-годишна възраст, които нямат статут на ученици, има за основна цел чрез ограмотяване и формиране на ключови компетентности да бъде улеснен по-нататъшният достъп на неграмотните и слабограмотни хора до общообразователна и професионална подготовка и съответно до по-конкурентно им участие на пазара на труда. През месец април 2013 стартира вторият обучителен етап. Обучени са 3501 възрастни, разпределени в 301 групи, както следва:

- Курсове за ограмотяване на възрастни - 1037 обучаеми, от които 786 успешно завършили;
- Курсове за обучение на възрастни за усвояване на учебно съдържание по учебни предмети, предвидени за:
 - 5 клас - 1440 обучаеми, от които 1275 успешно завършили;
 - 6 клас - 599 обучаеми, от които 457 успешно завършили;
 - 7 клас - 425 обучаеми, от които 301 успешно завършили.

В изпълнение на проектните дейности е разработен и приложен в практиката цялостен модел за обучение на възрастни, който включва разработване на цялостна методология за провеждане на обучението (учебни планове, учебни програми, методически и учебни пакети), осъществяване на обучението, провеждане на тестове и сертифициране на постигнатите резултати.

Обученията се организират, както следва в:

- курсове за ограмотяване на възрастни с общ хорариум 600 часа;
- курсове за обучение на възрастни за изучаване на учебното съдържание по учебните предмети, предвидени за V клас от прогимназиалния етап на основната степен на образование с общ хорариум 360 часа;
- курсове за обучение на възрастни за изучаване на учебното съдържание по учебните предмети, предвидени за VI клас от прогимназиалния етап на основната степен на образование с общ хорариум 360 часа;
- курсове за обучение на възрастни за изучаване на учебното съдържание по учебните предмети, предвидени за VII клас от прогимназиалния етап на основната степен на образование с общ хорариум 360 часа.

По процедура BG051PO001-4.3.01 Ограмотяване на възрастни

- Курсове за завършване на класове от основното образование;
 - 7 340 възрастни, включени в програми за ограмотяване.
- По процедура BG051PO001-4.3.01 Ограмотяване на възрастни
- Брой възрастни, завършили успешно програми за ограмотяване и курсове за завършване на класове от основното образование – 6 840;
 - Брой учители, включени в програми за квалификация – 520;
 - Изготвени и въведени програми за обучение на възрастни за завършване на класове от основното образование – 30 броя;
 - Разработен и въведен инструментариум за валидиране и сертифициране на начален етап на основното образование и на завършен клас от основното образование – 5045 тестови задачи и 36 броя финални тестове;

7.1.5.2. Подобряване на приложимостта на образованието и обучението, спрямо нуждите на конкретни целеви групи, включително възрастните хора, и изискванията на пазара на труда.

Запазват се възможностите за включване в професионално образование и обучение на възрастни, без завършена степен на образование и без придобита професионална квалификация. За учебната 2013/2014 г. е реализиран държавен план-

прием след 6, 7 и 8 клас във вечерна форма на обучение - 63 паралелки със 1666 ученици и в задочна форма на обучение – 164 паралелки с 4371 ученици.

7.1.6. Развитие на доброволчеството, солидарността между поколенията, позитивния публичен образ и разбиране за социална ценност на по-възрастните хора

7.1.6.1. Провеждане на информационна кампания на БЧК в 12 области на страната, съвместни инициативи между доброволци от третата възраст и БМЧК БЧК

Дейностите на Български Червен кръст, осъществявани съвместно и в полза на възрастните хора, са в синхрон с разработената през 2009 г. Платформа на БЧК за работа с възрастни хора. Чрез приоритетите и конкретните дейности, дефинирани в Платформата, Българският Червен кръст допринася за ускоряване процеса на социално включване на възрастни хора, като създава възможности за използване на техните ресурси за пълноценно участие в икономическия, социалния и културния живот на общността.

Размер на изразходваните средства през 2013 г. – 16 800 лв.

В рамките на 2013 г. бяха организирани 12 информационни кампании в 12 области на страната - Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Смолян, Добрич, Шумен, Русе, Враца, Търговище, Габрово и Ямбол. Целта на информационните кампании беше развитие на доброволчеството в третата възраст. 163 доброволци се включиха в дейности, промотиращи дейностите на БЧК в работата със възрастни хора.

Със съвместни инициативи с младежи беше отбелязан 29 Април – Европейски ден за солидарността между поколенията в 12 области на страната - Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Смолян, Добрич, Шумен, Русе, Враца, Търговище, Габрово и Ямбол. 384 доброволци от третата възраст споделиха своите знания, умения и опит с по-младите и заедно се включиха в дейности, подпомагащи уязвими групи.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти

Благодарение на резултатите, постигнати чрез изброените по-горе дейности, БЧК е търсен партньор за осъществяването на различни проекти на международно ниво, както и за осъществяване на срещи за обмяна на опит и споделяне на добри практики с други червенокръстки организации. Чрез дейностите, които се осъществяват в рамките на организацията, се подпомага активното включване на хората от третата възраст в съвременното българско общество. В резултат, възрастните хора стават инициатори на различни инициативи в подкрепа на други уязвими групи, както и реални застъпници за своите права.

В рамките на 2013 г. бяха организирани 12 информационни кампании в 12 области на страната – Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Смолян, Добрич, Шумен, Русе, Враца, Търговище, Габрово и Ямбол.

7.1.6.2. Инициативи на Министерството на младежта и спорта

ММС

В рамките на 2013 г., в различни проекти и инициативи, са обхванати общо 3 816 млади доброволци. Финансирането е осигурено в рамките на държавния и общинските бюджети, както и по програмата „Младежта в действие” на Европейската комисия.

С цел създаване на повече доброволчески възможности за младите хора, особено за трансгранична мобилност чрез по-пълно използване на средствата от програмата на Европейската комисия „Младежта в действие”, са проведени различни инициативи за популяризиране прилагането на Европейската конвенция за насърчаване на

транснационалната дългосрочна доброволческа служба за младежи на Съвета на Европа. Въведени са над 21 добри практики на областно ниво. По програма „Младежта в действие” на ЕК са обучени 108 български младежи, които са били насърчени да участват в международното младежко доброволчество. За гарантиране правата на младите доброволци и осигуряване на подходящо обучение и квалификация за младите доброволци, свързани с извършването от младежите доброволчески акции са проведени 82 обучения и инициативи, в които участие са взели над 1 180 младежи. Сред тях са: Обучение на млади доброволци от Български младежки червен кръст, Младежки форум "Доброволството и утвърждаването на неговите ценности в обществото", Младежки форум "Съвременните предизвикателства и доброволството пред младите хора в България", Национална доброволческа информационна кампания "Всички имаме грижата" и др. обучения за правата и задълженията на доброволеца.

С цел популяризиране на доброволството по Национална програма за младежта (2011-2015) и за удостоверяване и признаване на обучението, опита и уменията, получени от младите хора по време на доброволческата дейност, са издадени 2 198 сертификати.

По програма „Младежта в действие” са издадени 257 сертификати. Подкрепено е въвеждането на 41 добри практики. Реализирани са 233 инициативи, сред които Кампания за популяризиране на доброволството, проект "Стани доброволец-направи добро", проект "Доброволството - ключов фактор при растежа на общностите" и др.

7.2. Изпълнение на Национална междусекторна програма за активен живот на възрастните хора

МТСП, отдел «ДРПС»

7.2. Подготвен проект «Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора», финансиран от Европейската комисия (проектът ще стартира през 2014 г.)

Направление 8. Развитие на солидарност между поколенията

8.1. Разпределение и диверсифициране на отговорностите, свързани с дългосрочната грижа за старите хора

8.1.1. Схема "Помощ в дома" по ОП РЧР (и за 10.8.2)

АСП

Функциониране на центрове и звена за услуги в домашна среда, в рамките на които се предоставят почасови услуги за лична помощ, социално включване и извършване на комунално-битови дейности на хора с увреждания и възрастни хора, които имат затруднения в обслужването

Изплатени на бенефициентите са средства в размер на 11 986 269,18 лева. Изпълнението на проектите ще приключи през 2014 г., когато ще бъде налична информация за размера на изразходваните средства от договорените 32 194 777,37 лева.

25.2. Описание на предоставените услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.

Дейностите се предоставят почасово от безработни лица на лица с трайни увреждания, в т.ч. деца и на възрастни хора, които имат затруднения в обслужването си:

- Дейности за лична помощ, в това число и дейности с медико – социална насоченост - помощ за поддържане на лична хигиена, помощ при хранене, помощ при вземане на

лекарства, предписани от лекар, рехабилитационни или други специализирани услуги, в дома на потребителя, придружаване до детско или учебно заведение, болнично заведение или месторабота и др.

- Дейности за социална подкрепа и социално включване - помощ в общуването и осъществяване на социални контакти, придружаване при посещения на кино, театър, изложби, концерти и др. помощ при писане на писма, заявления и подаването им до съответните институции, и всякаква друга дейност изразена в социална работа с представителите на целевата група;
- Комунално-битови дейности - битови дейности като пазаруване, поддържане на хигиената в жилищните помещения, обитавани от ползвателите, извършване и/или съдействие за дребни битови ремонти, извършване на административни услуги и плащания, приготвяне на храна с продукти на потребителя.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти

- Подобряване на достъпа до продуктите и услугите – надграждане на съществуващите форми на общински социални услуги – Домашен социален патронаж - създадени 152 звена и 15 центъра за услуги в домашна среда;
- Повишаване/оптимизиране на обхвата на бенефициентите.

Трите вида дейности се предоставят на 11 567 лица потребители на услугите.

Лицата, които са наети като персонал за предоставяне на услугите са безработни лица, които не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст - общо 5 403 лица, в т.ч.: персонал за управление – 203 лица и 5200 лица - персонал за извършване на различни почасови социални услуги.

Географски обхват на въздействие: Национално ниво – 165 общини на територията на Република България

Изпълнението на проектите ще приключи през 2014 г., когато ще бъде налична информация за размера на изразходваните средства от договорените и изпълнението на планираните индикатори: предоставяне на най-малко на 12 826 лица, потребители на услугите, в т.ч. лица с трайни увреждания, с ограничения или невъзможност за самообслужване - 7 628 лица, в т.ч. 1062 деца и възрастни хора с ограничения или невъзможност за самообслужване – 5 198 лица; лицата, които се наемани като персонал за предоставяне на услугите, са безработни лица, които не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или на професионална пенсия за ранно пенсиониране - общо 5036 лица.

8.1.1. Схема „Помощ в дома” по ОП „РЧР”

МТСП – СВ

Към края на 2013 г. 165 общини на територията на страната реализират проекти по схемата „Помощ в дома” по ОП РЧР. В рамките на схемата се даде възможност на съществуващите домашни социални патронажи да разширят дейността си или да бъдат създадени нови Звена за услуги в домашна среда, които да предоставят по иновативен начин услуги за лична помощ, социална подкрепа и помощ при комунално-битови дейности. По този начин ще се гарантира по-висока ефективност на предоставяните услуги при използване на значително по-малък финансов ресурс чрез прилагане на гъвкави механизми за съчетано почасово ползване на различни социални услуги, ориентирани към индивидуалните потребности на нуждаещите се. По схемата „Помощ в дома” към края на м. декември 2013 г. подкрепа получават над 11 560 нуждаещи се лица, а назначените безработни лица са над 5 400. Бюджетът на схемата е на стойност над 32 426 260 лв. Чрез изпълнението на различни схеми по линия на ОП РЧР се цели разнообразяване и разширяване обхвата на услугите в домашна среда, така че да достигнат до максимален брой нуждаещи се хора. През новия програмен период по

линия на Оперативната програма приоритетно ще се финансират проекти, насочени към деинституционализация на грижата за възрастните хора и хората с увреждания, предоставяне на повече услуги в общността и обучение на персонала в тях.

8.1.2. Националната програма „Асистенти за хора с увреждания”

МТСП – АСП, АХУ

Дейността „Личен асистент” цели осигуряване на заетост на безработни лица за облекчаване положението на семействата, в които има човек с трайни увреждания, нуждаещ се от постоянни грижи. Непосредствени цели при реализиране на дейността са:

- Осигуряване на качествена грижа в семейна среда за лица с трайни увреждания и постигане на социална адаптивност в рамките на съществуващата инвалидност;
- Намаляване броя на настанените в специализирани институции хора с увреждания и тежко болни хора;
- Осигуряване на заетост на пълно или непълно работно време на наетите трудоспособни безработни лица;
- Социална сигурност на включените в Програмата лица в краткосрочен план (социално осигуряване и за НЗОК), както и в по-дългосрочен план (пензионно осигуряване);
- Намаляване разходите от Държавния бюджет за социално подпомагане;
- Реализиране на принципа за съгласуваност в действията на институциите: териториалните поделения на Агенцията за социално подпомагане (АСП), Агенцията по заетостта (АЗ), Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” (ИА „ГИТ”);
- Развитие на социалното партньорство на всички нива при реализацията на Програмата.

През 2013 г. в резултат на изпълнението на НП АХУ, дейност „Личен асистент“ е осигурена качествена грижа в домашна среда на 4 511 лица с трайни увреждания, в т.ч. 1311 деца.

Програмата се изпълнява на територията на цялата страна.

През 2013 г. в резултат на изпълнението на НП АХУ, дейност „Личен асистент“ е осигурена качествена грижа в домашна среда на 4 511 лица с трайни увреждания, в т.ч. 1311 деца.

През 2013 г. е осигурена заетост на 4 511 безработни лица от семейства, в които има човек с трайни увреждания, нуждаещ се от постоянни грижи. Предвид ограничения финансов ресурс безработните лица са назначени на непълен работен ден, което предизвиква недоволство от страна на преките бенефициенти (лица с трайни увреждания) и назначените им лични асистенти.

Програмата се изпълнява на територията на цялата страна.

През 2013 г. са извършени две промени в НП АХУ, в резултат на които при определяне правото на достъп за включване в дейност „Личен асистент“, не се взимат предвид като доходи:

- трудовото възнаграждение, получавано от участие в Програмата, дейност „Личен асистент“;

- минималният размер на пенсията за инвалидност поради общо заболяване и минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, както и изплащаният към тях процент от социалната пенсия за инвалидност, когато са единствен доход за предходен месец на семейства, в които единият съпруг/а е лице с увреждане, с определена чужда помощ, а другият се грижи за него и е безработен в трудоспособна възраст.

В резултат на промените е облекчен достъпа на семействата до социалната услуга „Личен асистент“, в които има лице с трайни увреждания, нуждаещо се от постоянни грижи.

Таблица 52: Лични асистенти на лица с трайни увреждания

Показател	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Брой лични асистенти, полагащи грижи за лица с трайни увреждания	4 511	4 055	3 974	3 879

Предвид социалната значимост и нарастването на обществена потребност от предоставяне на услуги в домашна среда е наложително да се обезпечат необходимите финансови средства за целогодишното ѝ изпълнение и назначаването на личните асистенти на пълно работно време по НП АХУ, дейност „Личен асистент“.

МТСП – СВ

По Националната програма „Асистенти на хора с увреждания“ (НП АХУ), която осигурява грижа в семейна среда на хора с трайни увреждания или тежко болни самотни хора чрез включване в заетост на безработни лица като лични и социални асистенти, през 2013 г. е осигурено финансиране в размер на 9 585 566 лева за наемане на 3 000 лични асистенти. По програмата е предоставена подкрепа от лични асистенти на повече от 4 500 потребители, като съгласно отчетните данни към края на 2013 г. по нея са работили 3 548 лични асистенти. Тя оказва съществено влияние върху намаляването на броя на настанените в специализирани институции хора с увреждания чрез извеждането им в семейна среда и подобряване на условията им за живот. Паралелно с това чрез програмата се разкриват работни места в сферата на социалните услуги.

8.1.2. Националната програма „Асистенти за хора с увреждания“ (виж т. 10.2.8.)

8.1.3. Програма „Заетост и обучение за хора с трайни увреждания“ (виж т. 10.2.9.)

8.1.4. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за наемане на безработни лица с трайни увреждания, включително военноинвалиди (чл.52, ал.1 от ЗНЗ)

МТСП – ПШТТМ

По условията на мярката се предоставят финансови стимули на работодатели, които разкриват работни места за наемане на безработни лица с трайни увреждания, вкл. и военноинвалиди. Със средства от държавния бюджет се финансират разходите на работодателите за заплати и осигуровки за максимален период от 6 месеца.

През 2013 г. по условията на мярката в заетост са включени 494 лица, средно са работили 466 лица. Изразходваните средства са в размер на 1 128 757 лв.

8.1.4. виж 10.2.11.

8.1.5. виж 10.2.12.

8.2. Активно включване на хора в пенсионна възраст в доброволчески мрежи за солидарност и полагане на грижи за най-старите

БЧК

8.2.1. Обучения на доброволци от третата възраст за социална подкрепа и грижи за бенефициенти на Центрове „Домашни грижи“

Преодоляването на социалната изолация на възрастните, хронично-болни бенефициенти на Центрове „Домашни грижи“, които нямат близки и роднини, с които да осъществяват комуникация, е една от приоритетните дейности на доброволците на БЧК от третата възраст.

Размер на изразходваните средства през 2013 г. – 1 840 лв.

Описание на предоставените услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

132 доброволци бяха обучени за прилагане на адекватна помощ и подкрепа за бенефициентите на Центрове „Домашни грижи“ в градовете София, Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Враца (в т.ч. общините Криводол, Бяла Слатина и Оряхово) и Варна. При посещенията доброволците от третата възраст оказват помощ и подкрепа на самотни и болни възрастни хора в ежедневни дейности - придружаване до лекар, аптека, пазаруване и разходка. В дома провеждат разговори, четене на литература, отбелязване на лични празници и др.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

В резултат на включването на доброволци в този род дейности, 423 от бенефициентите на Центрове „Домашни грижи“ бяха подкрепени с грижа и внимание.

Географски обхват на въздействие - София, Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Враца (в т.ч. общините Криводол, Бяла Слатина и Оряхово) и Варна

8.3. Разработване на схеми за предаване на опита от по-възрастните към по-младите

8.3.1. Социални иновации в предприятията - виж 7.1.1.32.

8.3.2. Финансово подпомагане на дейностите на читалищата за предаване на опит от по-възрастните към по-младите

МК

През 2013 г. беше заложено финансово подпомагане на дейностите в читалищата за предаване на опит от по-възрастните към по-младите. Планираната допълваща целева субсидия за народните читалища по реда на чл. 67 от ПМС № 1 от 2013 г. за изпълнение на държавния бюджет за 2013 г. не беше осъществена, поради недостиг на финансов ресурс. Тази целева помощ за читалищата се осигурява чрез държавния бюджет и се разпределя на читалищата на конкурсен принцип. Министерството на културата е предприело мерки дейността да бъде възстановена и продължена през 2014 г.

8.4. Развитие на обществена чувствителност и разбиране към проблемите на възрастните хора

8.4.1. Провеждане на информационни кампании и кръгли маси в 12 области на страната

БЧК

На базата на дългогодишния опит на Български Червен кръст в работата „за“ и „със“ възрастни хора организацията реализира проект “Повишаване информираността на обществото по проблемите на възрастните хора и защита на техните права”, който за първи път в България въведе съвместният подход за работа с възрастни хора и направи представителите на третата възраст активни участници в живота на своите общности, както и в обсъждането и разрешаването на конкретни проблеми, които пряко ги засягат.

В основата на този процес са редица обучения, насочени към овластяване на възрастните хора, придобиване на различни умения и запознаването им с правата, които притежават. В резултат, възрастните хора стават инициатори на различни инициативи в подкрепа на други уязвими групи, както и реални застъпници за своите права.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.: 1 980 лв.

Съвместно проучване беше осъществено в периода Януари – Април 2013 г., представящо гледната точка, тревогите и предложенията на възрастните хора към държавната и местна власт, както и към други НПО. В проучването участваха 592 души над 65 години от 12 области на страната - Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Смолян, Добрич, Шумен, Русе, Враца, Търговище, Габрово и Ямбол.

На 14-ти октомври 2013 г. БЧК организира Национална конференция под мотото **“10 години - Гласът на възрастните хора в България”**, целите на която бяха: да се повиши информираността на обществото, относно възможността възрастните хора да бъдат ценен ресурс в съвременното общество; да се представят добри практики за сътрудничество между възрастни хора – местна власт – други заинтересовани страни за активен живот в общността; да се представят резултатите и препоръките от съвместното проучване „Гласът на възрастните хора - 2“.

Първо по рода си в Европа обучение на хора от третата възраст за адекватна реакция при бедствия, аварии и катастрофи беше проведено през 2013 г. 300 представители на третата възраст се запознаха с основните стъпки за реакция в бедствени ситуации от различно естество.

В рамките на 2013 г. бяха проведени 12 информационни кампании и 12 кръгли маси по проблемите на възрастните хора в 12 области на страната - Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Смолян, Добрич, Шумен, Русе, Враца, Търговище, Габрово и Ямбол. С участието на представители на местната власт, НПО, медии и др. бяха обсъдени въпроси, касаещи активния живот на възрастните хора и беше повишена обществена чувствителност и разбиране за проблемите на хората от третата възраст

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти

Повишена обществена чувствителност и разбиране за проблемите на хората от третата възраст, както и разрешаване на конкретни проблеми по места като недостъпен градски транспорт и градска инфраструктура, по-ефективно използване на съществуващите социални услуги, подобряване начина на живот на най-уязвимите групи на общността и др.

Географски обхват на въздействие - 12 области на страната - Монтана, Пловдив, Благоевград, Ловеч, Смолян, Добрич, Шумен, Русе, Враца, Търговище, Габрово и Ямбол.

8.5. Формиране на отговорност и отчитане на въздействието на политически и административни решения върху бъдещето на младите поколения

Направление 9. Повишаване на общото образователно, духовно и културно равнище, квалификация, способности и умения на населението от всички възрастови групи

9.1. Създаване условия за пълно обхващане на децата в детски градини и предучилищни форми на обучение

9.1.1. Осигуряване за безвъзмездно ползване на комплекти учебни помагала за децата в подготвителна група 5 – 7 години в държавните, общинските и частните детски градини и училища.

МОН

Реализирането на мярката цели осигуряване на равен достъп на всички деца до задължителна подготовка за училище чрез подпомагане на семействата. Доставени са в държавните, общинските и частните детски градини и училища средства за безвъзмездно ползване на учебни помагала за децата от подготвителна група за началото на учебната 2013/2014 година.

Осигурени са средства от централния бюджет на обща стойност 3 751 093 лв. за закупуване на комплектите за децата от подготвителните групи /5-6 и 6-7 годишни деца/, както следва:

- За държавни детски градини и училища -3 358 лв.;
- За общински детски градини и училища – 3 716 903 лв.;
- За частни детски градини и училища –30 832 лв.;

Предоставени са 117 045 комплекти учебни помагала за безвъзмездно ползване от децата в подготвителните групи, както следва:

- За държавни детски градини и училища- 111 броя;
- За общински детски градини и училища – 115 972 броя;
- За частни детски градини и училища – 962 броя.

9.2. Осигуряване на равен достъп на всички деца до образование във всички образователни степени без разлика на етническа принадлежност, пол, произход, вероизповедание, социално положение и др.

МОН

9.2.1. Интеграция на деца и ученици от етнически малцинства в образователната система

Мярката се осъществява посредством дейностите по проект BG051PO001-4.1.03 „Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система“ по ОП РЧР. Целта на мярката е посредством подобряване на условията за равен достъп до образование и обучение и засилване на мотивацията за включване в образователния процес да се създадат условия за по-успешната социална и трудова реализация на децата и учениците от етническите малцинства, които са попаднали или са застрашени да изпаднат в състояние на изключеност.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.1.03 Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система 974 283,70 лв. по ОП РЧР;

По процедура BG051PO001-4.1.03 Интеграция на децата и учениците от етническите малцинства в образователната система

- Превенция на ранното отпадане от образователната система на деца и ученици от етнически малцинства;
- Брой лица, участващи в мерки, насочени към превенция на ранното отпадане от училище – 6 327.

9.2.2. Образователна интеграция на децата и учениците от етнически малцинства

Мярката се реализира чрез проект BG051PO001-4.1.05 „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства“ по ОП РЧР, който включва и допълнителни занимания с децата и учениците, за които българският език не е майчин.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.1.05 Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства 7 101 104,26 лв. по ОП РЧР;

Посредством изпълнение на мерки 9.2.1. и 9.2.2. се подпомага интеграцията, намаляването броя на преждевременно напусналите училище, както и включването в образователната система на необхванатите деца от етническите малцинства.

По процедура BG051PO001-4.1.05 Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства;

- Превенция на ранното отпадане от образователната система на деца и ученици от етнически малцинства.

- 19 708 брой лица, участващи в мерки, насочени към превенция на ранното отпадане от училище

9.2.3. Образователни услуги за ученици, изоставащи от учебния материал и деца с изяви дарби

Мярката се реализира посредством дейностите по проект BG051PO001-4.1.02 „Образователни услуги за ученици, изоставащи от учебния материал и деца с изяви дарби“ по ОП РЧР. Схемата е в два компонента - подкрепа за деца, изоставащи от учебния материал и подкрепа за деца с изяви дарби. Целта на проекта е да се намалят до минимум причините, които създават риск за отпадане от училище. От друга страна са подкрепени и ученици, показващи таланти и способности в учебния процес над очакваните изисквания. Дейностите по проекта са приключили преди 2013 г., като в рамките на посочената година са осъществени последни плащания.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.1.02 Образователни услуги за ученици, изоставащи от учебния материал и деца с изяви дарби 531 490,58 лв. по ОП РЧР (Дейностите по проекта са приключили преди 2013 г., това са последни плащания).

По процедура BG051PO001-4.1.02 Образователни услуги за ученици, изоставащи от учебния материал и деца с изяви дарби (Дейностите по проекта са приключили преди 2013 г., това са последни плащания)

- брой ученици, включени в програми за превенция на отпадането – 7 305;
- брой разработени програми за подкрепа на децата и учениците – 1 344.

9.2.3. Подобряване качеството на образованието в средишните училища

Чрез дейности по проект BG 051PO001-3.1.06 “Подобряване на качеството на образованието в средишните училища чрез въвеждане на целодневна организация на учебния процес” се осигуряват допълнителни възможности за осъществяването на тази организация. Целодневната организация на учебния процес включва пълния образователен цикъл /задължителна подготовка, задължително- избираема подготовка, свободно-избираема подготовка, самоподготовка, отдих и игри, хранене/ за постигане на общодостъпно, базисно знание, основано на принципите на справедливост, толерантност и перспективност.

9.2.4. Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система се осъществява проект BG051PO001-4.1.06 „Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система“ по ОП РЧР.

Целта на операцията е реинтеграция на вече отпаднали ученици от образователната система и превенция на повторното им отпадане.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.1.06 Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система 890 507,18 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-4.1.06 Реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система

- Мерки за реинтеграция на отпаднали ученици в образователната система
- 1 534 лица, участващи в мерки, насочени към превенция на ранното отпадане от училище.

9.2.5. Осигуряване за безвъзмездно ползване на комплекти учебници и учебни помагала за учениците от I до IV клас, комплекти учебници за учениците от V до VII клас в държавните, общинските и частните училища

Мярката цели осигуряване на равен достъп до образование на всички деца и ученици чрез подпомагане на семействата и предоставяне на възможност за придобиване на образование. Доставени са в държавните, общинските и частните училища средства за безвъзмездно ползване на учебници и учебни помагала за учениците от I до IV клас и учебници за учениците от V до VII клас за началото на учебната 2013/2014 година.

Осигурени са средства от централния бюджет на стойност 11 770 188 лв. за закупуване на комплектите за учениците от I-IV клас, както следва:

- За държавни училища – 64 634 лв.;
- За общински училища – 11 609352 лв.;
- За частни училища – 96 202 лв.;

За учениците от V до VII клас са осигурени средства за закупуване на комплекти учебници при установен недостиг и изхабяване – През учебната 2013-2014 година учебниците за V-VII клас са се използвали за 3-та поредна година.

Осигурени са комплекти учебници и учебни помагала за всички ученици от I до IV клас, общо на брой 248 953, както следва:

- За държавни училища -1353 бр.;
- За общински училища - 245 610 бр.;
- За частни училища –1990 бр.

9.3. По-пълно обхващане на учениците в задължителните образователни степени и превенция на отпадането им от образователната система

МОН

9.3.1. Да направим училището привлекателно за младите хора

Чрез включване на учениците в дейности по проект „Успех“ /по процедура BG051PO001-4.2.05 „Да направим училището привлекателно за младите хора“ по ОП РЧР/ се създават условия да се осмисли свободното им време. Това е от особена важност за ученици с риск от отпадане и/или прояви на агресия и/или насилие. Участието в извънкласни и извънучилищни дейности води и до повишаване мотивацията на учениците за участие в образователния процес, съобразно техните интереси и потребности.

по процедура BG051PO001-4.2.05 „Да направим училището привлекателно за младите хора „

- 1372 училища, предлагащи извънкласни дейности към 31.12.2013 г.;
- 183 714 ученици, участващи в извънучилищни дейности.

9.3.2. Превенция на отпадането в задължителна училищна възраст, компенсаторни мерки за застрашените от отпадане и реинтеграция на преждевременно напусналите (нова)

Очакваните ефекти от реализирането на политиките, заложили в Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020 г./ се свързват с намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система за постигане на националната цел до 2020 г.- под 11%, намаляване на

социалното изключване, повишаване качеството на работната сила и благосъстоянието на гражданите.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.2.05 Да направим училището привлекателно за младите хора 41 236 994,96 лв. по ОП РЧР.

Приета е Стратегия за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020 г./ .

9.4. Преодоляване неграмотността в средите на бедното население и в групите в неравностойно положение

9.5. Осигуряване на високо качество на образованието чрез подобряване на съдържанието на учебния процес и материалната база, повишаване квалификацията на преподавателите и осигуряване на училищата с информационни технологии

МОН

9.5.1. Квалификация на педагогическите специалисти по Национална програма „Квалификация“- 2013 г., приета с Решение № 203 от 29.03.2013 г. на Министерски съвет

По Мярка III: „Създаване на условия за повишаване капацитета на педагогическите специалисти по приоритетни направления“ са извършени следните дейности:

Дейност 1. „Обучение на педагогически съветници за разработване и управление на проекти за личностно и кариерно развитие“ - преминали квалификационен курс 97 педагогически съветници;

Дейност 2. „Подобряване на качеството на образование при работа със слети паралелки“ - преминали квалификационен курс 120 учители от училища със слети паралелки;

Дейност 3. „Обучение на възпитатели в общежития по развиване на компетентност за ранна превенция на рисковото поведение и преодоляване на зависимости“ - преминали квалификационен курс 120 възпитатели в общежития;

Дейност 5. Обучение на учители по испански език по програма ЕУРОПРОФ:

- 5.1. – преминали обучение – 14 учители (7 - учители преподаващи учебен предмет на испански език и 7 учители - преподаващи испански език);
- 5.2. - в изпълнение на Решение № 615 от 17.10.2013 г. за актуализиране на НП „Квалификация“ - 2013 г. – на 06.12.2013 г., стартира обучение на 15 учители преподаващи учебен предмет на испански език;

Дейност 6. Обучение на учители по френски език: „Педагогическата иновация в областта на преподаването на и по френски език и обучението по предмети на чужд език в помощ на билингвизма“ – преминали обучението 50 учители по френски език;

Дейност 7. Обучение на учители по природни науки в ЦЕРН – в гр. Церн, Швейцария, преминали обучението 40 участника;

Дейност 8. Обучение на обучители в прогимназиален етап по програма „Предприемачество“ на тема: „Формиране и развитие на предприемачески компетентности в прогимназиален етап на училищното образование“ – преминали обучението 25 учители от прогимназиален етап на училищното образование;

По Мярка IV. „Създаване на условия за популяризиране и обмен на иновативни педагогически практики“ са реализирани:

Дейност 1. Организиране и провеждане на Национална конференция „Водим бъдещето за ръка“ – проведена конференция, взели участие 400 учители;

Дейност 2. Национален конкурс „Училището – желана територия на ученика“ - проведен конкурс;

Дейност 3. Национална конференция с международно участие в НАОП „Николай Коперник“ – гр. Варна на тема: „Европа- територия на знанието“ – проведена конференция с 200 участници, издаден сборник – тираж 100 броя;

Дейност 4. Провеждане на национална конференция „Гражданско образование 2013 г. – Мисията е възможна“ - проведен конференция със 150 участници;

Дейност 5. Национален конкурс за учители с добри педагогически практики по гражданско образование на тема „Гражданската култура в училищната общност“ – взели участие 142 учители, номинирани и наградени 15 участници.

Министерство на образованието и науката, чрез дирекция „Квалификация и кариерно развитие“ в партньорство с Националния институт за обучение и квалификация в системата на образованието /НИОКСО/ изпълнява проект BG051PO001-3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти“, по ОП РЧР.

През 2013 г. НИОКСО реализира дейности, свързани с повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти, както следва:

По Мярка 1 от Национална програма „Квалификация“ - Представяне и популяризиране на европейски опит във формите за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти:

- Дейност1 - Майсторски клас с международно участие „Творческо обучение на учители за подпомагане на социалното включване на ромски деца в образователния процес. Индикатор за изпълнение – 70 педагогически специалисти;
- Дейност 2 - Майсторски клас с международно участие „Как да се вслушаме в това, което ни казват учителите“ – планиране на квалификационни дейности. Индикатор за изпълнение – 100 педагогически специалисти;

Мярка 2 - Развиване и надграждане на административния капацитет за управление

- Дейност 1 – обучение за развиване и надграждане на управленски компетентности за оценяване/самооценяване у директори. 100 директора са обхванати в 5 обучения. Изготвени 100 самооценки;
- Дейност 2 - практически обучения /уъркшоп/ „Трансфер на иновации в управлението“ – втора част. – 350 участника;

Мярка 3. Създаване на условия за квалификация на педагогическите специалисти по приоритетни направления.

Дейност 5 - обучение на учители по испански език – изпълнение на дейности по програма ЕУРОПРОФ.

Изплатени 294 935 лв. от държавния бюджет по национална програма „Квалификация“; изплатени по процедура BG051PO001-3.1.03 Квалификация на педагогическите специалисти 23 068 522,94 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-3.1.03 Квалификация на педагогическите специалисти, 11512 учители/ педагогически специалисти, включени в програми за обучение и за повишаване на квалификацията.

9.5.2. Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища се реализира проект BG051PO001-3.1.09 „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища“ по ОП „РЧР”

Дейностите са насочени към:

1. Осигуряване на обучения за преподавателите във висшите училища по въвеждане на съвременни методи за преподаване чрез ИКТ ;
2. Провеждане на интензивно специализирано чуждоезиково обучение;
3. Осъществяване на програми за повишаване на квалификацията и кариерно израстване;
4. Създаване на инструментариум за повишаване качеството на подготовката и за обучение, ориентирано към пазара на труда;
5. Създаване, апробиране и усъвършенстване на система за кариерно израстване на преподавателите във висшите училища (съгл. Закона за развитието на академичния състав в Република България).

Изплатени по процедура BG051PO001-3.1.09 Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища – 521 831,90 лв. по ОП РЧР (повтаря се с мярка 9.5.8. Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища);

9.5.3. Подобряване на качеството на общото образование

Мярката се финансира по процедура BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование” по ОП РЧР. Целта на проекта е да се подобри качеството на образователните услуги чрез:

1. Осъвременяване на държавните образователни изисквания за учебно съдържание, на учебните планове и на учебните програми в общото образование за всички образователни етапи и степени;
2. Внедряване в практиката на осъвременения образователен пакет;
3. Разработване и апробиране на процедура за оценяване на учебници и учебни помагала;
4. Обучение на учителите за прилагане на осъвременения образователен пакет.

Изплатени по процедура BG051PO001-3.1.04 „Подобряване на качеството на общото образование” – 558 104,46 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-3.1.04 Подобряване на качеството на общото образование

- Актуализиране на ДОИ и на учебни програми;
- Включване на ученици;
- Въвеждане на новия образователен пакет в училищата;
- 15 броя актуализирани ДОИ;
- 30 броя нови ДОИ;
- 66 броя актуализирани учебни програми;
- 100 броя нови учебни програми.

9.5.4. Подобряване на качеството на професионалното обучение е прекратена процедура BG051PO001-3.1.05 „Подобряване на качеството и внедряване на европейски инструменти и практики в системата на професионалното образование и обучение”. Нова е услугата Обезпечаване с Държавни образователни изисквания /ДОИ/ професиите, които са предпочитани от централните за професионално обучение при лицензирането или при допълването на лицензията. Новите и актуализираните ДОИ ще улеснят достъпа на нови бенефициенти до пазара на квалификационните услуги и ще повишат/оптимизират обхвата на бенефициентите.

9.5.5. Актуализиране на учебните програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда се финансира по процедура BG051PO001-3.1.07 „Актуализиране на учебните програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда“ по ОП «РЧР»

Общата цел на тази операция е да се преведе на езика на образованието социалната поръчка на бизнеса за нови професионалисти.

Изплатени по процедура BG051PO001-3.1.07 Актуализиране на учебните програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда 2 184 683,45 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-3.1.07 Актуализиране на учебните програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда, брой студенти, започнали образованието си по новите учебни планове и програми – 500

9.5.6. Подкрепа за участие на учениците в национални и международни конкурси и изяви

Реализацията на мярката е част от рамковите програми за научни изследвания на Европейската общност и има за цел да насърчава младите хора с интереси в науката. Конкурсът предоставя възможност за изява на студенти първокурсници и ученици, ръководени от преподаватели и научни ръководители, в областта на естествените и социалните науки, на информационните и комуникационните технологии.

9.5.7. Усъвършенстване на системите за управление във висшите училища

Мярката се осъществява чрез проект по схема BG051PO001-3.1.08 „Усъвършенстване на системите за управление във висшите училища“ по ОП РЧР.

Основните цели на операцията са:

1. Усъвършенстване на системата за управление във висшите училища - системи за управление на качеството, системи за администриране на процесите, системи за информационно обслужване на учебната дейност, системи за събиране на информация за научно-изследователската дейност и др.

2. Разработване на критерии, методи и процедури за повишаване на качеството на присъщите дейности на висшите училища и резултатите от тях.

Изплатени по процедура BG051PO001-3.1.08 Усъвършенстване на системите за управление във висшите училища 3 670 077,70 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-3.1.08 Усъвършенстване на системите за управление във висшите училища

- Брой висши училища разработили критерии, показатели, методи и процедури за осигуряване на системи за управление за оценка на изпълняваните от тях дейности – 6.

9.5.8. Осигуряване на допълнителни гъвкави възможности за финансово подпомагане на обучаваните студенти, специализанти и докторанти чрез развитие на модела за кредитиране, както и осигуряване на стипендии за стимулиране на обучение в приоритетни за икономиката области и специални постижения в науката, иновациите, изкуството, културата и спорта (нова)

9.5.9. Повишаване квалификацията на учените, в т.ч. и на младите учени с цел да отговарят на потребностите на пазара на труда и на търсенето на специалисти от страна на бизнеса (нова)

Целта на мярката е предоставяне на подкрепа за едномесечни обучения в чужбина на млади учени, докторанти и пост-докторанти за работа с високотехнологични комплекси и продукти.

Предоставяне на услуги за развитието на висококвалифицирани кадри на конкурсни начала, сключване на договори с одобрените кандидати за едномесечно обучение във високотехнологични научни комплекси и инфраструктури.

9.5.10. Научно-приложен проект: Висшето образование и науката в България в началото на XXI век

ИИИ–БАН

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН.

Описание: Направено е изследване на състоянието на висшето образование и науката в страната.

Резултати: Оценено е мястото на България в Европейското образователно и изследователско пространство и на европейската карта за равнопоставеност на жените и мъжете в академичната общност. Направена оценка на състоянието на висшето образование и науката като цяло и по отделни области, в т.ч. финансова осигуреност, стратегия и политика, нормативна база и институционална структура, социален статус на учени и преподаватели, условия за академична кариера и степен на балансираност при представителността на жените и мъжете и други. Идентифицирани са основни проблеми в различните изследвани области на сферата на висшето образование, науката и равнопоставеността на мъжете и жените в академичната общност. Установени са по-важните фактори, които ги обуславят.

Въздействие: (национално ниво): Определени са по-важни насоки за развитие и усъвършенстване на висшето образование и науката в България за подобряване на потенциала и възможностите за социално-икономическо развитие на страната.

9.5.11. Проект „Развитие на млади изследователи в областта на демографията” – BG051PO001-3.3.06-0001

ИИНЧ–БАН

Проект с МОМН по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” и съфинансиран от Европейския Социален Фонд на ЕС.

Проведен курс за докторанти по „Обща статистика” с лектор проф. Тодор Калоянов от УНСС, завършен от 2 докторанти от целевата група и 6 външни за нея курсисти (2 млади учени от ИИНЧ и 4 докторанти от департамент „Психология”). Осигурени са средства за посещаване на 2 нива на езиков курс по турски език, успешно завършени от 1 млад учен със съответните сертификати. Осигурени са средства за участие на 1 млад учен в международни конференции - Трети международен конгрес по българистика, организиран от СУ „Св. Климент Охридски” и проведен в гр. София на 23–26 май 2013 г. Докладът на гл. ас. В. Мучинов е приет за печат в сборника с доклади от форума. Осигурени са средства за публикуване на 2 монографични труда на

млади учени, които излязоха от печат през 2013 г. Осигурени са средства за участие на 1 млад учен в 46-то лятно училище по методология на социалните науки в Университета в Есекс, Великобритания (*елемент 2.б.*), проведено през периода 8.07.-16.08.2013 г. Доц. Е. Димитрова завърши успешно курса по „Мулти-левъл (йерархични) модели“ с лектор проф. Джеф Гилс (Вашингтонски Университет в Сейнт Луис, САЩ). Осигурени са средства за командироване на 1 докторант - И. Диамандиева взе участие в семинар на ФИСН на ПУ „П. Хилендарски“ и Университет във Флоренция, Италия, на тема „Нови перспективи в преподаването на статистика в областта на икономическите и социалните науки“, проведена в гр. Пловдив на 9.11.2013 г. Проведени 4 презентационни семинара на всички редовни докторанти в департамента (*елемент 1.11.*). На 14, 21, 28 и 29.11.2013 г. Е. Николова, М. Александров, И. Диамандиева и А. Христова представиха получените научни резултати от работата им по дисертационните трудове. Осигуряване на средства за допълнителни месечни стипендии на докторантите от целевата група за изпълнение на научни задачи. Осигуряване на публичност и прозрачност на проекта: редовна актуализация на сайта на проекта; отпечатване на рекламни материали (плакати, постер „Демографската ситуация в България според преброяването през 2011 г.“, 2 броя Специален бюлетин по проекта и обяви за предстоящи събития).

Финансиране: През 2013 г. са получени 17 944 лв. като втори транш от общата сума. Проектът продължава през 2014 г.

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2012 г.:

Излезли са от печат две монографии и един доклад със средства по проекта:

- В. Мучинов. Миграционна политика на Османската империя в българските земи през XIX век (до 1878 г.). С., Изд. Регалия 6, 2013, 268 с.
- Д. Ангелова. Демографско развитие на българското черноморско крайбрежие през XIX век (до 1878 г.). С., Изд. Регалия 6, 2013, 228 с.
- В. Мучинов. „Власт и миграции в българските земи през XIX век (до 1878 г.)“. В: СУ „Св. Климент Охридски“, Трети международен конгрес по българистика, София, 23–26.05.2013, (под печат).

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

Подготовка и подкрепа за развитието на млади изследователи по демография, която е сложна научна дисциплина в съчетание с факта, че във висшите учебни заведения в нашата страна не се подготвят нито бакалаври, нито магистри по научната специалност „демография“. Поради това предвидените в проекта мероприятия са насочени в две основни направления. От една страна, те целят да подкрепят развитието и израстването на младите изследователи (асистенти и докторанти), които вече работят в Департамент „Демография“ на ИИНЧ. Другото направление е подпомагане обучението и развитието на новопостъпилите докторанти и асистенти.

Проектът се реализира в гр. София.

9.6. Формиране на умения за работа с високи технологии

9.6.1. Повишаване уменията на учители за работа с информационни и комуникационни технологии

МОН

През 2013 г проект BG051PO001/3.1-01 “ИКТ в образованието” по ОП РЧР не е финансиран, но се реализират дейности по актуализиране на курсове по електронни социални умения през образователен портал - ict.mon.bg.

9.7. Изграждане на трайни навици за учене през целия живот, осигуряване на максимално добри условия за непрекъснато професионално обучение и развитие и развиване на системата за квалификация, преквалификация и продължаващо обучение

9.7.1. виж 7.1.1.24.

9.7.2. виж 7.1.1.24

9.7.3. виж 7.1.1.26.

9.7.4. Организиране на обучения и семинари за малки и средни предприятия за повишаване на търговските им умения и опит по проект BG161PO003 – 4.2.01-0001 „Насърчаване на интернационализацията на българските предприятия“ по ОП „Конкурентоспособност“

МИЕ

Организирано са 44 бр. обучения за повишаване на експортния потенциал на българските предприятия и повишаване на търговските им умения с цел успешно излизане на външни пазари. Обучени 917 представители на 769 български МСП.

9.7.5. Организиране на семинари и обучения за развитие на компетенции на предприемачи в съответствие с демографските предизвикателства

МИЕ

Информационните семинари „Следвай идеите си – стани предприемач“ са проведени в рамките на Световната седмица на предприемачеството, 19 - 21.11.2013 г., като инициатива на МИЕ в партньорство с фондация „Junior Achievement“ – България и бяха предназначени за студенти от различни висши учебни заведения в Р България, със специалности ориентирани към различни сектори на икономиката.

Предоставена е информация за възможностите за финансиране на стартиращи предприемачи от фондовете „Eleven“ и „Launch up“, в рамките на инициативата JEREMIE на Европейската комисия и Европейската инвестиционна банка за подобряване на достъпа до средства на малките и средни предприятия в ЕС. Двата фонда финансират перспективни проекти от 25 хил. до 200 хил. евро.

През 2013 г. не са изразходвани средства за семинарите.

Запознаване на студентите с инструменти за финансиране на стартиращ бизнес, в мащабите на България, с показване на добрите практики с успели предприемачи от фирми осъществяващи дейности в производството, земеделието, образованието и информационните технологии.

Преминали са през предоставяната семинарна форма студентите на 3 (три) университета: СУ „Климент Охридски“, Технически университет (ТУ) – София и ТУ София - филиал гр. Пловдив;

Създадени са предпоставки за мотивация на студентите, като бъдещи (потенциални) предприемачи и за търсене на конкурентоспособни решения при започване на самостоятелен бизнес от бъдещите млади специалисти.

9.8. Предприемане на мерки, насочени към социализиране и осигуряване на условия за интеграция на ученици със специални образователни потребности и специфични увреждания в общообразователното училище

9.8.1.Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности

МОН

Мярката се осъществява посредством с дейности по проект BG051PO001-4.1.04 „Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности по ОП РЧР. Целта на схемата е подпомагане на образователния процес на децата и учениците със специални образователни потребности (СОП) – развитие на интегрираното и включващото обучение както и на обучението в специални училища, чрез:

- създаване на подкрепяща среда, включваща разработването на програми за обучение и развитие и за професионална подготовка;
- специализирана подготовка на учители за работа с деца и ученици със СОП; промяна на обществените нагласи в подкрепа на интегрираното и включващото обучение и др.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.1.04 Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности – 2 704 278,93 лв.по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-4.1.04 Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности

- 140 образователни институции, предлагащи програми за интегриране на деца СОП.

9.8.2. Включващо обучение се реализира посредством дейности по проект BG051PO001-4.1.07 „Включващо обучение”

Мярката цели надграждане на интегрираното обучение и подготовка на образователната система за предизвикателствата на включващото обучение. Проектът допълва операция BG051PO001-4.1.04 „Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности”, като обобщава и надгражда добрите практики и проектно тестваните модели за работа с деца и ученици със СОП с оглед интегрирането им в образователната система и развитието на национална образователна политика за включващо обучение.

Изплатени по процедура BG051PO001-4.1.07 Включващо обучение – 4 233 530,39 лв. по ОП РЧР.

По процедура BG051PO001-4.1.07 Включващо обучение

- Общо 990 детски градини и обединени детски заведения в страната, в които ще се проведат стандартизиран скрининг-тест за деца от 3-годишна възраст за определяне на риск от обучителни трудности и на индикация за възникване на обучителни трудности;
- Брой специалисти с педагогически функции (психолози, логопеди, рехабилитатори на слуха и говора), осъществяващи ресурсно подпомагане, директори учители, педагогически съветници – 424;
- Брой разработени и/или закупени материали, програми, специализирани образователни софтуерни продукти и др. – 100;
- Брой разработени тестове (скрининг тест и тестове за езиково развитие) на деца от 3- до 6-годишна възраст, застрашени от обучителни трудности и с индикации за възникване на обучителни трудности – 4;
- 116 детски градини и училища, предлагащи програми за интегриране на деца и ученици със СОП.

9.9. Създаване на условия за сближаване на образователните модели на жителите на големите градове и на живеещите в малките селища и особено в изостаналите селски райони

9.10. Повишаване ефективността на работа в специализираните училища за деца с умствена изостаналост

МОН

9.10.1. Изграждане на нов модел на организация и функциониране на училищата за деца с умствена изостаналост (помощните училища) от интернатен тип.

В проект BG051PO001-4.1.07 „Включващо обучение” са включени шест специални училища и едно помощно училище-интернат.

- Брой новоизградени/ремонтирани и обзаведени с необходимите материали и техника специализирани кабинети за работа с деца с тежки умствени и с множество увреждания - 6;
- Осигурени са 2 броя софтуерни продукта – за работа в логопедичния кабинет и в кабинета на психолога;
- Разработен е проект на нов учебен план за децата с тежки и с множество увреждания, свързан с новия модел на функциониране на училището;
- Осигурено е специализирано хранене за децата, съобразено със здравословното им състояние;
- Осигурен е ежедневен специализиран транспорт от началото на учебната 2013/2014 година.

Назначени са 32 специалисти за работа с деца с тежки и множество увреждания (5 психолози, 4 логопеди, 2 арттерапевти, 2 кинезитерапевти, 1 социален педагог, 14 възпитатели и 4 помощник-възпитатели) и 3-ма души помощен персонал;

9.11. Преодоляване на социалната изолация чрез образователни програми

9.12. Реструктуриране и реформиране на възпитателните училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ): пренасочване на съществуващия капацитет и ресурси към алтернативни социални услуги

9.12.1. Подкрепа на децата в конфликт със закона. Тя е свързана с реализацията на проект на УНИЦЕФ, подкрепен от Министерството на образованието и науката

МОН

За развитие на нов модел за работа с деца в риск и нов модел на институция са необходими и законодателни промени, които се предвиждат в Пътната карта, приета с РМС на 01.03.2013 г. за изпълнение на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието на детето (2013-2014 г.).

9.13. Предприемане на специални мерки за развитие на чувство на национална идентичност и принадлежност към българската нация

9.13.1. Кандидатстване за 2 от листите на ЮНЕСКО за защита на нематериалното културно наследство

МК

През 2013 г. Министерството на културата подготви шест кандидатури за вписване в два от представителните списъци на ЮНЕСКО по Конвенцията на ЮНЕСКО за защита на нематериалното културно наследство, както следва:

За Представителния списък на нематериалното културно наследство на човечеството:

1. „Чипровски килими”/ Chiprovski kilimi (Chiprovtsi Carpets);
2. „Народният празник Суова в Пернишко”/ The Folk Feast Surova in Pernik Region;
3. „Неделино – двугласен остров в едногласното море на родопската песен”/Nedelino Two-part Singing: an Island within the Monophonic Sea of Rhodope Songs;
4. „Високо многогласно пеене от Долен и Сатовча, Югозападна България”/Visoko (multipart) singing from Dolen and Satovcha, Southwestern Bulgaria.

За Регистъра на най-добрите практики, програми, проекти и инициативи по опазване на нематериалното културно наследство:

1. „Българското читалище – практически опит в съхраняването на жизнеността на нематериалното културно наследство”/ The Bulgarian Chitalishte (Community Cultural Centre): Practical Experience in Safeguarding the Vitality of the Intangible Cultural Heritage;
2. „Съборът за народно творчество в Копривщица: система от практики по представяне и предаване на наследството”/ The Festival of Folklore in Koprivshitsa: A System of Practices for Heritage Presentation and Transmission.

Шестте кандидатури са изготвени със съдействието на съответните областни администрации, общини, регионални музеи, читалища и експерти от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей към Българска академия на науките. Те ще бъдат разгледани поетапно от Междуправителствения комитет за защита на нематериалното културно наследство и евентуално ще бъдат вписани като световно наследство. В момента в процедура е първата кандидатура „Чипровските килими”, а резултатът ще бъде обявен до края на 2014 г. Тези кандидатури се правят във връзка с популяризирането на нематериалното културно наследство и за споделяне на опит в неговото опазване между държавите. Вписването на български елементи в световните листи е пряко свързано с развитие на чувство за национална идентичност и принадлежност към българската нация. Това е признание за ценността на традиционната култура и за хората, които я съхраняват и предават на всяко следващо поколение.

9.14. Приоритетно прилагане на мерки за развитие на читалищата като средища на духовно израстване и развитие на културната идентичност

9.14.1. Изпълнение на програмите на Министерството на културата за развитие на театрите, читалищата, библиотеките, музеите и галериите

МК

През 2013 г. като част от изпълнението на своята програма за приоритетно прилагане на мерки за развитие на читалищата като средища на духовно израстване и развитие на културната идентичност, Министерството на културата осигури 150

допълнителни субсидирани бройки за читалищни дейности, чрез държавния бюджет. Те бяха разпределени през 2013 г. и предоставени на читалищата през 2014 г. Беше повишен и държавният стандарт за една субсидирана бройка, който в момента е 6 400 лв. Подкрепена е дейността на 154 читалища, с пълно регионално покритие, въз основа на подадени молби от техните ръководства. Като водещ приоритет при разпределението се утвърди подкрепата на любителското изкуство, в това число за осигуряване на художествени ръководители, хореографи, корепетитори, диригенти, оркестранти, художници за постигане на устойчивост на постоянните школи, кръжоци, клубове по изкуства и художествени формации. На следващо място средства са предоставени за организатори на културна дейност, за читалищни секретари, библиотекарите (отделно от цитираната програма „Глобални библиотеки – България“), за работа по националната система „Живи човешки съкровища – България“, свързана с нематериалното културно наследство, за поддържане на музейни сбирки, за обслужване на театралните сцени в читалищата.

Работата на културните институти в областта на театралното, музикалното и танцовото изкуство за развитието на високохудожествен сценичен продукт и все по разширяващия се достъп на зрителските аудитории до него е важна стратегическа цел за националната ни култура.

В тази връзка действа система за финансиране на дейността на държавните театралните, музикални и танцови институти.

Дейността на 50-те държавни културни институти в областта на театралното, музикалното и танцово изкуство е съобразена и се развива по посока културно многообразие и жанрово разнообразие насочена към най-широка аудитория, както и към зрителски аудитории със специфични изисквания.

За независимите организации, които работят в областта на театъра и музиката също се осигурява проектна подкрепа. През 2013 г. бяха обявени две сесии за подкрепа на проекти в областта на сценичното изкуство, в това число фестивали и концерти.

Целта им беше да се насърчи развитието на сценичните изкуства извън държавно субсидираните културни институти за театрално и танцово изкуство. Това предполага и достъп на младежки и нови аудитории, които са потенциалната публика на сценичната продукция на независимия сектор, чийто интерес е насочен към експерименталните и нови форми. От една страна тези сесии осигуряват възможност за творчество и работа на независими и свободни творци и от друга разширяват достъпа на гражданското общество до разнообразен и високохудожествен сценичен продукт.

През 2013 г. бяха финансирани приоритетно (без конкурс) големите фестивални форуми в областта на театъра, музиката и танца.

1. В областта на театралното изкуство:

Проведоха се конкурсни сесии в тези области, където са финансирани 14 театрални фестивала на стойност 75 000 лв. Специално внимание беше обърнато на независимите професионални организации в областта на театралното изкуство. На проведената за тях сесия за театрални проекти бяха финансирани 19 проекта на стойност 60 000 лв. По програмата за целево финансиране са подпомогнати още 19 проекта в областта на театралното изкуство.

2. В областта на музикалното и танцово изкуство:

Проведоха се конкурсните сесии в тези области, където са финансирани 30 музикални и танцови фестивали и конкурси на стойност 97 410 лв. Подпомогнато беше и продуцирането на спектакли в областта на съвременния танц, реализирани от независими професионални организации. На сесията бяха финансирани 11 проекта на стойност 60 000 лв. Подпомогнати са и 9 проекта по програма за целево финансиране.

Държавните сценични институти и независимите и частни организации работят на територията на цялата страна. В последните финансирането на културните институти в областта на театъра и музиката стимулира все по-активното разпространение на спектаклите и концертите им не само в техните райони и области, но и до най-отдалечени кътчета в страната. Стратегическа цел и приоритет е разширяването на достъпа на населението до репертоара на националното сценично изкуство. Неимоверно се разрасна програмата за децата и подрастващите. Възможността да се докосне до произведенията на театралното, музикалното и танцово изкуство е основно право и привилегия на всеки гражданин на страната. Те са едновременно стимул за културно развитие и за духовно израстване на българския зрител, и най-важно основание за реализирането им.

През 2013 г. са подкрепени и 44 бр. творчески проекти в областта на музейното дело и изобразителните изкуства по Програма 2 – опазване и представяне на движимото културно наследство и изобразителните изкуства. С тяхното реализиране от националните, регионалните и общинските музеи и художествени галерии е разширен достъпът до културните продукти, както от специалистите в областта на опазването на движимите културни ценности, така и от широката общественост. По този начин на национално ниво е постигнат и завишен публичен интерес към потребление на предлаганите дейности и продукти, свързани с културното ни наследство.

9.15. Формиране на култура, ориентирана към знанието

Приоритет III. Постигане на социална кохезия и създаване на равни възможности за пълноценен социален и продуктивен живот за всички социални групи

Направление 10. Създаване на условия за равни възможности за пълноценен социален, продуктивен живот за всички социални групи.

10.1. Разработване и внедряване на система от показатели за проследяване на състоянието и тенденциите по отношение на равнопоставеността и равното третиране

10.1.1. Планов проект „Възрастните хора в България – възможности за социално включване в контекста на техните нагласи и потребности”

ИИНЧ–БАН

Разработени са индикатори за измерване на изключването на базата на теоретично изведени направления на изключването и на съществуващата достъпна емпирична информация. Открити са емпирично някои от основните форми на социално изключване сред възрастните хора в България. Частично е завършен анализът на факторите, които водят до изключване сред възрастните хора в България.

Финансиране: Бюджетна субсидия на ИИНЧ – БАН.

Проектът продължава през 2014 г.

Предоставени услуги: Излязла е от печат статия Cherkezova, Stoyanka, 2013. **Unemployed at Higher Age in Bulgaria. Between the Pension Reform and the Inclusive Employment Policies**, In: Naidenova P., Mihova G. (Ed.) 2013. *Ageing in Bulgaria*, Sofia: Marin Drinov Academic Publishing House, pp.196-218.

Постигнати резултати: Подготвя се публикация на резултатите от изследването под формата на монография.

10.2. Провеждане на целенасочена активна политика на пазара на труда за социална и икономическа интеграция на групи в неравностойно положение в България и отстраняване на неравенства в третирането им на работното място

10.2.1. Заетост на хора с увреждания

10.2.2. Подобряване на условията на труд на хора с увреждания

10.2.3. Подкрепа на заетост на хора с увреждания

10.2.4. Възстановяване на специализирани предприятия

10.2.5. Развитие на самостоятелна стопанска дейност на хора с увреждания

10.2.6. Изплащане на целеви помощи на лица с трайни увреждания

МТСП – ПХУРВСП

Програма "Интеграция на хората с увреждания"

Основната цел на програмата е създаване на условия и гаранции за равнопоставеност и пълноценно участие на хората с увреждания във всички области на обществения живот, както и упражняване на техните права чрез осигуряване на социално-икономическа защита на тях и техните семейства и интегриране в обща и/или специализирана работна среда е постигната. Разбира се следва да се има предвид, че процеса е продължителен и постоянен.

Таблица 53: Програма "Интеграция на хората с увреждания"

Разходи по програмата (в лева)	Закон 2013 г.	Уточнен план 2013 г.	Отчет
I. Общо ведомствени разходи	7 364 031	8 823 902	8 823 902
от тях за:			
Персонал	7 008 060	7 154 398	7 154 398
Издържка	355 971	1 669 504	1 669 504
Капиталови разходи			
II. Администрирани разходни параграфи по бюджета	155 600 000	180 778 753	180 459 313
от тях за:			
Добавки за социална интеграция на хора с увреждания	123 600 000	138 860 190	138 860 190
МИПСПС по ЗИХУ	32 000 000	41 918 563	41 599 123
Общо разходи (I+II)	162 964 031	189 602 655	189 283 215
Численост на щатния персонал	695	695	680

Таблица: 54 - Програма "Интеграция на хората с увреждания" чрез АХУ:

Програма "Интеграция на хората с увреждания"	Закон	Уточнен план	Отчет
II. Администрирани разходни параграфи по бюджета	5320800	5034816	5034816
Текущи трансфери, обезщетения и помощи за домакинствата, в т.ч.	1630800	1634827	1634827
Целеви помощи за услуги на лица с увредено зрение	400000	464218	464218
Целеви помощи за услуги на лица с увреден слух	200000	207385	207385
Целеви помощи за услуги на трудноподвижни лица	830800	763428	763428
Целеви помощи за услуги на лица с интелектуални затруднения и психични разстройства	200000	199796	199796
Субсидии за нефинансови предприятия, в т.ч.	3420000	3083298	3083298

Заетост в специализирана работна среда	1720000	1469225	1469225
Създаване на условия за заетост на лица с трайни увреждания в обичайна работна среда	150000	66978	66978
Развитие на самостоятелна стопанска дейност	450000	541222	541222
Осигуряване на достъпна среда	400000	30558	30558
Облекчения за работодатели и специализирани предприятия, трудоволечебни бази и кооперации на хора с увреждания в размер на 30/50 на сто от внесените от работодателя осигурителни вноски	700000	975315	975315

За 2013 г. по Правилника за прилагане на Закона за интеграция на хората с увреждания в страната **средномесечно** е оказана подкрепа на **509 170** лица с увреждания, в това число на **20 147** деца с увреждания

Таблица 55: Отчет на показателите за изпълнение по програми – АСП

Програма „Интеграция на хората с увреждания” Показатели за изпълнение	Мерна единица	Закон 2013	Уточнен план	Отчет 2013
Месечни добавки за социална интеграция. В т.ч. деца	Ср.м.бр. лица/деца	494 400	494 400	509 170 20 147
Медицински изделия и помощни средства, съоръжения и приспособления	Ср.м.бр. лица/деца	32 000 000	41 863 011	41 599 123

За 2013 г. по програмата “Интеграция на хората с увреждания” от Агенцията за социално подпомагане са изплатени общо **180 459 313 лв.**, в това число:

- Изплатените добавки за социална интеграция са в общ размер **138 860 190 лв.**
- Изплатени целеви помощи за покупка и ремонт на помощни средства, приспособления, съоръжение и медицински изделия на стойност **41 599 123 лв.**

Таблица 56: Програма “Интеграция на хората с увреждания”, АХУ

Програма “Интеграция на хората с увреждания” Показатели за изпълнение	Мерна единица	Целева стойност	Отчет
1. Интегрирани хора с увреждания в обществото, посредством осигуряването им на преводачи и придружители за посещения в обществени, здравни и културни заведения.	Брой	41 000	36 646
2. Открити нови работни места за хора с увреждания по чл.25 и чл.28 от ЗИХУ	брой	60	60
3. Работни места с осигурени и/или подобрени здравословни и безопасни условия на труд.	Брой	1 100	1 150
4. Технологично обновените специализирани предприятия и кооперации спрямо общия им брой.	Процент	15	10

5. Хора с увреждания, включени в мероприятия за рехабилитация и социална интеграция.	Брой	3 000	5 000
6. Предприемачи – хора с увреждания, стартирали самостоятелна стопанска дейност	брой	35	32
7. Обекти с международно, национално и регионално значение, адаптирани за хора с увреждания	брой	14	9
8. Работодатели на хора с увреждания, ползващи преференцията за възстановяване на вносите от тях осигурителни вноски	брой	80	80
9. Организации, на които е извършен мониторинг, спрямо общия брой, подлежащи на такъв.	Процент	100	100
10. Проверени търговци на медицински изделия и помощни средства, приспособления и съоръжения за хора с увреждания	брой	200	136

Месечни добавки за социална интеграция – представляват парични средства, които допълват собствените доходи и са предназначени за покриване на допълнителни разходи за транспортни услуги, за информационни и телекомуникационни услуги, за обучение, за достъпна информация, за балнеолечение и рехабилитация, за диетично хранене и лекарствени продукти. Целят постигане на равнопоставеност на хората с увреждания, тяхната социална интеграция и подкрепа на техните семейства.

Медицински изделия и помощни средства, съоръжения и приспособления – спомагат за водене на независим начин на живот от страна на хората с увреждания. Адаптиране и пълноценно придвижване в градска среда, самостоятелно задоволяване на ежедневни потребности, водещо до социална интеграция.

Интегрирани хора с увреждания в обществото, посредством осигуряването им на преводачи и придружители за посещения в обществени, здравни и културни заведения – изплащане на целеви помощи за придружители и преводачи на жестомимичен език, чиято цел е да подпомогнат и осигурят достъп на хората с трайни увреждания до различни административни системи – здравеопазване, образование, съдебна система и пр. Тези помощи са от изключително значение за осигуряване на нормалния ритъм на живот на правоимашите хора с увреждания.

Открити нови работни места за хора с увреждания по чл.25 и чл.28 от ЗИХУ – реализиране на програми за финансиране на проекти на работодатели от обичайна и специализирана работна среда за осигуряване на достъп до работните места за хора с трайни увреждания, за адаптиране и оборудване на същите. С тези програми се стимулират цитираните работодатели да наемат хора с трайни увреждания, с което се преодолява социалната им изолация, осигуряват им се постоянни доходи, намаляват се разходите за социално подпомагане, както и се постига пълноценното им интегриране в обществото.

Работни места с осигурени и/или подобрени здравословни и безопасни условия на труд – реализиране на програма за финансиране на проекти на специализираните предприятия и кооперации на хората с увреждания със социална насоченост, чрез които се постига осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, подобряване квалификацията на заетите в тях хора с увреждания и др. Това води до намаляване на риска от трудови злополуки и се постига превенция по отношение здравния статус на работещите. Тази дейност отговаря на една от целите на Европейската политика на пазара на труда, а именно подобряване качеството на работните места.

Технологично обновени специализирани предприятия и кооперации спрямо общия им брой – важен показател за степента, в която се модернизират и осъвременяват специализираните предприятия и кооперации на хората с увреждания. Технологичното обновление на тези предприятия и кооперации е жизнено важно за тяхното оцеляване, особено в ситуация на световна икономическа криза. Постига се повишаване производителността на труда, вкл. на хората с увреждания, което допринася за увеличаване на получаваните от тях доходи.

Хора с увреждания, включени в мероприятия за рехабилитация и социална интеграция – осигурява се финансиране на проекти на неправителствени организации в областта на рехабилитацията и социалната интеграция на целевата група. С тази програма се постига партньорство на държавата с неправителствения сектор за реализиране на мероприятия като – обучения, различни видове арт терапии, придобиване на умения за самостоятелен живот, посещения на културни и други мероприятия, провеждане на фестивали, концерти и др. с активното участие на целевата група, както и разработване на помагала, наръчници и др., насочени към промяна на обществените възприятия за хората с увреждания.

Предприемачи – хора с увреждания, стартирали самостоятелна стопанска дейност – осигурява се стимулиране на самостоятелната стопанска дейност на хората с трайни увреждания. Същата е форма на заетост, която много често е единствената алтернатива на хората с трайни увреждания за трудова реализация. Чрез стартиране на самостоятелна стопанска дейност, хората с увреждания се реинтегрират в обществото, подобряват социалния и финансовия си статус, стават пълноценни граждани, които могат да водят достоен живот, какъвто всеки заслужава.

Обекти с международно, национално и регионално значение, адаптирани за хора с увреждания – с финансирането на проекти за осигуряване на архитектурен достъп и адаптиране на културни, спортни и исторически обекти се осигуряват предпоставки за активно социално включване на хората с увреждания, имащи специфични потребности при пространственото им придвижване за участието им в културния, обществен и спортен живот в страната. Така се повишава тяхната обществена значимост и самочувствие и се постига приобщаването им към националното културно, историческо богатство на страната.

Работодатели на хора с увреждания, ползващи преференцията за възстановяване на внесените от тях осигурителни вноски – този показател отчита броя на възползващите се работодатели от специализирана и обичайна работна среда от възстановяване на процент от внесените от тях осигурителните вноски. Възстановените средства се ползват от работодателите за рехабилитация и социална интеграция на хората с увреждания, както и за инвестиции. Чрез тази преференция се цели осигуряването на по-добри условия на труд на работещите хора с увреждания в специализираните предприятия, кооперации и трудово – лечебни бази и стимулиране на работодателите от обичайна работна среда да наемат хора с увреждания в трудоспособна възраст, като по този начин ги интегрират в обществото.

Организации, на които е извършен мониторинг, спрямо общия брой, подлежащи на такъв – този показател дава количествена информация за брой и процент на действително извършените проверки, съпоставимо към броя и процент на подлежащите на мониторинг организации. Регулярният контрол по изпълнение на поетите задължения от бенефициентите води до ефективно използване на предоставения финансов ресурс и до постигане на устойчивост по отношение на изпълнение на заложените в проектите дейности, както и спазване изискванията на нормативната уредба.

Проверени търговци на медицински изделия и помощни средства, приспособления и съоръжения за хора с увреждания – този показател дава количествена информация за брой и процент на действително извършените проверки, съпоставимо към броя и процент на подлежащите на мониторинг обекти на регистрираните в Агенцията за хората с увреждания търговци на дребно. Анализът на установените при проверките нарушения дава възможност за предприемане на мерки за оптимизиране на нормативната уредба, прилагане на предвидените административнонаказателни разпоредби и др., за повишаване достъпа и облекчаване процедурите по предоставянето на медицински изделия и помощни средства за хора с увреждания.

- На 26.01.2012 г. Народното събрание на Република България прие Закон за ратификация на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, която е първият голям договор за човешки права на 21 век в областта на политиката за хората с увреждания.

- С Решение № 868 от 19 октомври 2012 г., Министерския съвет прие План за действие, съдържащ мерки за привеждане от Република България на нормативната уредба и политики в областта на хората с увреждания в съответствие с разпоредбите на Конвенцията за правата на хората с увреждания (2013-2014 г.);

- За да изпълни своето задължение по чл. 9, ал.1 от ЗИХУ, Агенцията за хората с увреждания през 2013 г. приключи изпълнението на проект „Създаване на единна система за управление на цялостния процес по реализация на държавната политика за работа с хората с увреждания в България“ финансиран по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.

10.2.7. Изплащане на целеви помощи за изработване, покупка и ремонт на МИПСПС

МТСП – АСП

През 2013 г. са изразходвани 138 860 190 лв. за изплащане на месечни добавки за социална интеграция на средномесечно 509 170 лица, в т.ч. 20 147 деца. Месечната добавка за социална интеграция е диференцирана и представлява сбор от парични средства, допълващи собствените доходи и предназначени за покриване на допълнителни разходи за транспортни услуги, информационни и телекомуникационни услуги, обучение, балнеолечение и рехабилитационни услуги, диетично хранене и лекарствени продукти, достъпна информация и наем. Целта е създаване на условия и гаранции за равнопоставеност и пълноценно участие на хората с увреждания във всички области на обществения живот, както и упражняване на техните права чрез осигуряване на социално-икономическа защита на тях и техните семейства.

За изплащане на целеви помощи по Закона за интеграция на хора с увреждания (ЗИХУ) са изразходвани 41 599 123 лв. за средномесечно 8 564 лица.

В посочената сума са включени целеви помощи за изработване, покупка и ремонт на помощни средства, приспособления, съоръжения и/или медицински изделия (ПСПС и/или МИ), за пътни разходи в страната за лица, получили ПСПС и/или МИ, за

покупка и/или приспособяване на лично моторно превозно средство и за преустройство на жилище.

Отпускането на целеви помощи за ПСПС и/или МИ спомага за водене на независим начин на живот от страна на хората с увреждания, адаптиране и пълноценно придвижване в градска среда, самостоятелно задоволяване на ежедневни потребности, водещо до социална интеграция.

Целевите помощи за покупка и приспособяване на лично моторно превозно средство за лица, чието придвижване е затруднено и целевите помощи за преустройство на жилище за лица, ползващи инвалидни колички, са предназначени за осигуряване на свободно придвижване на лицата. Целят да подпомогнат и осигурят достъпна среда и равнопоставеност на лицата с трайни увреждания.

Месечните добавки за социална интеграция и целевите помощи по ЗИХУ се отпускат на национално ниво на всички граждани по постоянен адрес, съобразно трайно намалената работоспособност/вида и степента на увреждане. Целевите помощи за ПСПС и/или МИ се отпускат по постоянен адрес, съобразно потребностите на лицето, установени от органите на медицинската експертиза.

През 2013 г. се отбелязва увеличение спрямо 2012 г. на лицата, на които е оказана подкрепа с месечни добавки за социална интеграция с 13 189 броя.

През 2013 г. в ЗИХУ и Правилника за прилагането му не са извършвани такива промени, които да влияят върху демографското развитие на населението.

Таблица 57: Месечни добавки за социална интеграция и целеви помощи по ЗИХУ

Показател	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Месечни добавки за социална интеграция (лева)	138 860 190	128 450 017	122 088 000	123 033 221
Целеви помощи за ПСПС и/или МИ (лева)	41 599 123	30 412 334	37 080 276	37 552 299

10.2.8. Националната програма “Асистенти на хора с увреждания”

АЗ

Програмата осигурява заетост на безработни лица в трудоспособна възраст, които полагат постоянни грижи за свои близки - тежко болни или с трайни увреждания, като по този начин се предотвратява риска от изпадането им в бедност.

През 2013г. по Националната програма “Асистенти на хора с увреждания” е осигурена заетост на 4495 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 9 013 723 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.9. Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания

АЗ

Програмата е ориентирана към безработни лица с трайни увреждания или лица, преминали успешно курс на лечение за зависимост към наркотични вещества в трудоспособна възраст се осигурява заетост в интегрирана работна среда на пълно или непълно работно време.

През 2013г. по „Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания” е осигурена заетост на 3357 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 7 878 881 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.10. Програмата „Кредит без лихва за хора с увреждания”

АЗ

За насърчаване развитието на собствен бизнес сред лицата с увреждания се прилага Програмата „Кредит без лихва за хора с увреждания”. По програмата се субсидира лихвата на кредитополучатели с увреждания по Проект „Гаранционен фонд за микрокредитиране”.

През 2013г. по Програмата „Кредит без лихва за хора с увреждания” са предоставени на 72 лица финансови средства от държавния бюджет на стойност 33 369 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.11. Насърчаване на работодателите да наемат безработни с трайни увреждания, включително военноинвалиди (чл. 52, ал.1 от ЗНЗ)

АЗ

През 2013г. по чл. 52, ал.1 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 722 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 1 128 757 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.12. Насърчаване на работодателите да наемат безработни с трайни увреждания на временна, сезонна или почасова работа (чл. 52, ал.2 от ЗНЗ)

МТСП – ППТТМ, АЗ

През 2013г. по чл. 52, ал.2 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 863 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 1 224 736 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

МТСП – АХУ

1. Стимулиране на работодатели от обичайна работна среда за наемане на хора с увреждания и осигуряване на достъп, адаптиране и оборудване на работното място - Брой хора с трайни увреждания, наети в обичайна работна среда.

Отчет за 2013 г.: 25 бр. приспособени и оборудвани работни места.

2. Стимулиране на работодатели от специализирана работна среда за подобряване условията на труд и технологично обновяване на производствения процес.

Отчет за 2013 г.: Брой хора с увреждания с подобрени условия на труд в специализирана работна среда - 1150 бр.

Брой технологично обновени специализирани предприятия и кооперации - 13 бр.

3. Възстановяване на работодателите на 30 на сто от внесените осигурителни вноски за наетите и работещи по трудово правоотношение хора с увреждания.

Отчет: През 2013г. не са възстановени средства на работодатели на 30 на сто от внесените осигурителни вноски.

4. Възстановяване на специализирани предприятия, кооперации и трудово-лечебни бази на хора с увреждания, членувачи в национално-представителните организации на и за хора с увреждания на 50 на сто от внесените осигурителни вноски за работещите, влизащи в списъчния брой на персонала

Отчет за 2013 г.: Размер на възстановените средства - 975 315 лв.

5. Създаване на условия за развитие на самостоятелна стопанска дейност на хората с увреждания.

Отчет за 2013 г.: Брой хора с увреждания, стартирали самостоятелно-стопанска дейност – 32 бр.

6. Изплащане на целеви помощи за лица с трайни увреждания при посещения в общински, здравни, културни и други институции – чл.51, чл.52, чл.53, чл.53а и чл.53б от ППЗИХУ

Отчет за 2013г.: Брой хора с трайни увреждания, получаващи целеви помощи - 36 646 бр.

7. Осъществяване на мониторинг, относно ефективното усвояване на отпуснатите средства и изпълнение на договорните задължения.

Отчет за 2013 г. : Брой проверки - 523 бр. общо в т.ч. 414 бр. по сключени договори за финансиране на проекта и 109 бр. проверки относно ефективното усвояване на възстановените осигуровки.

През 2013 г. размерът на изразходваните средства е 5 034 816 лв. Посочените в т. 6 програми продължават и през 2014 г.

10.2.13. Консултиране на бежанци

БЧК

Консултиране на бежанци по отношение достъпа до пазара на труда, провеждане на обучение и кръгла маса с представители на местната власт, експерти от ДАБ, МТСП, АСП и АЗ и др. отговорни институции относно интеграцията на бежанци в България с акцент обучение по български език и трудова заетост

- По проект „Лобирание и застъпничество за интеграция на бежанците в България”, финансиран от Върховен комисариат за бежанците при ООН, екипът на БМС предоставяше в приемната на БМС консултации на лица със статут на бежанец или хуманитарен статут по отношение регистрация в Бюрата по труда, права и задължения , възможности за търсене на работа , провеждани трудови борси.
- На 26 и 27 ноември 2013 г. в гр. Велинград се проведе Кръгла маса на тема „Интеграция на бежанците в България в условия на засилен бежански поток”, като една от обсъжданите теми бе достъп до пазара на труда.

В срещата взеха участие представители на ДАЗД, АЗ, АСП, ДАБ при МС и местна власт – Нова Загора, с.Ковачевци, областна управа - Перник и др.

Финансиране: Средствата за провеждане на обучението в размер на 3 000 лева бяха осигурени по проекта на ВКБООН „Лобирание и застъпничество за интеграция на бежанците в България”.

Предоставените услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

На 175 бежанеца бяха предоставени консултации по отношение достъп до пазара на труда, 4 информационни срещи с бежанци по отношение права и задължения в България с акцент на обучението по български език и търсене на работа бяха проведени през 2013 г. в гр.София.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

- Повишена информираността на служителите в изброените ведомства –АЗ, АСП, ДАЗД по отношение правата на бежанците;
- Брой бежанци наети на трудов или граждански договор - няма такава информация в БЧК
- Брой бежанци регистрирани в Бюрата по труда - няма изчерпателна информация в БЧК, по регистъра за прием – 12 бежанеца са регистрирани в БТ –Възраждане и Люлин
- Подобряване на достъпа до продуктите и услугите – под 5 % от бежанците успяват да се реализират на пазара на труда в България;

Основни причини за труден достъп до пазара на труда:

- Невладеене на български език
- Нежелание да останат и се интегрират в България, 90% от бежанците търсят начин да заминат за Германия, Австрия, Швеция Дания

По-голямата част от лицата със статут на бежанец или хуманитарна закрила нямат документ доказващ завършена образователна степен, професионална квалификация или трудов стаж в определена сфера. Профилът е на семейства с 3-9 деца. Съпругите не са работили извън дома. Съпрузите са главно с основно образование, занимавали са се с търговия или някакъв занаят - шивачество, общуарство, изработка предмети за бита, автосервизи.

Географски обхват на въздействие: Национално ниво - основно бежанци, живеещи в София. Единствено на територията на София се провеждаха курсове по български език. По райони и региони на страната – Хасково и Сливен – провеждане на информационни сесии с бежанци за права и задължения.

Препоръки за подобрения: Да се предостави възможност за изучаване на български език, професионални курсове и общински жилища за бежанците в първите години след получаване на закрила.

10.3. Създаване на условия за повишаване благосъстоянието на децата и деинституционализация на деца, лица с увреждания и възрастни хора, настанени в специализирани институции, посредством предоставяне на услуги в общността

10.3.1. Схема по ОП РЧР „Живот в общността”

МТСП–СВ, АСП

С оглед необходимостта от ефективно планиране на социалните услуги се изпълнява и проект „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище“, в рамките на който са идентифицирани 92 населени места, в които е необходимо да бъдат създадени социални услуги за лицата, напускащи домове за деца, лишени от родителски грижи, лица с физически увреждания и психични разстройства, чакащи настаняване. Към края на м. февруари 2014 г. по операция „Живот в общността” се изпълняват 20 договора, като се предвижда за тези целеви групи да бъдат разкрити 24 услуги, които да обхванат общо 305 потребители. Социалните услуги включват: 5 Наблюдавани жилища (36 лица); 4 Защитени жилища (39 лица); 9 Центъра за настаняване от семеен тип (120 лица); 4 Центъра за социална рехабилитация и интеграция (90 лица) и 2 Дневни центъра за възрастни хора с увреждания (20 лица).

Процедурата е двукомпонентна: Компонент I – Социални услуги в подкрепа на социалното включване на лица, настанени в Домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ); Компонент II – Социални услуги за лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост, чакащи настаняване в специализирана институция.

Основната цел на схемата е да гарантира правото на живот в общността на лица, настанени в ДДЛРГ и на пълнолетни лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост. За постигане на целта се предвижда разкриване на нови форми на социални услуги в общността и налагане на нов вид социална работа, включваща социална защита, реална интеграция, рехабилитация, консултация, посредничество, обучение и пълноценно включване в живота на общността на лицата.

Схемата поставя основите на деинституционализацията на деца, настанени в ДДЛРГ, в съответствие с приетата от Министерски съвет „Визия за деинституционализацията на децата в Република България” и плана за действие към нея. С цел гарантиране на съответствието на мерките по настоящата операция с Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България” и плана за действие към нея, идентифицираните конкретни територии и видове социални услуги за лицата от целевата група ще бъдат одобрени от РГ за деинституционализация на деца.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.

Изплатените на бенефициентите (общините), средства са в размер на 695 824,44 лева. Изпълнението на операцията ще приключи през 2015 г., когато ще бъде налична информация за размера на изразходваните средства от договорените 3 751 806,67 лв. (в т.ч. по Компонент I – 350 575,19 лв. и по Компонент II – 3 401 231,49 лв.).

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

Операцията се реализира в условията на допълняемост между мерки, планирани в рамките на приоритетна ос 5 и приоритетна ос 6 от ОП РЧР. По процедура „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище” се предвижда планиране на социалните услуги на територията на страната. В резултат от това са идентифицирани целеви територии, в които ще се разкрият подходящите социални услуги за целевите групи по процедура „Живот в общността”.

Целите на схемата са: разкриване на нови форми на социални услуги в общността за лицата от целевата група; налагане на нов вид социална работа, включваща социална защита, реална интеграция, рехабилитация, консултация, посредничество, обучение пълноценно включване в живота на общността на лицата, настанени в ДДЛРГ и хората с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

- Подобряване на достъпа до продуктите и услугите - В края на 2013 г. са разкрити и функционират 8 резидентни услуги за хора с увреждания над 18 г. и 4 дневни услуги за хора от общността: 2 наблюдавани жилища; 3 защитени жилища; 1 дневен център; 3 центъра за настаняване от семеен тип; 3 центъра за социална рехабилитация и интеграция.

- Повишаване/оптимизиране на обхвата на бенефициентите - 133 лица от целевите групи за обхванати по проектите; по Компонент I-12 лица са настанени в наблюдавани жилища; по Компонент II -119 лица ползват услугите защитено жилище; дневен център; центъра за настаняване от семеен тип центъра за социална рехабилитация и интеграция.

Географски обхват на въздействие: Сключени са договори с 25 общини на територията на Р България.

10.3.2. Помощи по Закона за закрила на детето (ЗЗД)

МТСП–СВ

Повишаването на ефективността, ефикасността и въздействието на политиката в областта на социалното включване – мерки, насочени към деинституционализация на грижата за деца и комплексна подкрепа на деца в семейна или близка до семейната среда се осъществява чрез изпълнението на програма “Закрила на детето чрез преход от институционални грижи към алтернативни грижи в семейна среда”. Целта на програмата е оказване на финансова подкрепа на семействата и е в съответствие и в изпълнение на принципите за закрила - отглеждане на децата в семейна среда.

Финансовата подкрепа по Закона за закрила на детето е част от работата по превенция на изоставянето, реинтеграция, при настаняване на деца в семейства на роднини и близки, при настаняване в приемни семейства.

С бюджета за 2013 г. и коригирания бюджет към месец декември 2013 г. са утвърдени общо средства в размер на 16 328 718 лв. за дейностите по Закона за закрила на детето. Към 31.12.2013 г. са отчетени средства в размер на 11 227 026 лв. за 5 602 средномесечен брой случая. За превенция на изоставянето са отпуснати помощи за 66 средномесечен брой случая; за реинтеграция на деца са отпуснати помощи за 20 средномесечен брой случая; за деца, настанени в семейство на родини или близки са отпуснати помощи за 4 420 средномесечен брой случая; за деца в приемни семейства са отпуснати помощи за 1 096 средномесечен брой случая. За възнаграждения и осигурителни вноски на професионалните приемни родители за 2013 г. са отчетени средства в размер на 4 572 108 лв. /тази сума не влиза в изплатени помощи по Закона за закрила на детето, а се отчита като администрирани разходи/.

За 2012 г. за превенция на изоставянето са отпуснати помощи за 80 средномесечен брой случая; за реинтеграция на деца са отпуснати помощи за 20 средномесечен брой случая; за деца, настанени в семейство на родини или близки са отпуснати помощи за 4 338 средномесечен брой случая; за деца, в приемни семейства са отпуснати помощи за 945 средномесечен брой случая. Наблюдава се увеличаване на средномесечния брой случаи на деца, настанени в семейството на родини или близки, при които е оказана финансова подкрепа (82 брой случая). Значително се е увеличил броят на случаите на деца, настанени в приемни семейства, при които е оказана финансова подкрепа (151 брой случая). Увеличен е и броят на приемните родители.

По програмата се реализират приоритетите на държавната политика за подкрепа на децата в риск, регламентирани в нормативната уредба.

Програмата се реализира от Агенция за социално подпомагане, чрез нейните териториални структури – дирекциите „Социално подпомагане” и Регионалните дирекции за социално подпомагане в областните административни центрове.

Таблица 58: Помощи по ЗЗД

Показател	Мярка	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Помощи по ЗЗД	Ср. мес. бр. случаи	5 602	5 382	4 784	4 304
	лева	11 227 026	9 395 987	9 773 628	7 776 384

10.3.3. Схема по ОП РЧР – „Да не изоставяме нито едно дете”:

МТСП – АСП

Схемата е с два компонента.

Компонент 1 „Планиране на мерки за деинституционализация“

Общата цел на операцията е да реализира устойчив модел за деинституционализация на деца с увреждания, настанени в специализирани институции за деца. Проектът цели да планира и приложи конкретни и ефективни мерки за реална деинституционализация на децата са увреждания, настанени в специализирани институции за деца, както и децата настанени в ДДЛРГ. Операцията се реализира в условията на допълняемост между Оперативна програма „Регионално развитие”, Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” и Програма за развитие на селските райони, като насочва финансовите инструменти към изграждане на подходяща социална инфраструктура за предоставяне на социални услуги в общността и намиране на решение за деинституционализирането на всяко дете с увреждане, основано на оценка на неговите потребности.

Компонент 2 „Разкриване на социални услуги в общността”,

Средствата от 19 448 193.33 лв. са предназначени за финансиране на социалните

услуги, за които е изградена съответната социална инфраструктура със средства по ОПРР и ПРСР. Конкретните бенефициенти са 80 общини и райони на общини, на чиято територия се изгражда или е изградена социалната инфраструктура. Допустимите дейности по Компонент 2 са наемане на персонала за новите услуги, преместване и настаняване на децата от институциите в новите услуги в общността и издръжка на последващото им функциониране.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.

Изплатените на бенефициентите средства са в размер на 1 029 755,42 лева. Изпълнението на операцията ще приключи през 2015 г., когато ще бъде налична информация за размера на изразходваните средства от договорените 24 408 593,50 лева.

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.

В рамките на изпълнение на проекта, екип на ДАЗД идентифицира подходящите форми на социални услуги и общините, в които да бъдат предоставяни. Анализът отчита потребностите на всяко едно от децата, настанени в институциите, включително и преглед на съществуващите социални услуги в съответната територия. В резултат от дейността по Компонент 1 са идентифицирани 1 797 деца и младежи, настанени в Домове за деца с умствена изостаналост, Домове за деца с физически увреждания и деца с увреждания над 3 г. в Домове за медико-социални грижи за деца, които е необходимо да бъдат изведени от специализираните институции. Във връзка с това са разработени Национална карта на резидентните услуги и Национална карта на съпътстващите услуги, които са утвърдени от Работна група за деинституционализация за деца, сформирана със Заповед на министър-председателя.

Това е рамката, въз основа на която се осигурява финансирането със средства от Структурните фондове. Изграждането на социалната инфраструктура е осигурено чрез Оперативна програма „Регионално развитие 2007-2013“ (ОПРР) и Програма за развитие на селските райони (ПРСР).

Изработването на проектните предложения от конкретните бенефициенти - общини и райони на общини, самото изпълнение на проектните дейности и реалната деинституционализация на децата/младежите с увреждания са в пряка връзка с изпълнението на Дейност 2 от проект «Детство за всички» по Компонент 1, а именно повторна задълбочена оценка на децата и младежите от целевата група, чрез която да бъдат препоръчани конкретните услуги, специалисти и др.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

Извършени са общо 1 797 оценки на деца и младежи, настанени в Домове за деца с умствена изостаналост (ДДУИ), Домове за деца с физически увреждания (ДДФУ) и деца с увреждания над 3 г. в Домове за медико социални грижи за деца (ДМСГД). В рамките на изпълнение на дейностите по Компонент 1 на процедурата са изготвени Национална карта на резидентните услуги и Национална карта на съпътстващите услуги, съгласно които на територията на страната е идентифицирана необходимостта от създаване на 149 бр. центрове за настаняване от семеен тип, 36 бр. защитени жилища, 37 бр. дневни центрове за деца с увреждания и 34 бр. центрове за социална рехабилитация и интеграция.

През 2013 г. по Компонент 2 са сключени 32 договора, като през годината има реална деинституционализация на 24 деца с увреждания

Географски обхват на въздействие: Общини на територията на Р България

10.3.3.1. Проект «Детство за всички»

МТСП–СВ

Като част от изпълнението на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България” и Плана за действие към нея се изпълнява проект „Детство за всички”. Проектът „Детство за всички” е насочен към деинституционализация на грижата за децата с увреждания. Целта е да се закрийт сегашните домове за деца с увреждания, като съгласно разработената карта на услугите, която обхваща 81 общини ще бъдат изградени нови 149 центъра за настаняване от семеен тип, във всеки от които ще бъдат настанени до 15 деца, 1 дневен център за деца с увреждания, 8 нови центъра за социална рехабилитация и интеграция и 36 защитени жилища, всяко за по 8 младежи, които ще предоставят резидентна грижа. В хода на изпълнението на проекта са направени оценки на общо 1 797 деца и младежи. В рамките на проекта се предвижда да се изградят и съпътстващи услуги в общността за подкрепа на децата и младежите. През изминалата година, благодарение на работата на системата за закрила на детето, в рамките на проекта 240 деца от целевата група са осиновени, 46 деца са настанени в приемни семейства, 57 деца/младежи са реинтегрирани, 21 младежи са настанени в защитени жилища, 6 младежи са настанени в преходни жилища, а 44 деца и младежи са настанени в центрове за настаняване от семеен тип. Вече са открити първите центрове за настаняване от семеен тип в 14 общини и са организирани обучения на персонала в новосъздадените услуги. Към момента общо 120 деца са настанени в 17 Центрове за настаняване от семеен тип в 11 общини по проекта „Детство за всички” и общо 23 младежи са настанени в 5 Защитени жилища в 4 общини.

10.3.3.2. Операция „Приеми ме”

МТСП-АСП

Операцията допълва и подкрепя мерките за деинституционализация и цялостна реформа в грижите за деца в България, като допринася за създаване на модел за развитие на услугата „приемна грижа” на местно ниво. Операцията доразвива и допълва мерките, предвидени в Операция „Да не изоставяме нито едно дете”, финансирана от ОП РЧР. Чрез предвидените мерки ще се допълнят възможностите за реална деинституционализация на деца с увреждания от институциите, попадащи в обхвата на Операция „Да не изоставяме нито едно дете”, допълва мерки, финансирани по ОП РЧР и изведени като приоритет във „Визия за деинституционализация на децата в Република България”, като прилага нов подход за предоставяне на услугата „Приемна грижа”. Операцията допълва мерките, планирани за реструктуриране на ДМСГД, финансирани по взаимодопълващ начин по ОП „Регионално развитие” и ОП РЧР.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.:

Предвидените финансови средства за изпълнение на проекта са в размер на над 15 000 000 лева. Дейностите по проекта продължават след 2013 година.

Предоставените услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

В резултат на популяризиране и подобряване на обществените нагласи към услугата „Приемна грижа” за 2013 г. на територията на общините-партньори има подадени 790 заявления за приемни родители. Увеличен брой приемни родители – 602 семейства при заложен 500 семейства до края на проекта. От тях, 42 са утвърдени за доброволна и 560 -за професионална приемна грижа.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:
Повишаване/оптимизиране на обхвата на бенефициентите - Общият брой настанени

деца в приемни семейства за периода 01.01.2013 г.-31.12.2013 г. е разпределен, както следва: деца от общността – 360; деца от специализирани институции – 375; деца от социални услуги от резидентен тип – 155. Разпределение по възраст е: от 0 до 3 години – 400 деца; от 3 до 14 години – 476 деца; от 14 до 18 години – 14 деца. През 2013 г. 375 деца от специализирани институции са били настанени в приемни семейства, което е повече от 100% увеличение на този индикатор в сравнение с всички отчетени години досега.

Географски обхват на въздействие: Партньори по проекта са 83 общини на територията на цялата страна.

Препоръки за подобрения: Дейностите подкрепят изпълнението на Националната стратегия “Визия за деинституционализация на децата в Република България”.

10.3.4. Схема по ОП РЧР – „Шанс за щастливо бъдеще”

МТСП – СВ, АСП

С реализирането на двата компонента по процедура „Шанс за щастливо бъдеще” се цели да се установи устойчив модел за трайна деинституционализация на деца от 0 до 3-годишна възраст, настанени в Домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД), чрез предоставяне на интегрирани здравно-социални услуги за подкрепа на семейството и превенция на риска от изоставяне на деца. В резултат на това по взаимодопълващ начин се съчетават финансовите инструменти на две оперативни програми – Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” и Оперативна програма „Регионално развитие”. Реализацията на процедурата е в съответствие с целите и приоритетите, залегнали в политическия документ Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България” и плана за действие към нея.

По Компонент 1 на процедура „Шанс за щастливо бъдеще“ от месец октомври 2011 г. се изпълнява проект „Посока семейство“ от Министерство на здравеопазването в партньорство с АСП и ДАЗД. Основната задача на проекта бе извършването на подготовка за реструктуриране на ДМСГД за деца от 0 до 3-годишна възраст в осемте пилотни общини: Габрово, Монтана, Пазарджик, Перник, Пловдив, София, Русе, Търговище.

В рамките на проектите ще се развият общо 45 иновативни форми на услуги с медико-социална насоченост: 6 бр. дневен център; 6 бр. семейно-консултативен център; 7 бр. център за ранна интервенция; 4 бр. център за настаняване от семеен тип; 3 бр. център за психично здраве; 8 бр. център за майчино и детско здраве; 5 бр. Специализирана резидентна грижа за малки деца с тежки увреждания; 3 бр. Звено „Майка и бебе; 3 бр. Център за приемна грижа.

Компонент 2 – „Разкриване на иновативни интегрирани услуги за деинституционализация и превенция на изоставянето на деца от 0 до 3 години” е активна от 29.03.2013 г. и е със срок на реализация до 2015 година. Цели да се реализира устойчив модел за трайна деинституционализация на деца от 0 до 3-годишна възраст, настанени в ДМСГД чрез предоставяне на интегрирани здравно-социални услуги за подкрепа на семейството и превенция на риска от изоставяне на деца. В процеса на изпълнение на проектите, през 2014 г. поетапно ще се разкриват иновативни форми на интегрирани услуги, за които е създадена съответната инфраструктура след реструктуриране на пилотните ДМСГД със средства от Оперативна програма „Регионално развитие”.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.:

Изплатените средства са в размер на 82 586,22 лева. Изпълнението на Операцията ще приключи през 2014 г., когато ще бъде налична информация за размера на изразходваните средства от договорените 6 800 000 лева.

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

В съответствие със заложените цели се планираха подходящите иновативни интегрирани услуги в пилотните ДМСГД, обект на реструктуриране и се извършва подготовка за извеждане на децата от институциите. Анализирани са конкретните реалности във всяка една от пилотните 8 общини, идентифицирани потребностите на целевата групи. В рамките на изпълнението на дейностите по проект „Посока семейство“ се организираха и проведеха обучения на персонала от пилотните ДМСГД с цел подпомагане на процеса по извеждане на децата. С цел осигуряване предоставянето на качествени и координирани услуги по Компонент 2 на операцията са разработени методологии за иновативни услуги с медико-социална насоченост в следните области: услуги за превенция на изоставянето на деца и подкрепа на техните семейства; услуги за заместваща семейна грижа; „Подкрепяща грижа за майки и бебета“; „Интегрирани здравно-социални услуги“

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

а) подобряване на достъпа до продуктите и услугите

В резултат на целенасочена работа на екипа по проекта, както и на създадените Мултидисциплинарни екипи са извършени 201 актуализирани оценки на потребностите на всяко дете и са актуализирани и обогатени индивидуалните планове за действие и грижа. Изготвени са 187 оценки на семействата. Изготвени са и указания и индивидуални планове за преместването на всяко едно дете при реорганизацията на дейността на ДМСГД.

б) повишаване/оптимизиране на обхвата на бенефициентите

По прогнозни данни, общият брой на децата и техните семейства, както и персонала, които ще бъдат включени в проектите на конкретните бенефициенти е над 1 931 бр., в т.ч. деца от общността (998 деца и техните семейства); деца от ДМСГД, в т.ч. от 0 до 3 г. – 65 деца, над 3 г. – 52 деца; персонал, в т.ч.: специализиран персонал, нает на трудови договори и договори за услуга, който към момента е ангажиран в 8 -те ДМСГД – 442 лица; новоназначен персонал в 45 новоразкрити услуги – 365 лица.

Географски обхват на въздействие: 8 пилотни общини - Габрово, Монтана, Пазарджик, Перник, Пловдив, София, Русе, Търговище

10.3.6. Предоставяне на социални услуги в общността, чрез лицензиране на доставчици на социални услуги за деца

МТСП–ДАЗД

Лицензиране на доставчици на социални услуги за деца

През периода 01.01.2013г. до 31.12.2013г. председателят на Държавната агенция за закрила на детето е издал и подновил **90 лиценза за 119 броя социални услуги за деца**, както следва: Център за обществена подкрепа - 17; Център за социална рехабилитация и интеграция за деца – 24; Център за настаняване от семеен тип - 6; Център за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца – 8; Дневен център за деца – 7; Мобилен център за работа с деца – 15; Социален асистент за деца –

3; Личен асистент за деца – 4; Кризисен център за деца – 4; Приемна грижа – 8; Център за работа с деца на улицата – 4; Семейно – Консултативен център – 2; Защитено пространство – 2; Домашен помощник – 2; Център за ранна интервенция – 1; Обучение, консултиране и подкрепа на кандидат-осиноводители и осиноводители – 1; Център за психично здраве – 1; Здравно-социален център за общностно развитие – 2; Център за терапия на комуникативни и емоционално-поведенчески нарушения в детска възраст – 1; Специализирана резидентна грижа за малки деца с множествени увреждания – 1; Център за майчино и детско здраве – 1; Дом за деца лишени от родителска грижа – 1; Център за социална и образователна подкрепа на деца със СОП – 1; Център за обучение, консултиране и подкрепа на кандидат осиноводители и осиноводители -1; Звено „Майка и бебе” – 1; Център за временно настаняване – 1.

На основание чл. 43г, ал. 1 от ЗЗДет, председателят на ДАЗД е отказал лиценз на 12 организации. Мотивите за отказ за издаване на лиценз са в случаите, когато с писма Комисията е изисквала допълнителна информация от кандидат – доставчика на социални услуги за деца, в съответствие с изискванията на ЗЗДет, ППЗЗД, ЗСП и ППЗСП, НКССУД, но в законоустановения 14 дневен срок в ДАЗД не е постъпила необходимата информация.

На основание чл. 40, ал. 1, т. 1 от ППЗЗДет, председателят на ДАЗД е прекратил лиценза на 9 организации - доставчици на социална услуга за деца. В тези случаи мотивът за прекратяване на лиценза е постъпило в ДАЗД уведомително писмо от председателя на НПО, с което е заявено желание да бъде прекратен лиценза.

На основание чл.43д, т.2 от ЗЗДет., председателят на ДАЗД е отнел лиценза на 5 организации.

Всеки месец на интернет страницата на ДАЗД в табличен вид се публикуват издадените, отказаните, отнети и прекратени лицензи. Това дава възможност както клиентите на социални услуги за деца, така и специалистите, работещи с деца да потърсят необходимата услуга в областта и населеното място, в което живеят.

През календарната 2013г. са проведени 12 редовни заседания на Комисията по лицензиране на социални услуги за деца.

Във връзка с административното подпомагане на Комисията по чл.43б, ал.1 от ЗЗДет при издаването на лиценз за предоставяне на социални услуги за деца е извършено следното:

√ Изготвени са 176 становища по постъпили заявления от кандидат-доставчици на социални услуги за деца (73 - за издаване на лиценз; 9 - за прекратяване на лиценз; 12 - за отказ за издаване на лиценз; 28 - за подновяване на лиценз; 5 - за отнемане на лиценз и 49 - за изискване на допълнителна информация);

√ За отчетния период са проведени 539 консултации на кандидат-доставчици и доставчици на социални услуги за деца. Най-често задаваните въпроси са свързани с Вътрешната процедура по лицензиране: необходими документи за кандидатстване, описание на услугата, методиките за социални услуги, предоставяне на изисквана от Комисията допълнителна информация и други.

10.4. Създаване на условия за подобряване качеството на живот на хората с ментални проблеми, настанени в специализирани институции

10.4.1. Разкриване на социални услуги в общността – резидентен тип за хора с увреждания и намаляване капацитетите на специализираните институции за тази целева група

МТСП–СВ, АСП

Във връзка с процеса на деинституционализация приоритетно се откриват социални услуги в общността, в т.ч. и такива от резидентен тип, за възрастни хора с увреждания. При идентифицирани потребности се търсят възможности за увеличаването капацитетите на такива услуги. Едновременно с това се намаляват капацитетите или се закриват специализирани институции за възрастни хора с увреждания. По този начин се създават условия за улесняване процесите на вграждане в общността на хората с различни видове увреждания.

Ключов елемент на подкрепата за уязвимите групи е предоставянето на достъпни, качествени и ефективни услуги, имащи за цел подпомагане и разширяване на възможностите на уязвимите хора за социално включване, живот в подкрепяща общност и пълноценна реализация. Системата за социални услуги в България се разшири значително през последните няколко години благодарение на реформите, насочени към подобряване на планирането, деинституционализация и предоставяне на повече услуги, базирани в общността и в семейна среда. Тенденциите са за постоянно нарастване на броя на социалните услуги, предоставяни в общността – към 31 декември 2013 г. броят на социалните услуги в общността е 781 (369 за деца и 412 за възрастни хора), с общ капацитет 17 843 места, което е увеличение със 62 услуги спрямо 31 декември 2012 г. Броят на специализираните институции е намалял с 16 спрямо края на 2012 година, като към края на м. декември 2013 г. техният брой е 237 (77 за деца и 160 за възрастни хора). С оглед подобряване грижата за целевите групи, включително децата с различни видове увреждания и по-пълно задоволяване на техните потребности, през 2013 г. единните разходни стандарти за издръжка на социалните услуги, делегирани от държавата дейности бяха увеличени с 10%.

С цел функционирането на достатъчно и адекватни на потребностите социални услуги, заложените в държавния бюджет средства за социални услуги (услуги в общността и специализирани институции) като делегирана от държавата дейност за 2014 г. са в размер на 183 205 800 лв., като в сравнение с предходната 2013 г., тези средства са с 6 168 200 лв. повече.

Към края на м. декември 2013 г. социалните услуги в общността от резидентен тип за хора с увреждания е 200 (защитени жилища – 119; наблюдавани жилища 17; преходни жилища – 11; Центрове за настаняване от семеен тип – 53) с общ капацитет 1 942 места. Към същият период броя на специализираните институции за хора с увреждания 79 (домове за възрастни с умствена изостаналост – 27; домове за възрастни с психични разстройства – 13; домове за възрастни с физически увреждания – 21; домове за възрастни със сетивни нарушения – 4; домове за възрастни с деменция – 14) с общ капацитет 5 446 места. В сравнение, през м. декември 2012 г. техният брой е бил 81 с общ капацитет 5 606 места.

Към 31.12.2013 г. са открити нови: 7 социални услуги в общността за възрастни хора с увреждания с общ капацитет 130 места; 19 социални услуги от резидентен тип за възрастни хора с увреждания с общ капацитет 224 места. :

Увеличен е капацитетът на 2 социални услуги в общността за възрастни хора с увреждания (с общо 9 места), както и на 2 социални услуги от резидентен тип за възрастни хора с увреждания (с общо 7 места).

Във връзка с процеса на деинституционализация е намален капацитета на 5 специализирани институции – с общо 94 места, а закритите през 2013 г. специализирани институции за възрастни хора с увреждания са 2 (с общо 63 места).

Географски обхват на въздействие: Въздействието е на територията на цялата страна.

През 2013 г. не са извършвани промени на нормативната база, свързана със социалните услуги.

10.5. Обезпечаване постигането на по-високи критерии и стандарти в социалните услуги за уязвимите групи от населението с оглед подобряване качеството на живот и успешното им социално включване и реализация

10.5.1. Мониторинг и контрол върху дейността на лицензираните доставчиците на социални услуги за деца

МТСП–ДАЗД

Мониторинг на доставчици на социални услуги за деца в общността

През отчетния период са извършени и **22** проверки по сигнал *в доставчици на социални услуги за деца*, в т.ч. 5 проверки в юридически лица с нестопанска цел, за които има сигнали, вкл. по самосезиране, че предоставят социални услуги за деца без лиценз от председателя на ДАЗД. В преобладаващата част са установени нарушения на правата на детето, за отстраняването на които са дадени задължителни предписания.

Резултатите от извършените проверки на доставчици на социални услуги за деца показват, че въпреки създадените добри материални и битови условия, организацията на работа не гарантира безопасна и сигурна среда за настанените деца. Създадени са вътрешни правила и процедури, но персоналет не ги познава и не прилага Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца в работата си. Индивидуалната работа с децата не е достатъчна и не се предвиждат дейности за разнообразяване на свободното им време.

➤ Не всички доставчици и не във всички случаи са установили добри работни взаимоотношения с ОЗД/ДСП, на чиято територия функционира услугата за деца.

➤ Констатирана е тенденция новоразкритите социални услуги от резидентен тип, които не са били обект на проверка от ДАЗД, да не прилагат НКССУД и да срещат затруднения при тълкуването на критериите и стандартите за социални услуги за деца.

➤ Не всички разработени процедури и правила в услугите отговарят на изискванията на НКССУД;

➤ Липса на задълбочена психологическа работа с децата с проблемно поведение, с оглед намаляване на проявите и корекция на поведението им;

➤ Недостатъчно ефективен е контролът от страна на ръководителя на услугата върху работата на персонала и цялостната дейност.

10.5.2. Проект „Преодоляване на социалното изключване на ромите. Кампания за активно гражданство. Изследване на добри практики за интеграция на ромите в гр. Каварна, България, гр. Гент, Белгия и гр. Острава, Чешка република”, 2012-2013 г.

ИИНЧ–БАН

Основен партньор в България – Асоциация ИНТЕГРО. Проектът се финансира по Оперативна програма за развитие на човешките ресурси. Проф. Томова, проф. И. Търнев и докторант Лилия Макавеева извършиха теренна работа в Каварна, Острава и Гент, анализираха резултатите, подготвиха наръчник, публикуван на български и

английски език в България. Презентираща резултатите от изследванията в Острава, Брюксел и Гент с три доклада. В резултат от работата по проекта бе подписана Спогодба за сътрудничество между община Гент в Белгия и 5 общини в Източна България, от които е основната част от емигранти-роми в Гент. Докладите на И. Томова бяха изискани от Службата за интеграция на имигранти в Кметството на Гент, Службата за социално подпомагане в Гент и две неправителствени организации, предоставящи социални услуги на емигранти в Брюксел и Гент.

10.5.3. Проект „Домашни грижи за независим и достоен живот“ 2013 г.

ИИНЧ– БАН

Проект „Домашни грижи за независим и достоен живот“ 2013, насочен към ромите в Северозападна България. Проектът е финансиран от Швейцарския Червен кръст.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.: 17 160 лв.

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2012 г.

Съвместно с Агенция ФАКТ-Маркетинг организира и проведе представително за област Враца изследване относно специфичните нужди и приложимостта на услугата „домашни грижи“ сред ромската област като интегрирана форма на предоставяне на здравни грижи и социални услуги в домашна среда; анализ на данните и анализ на документи и данни от предходни изследвания за здравния статус и достъп на ромите до медицински и социални грижи. Анализите са предоставени на Български Червен кръст.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти: Провеждане и анализ на резултатите от представително за област Враца изследване относно специфичните нужди и приложимостта на услугата „домашни грижи“ сред ромската област като интегрирана форма на предоставяне на здравни грижи и социални услуги в домашна среда.

Географски обхват на въздействие – област Враца.

10.6. Формиране на ефективна медийна стратегия за борба за нулева толерантност към проявите на предрасъдъци, сегрегация и дискриминация спрямо пол, възраст, етническа принадлежност и увреждане

10.7. Усъвършенстване на механизма на социално подпомагане и осъществяване на преход от социални помощи към социални инвестиции в обучение, квалификация и създаване на нови работни места

10.7.1. Национална програма “От социални помощи към осигуряване на заетост” (НП “ОСПОЗ”)

МТСП – ПШТТМ, АЗ

Тя е най-голямата програма, финансирана от държавния бюджет, въпреки тенденцията за ограничаване на нейния обхват. Чрез програмата се осъществява една от основните цели на социалната политика – осигуряване на заетост и постигане на социална интеграция на безработни, обект на месечно социално подпомагане, за които това е единствената възможност да се трудят и да заработят доходите си. Програмата осигурява заетост и социална интеграция на безработни лица, които са обект на социално подпомагане.

През 2013г. по Националната програма “От социални помощи към осигуряване на заетост” в заетост са включени 37 820 лица, за които са

изразходвани от държавния бюджет 30 069 617 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.2. Национална програма „Активиране на неактивни лица”

МТСП – ППТТМ, АЗ

Целта на Националната програма „Активиране на неактивни лица” е да се постигне активиране и включване на пазара на труда на неактивни и обезкуражени лица, посредством индивидуално и групово прилагане на инструменти и услуги за привличането и мотивирането им за регистрация в бюрата по труда, за да получат право за включване в обучение и/или заетост. Обучените ромски медиатори (регистрирани безработни лица, самоопределили се като роми, със завършено минимум средно образование) работят като трудови посредници в предварително определени бюра по труда в страната.

През 2013г. по Националната програма „Активиране на неактивни лица” е осигурена заетост на 136 лица, в т.ч. обучение на 43 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 438 736 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.3. Проект "Шанс за работа - 2013"

МТСП – ППТТМ, АЗ, КНСБ

Проект „Шанс за работа - 2013” се реализира съвместно с КНСБ. По проекта се предоставя мотивационно обучение, обучение по ключова компетентност „Работа в екип” и професионално обучение по част от професия „болногледач” на безработни лица и осигурява стажуване за период от 4 месеца в партниращите по проекта медицински заведения. Целева група на проекта са безработни лица над 50-годишна възраст, с предимство продължително безработни, с не по-ниско от основно образование, безработни от ромски произход, регистрирани в бюрата по труда, безработни лица с увреждания.

През 2013г. по Проекта "Шанс за работа" в заетост са включени 843 лица, а в обучение 1110 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 2 562 831 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.4. Проект "Професионалист"

МТСП – ППТТМ, АЗ, КТ «Подкрепа»

Проектът се реализира с подкрепата на КТ „Подкрепа”. В рамките на проекта безработните лица се включват в комплексно обучение, което обхваща мотивационно обучение, обучение по ключова компетентност „Управление на конфликти”, обучение за придобиване на професионална квалификация по професиите „готвач”, „сервитьор-барман”, „продавач-консултант”, „оператор на компютър”. На 20% от включените в проекта лица се осигурява субсидирана заетост за 3 месеца, а 30% от успешно завършилите обучение за придобиване на професионална квалификация се включват в заетост (самонаемане или наемане за стажуване) за не по-малко от 1 месец. Целеви групи на проекта са: безработни младежи до 29 години, безработни над 50-годишна възраст, безработни с ниска или нетърсена на пазара на труда професионална квалификация, без специалност или професионална квалификация и недостиг на ключови компетентности, хора с увреждания.

През 2013г. по Проекта „Професионалист” в заетост са включени 390 лица, а в обучение 2013 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 2 722 195 лв. Прилага се на територията на цялата страна. В Проекта са включвани безработни лица, регистрирани на територията на ДБТ от 9 области в страната: Бургас, Благоевград, Варна, Ловеч, Монтана, Пловдив, Русе, София – град и Хасково.

10.7.5. Проект "Шанс за успех"

МТСП – ППТТМ, АЗ, АИКБ

Проектът се реализира с подкрепата на АИКБ. На лицата от целевите групи се предоставя качествено и адекватно на изискванията на работодателите обучение и осигурява субсидирана заетост в съответствие с придобитата квалификация. Целеви групи на проекта са безработни младежи до 29 години без квалификация и/или без трудов опит, безработни лица над 50 години без квалификация и лица с увреждания.

През 2013г. по Проекта „Шанс за успех” в заетост са включени 150 лица, а в обучение 300 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 474 034 лв. Прилага се на територията на следните региони: София, Бургас, Варна, Ловеч и Пловдив.

10.8. Децентрализация на предоставянето на социални услуги

10.8.1. Национална програма „Асистенти на хора с увреждания”, предоставяне на социални услуги в домашна среда - дейност „Личен асистент”

МТСП – АСП

Националната програма „Асистенти на хора с увреждания“ осигурява заетост на безработни лица от 2003 г., които предоставят качествени грижи в домашна среда на лица с увреждания. Целта е постигане на социална адаптивност в рамките на съществуващата инвалидност. Агенция за социално подпомагане участва при реализирането на Националната програма „Асистенти за хора с увреждания”. За дейността „Личен асистент“ могат да бъдат наемани:

Безработни лица, подпомагани по реда на член 9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане или отговарящи на условията за отпускането на този вид помощ и полагащи постоянни грижи за хора с увреждания. Безработните лица могат да бъдат включвани в дейността „Личен асистент” и да участват в нея, ако отговарят на следните условия:

- да не са в нетрудоспособна възраст;
- да са членове на семейството или роднини по възходяща или низходяща линия до втора степен, по съребрена линия до втора степен, роднини по сватовство до втора степен или съжителстващи лица, или от семейство на роднини и близки - за дете с трайно увреждане, настанено в това семейство по реда на Закона за закрила на детето;
- да живеят в едно и също населено място с това на лицето, за което полагат грижи;
- да не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или на професионална пенсия за ранно пенсиониране.
- - безработни, полагащи грижи за изведени от специализирани институции лица или деца с увреждания.
- Лица, потребители на услугата, могат да бъдат:
- лица с 90 и над 90 на сто трайно намалена работоспособност или вид и степен на увреждане, с определена чужда помощ;
- деца до 18 години с трайно намалена работоспособност или вид и степен на увреждане, с определена чужда помощ;
- лица или деца, изведени от специализирана институция за лица с увреждания.

Когато поради недостиг на финансов ресурс не могат да бъдат удовлетворени молбите на всички потенциални потребители, отговарящи на посочените условия, включването в програмата се осъществява по реда на подаването на молбите.

В случаите, когато лицата нямат определена чужда помощ в Експертно решение на ТЕЛК, но самообслужването им е невъзможно, с решение на изпълнителния

директор на Агенцията за социално подпомагане се допуска предоставяне на услугата по изключение за деца до 18 години.

С решение на Изпълнителния директор на Агенцията за социално подпомагане, по изключение за участие в Програмата могат да бъдат наемани в дейност „Личен асистент” и безработни лица, които не отговарят на условията за отпускане на месечна помощ по чл. 9 от ППЗСП, но полагат постоянни грижи за деца до 18 години.

Работодател по програмата за услугата „Личен асистент“ е Агенцията за социално подпомагане чрез дирекциите „Социално подпомагане“.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.:

През 2013 г. бяха определени финансови средства в размер на 10 841 366 лв., за наемане на 3 650 лични асистенти на 5-часов работен ден за лични асистенти. За 2013 г. тя е утвърдена със срок до 31 декември 2013 г., като няма промяна в условията и реда за включване на лицата.

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

По програмата се осигурява заетост на безработни лица, които предоставят качествени грижи в семейна среда на лица с увреждания и тежко болни самотни хора. Целта е постигане на социална адаптивност в рамките на съществуващата инвалидност. Програмата оказва съществено влияние върху намаляването на броя на настанените в специализирани институции хора с увреждания чрез извеждането им в семейна среда и подпомага разкриването на работни места в социални услуги.

Предоставяне на грижа в семейна среда на хора с трайни увреждания или тежко болни самотни хора чрез осигуряване на заетост на безработни лица като лични и социални асистенти.

➤ Дейността „Личен асистент” цели осигуряване на заетост на безработни лица за облекчаване на положението на семействата, в които има човек с трайни увреждания, нуждаещ се от постоянни грижи.

➤ Дейността „Социален асистент” цели осигуряване на заетост на безработни лица за задоволяване на ежедневни потребности, организиране на свободното време на хора с трайни увреждания или тежко болни самотни хора, осъществяване на дейности за тяхното социално включване.

➤ Осигуряване на заетост на безработни лица като лични асистенти на хора с увреждания, изведени от специализирани институции в семейна среда, за предоставяне на качествена грижа и създаване на условия за тяхното социално включване.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти:

Дейностите по Програмата са от голямо значение за малките населени места в страната, в които за хората с увреждания липсват перспективи и възможности за ресоциализация. В такива населени места все още не са развити алтернативните услуги и хората с увреждания разчитат единствено на своите близки.

До 31.12.2013 г. на 4 511 безработни лица от страната е осигурена заетост в дейност „Личен асистент”.

Географски обхват на въздействие: Национално ниво

Таблица 59: Брой лица, включени в дейност „Личен асистент”

Показател	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
НП АХУ - брой лица, включени в дейност „Личен асистент”	4 511	4 325	3 974	4 194

10.8.2. Схема по ОП РЧР – „Помощ в дома” виж 8.1.1.

10.8.3. - Схема по ОП РЧР – „Алтернативи”

МТСП–СВ, АСП

В рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” /ОП РЧР/ 2007-2013 г. се реализират редица схеми, целта на които е да се обезпечи нарастващата потребност от предоставяне на качествени грижи в домашна среда, както и да се апробират и приложат нови подходи в грижата за най-уязвимите лица. Като пример в тази посока може да бъде посочен проект „Подкрепа за достоен живот” по Схемата „Алтернативи” с бенефициент Агенцията за социално подпомагане и партньори 260 общини и 23 района на Столична община, който е в процес на реализация. Целта на проекта е да се приложи нов подход за предоставяне на услуги в семейна среда чрез въвеждане на принципа „индивидуален бюджет за личен асистент” в национален мащаб. Проектът е с продължителност от м. октомври 2010 г. до м. ноември 2014 г. и е на стойност над 151 млн. лв. Към края на м. декември 2013 г. по проекта от социалната услуга „личен асистент“ се ползват над 11 300 лица с трайни увреждания, а назначените лични асистенти са над 10 800. Към настоящия момент грижа в семейна среда се предоставя на нуждаещите се лица в рамките на проект „Подкрепа за достоен живот“, схема „Алтернативи“, като към 31.12.2013 г. действащите лични асистенти, назначени по проекта, са общо 10 804 и те обслужват 11 339 лица с трайни увреждания, в т.ч. 1 813 деца.

По Схема „Алтернативи” се реализира проект „Подкрепа за достоен живот”, който стартира на 08.10.2010 г. със срок на изпълнение до 08.05.2012 година. Целта на проекта е да се приложи нов подход за предоставяне на услуги в семейна среда чрез въвеждане на принципа „индивидуален бюджет за личен асистент” в национален мащаб и да се разчупят създадените стереотипи за услугата „Личен асистент”. И още: да се децентрализира услугата „Личен асистент”; да се създадат възможности лицата с трайни увреждания да участват активно в планирането на услугата, определянето на индивидуален бюджет и избора на личен асистент; да се подкрепят семействата, в които има лице с трайно увреждане, като се даде възможност за професионално развитие на ангажираните с грижи за лицето с трайно увреждане членове на семейството; да се намали риска от зависимост от институционален тип грижи на хора, нуждаещи се от помощ за обслужване.

Социална услуга „Личен асистент” по проекта се предоставя от 10.01.2011 г. и продължава и досега (в т.ч. и срока на проекта), съгласно удължаване изпълнението на проект „Подкрепа за достоен живот” след 08.05.2012 г. и през цялата 2013 година. Партньори на прекия бенефициент АСП при стартирането на проекта са 285 общини (в т.ч. 23 района на Столична община), а през 2013 – 283, като две общини са в процес на окончателно отчитане, поради приключване на участието си през 2013 година.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.:

Разплатените към общините (районите)-партньори средства са в размер на 46 430 655,10 лева. Изпълнението на операцията ще приключи през 2014 г., когато ще бъде налична информация за размера на изразходваните средства

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

Предоставяне на социалната услуга личен асистент на лица с трайни увреждания, с невъзможност за самообслужване, нуждаещи се от постоянна грижа/обслужване, в т.ч. деца с трайни увреждания, които да отговарят на едно от следните изисквания:

- лица с 90 на сто и над 90 на сто трайно намалена работоспособност или вид и степен на увреждане, с определена чужда помощ;

- лица с 90 на сто и над 90 на сто трайно намалена работоспособност или вид и степен на увреждане, без чужда помощ, както и лица с по-нисък процент - с установена невъзможност за самостоятелно обслужване към момента на оценка на потребностите;
- деца на възраст до 16 години с 50 на сто и над 50 на сто вид и степен на увреждане или деца на възраст от 16 до 18 години с 50 на сто и над 50 на сто степен на трайно намалена работоспособност, които се нуждаят от обслужване

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти: През 2013 г. социална услуга „личен асистент“ са получили общо 13 322 лица от целевата група, обслужвани от 12 734 лични асистенти.

Географски обхват на въздействие: 260 общини на територията на Р България и 23 райони на Столична община – общо 263 партньора на АСП.

10.8.4. Национална стратегия за дългосрочна грижа

МТСП–СВ

С Решение № 2 от 07.01.2014 г. на Министерския съвет е приета **Национална стратегия за дългосрочна грижа**. Стратегията предвижда изграждане на мрежа от достъпни и качествени услуги в общността и в домашна среда, която да осигури възможност за подготовка и извеждане на възрастните хора и хората с увреждания от специализираните институции и същевременно да има превантивна роля по отношение институционализацията на тези лица. Основна цел на Стратегията е създаване на условия за независим и достоен живот на възрастните хора и хората с увреждания чрез подобряване на достъпа до социални услуги и повишаване на тяхното качество, разширяване на мрежата на тези услуги в страната, деинституционализация, както и насърчаване на взаимодействието между здравните и социалните услуги. В Стратегията са представени и конкретните подцели, чието изпълнение ще наложи прилагането на интегрирана комплексна политика в областта на дългосрочната грижа, насочена към деинституционализация на грижата и разширяване на достъпа до услуги; повишаване на качеството на услугите за дългосрочна грижа, повишаване на квалификацията и мотивацията на персонала и разширяване на кръга от професионалисти, ангажирани в тази сфера на услугите; по-добро взаимодействие и координация между здравните и социалните услуги. Освен това, специален акцент в Стратегията е поставен и върху развитието на интегрирани междусекторни услуги. Реализацията на Стратегията ще се осъществи посредством разработването и прилагането на План за действие за нейното изпълнение.

10.9. Разработване и прилагане на единна държавна политика за подкрепа на рисковите семейства с деца

Приоритет IV. Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата

Направление 11. Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата

11.1. Намаляване на регионалните диспропорции чрез децентрализация и създаване на регионален капацитет за динамично икономическо развитие

11.1.1. Научно-приложен проект: Териториални различия в социално-икономическото развитие на България

ИИИ–БАН

Финансови средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН. Изпълнението на проекта продължава и през 2014 г.

Описание: Изследване на различията в демографското, икономическото, социалното и инфраструктурното състояние на териториалните единици, както и във финансовото състояние на общините.

Резултати: Ще бъдат направени оценки на регионалното и местното развитие на страната (на районите, областите и общините) и на териториалните различия.

Въздействие: Ще бъдат формулирани препоръки за провеждане на определени регионална и местни политики по отношение на териториалните различия.

11.1.2. Проект Human Rights of People experiencing Poverty (Човешките права на хората, изпитващи бедност) на Съвета на Европа и Европейския Парламент

ИИНЧ–БАН

Изпълнението на проекта е за срок от 2010-2013 г.

Подготвени са три доклада, публикация в сборник на Съвета на Европа, експертна оценка. Участва в четири работни срещи в Съвета на Европа в Страсбург и в Брюксел с презентации.

Публикация по проекта: Pona Tomova. Emergence of poverty in transition countries in Southeast Europe: the case of Bulgaria. In: *Redefining and combating poverty: Human rights, democracy and common assets in today's Europe*. Council of Europe. Strasbourg CD. 2012.

11.2. Възраждане на селските райони

МЗХ

11.2.1. Дейности за информираност и публичност на ПРСР, МЗХ

11.2.2. Дейности за информираност и публичност на ПРСР, МЗХ

Мярка 313 "Насърчаване на туристическите дейности"

Подпомагат се проекти, които допринасят за постигане на целите на мярката, които са:

1. Насърчаване на растежа на доходите и създаването на заетост в селските райони чрез подпомагане развитието на интегриран селски туризъм;
2. Разнообразяване и подобряване на туристическата инфраструктура, атракциите и съоръженията за посетители в селските райони.

Мярка 321 "Основни услуги за населението и икономиката в селските райони"

Подпомагат се проекти, които допринасят за постигане на поне една от целите на мярката:

1. Подобряване мобилността на работната сила и привлекателността за развитие на бизнес в селските райони чрез подобряване на пътната инфраструктура;
2. Подобряване условията за живот в селските райони чрез подобряване на достъпа до качествена водоснабдителна и канализационна инфраструктура;
3. Подобряване достъпа на населението на селските райони до културни, спортни и свързани със свободното време и отдиха услуги;
4. Подобряване достъпа на населението от селските райони до социални услуги и по-специално този на децата и уязвимите групи от населението;
5. Подобряване достъпа до услуги, свързани с информационните и комуникационните технологии.

Мярка 322 "Обновяване и развитие на населените места"

Подпомагат се проекти, които допринасят за подобряване на средата за живот в населените места от селските райони.

Размер на изразходваните средства през 2013 г.:

Брой одобрени проекти през 2013 г.:

М313- 36 бр.

М321- 177 бр.

М322 – 151бр.

Обща стойност на одобрените проекти по мерки 313, 321, 322 през 2013 г.

М313 – 10 231 625,10 лв.

М321 – 396 232 700 лв.

М322 – 100 931 333,53 лв.

Брой подадени заявления през 2013 г.: по мерки 313, 321, 322.

М313 – 146 бр.

М321 – 290 бр.

М322 – 485 бр.

Мерките се прилагат до 2013 г., като изпълнение на дейностите се извършва и отчита до края на 2015 г.

Предоставени услуги или създадени реални продукти в полза на населението през 2013 г.:

Подпомагат се дейности за подобряване качеството на живот само на територията на селските райони в Република България.

Мярка 313 "Насърчаване на туристическите дейности"

Предоставена е финансова помощ за инвестиции в следните дейности:

1. изграждане или обновяване на туристическа инфраструктура, съоръжения и/или атракции за посетителите:

а) атракции за посетителите и места за отдих и развлечения: посетителски центрове за представяне и експониране на местното природно и културно наследство; изграждане на малки по размер атракции на открито и закрито; малки по размер центрове за изкуство и занаяти, както и центрове за временни изложения с туристическа цел;

б) съоръжения и места за спорт и отдих: туристически и колоездачни пътеки; инфраструктура и съоръжения за рафтинг, пешеходен туризъм, планински туризъм и други спортове;

в) съоръжения за обществената инфраструктура - информационни пунктове, информационни табла и пътепоказатели за туристическите места и маршрути, заслони и съоръжения за безопасност и т.н.;

2. разработване и маркетинг на туристически продукти:

а) разработване на туристически маркетингови стратегии на местно ниво и информационни материали;

б) разработване на електронни системи на местно ниво за резервации в селските райони

Мярка 321 "Основни услуги за населението и икономиката в селските райони"

Подпомогнати са инвестиции в инфраструктура, обзавеждане и/или оборудване за:

1. Строителство, реконструкция и рехабилитация на съществуващи общински пътища и мостове; строителството на нови пътища се подпомага в изключителни случаи, когато кандидатът може да докаже важни социални и икономически ползи;

2. Строителство/реконструкция/рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения;
3. Строителство/реконструкция/рехабилитация на канализационни системи и съоръжения;
4. Изграждане или рехабилитация на малка инфраструктура за управление на животинските отпадъци (само трупосъбирателни площадки);
5. Изграждане или рехабилитация и оборудване на инсталации/мощности за производство на топлинна и/или електрическа енергия за сгради общинска собственост и/или сгради, които предоставят различни обществени услуги, от възобновяеми енергийни източници; изграждане на разпределителна мрежа за биогорива или произведена от биомаса или други възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) топлинна/електрическа енергия;
6. Инвестиции за подобряване на енергийната ефективност на общински или други сгради, използвани за предоставяне на обществени услуги;
7. Изграждане на нови или подобряване на съществуващи центрове за предоставяне на културни услуги (културни центрове, театри, библиотеки), включително създаването на мобилни такива;
8. Изграждане или подобряване на центрове за отдих, свободно време и спорт (спортни и младежки центрове и др.);
9. Изграждане или подобряване на центрове за социални услуги:
 - а) грижи за деца (детски ясли, детски градини), включително специализиран транспорт;
 - б) грижи за възрастни хора и хора с увреждания (като дневни центрове и др.), включително специализиран транспорт;
 - в) за деца и младежи, предвидени в Националната стратегия "Визия за деинституционализация на децата в Република България" и Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия "Визия за деинституционализация на децата в Република България", включително специализиран транспорт;
10. Изграждане или подобряване на центрове, предоставящи услуги, свързани с използването на информационни и комуникационни технологии (здравни съвети, подпомагане на бизнеса, общински услуги и др.), включително създаването на мобилни центрове.

Мярка 322 "Обновяване и развитие на населените места"

Подпомагани са дейности, които се изпълняват само на територията на населените места:

1. Рехабилитация на обществени зелени площи- паркове и градини, детски площадки и съоръженията към тях, в т.ч. доставка на съоръжения;
2. Реконструкция и ремонт на обществени сгради с местно историческо и културно значение и подобряване на прилежащите пространства, включително вертикална планировка;
3. Реконструкция и ремонт на сгради с религиозно значение и подобряване на прилежащите пространства, включително вертикална планировка;
4. Ремонт на фасади на частни сгради и прилежащите пространства, както и вертикална планировка, ако са включени в интегриран план за обновяване на населеното място;
5. Реконструкция и изграждане на улична мрежа, тротоари, площади, улично осветление;
6. Изготвяне на интегрирани планове за обновяване на населеното място, ако планът включва някоя от изброените инвестиционни дейности.

Постигнати резултати за населението и преките бенефициенти: Подобряване на достъпа до продукти и услуги.

Географски обхват на въздействие: Национално ниво, на територията на 231 общини на територията на страната.

През 2013 г. не са извършвани промени в нормативните актове по ПРСР, имащи отношение към демографското развитие на населението.

Извършена е актуализация на действащата нормативна база в животновъдството със Закона за прилагане на Общите организации на пазарите на земеделски продукти на Европейския съюз (ЗПООПЗПЕС). Въведени са писмените договорни отношения в сектора на млякото, дейността на организации на производителите и между браншови организации в сектор „мляко и млечни продукти“. Този закон създава предпоставки за „меко кацане“ на системата от млечни квоти през 2015 г.; Закон за собствеността и ползването на земеделските земи /ЗСПЗЗ/; Наредба за условията и реда за дейността на животновъдните стопанства в планинските и другите необлагодетелствани райони).

Разработена и одобрена от Европейската комисия Национална програма по пчеларство за новия програмен период 2014-1016 г. и Наредба № 9 от 19 ноември 2013 г. за условията и реда за прилагане на мерките от националната програма по пчеларство за периода 2014 - 2016 г.

Ще се подобрят условията за производство на пчелен мед и пчелни продукти, ще се повиши конкурентоспособността на сектора, ще се осигури заетост и по-високи доходи за българските пчелари.

Отговорна институция по горе посочените приоритет и направление е МЗХ, дирекция „Развитие на селските райони“, дирекция „Здравеопазване на животните и безопасност на храните“ към МЗХ, дирекция „Животновъдство“ към МЗХ и „Българската агенция по безопасност на храните“.

11.2.3. Планов проект на тема „Състояние и перспективи пред демографския потенциал на малките села в България“

ИИНЧ–БАН

Целта на проекта е да се направи оценка за демографския и социално-икономическия потенциал на най-малките села в България – селата с население до 200 жители. На базата на анализ на динамиката на броя на населението за периода след 1946 г – за страната и по области, и на цялостния демографски профил на малките села са разгледани тенденциите и факторите за формиране на демографския потенциал на малките села в страната. В рамките на дейностите по проекта са разгледани и регионалните особености на мрежата на най-малките села в България, като тежестта в изследването пада върху разкриване на състоянието и перспективите за развитие в селата, заселени предимно с етнически и религиозни малцинства – турци, помаци и роми, които имат най-големи шансове за оцеляване поради запазения си отчасти демографски потенциал.

Финансиране: Бюджетна субсидия на ИИНЧ – БАН. Проектът е завършен през 2013 г.

Предоставени услуги:

Приета е за печат статия с основните резултати от изследването. На 27.10.2013 в БТА е проведена пресконференция с медии и неправителствени организации, на която са огласени изводите от изследването и са проследени неблагоприятните перспективи за районите, в чиято селищна мрежа преобладават най-малките села.

11.3. Мобилизиране на регионалните и местни институционални възможности и ресурси в изпълнение на политиката за регионално развитие

11.3.1. Закриване на населени места с РМС

През 2013 г. с Решения на Министерския съвет са закрити общо 10 населени места, като 6 от тях са закрити чрез присъединяване към друго населено място.

С Решение № 7 на МС от 10 януари 2013 г. за административно-териториална промяна в община Руен, област Бургас – закриване на населено място, на основание чл. 32, ал. 1 във връзка с чл. 19, ал. 2 и чл. 20 от Закона за административно-териториалното устройство на Република България се закрива населеното място с. Китка (37054) от община Руен (BGS18), област Бургас (BGS). Закриването на село Китка е поради липса на постоянно живеещо население.

С Решение № 94 на МС от 14 февруари 2013 г. за административно-териториални промени в община Сунгурларе, област Бургас – закриване на населени места на основание чл. 32, ал. 1 във връзка с чл. 19, ал. 2 и чл. 20 от Закона за административно-териториалното устройство на Република България, МС закрива населените места с. Балабанчево (02322) и с. Каменско (35924) от община Сунгурларе (BGS23), област Бургас (BGS).

С Решение № 94 на МС от 14 февруари 2013 г. в тримесечен срок областният управител на област Бургас на основание чл. 43, ал. 1, т. 3 от Закона за кадастъра и имотния регистър предприема необходимите действия за извършването на промяна на землищните граници на гр. Сунгурларе (70247) от община Сунгурларе (BGS23), област Бургас (BGS), чрез присъединяване землището на закритото населено място с. Балабанчево (02322).

С Решение № 94 на МС от 14 февруари 2013 г. в тримесечен срок областният управител на област Бургас на основание чл. 43, ал. 1, т. 3 от Закона за кадастъра и имотния регистър предприема необходимите действия за извършването на промяна на землищните граници на с. Манолич (47096) от община Сунгурларе (BGS23), област Бургас (BGS), чрез присъединяване землището на закритото населено място с. Каменско (35924).

С Решение № 100 на МС от 14 февруари 2013 г. за административно-териториална промяна в община Враца, област Враца – присъединяване на едно населено място към друго населено място, на основание чл. 32, ал. 4 във връзка с чл. 20 от Закона за административно-териториалното устройство на Република България се присъединява населеното място с. Нефела (51528) към гр. Враца (12259), община Враца (VRC10), област Враца (VRC).

С Решение № 166 на МС от 8 март 2013 г. за административно-териториални промени в община Севлиево, област Габрово на основание чл. 32, ал. 1 и 4 във връзка с чл. 19, ал. 2 и чл. 20 от Закона за административно-териториалното устройство на Република България, се: закрива населеното място с. Дрянът (23995) от община Севлиево (GAB29), област Габрово (GAB); присъединяват се населените места с. Баева ливада (02186), с. Българи (07301), с. Малиново (46382), с. Мариновци (47233) и с. Рогулят (62863) към населеното място с. Млечево (48742) от община Севлиево (GAB29), област Габрово (GAB) и се присъединява населеното място с. Дялък (24815) към населеното място с. Столът (69451) от община Севлиево (GAB29), област Габрово (GAB).

Географски обхват на въздействие: Югоизточен район, област Бургас, община Руен; Северозападен район, област Враца, община Враца; Северен централен район, област Габрово, община Севлиево.

11.4. Рационално разпределение на местни (локални) инфраструктури и услуги за осигуряване на балансиран растеж на регионите, въвеждане на клъстерен подход за развитие на икономиката и бизнес средата

11.4.1. Проект Smarter Cluster Policies for South East Europe(ClusterPoliSEE)

МИЕ

По проект Smarter Cluster Policies for South East Europe(ClusterPoliSEE) е изградена базирана на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) платформа за сътрудничество, чрез която се осъществява взаимно обучение и партниране между заинтересованите страни, както и трансфер на политики и информация в областта на клъстерното развитие. Проведени са множество работни срещи за идентифициране на фактори, инструменти, опит, добри практики, свързани със следните приоритетни области: иновации, устойчивост чрез клъстерно развитие, международно сътрудничество между клъстери и работа в мрежи, финансиране на клъстери, клъстерно и регионално специализиране, развитие на нови умения и откриване на нови работни места.

В резултат на изпълнението на проекта ще се създаде Съвместен стратегически план и план на устойчивост на ниво Югоизточна Европа в областта на клъстерното развитие с подкрепа на региона като място на иновации.

11.5. Провеждане на диференцирана регионална политика в изостаналите райони

11.6. Разработване на цялостна програма за икономическо и социално развитие на пограничните райони и полупланинските, в която водещо място да заемат привличането на инвестиции и развитието на трансгранично сътрудничество между населените места от двете страни на границите

11.7. Развитие на устойчиви, динамични и сплотени градски центрове, свързани помежду си и допринасящи за благосъстоянието на заобикалящите ги по-слабо урбанизирани територии

11.8. Оптимизиране на концентрацията на населението в големите градове и столицата

11.9. Разработване на програма за решаване на проблема с “гетоизацията” чрез създаване на градоустройствени планове в кварталите с концентрация на бедност, рехабилитация на тези квартали, осигуряване на техническа инфраструктура и др.

11.10. Устойчиво подобряване на жилищните условия за ромите в Република България, чрез гарантиране на изпълнението на Плана за действие към Програмата за подобряване на жилищните условия на ромите

11.11. Насърчаване на заетостта и инвестициите в селските райони с цел задържане на младите хора и преодоляване на тенденцията на застаряване на населението в тях

11.12. Подобряване на транспортната, търговската и други обслужващи инфраструктури на селските и пограничните райони за задържане на населението в тях

11.13. Опазване и поддържане на екологична и ергономична среда за живот

11.13.1. научно-приложен проект: Екологична инфраструктура (сегмент „Води“) – фактор за устойчиво развитие на регионите и агломерациите в България

ИИИ–БАН

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН.

Описание: Изследвани са състоянието и тенденциите в развитието на екологичната инфраструктура /компонент води/ в новите икономически реалности.

Резултати: Направена е оценка на състоянието на ЕИ и изработена “снимка” на елементите ѝ в районите на страната, открити са тенденциите в развитието на елементите на ЕИ, опазваща водните тела. Очертани са най-съществените териториални диспропорции в процеса на изграждане на водната ЕИ и са анализирани причините за и следствията от съществените дефицити в най-засегнатите региони. Проследени са аномалиите в наситеността с инфраструктурни екологични елементи по различни типове агломерации с оглед покриване на европейските критерии. Доказани са драстични дефицити в развитието на екологичната инфраструктура в агломерациите, попадащи в обхвата на Директива на ЕС 91/271/ЕЕС. Локализирани са инфраструктурни водоопазващи елементи с големи технологични дефицити (липса на вторично и третично пречистване) в групата на агломерациите с над 10 000 екв. жители. Установени са териториите и принадлежащите към тях агломерации, които към настоящия момент в най-голяма степен са готови да реализират проекти, свързани с изграждане на ПСОВ /Пречиствателни станции за отпадъчни води/.

Въздействие: Национално и регионално ниво - Обосновани са предложения за конкретните региони и агломерации за изграждане на адекватна на потребностите ЕИ и посочване на пътища за усъвършенстването ѝ като фактор за устойчиво развитие на регионите и населените места.

11.14. Разработване на областни и/или общински демографски стратегии, съобразно спецификите на демографското развитие на населението

11.15. Разработване на дългосрочен план за реновиране и използване на сградния фонд в региони и райони със значително намаляване на броя на населението и с тенденции към обезлюдяване, разработване на пилотни проекти за изграждане на териториални комплекси за възрастни хора

Приоритет V. Адаптиране и синхронизиране на нормативната база с обществените потребности за балансирано демографско развитие на населението и развитие на качеството на човешкия капитал

Направление 12. Въвеждане на задължителна оценка на въздействието върху демографското развитие на населението и качеството на човешкия капитал на всеки нов, изменян или допълван нормативен акт на държавата.

12.1. Годишен преглед на законодателството и оценка на въздействието му върху демографските процеси (раждаемост, смъртност, миграции) и развитието на качеството на човешкия капитал. Включване на този преглед в Годишния доклад/отчет за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие

МТСП–ДАЗД

В резултат от извършеното наблюдение и контрол на състоянието и функционирането на системата за закрила на детето и идентифицираните проблеми, са направени предложения за промяна в редица действащи закони и подзаконови нормативни актове и в утвърдените методически ръководства и указания:

- ✓ Закон за закрила на детето и Правилника за прилагането му;
- ✓ Наредба за критерии и стандарти за социални услуги за деца /НКССУД/;
- ✓ Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане;
- ✓ Правилника за прилагане на Закона за народната просвета;
- ✓ Наредба № 26 от 18.11.2008 г. на Министерството на здравеопазването за устройството и дейността на детските ясли и детските кухни и здравните изисквания към тях;
- ✓ Наредба № 1 от 12 януари 2009 г. за условията и реда за устройството и безопасността на площадките за игра;
- ✓ Наредба № 2 от 24.04.1997 г. за организиране и провеждане на детски и ученически отпих и туризъм;
- ✓ Методическо ръководство за условията и начина на предоставяне на социалната услуга – Дневен център за деца с увреждания;
- ✓ Методиката за условията и начина на предоставяне на социални услуги в ЦОП ;
- ✓ Наредбата за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция;
- ✓ Предложения за промени в нормативните актове по отношение на децата правонарушители – предложения за промени в Правилника за устройството и дейността на ВУИ и СПИ и в Закона за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните;
- ✓ Наредба за устройството и дейността на здравните кабинети и здравните изисквания към тях.

МТСП–СВ, АСП

С оглед осигуряване на по-добра и целенасочена подкрепа на децата и стимулиране на родителите да осигуряват посещението на децата си в задължителната

предучилищна подготовка, в ЗСПД и Правилника за неговото прилагане бяха въведени изменения и допълнения, в сила от 01.09.2013 година.

Промените в Закона за семейни помощи за деца (ДВ., бр. 103 от 28.12.2012 г., в сила от 1.09.2013 г.) са свързани с **обвързването на месечните помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, с редовно посещаване на подготвителните групи в детските градини** или подготвителните групи в училищата за задължителна предучилищна подготовка на децата, освен ако това е невъзможно поради здравословното състояние на детето. Новото условие е в съответствие с последните изменения в Закона за народната просвета, където е регламентирано задължителното посещаване на групите за предучилищна подготовка от деца над 5-годишна възраст. В тази връзка, в Правилника за прилагане на Закона за семейни помощи за деца (ППЗСПД) (ДВ., бр. 73 от 20.08.2013 г., в сила от 20.08.2013 г.) бяха въведени промени в тази насока, като за отпускане на помощта се въвежда изискване за прилагане на удостоверение за записването на детето в подготвителна група в детска градина или в подготвителна група в училище. Това удостоверение се прилага към молба-декларацията.

Друго условие, въведено в ППЗСПД, е **при допускане на отсъствия на повече от 3 дни от дете, записано в предучилищна група, за които няма уважителни причини, месечната помощ се спира за съответния месец**. Ежемесечно това се контролира чрез подаване на информация от страна на директора на детската градина/училището, в която/което има подготвителни групи за задължителна предучилищна подготовка към Регионалната дирекция за социално подпомагане по постоянен адрес на родителите. Изчерпателно са уредени уважителните причини, на основание на които могат да бъдат извинени допуснатите отсъствия на детето от занятията в предучилищните групи в детските градини или училищата.

Чрез Преходните и Заключителни разпоредби към Постановление на Министерския съвет за изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за семейни помощи за деца е въведена съществена промяна и в § 1а от Допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане. Тази промяна е във връзка с Постановление № 33 на Министерския съвет от 2013 г., с което се допусна неравнопоставеност между голяма част от учениците, ползващи социални услуги – резидентен тип. С промяната се постига равнопоставеност на **децата, настанени в резидентна грижа** при посещаване на училище и гарантиране на това право, независимо от наличие на увреждане и в съответствие с принципа на недопускане на дискриминация и с оглед изчерпателност на обхвата на целевата група. Така всички ученици, настанени в специализирани институции за деца (а не само тези от домовете за деца, лишени от родителска грижа), както и в социалните услуги от резидентен тип – преходно жилище, кризисен център и център за настаняване от семеен тип, от 01.01.2014 г. ще получават месечни средства за джобни разходи. Тези средства се определят ежегодно с Решение на Министерския съвет за съответната година и се изплащат чрез бюджетите на общините, на чиято територия се намират съответните услуги.

На 21 юни 2013 г. Министерският съвет прие Постановление № 135, с което **еднократната целева помощ за ученици, записани в първи клас на държавно или общинско училище през учебната 2013/2014 г., се увеличи от 150 лв. на 250 лв.**

С цел постигане на по-адекватна подкрепа за семействата, които отглеждат **дете с трайни увреждания** със Закон за изменение и допълнение на Закона за държавния бюджет на Република България за 2013 г., считано от 01.09.2013 г., месечната добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст бе увеличена от 189 лв. на 217 лв.

С Постановление № 85 от 5 април 2013 г. Министерският съвет постанови разпределяне на допълнителни бюджетни кредити за **еднократно подпомагане на следните категории лица и семейства**, попадащи в обхвата на подпомаганите по ЗСПД:

1. За **деца с трайни увреждания**, семействата на които имат право на семейни помощи по чл. 7, ал. 8 от Закона за семейни помощи за деца за поне един месец през периода от 1 януари 2013 г. до влизането в сила на постановлението.

2. На **лица, осигурени за общо заболяване и майчинство**, на които е отпуснато парично обезщетение за отглеждане на дете от 1 до 2 години съгласно чл. 53 от Кодекса за социално осигуряване за поне един ден през периода от 1 януари 2013 г. до влизането в сила на постановлението и които имат право на семейни помощи за деца по реда на чл. 7, ал. 1 от Закона за семейни помощи за деца през периода от 1 януари 2013 г. до влизането в сила на постановлението.

Отчетените от териториалните поделения на Агенцията за социално подпомагане показатели по предприетите мерки сочат следното:

- С еднократна финансова помощ по чл. 1, ал. 2, т. 1 от ПМС № 85 от 05.04.2013 г. са подпомогнати общо 24 061 семейства, имащи право на семейни помощи по чл. 7, ал. 8 от Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД) за поне един месец през периода от 01 януари 2013 г. до влизане в сила на постановлението. Общият размер на изплатените към 30.06.2013 г. средства за еднократна помощ е 1 271 850 лв. за 25 445 деца с увреждания.

- Общият брой на подпомогнатите с еднократна финансова помощ по чл. 1, ал. 2, т. 4 от ПМС № 85 от 05.04.2013 г. лица, осигурени за общо заболяване и майчинство, на които е отпуснато парично обезщетение за отглеждане на дете от една до две години в съответствие с разпоредбата на чл. 53 от Кодекса за социално осигуряване за поне един ден през периода от 01 януари 2013 г. до влизане в сила на постановлението и които имат право на семейни помощи за деца по реда на чл. 7, ал. 1 от ЗСПД е 29 170 лица. Размерът на изплатените към 30.06.2013 г. средства за еднократна помощ е 1 457 200 лева.

Със Закона за изменение и допълнение на ЗСПД (ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 01.01.2013 г.), се приеха изменения и допълнения на ЗСПД, които се отнасят за следните категории семейства с деца:

- **месечната помощ по чл. 7 за деца с един жив родител** се предоставя в пари и/или под формата на социални инвестиции независимо от дохода на семейството;

- **месечна помощ по чл. 7 се предоставя и за дете, което е завършило средното си образование преди навършване на 18-годишна възраст.**

- **месечната помощ по чл. 8 за отглеждане на дете с един жив родител се предоставя в пари и/или под формата на социални инвестиции, независимо от дохода на семейството;**

- **еднократната целева помощ за деца, записани в първи клас** на държавно или общинско училище по чл. 10а, се предоставя независимо от дохода на семейството за: деца с трайни увреждания, деца с един жив родител, деца, настанени в семейства на роднини и близки и приемни семейства по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето.

Направените промени доведоха до облекчен достъп до семейните помощи за деца, когато единият родител е починал и трудностите при отглеждането и финансовата отговорност за издръжката на детето се поемат единствено от преживелия родител.

Облекчи се достъпът за предоставянето и на **целевата помощ за ученици**, записани за първи път в първи клас, когато те са деца с трайни увреждания, без оглед на доходите на семейството. По този начин се изравни достъпът и на еднократната

помощ с останалите семейни помощи за семействата, които отглеждат деца с трайни увреждания да се предоставят без доходен тест.

Важна промяна в ЗСПД, е предоставянето на месечната помощ за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст и за дете, което е завършило средното си образование преди навършване на 18-годишна възраст. Това са случаи на талантиливи деца, които завършват по-рано средното си образование. В този случай месечните помощи се изплащат до навършване на пълнолетие на детето, без да е необходимо предоставяне на удостоверение от учебното заведение, че детето е записано като ученик/ученичка, което се изисква като задължителен документ за учащите деца при отпускане на помощта.

Със Закона за изменение и допълнение на ЗСПД (ДВ, бр. 103 от 2012 г., в сила от 1.09.2013 г.), от 01.09.2013 г. се отпускат семейни помощи за деца до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст, ако децата са записани в подготвителна група за задължителна предучилищна подготовка.

В съответствие със Закона за народната просвета за задължителната предучилищна подготовка на деца, навършили 5-годишна възраст, бе изменен и Закона за семейни помощи за деца.

НЗОК

Защитата на интересите на задължително здравноосигурените лица и опазването на правата им като пациенти са водещи в дейността на Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) от самото ѝ създаване.

Основна цел на НЗОК е да осигурява и гарантира свободен и равнопоставен достъп на здравноосигурените лица до медицинска помощ чрез определен по вид, обхват и обем пакет от здравни дейности, както и право на свободен избор на изпълнител, сключил договор с районна здравноосигурителна каса (РЗОК).

Промените, настъпили през 2013 година в Закона за здравното осигуряване /ЗЗО/, в Наредба № 40 от 24.11.2004г. за основания пакет от здравни дейности, гарантирани от бюджета на НЗОК, и в Наредба № 39 от 2004 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията през 2013 г., в частта извънболнична медицинска помощ са:

Закон за здравното осигуряване (ЗЗО):

В чл.45, ал.1. т.15 НЗОК със законодателна промяна заплаща здравни дейности по чл.82, ал.2, т.3 от Закона за здравето(ЗЗ) и в изпълнение на Националната програма за първична профилактика на рака на маточната шийка в Република България (2012-2016 г.) През 2013 година НЗОК продължава да заплаща разходите за ваксини за определена популация – момичета на 12-годишна възраст .

На основание чл.45, ал.1, т.7 от ЗЗО, НЗОК заплаща медицински грижи по чл.82, ал.1, т.2 от ЗЗ – един профилактичен преглед и изследвания **за всички здравно неосигурени жени**, независимо от начина на родоразрешение, в съответствие с чл.19 от Наредба №26 от 2007г. за предоставяне на акушерска помощ на здравнонеосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени (Наредба №26 от 2007г.).

От особена важност е, че всички ЗОЛ имат равни права и достъп при получаване на извънболнична помощ. В тази връзка отбелязваме, че е предвидено право на достъп до профилактичен преглед и изследвания дори на **всички здравнонеосигурени бременни**.

Наредба №39 от 2004г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията:

- Диспансеризация на пациенти с психични/кожно-венерически заболявания се провежда в лечебни заведения за болнична помощ и в центрове за психично здраве

(ЦПЗ)/центрове за кожно-венерически заболявания (ЦКВЗ) - чл.2, ал.5 (обн., ДВ, бр.100 2012г., в сила от 1.01.2013 г.).

- В приложение №1-разширение на обхвата на профилактичната дейност при деца до 1-годишна възраст (обн.,ДВ, изм., бр.100 от 2012 г., в сила от 1.01.2013 г.). Включването на нова профилактична дейност „Ехографско изследване на отделителна система“ на деца на 6-месечна възраст в програма „Детско здравеопазване“ е с цел подобряване качеството на предоставяните медицински услуги, имащи отношение към опазване здравето на децата.

През 2013 г. бяха актуализирани и включени нови диагнози за диспансерно наблюдение при деца и здравноосигурени лица над 18-годишна възраст (обн., ДВ, бр.100 от 2012 г., в сила от 1.01.2013 г.).

Наредба №40 от 2004 г. за определяне на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК:

В специализираната извънболнична медицинска помощ през 2013г. бяха въведени нови специализирани и високоспециализирани медицински дейности и изследвания:

- „Ехография на млечна жлеза“- ВСМДИ/ВСМД - в пакет „Образна диагностика“/пакет „Акушерство и гинекология“ (обн., ДВ, бр.99 от 2012 г., в сила от 1.01.2013 г.).

- Беше разширен обхватът на физикалната и рехабилитационна медицина с включването на нови специализирани медицински дейности – първоначален специализиран преглед (обн., ДВ, бр.99 от 2012 г., в сила от 1.01.2013 г.)

- От 1.01.2013 г. (обн., ДВ, бр.99 от 2012 г.) се включи ново високоспециализирано изследване „Антитела срещу Тиреоидната пероксидаза – Anti-TPO“ в пакет „Клинична лаборатория“, както и нова ВСМДИ в пакет „Образна диагностика“ – „Обзорна (панорамна) рентгенография на зъби (ортопантомография)“.

- Даде се възможност на изпълнителите на първична извънболнична медицинска помощ (ПИМП) да сключват договори чрез „дежурен кабинет“ по договор с друго лечебно заведение за болнична помощ (обн., ДВ, бр.99 от 2012 г., в сила от 1.01.2013 г.).

По Направление 2. Подобряване на репродуктивното здраве на населението

Изпълнение на програма „Майчино здравеопазване“ от изпълнители на ПИМП/СИМП (Приложение №13/Приложение №15 към НРД 2012 за медицинските дейности, Решение №РД-НС-04-8 31.01.2013 г. на Надзорния съвет /НС/ на НЗОК), в съответствие с Наредба №39 от 2004 г. на МЗ.

Обхващане с един профилактичен преглед и изследвания **на всички здравно неосигурени жени**, независимо от начина на родоразрешение, съгласно чл.82, ал.1, т.2 от Закона за здравето (обн., ДВ, бр.101 от 2012 г., в сила от 1.01.2013 г. ЗЗО), в съответствие с Наредба №26 от 2007 г.

По Направление 4. Подобряване на общото здравословно състояние на населението и намаляване на общата, преждевременната, детската и майчината смъртност

Изпълнение на програма „Детско здравеопазване“ от изпълнители на ПИМП/СИМП, съгласно Приложение №13/Приложение №15 към НРД 2012 за медицинските дейности, Решение №РД-НС-04-8 31.01.2013 г. на НС на НЗОК, в съответствие с Наредба №39 от 2004 г. на МЗ.

Общопрактикуващият лекар (ОПЛ) от лечебно заведение за ПИМП провежда диспансеризация на здравноосигурените лица (ЗОЛ) по Наредба №40 от 2004 г. и Наредба №39 от 2004 г. на МЗ.

Всяко ЗОЛ един път годишно подлежи на профилактичен преглед, който се извършва от ОПЛ (Приложение №13 към НРД за МД за 2012 г.).

С оглед намаляване и предотвратяване на социално-значими и приоритетни за страната заболявания, общопрактикуващият (личният) лекар формира рискови групи по време на профилактичните прегледи на ЗОЛ над 18-годишна възраст за:

1. Сърдечно-съдови заболявания;
2. Захарен диабет;
3. Злокачествени новообразувания.

НЗОК заплаща задължителните планови имунизации и реимунизации на здравноосигурени лица, извършени съгласно Имунизационния календар на Република България - приложение №1 на Наредба №15 на МЗ за имунизациите в Република България.

Реимунизация против тетанус и дифтерия на ЗОЛ на 85 г. + се извършва в съответствие с Наредба №15 от 12.05.2005 г. за имунизациите в Р. България (обн., ДВ, бр.45 от 31.05.2005 г.).

В изпълнение на Националната програма за първична профилактика на рака на маточната шийка в Република България (2012-2016г.), НЗОК заплаща разходите за ваксини за определена популация (момичета на 12-годишна възраст) по чл.82, ал.2, т.3 от Закона за здравето, съгласно ЗБНЗОК за 2013 г.

Лекарите от лечебните заведения за СИМП провеждат диспансеризация на ЗОЛ по Наредба №40 от 2004 г. и Наредба № 39 от 2004 г. за заболяванията, подлежащи на диспансеризация от специалист, съгласно приложение №14 „Пакет дейности и изследвания на ЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от лекар специалист“ към НРД за МД за 2012 г. и приложение №2 към Решение №РД-НС-04-8 31.01.2013 г. на НС на НЗОК.

Профилактична дейност на ЗОЛ над 18-годишна възраст от рискови групи се извършва от лекари със специалност „Вътрешни болести“, „Гастроентерология“, „Урология“, „Ендокринология и болести на обмяната“, „Кардиология“, „Хирургия“ и „Акушерство и гинекология“.

НЗОК заплаща за болнично лечение на здравноосигурените лица в Република България по клинични пътеки (КП), клинични процедури (КПр.) и процедури (Пр.), и високоспециализирани медицински дейности /ВСМД/, съгласно Наредба №40 от 24.11.2004г. за определяне на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК. През 2013г. тези дейности са изготвени с помощта на националните консултанти на НЗОК и на МЗ, на председателите на научни дружества по специалности, и на експерти от НЗОК. В обхвата на медицинските дейности влизат всички възрастови групи (новородени, лица до 18-годишна възраст, както и лица над 18-годишна възраст). Клиничните пътеки – хирургични, инвазивни и терапевтични, както и КПр. и Пр., обхващат пълния диапазон от заболявания, съобразени са с утвърдените медицински стандарти и гарантират качествено медицинско обслужване на населението.

През 2013 г., с промени в Наредба №40 на МЗ /обн., ДВ бр. 99/2012 г./, бяха въведени нови дейности в болничната помощ, осигурявани от НЗОК.

Актуализираха се алгоритмите на редица КП с цел подобряване качеството на предоставяните медицински услуги, за пълно синхронизиране с изискванията на медицинските стандарти, имащи отношение към опазване здравето на таргетни групи от населението, а именно - бременни, деца и възрастни хора.

При КП №117 „Глухота – кохлеарна имплантация при лица до 18-годишна възраст“ – възрастовата граница отпадна, което осигури лечение на по-голям брой нуждаещи се пациенти.

По отношение на майчиното и детско здравеопазване бяха направени промени в КП №142 „Преждевременно прекъсване на бременността по медицински показания“. Конкретизирана беше гестационната възраст – до 13-та гестационна седмица и от 14-та до 20-та гестационна седмица. Отново във връзка с опазване на майчиното здраве бяха извършени промени в КП №144 „Стационарни грижи при бременност с повишен риск преди 36 гестационна седмица“, където срокът на наблюдение от лекуващия лекар беше удължен с един месец.

През 2013 г. НЗОК пое изпълнението на програмата за Асистирана репродукция – хормонална контролирана овариална хиперстимулация (КОХС) – Пр. №11 и №12. НЗОК заплаща лечението по тези процедури. Съгласно Решение РД-НС-04-8/31-01-2013г. на Надзорния съвет на НЗОК изпълнители на процедури по асистирана репродукция по приложение №6 могат да бъдат както лечебни заведения за болнична медицинска помощ, така и МЦ и ДКЦ с разкрити легла за наблюдение и лечение до 48 часа, притежаващи разрешение за асистирана репродукция, издадено по реда на чл.131, ал.1 от ЗЗ. По този начин беше улеснен достъпът на жените в Р България, желаещи да ползват тези услуги. Предостави се по-голяма възможност за избор на лечебно заведение, което има пряк положителен ефект върху демографския статус на населението.

Постижение в хирургичната практика заедно с качеството на предлаганата медицинска грижа беше и въвеждането на роботизираната хирургия чрез КП №153 „Системна радикална ексцизия на лимфни възли (тазови и/или парааортални и/или ингвинални) като самостоятелна интервенция или съчетана с радикално отстраняване на женски полови органи. Тазова екзентерация“. Изготвена беше нова КП №307 „Реплантация с микросъдова хирургия“, която обхваща хирургично лечение при травматични ампутации.

Грижата за новородените деца и тяхното здраве намери израз в променената Процедура №8 „Интензивно лечение на новородени деца с асистирано дишане с или без прилагане на сърфактант“, като няма ограничение в броя на процедурите. Беше осигурена възможност в зависимост от клиничното състояние на децата и лабораторните и инструментални изследвания, броят им да бъде различен по преценка на лекуващите лекари. Въведени бяха точни критерии за излизане от моделите на прием.

Повишиха се възможностите за спешна диагностика, клинично наблюдение и лечение в болнични условия на децата от 0 до 18-годишна възраст чрез нова КП №308 „Диагностика и лечение на остри внезапно възникнали състояния в детската възраст“.

Във връзка с ранното и своевременно диагностициране на онкологичните заболявания, НЗОК финансира специфични изследвания със съвременна апаратура за всички възрастови групи, включени в Процедура №13 „Позитронно-емисионна томография с компютърна томография (ПЕТ/КТ) (РЕТ/СТ)“ и Процедура №14 „Еднофотонна емисионна компютърна томография с компютърна томография - СПЕКТ/СТ на хибриден скенер“.

НЗОК заплаща необходимите еритро-, грануло- и тромбоцитни колонистимулиращи фактори, бифосфонати и други лекарствени продукти, повлияващи костната структура и минерализация, перорални цитостатици и перорална прицелна терапия, необходими за адекватното и своевременно лечение на пациентите.

НЗОК заплаща стойността на имunosупресивна и хелираща терапия. Системното лечение на пациенти с онкозаболявания е осигурено безотказно с всички назначени от специалистите медикаменти по КП №298 „Системно лекарствено лечение на солидни тумори при лица над 18-годишна възраст - с минимален болничен престой 2 дни“ и по КПр. №5 „Системно лекарствено лечение при злокачествени заболявания“. НЗОК

осигури и заплати и клиничното наблюдение на пациентите с онкозаболявания по Клинична процедура №06 „Диспансерно наблюдение при злокачествени заболявания и при вродени хематологични заболявания“.

НЗОК осигури и заплати през 2013 г. лечение на всички нуждаещи се от интензивно лечение по Пр. №09 „Интензивно лечение, мониторинг и интензивни грижи с механична вентилация и/или парентерално хранене“ и по Пр. №10 „Интензивно лечение, мониторинг и интензивни грижи без механична вентилация и/или парентерално хранене“.

Съгласно Закона за здравното осигуряване за всяко посещение при лекаря или при лекаря по дентална медицина, както и за всеки ден болнично лечение, но не повече от 10 дни годишно, здравноосигурените лица заплащат на лекаря, на лекаря по дентална медицина или на лечебното заведение суми, определени с постановление на Министерския съвет, освен ако не са освободени от тях, съгласно чл.37 от Закона за здравното осигуряване и Националния рамков договор 2012 – Приложение № 12 – „Списък със заболяванията, при които здравноосигурените са освободени от потребителска такса“. От тази възможност се ползват предимно голяма част от възрастните хора, за които това е облекчение. (Потребителската такса за преглед, проведен от общопрактикуващия (личния) лекар, от лекар по дентална медицина или от лекар специалист от извънболничната медицинска помощ, сключил договор с НЗОК, е 2.90 лв. Потребителската такса за болничен престой в лечебно заведение, сключило договор с НЗОК за изпълнение на определена клинична пътека, е в размер на 5.80 лв. - за всеки ден болнично лечение, но не повече от 10 дни годишно).

ДАБЧ

По инициатива на вицепрезидента на Република България Маргарита Попова и председателя на Народното събрание Михаил Миков на 21 декември 2013 г. в Парламента е проведена работна среща „Национален съвет на българите, живеещи извън Република България“. Участват представители на Министерството на външните работи, председателят на Държавната агенция за българите в чужбина и представители на българските общности от Германия, Швейцария, Холандия, Сърбия, Молдова, Австралия. В приетия Меморандум на участниците като точка първа е отбелязано финализиране на работата по Националната стратегия за българите в чужбина. Документът е публикуван на административния сайт на ДАБЧ за обществено обсъждане.

МТСП–АХУ

Във връзка с Плана за намаляване на административната и регулаторна тежест на бизнеса отпадат много от досега изискваните документи, като голяма част от информацията ще се набавя по служебен път. През 2013 г. Агенцията за хората с увреждания е предоставила средства с висока социално-икономическа значимост в интерес на хората с увреждания.

[12.2. Поддържане на съответствие на българското законодателство с правото на ЕС в областта на демографското развитие на населението, равните възможности за всички и безопасността и здравето при работа](#)

[12.3. Усъвършенстване и допълване на нормативната и методическа уредба за създаване на условия за балансирано демографско развитие на населението и повишаване на качеството на човешкия капитал](#)

ПРЕПОРЪКИ

МОН

Добавените/новите мерки могат да продължат да бъдат интегрирани в оперативните документи, свързани с изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Р България (2012 – 2030 г.), вкл. и в Плана за 2014 г.

Следва да се прецизират мерките по Стратегията, за да се избегнат дублирания.

ДАБЧ

Създаване и развитие на мрежа от асоциации на българите в чужбина и български съботно неделни училища; увеличаване броя на бенефициентите съгласно Постановление 334 от 8.12.2011 г. и Програма «Роден език и култура зад граница». Ежегодно провеждане на престижни и представителни форуми на организациите на българските общности в чужбина, работни срещи, фестивали, конкурси, дискусии и кръгли маси.

НЗОК

1. Необходимо е бързо въвеждане на Национална здравна карта, която да има задължителен характер, с цел осигуряване на равностойна медицинска помощ на населението във всички региони на страната. Недопускане на разкриване на ненужни нови лечебни заведения и концентрацията им само в 4-5 големи градове, паралелно с липсата на отговарящи на медицинските стандарти лечебни заведения за болнична медицинска помощ (ЛЗБМП) в други общини и области;

2. Нормативни промени в правомощията на НЗОК: разширени възможности за подбор на лечебните заведения за договор с Касата; за контрол по специален ред по ЗЗО и НРД - не по ЗАНН (Закона за административните нарушения и наказания), който да даде възможност за бърза и ефективна процедура срещу нарушенията от страна на ЛЗБМП;

3. Предприемане на адекватни мерки съвместно с МЗ, БЛС, МФ, ВМУ и др. за задържане на младите медицински специалисти /лекари и специалисти по здравни грижи/ в страната, основно чрез възможности за специализация, кариерно развитие, удовлетворително заплащане.

ДЕМОГРАФСКИ И МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ПРОГНОЗИ

Източник: Доклад по застаряването – 2012 г.

на Европейската комисия (Генерална дирекция по икономическите и финансовите въпроси - DG ECFIN, Комисията по икономическа политика – ЕРС и Работната група по застаряването към Комисията по икономическа политика - AWG, на базата на нова демографска проекция на населението от Евростат (EUROPOP2010) – некоригирани данни

http://europa.eu/epc/pdf/economic_and_budgetary_projections_for_the_27_eu_member_states_en.pdf

Основни демографски прогнози												
Демографски прогнози - EUROPOP2010 (EUROSTAT)	Пром. 10-60г	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Коефициент на плодовитост	0.1	1.56	1.57	1.58	1.59	1.60	1.61	1.63	1.64	1.65	1.66	1.67
Очаквана продължителност на живота при раждане												
мъже	11.4	70.3	71.6	72.9	74.2	75.4	76.5	77.6	78.7	79.7	80.7	81.7
жени	9.1	77.5	78.5	79.6	80.5	81.5	82.4	83.3	84.2	85.0	85.8	86.6
Очаквана продължителност на живота на 65 г.												
мъже	6.7	13.8	14.5	15.3	15.9	16.6	17.3	18.0	18.7	19.3	19.9	20.6
жени	6.6	17.0	17.7	18.4	19.1	19.7	20.4	21.1	21.7	22.4	23.0	23.6
Нетна миграция (хиляди)	10.7	-9.9	-10.9	-14.6	-9.5	-3.3	4.8	5.5	4.6	3.8	3.0	0.7
Нетна миграция - % от населението	0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0
Население (милиони)	-2.0	7.5	7.3	7.1	6.8	6.6	6.4	6.2	6.1	5.9	5.7	5.5
Детско население (0-14 г.) - % от общото население	-0.6	13.7	14.6	14.9	14.2	13.2	12.8	13.0	13.4	13.5	13.3	13.1
Младо население (25-54 г.) - % от общото население	-8.9	42.8	42.7	41.6	39.3	37.1	35.4	34.4	33.1	32.9	33.6	33.8
Население в трудоспособна възраст (15-64 г.) - % от общото население	-14.4	68.7	66.0	64.1	63.1	62.5	61.4	59.4	57.0	55.3	54.0	54.3
Възрастно население (65 г.+) - % от общото население	15.0	17.6	19.4	21.0	22.8	24.3	25.8	27.6	29.6	31.2	32.6	32.6
Много възрастно население (80 г. +) - % от общото население	9.0	3.9	4.5	4.8	5.4	6.7	7.7	8.5	9.2	10.1	11.4	12.9
Много възрастно население (80 г. +) - % от възрастното население	17.6	22.0	23.5	23.0	23.6	27.4	29.8	30.8	31.0	32.3	35.0	39.6
Много възрастно население (80 г. +) като % от населението в трудоспособна възраст	18.1	5.6	6.9	7.6	8.5	10.7	12.5	14.3	16.1	18.2	21.1	23.8

Основни макроикономически прогнози

Макроикономически прогнози *	Средно 10-60г	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Потенциален БВП (темп на растеж)	1.3	1.8	2.3	1.2	1.3	1.5	1.4	1.3	0.9	0.8	1.0	1.0
Заетост (темп на растеж)	-0.9	-0.8	-0.9	-1.1	-1.0	-0.9	-0.9	-1.1	-1.2	-1.1	-0.8	-0.5
Количество на вложен труд: работни часове (темп на растеж)	-1.0	-0.8	-1.1	-1.1	-1.0	-0.8	-0.9	-1.1	-1.2	-1.1	-0.8	-0.5
Производителност на труда на час (темп на растеж)	2.3	2.7	3.4	2.3	2.3	2.3	2.3	2.3	2.1	1.9	1.7	1.5
Обща факторна производителност - ОФП (темп на растеж)	1.4	0.9	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.4	1.3	1.1	1.0
Задълбочаване на капитала („Capital deepening“ (принос към темпа на растеж на производителността на труда)	0.9	1.8	1.9	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	0.7	0.7	0.6	0.5
БВП на глава от населението (темп на растеж)	1.9	1.9	2.9	2.0	2.1	2.2	2.0	1.8	1.5	1.4	1.6	1.7
БВП на един работещ (темп на растеж)	2.3	2.6	3.2	2.3	2.3	2.3	2.3	2.3	2.1	2.0	1.7	1.6
БВП в цени за 2010 г. (милиона €)		36.0	42.2	46.0	48.9	52.6	56.5	60.4	63.6	66.2	69.2	72.7

Прогнози за работната сила

Прогнози за работната сила	Пром. 10-60г	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Население в трудоспособна възраст (15-64 г.) (хиляди)	-2189	5183	4845	4546	4308	4119	3924	3693	3449	3251	3081	2994
Нарастване на население в трудоспособна възраст (15-64 г.)	-1.5	1.2	-1.4	-1.2	-0.9	-0.8	-1.1	-1.4	-1.3	-1.1	-1.0	-0.3
Население в трудоспособна възраст (20-64 г.) (хиляди)	-2056	4781	4528	4215	3947	3760	3605	3410	3181	2980	2806	2725
Нарастване на население в трудоспособна възраст (20-64 г.)	-3.8	3.5	-1.4	-1.4	-1.2	-0.8	-1.0	-1.3	-1.4	-1.3	-1.1	-0.3
Работна сила (15-64 г.) (хиляди)	-1397	3476	3345	3126	2943	2814	2677	2528	2372	2232	2129	2079
Работна сила (20-64 г.) (хиляди)	-1386	3448	3325	3105	2921	2791	2657	2509	2355	2215	2112	2062
Коефициент на трудово участие (20-64 г.)	3.6	72.1	73.4	73.7	74.0	74.2	73.7	73.6	74.0	74.3	75.3	75.7
Коефициент на трудово участие (15-64 г.)	2.4	67.1	69.0	68.8	68.3	68.3	68.2	68.4	68.8	68.7	69.1	69.4
млади (15-24 г.)	-2.0	32.0	32.7	28.8	28.2	29.5	31.2	31.3	30.5	29.6	29.4	29.9
в активна възраст (25-54 г.)	1.3	82.7	83.1	83.5	84.0	84.0	83.7	83.6	83.9	84.2	84.2	84.0
възрастни (55-64 г.)	10.5	49.3	50.9	50.1	53.0	57.5	58.3	58.0	58.5	57.1	57.4	59.8
Коефициент на трудово участие (20-64 г.) - жени	2.8	67.2	68.5	68.4	68.4	68.3	67.5	67.3	67.8	68.2	69.5	70.0
Коефициент на трудово участие (15-64 г.) - жени	1.7	62.6	64.5	63.9	63.1	62.9	62.5	62.6	63.0	63.0	63.8	64.3
млади (15-24 г.)	-2.0	27.1	27.5	24.2	23.7	24.8	26.3	26.4	25.7	24.9	24.7	25.1
в активна възраст (25-54 г.)	0.6	79.4	79.3	79.6	80.1	79.9	79.6	79.3	79.6	80.0	80.2	80.0

Прогнози за работната сила	Пром. 10-60г	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
възрастни (55-64)	7.9	42.7	45.5	43.6	44.7	49.0	49.2	48.5	49.1	47.3	47.8	50.6
Коефициент на трудово участие (20-64 г.) - мъже	4.1	77.1	78.4	78.9	79.6	80.1	79.8	79.8	80.1	80.3	80.9	81.2
Коефициент на трудово участие (15-64 г.) - мъже	2.9	71.6	73.6	73.6	73.5	73.7	73.9	74.2	74.4	74.1	74.2	74.5
млади (15-24 г.)	-2.0	36.6	37.8	33.2	32.7	34.1	36.0	36.1	35.1	34.1	34.0	34.5
в активна възраст (25-54 г.)	2.0	86.1	86.7	87.3	87.7	87.9	87.7	87.7	88.1	88.3	88.2	88.0
възрастни (55-64 г.)	12.1	56.8	57.0	57.4	62.0	66.7	67.8	67.8	68.0	66.8	67.0	68.9
Средна ефективна възраст за излизане от пазара на труда (общо)	1.5	61.7	61.9	62.1	63.0	63.1	63.1	63.2	63.2	63.2	63.2	63.2
мъже	1.5	62.7	62.8	63.0	64.0	64.2	64.2	64.2	64.2	64.2	64.2	64.2
жени	1.1	61.0	61.1	61.2	61.9	62.1	62.1	62.1	62.1	62.1	62.1	62.1
Коефициент на заетост (15-64 г.)	4.4	60.0	62.8	63.1	63.0	63.2	63.2	63.4	63.7	63.7	64.1	64.4
Коефициент на заетост (20-64 г.)	5.6	64.8	66.9	67.8	68.5	68.8	68.4	68.3	68.8	69.1	69.9	70.3
Коефициент на заетост (15-74 г.)	1.3	53.2	55.0	55.0	54.7	54.6	54.5	54.1	53.5	53.1	53.5	54.5
Коефициент на безработица (15-64 г.)	-3.2	10.5	9.1	8.2	7.7	7.5	7.4	7.3	7.3	7.3	7.3	7.3
Коефициент на безработица (20-64 г.)	-3.1	10.2	8.9	8.0	7.5	7.3	7.2	7.1	7.1	7.1	7.1	7.1
Коефициент на безработица	-3.3	10.4	9.0	8.1	7.6	7.4	7.3	7.2	7.1	7.1	7.1	7.1
Заетост (20-64 г.) (милиони)	-1.2	3.1	3.0	2.9	2.7	2.6	2.5	2.3	2.2	2.1	2.0	1.9
Заетост (15-64 г.) (милиони)	-1.2	3.1	3.0	2.9	2.7	2.6	2.5	2.3	2.2	2.1	2.0	1.9
дял на млади (15-24 г.)	0%	7%	6%	5%	6%	7%	7%	7%	6%	6%	7%	7%
дял на хора в активна възраст (25-54 г.)	-2%	78%	78%	79%	77%	74%	71%	71%	71%	74%	76%	76%
дял на възрастни (55-64 г.)	2%	15%	15%	15%	17%	20%	22%	22%	22%	20%	17%	17%
Коефициенти на зависимост	Пром. 10-60г	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Дял на възрастното население (55-64 г.) (1)	-0.4	21.8	22.0	22.6	23.6	25.4	27.3	27.9	27.9	26.0	22.0	21.4
Коефициент на възрастова зависимост (20-64г.) (2)	38	28	31	35	39	43	46	50	56	62	66	66
Общ коефициент на възрастова зависимост (20-64 г.) (3)	44	58	62	68	73	75	77	82	90	97	103	102
Общ коефициент на икономическа зависимост (20-74 г.) (4)	33	140	136	139	143	145	148	154	162	170	174	174
Икономически коефициент на възрастова зависимост (20-64 г.) (5)	47	42	44	48	54	58	63	68	76	83	89	89
Икономически коефициент на възрастова зависимост (20-74 г.) (6)	43	41	43	47	52	56	60	65	72	79	84	85

Прогнози за разходите за пенсии

Основен сценарий - като % от БВП	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, бруто	1.1	9.9	8.7	9.2	9.5	9.6	9.7	10.1	10.6	11.1	11.3	11.1
Пенсии по старост и ранни пенсии, бруто	0.9	8.3	7.1	7.5	7.6	7.7	7.8	8.2	8.7	9.2	9.4	9.2
от които: свързаните с дохода пенсии, бруто	0.8	8.0	6.7	7.1	7.3	7.3	7.5	7.8	8.4	8.9	9.0	8.8
Пенсии за инвалидност, бруто	0.4	1.3	1.2	1.4	1.4	1.5	1.5	1.6	1.6	1.6	1.7	1.7
Наследствени пенсии, бруто	-0.1	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Професионално пенсионно осигуряване, бруто	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Частни пенсии, бруто	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Нови пенсии, бруто	0.0	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Публични пенсии, нето	1.1	9.9	8.7	9.2	9.5	9.6	9.7	10.1	10.6	11.1	11.3	11.1
Публични пенсии, вноски	0.6	7.4	7.9	8.1	8.0	8.0	8.0	8.0	8.0	8.0	8.0	8.0
Публични пенсии, активи	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Допълнителни индикатори	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, нето/ Публични пенсии, бруто, %	0.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
Пенсионери (Публични пенсии, 1000 лица)	-248	2199	2156	2137	2109	2063	2025	2020	2028	2026	2001	1952
Пенсионери на възраст 65+ (1000 лица)	333	1287	1421	1511	1523	1505	1473	1493	1558	1614	1652	1620
Дял на пенсионерите под 65 г. като % от всички пенсионери	-24.5%	41.5%	34.1%	29.3%	27.8%	27.1%	27.3%	26.1%	23.2%	20.4%	17.4%	17.0%
Коефициент на заместване /Benefit ratio (Публични пенсии)	-8.3	46.1	39.8	40.7	40.0	39.5	39.2	38.9	38.7	38.6	38.3	37.8
Брутен коефициент на заместване при пенсиониране (Публична пенсия)	-3.2	49.8	52.0	61.3	55.9	56.2	53.1	51.7	51.6	50.8	48.6	46.5
Средни текущи стойности (нови пенсии, обвързани с дохода)	0.1	1.1	1.1	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
Среден период на принос (нови пенсии, обвързани с дохода)	4.8	34.0	37.5	38.7	37.2	38.1	36.9	37.5	37.4	38.5	38.6	38.8
Вносителите (Публични пенсии, 1000 лица)	-895.3	2831.5	2829.7	2794.6	2650.2	2543.1	2438.3	2311.5	2175.0	2055.3	1984.5	1936.2
Коефициент на подкрепа (вносители / 100 пенсионираните лица, (Публични пенсии))	-29.5	128.7	131.3	130.8	125.7	123.2	120.4	114.4	107.2	101.4	99.2	99.2
По-висока продължителност на живота като % от БВП (Разл. от Основата)	10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, бруто	0.3	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3
По-висока производителност на труда като % от БВП (Разл. от Основата)	10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, бруто	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1

По-ниска миграция като % от БВП (Разл. от Основата)	Пром. 10- 60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, бруто	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.0	0.1
По-високо ниво на заетост (1 п.п.) като % от БВП (Разл. от Основата)	Пром. 10- 60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, бруто	-0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
По-високо ниво на заетост на възрастни работници като % от БВП (Разл. от Осн.)	Пром. 10- 60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, бруто	-0.1	0.0	0.0	-0.1	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1
Разбивка на увеличението (в .п.п.) на пенсионните разходи (публични – избрани години)	Пром. 10- 60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Публични пенсии, бруто като % от БВП	1.1	9.9	8.7	9.2	9.5	9.6	9.7	10.1	10.6	11.1	11.3	11.1
Публични пенсии, бруто като % от БВП - в п.п. – промяна спрямо 2010 г. поради:	1.1		-1.3	-0.7	-0.4	-0.4	-0.2	0.1	0.7	1.2	1.4	1.1
Коефициент на зависимост/ <i>Dependency ratio</i>	8.8		1.3	2.4	3.4	4.2	4.9	5.9	7.1	8.1	8.9	8.8
Коефициент на покритие/ <i>Coverage ratio</i>	-3.9		-0.8	-1.3	-1.8	-2.3	-2.7	-3.1	-3.5	-3.8	-4.0	-3.9
Ефект от заетост/ <i>Employment effect</i>	-0.8		-0.3	-0.4	-0.5	-0.6	-0.5	-0.5	-0.6	-0.6	-0.7	-0.8
Коефициент на заместване/ <i>Benefit ratio</i>	-2.1		-1.2	-0.9	-1.1	-1.2	-1.3	-1.4	-1.5	-1.6	-1.8	-2.1
Интензивност на труда / <i>Labour intensity</i>	0.00		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ефект от взаимодействието (остатъчен)/ <i>Interaction effect (residual)</i>	-0.8		-0.2	-0.4	-0.5	-0.5	-0.6	-0.7	-0.8	-0.9	-0.9	-0.8
За избрани времеви периоди	2010- 2060	2010- 2015	2015- 2020	2020- 2025	2025- 2030	2030- 2035	2035- 2040	2040- 2045	2045- 2050	2050- 2055	2055- 2060	
Публични пенсии, бруто – (в п.п.) промяна поради :	1.1		-1.25	0.56	0.26	0.07	0.14	0.36	0.56	0.53	0.15	-0.24
Коефициент на зависимост/ <i>Dependency ratio</i>	8.8		1.3	1.1	1.0	0.8	0.7	1.0	1.2	1.0	0.9	-0.1
Коефициент на покритие/ <i>Coverage ratio</i>	-3.9		-0.8	-0.5	-0.5	-0.5	-0.4	-0.4	-0.4	-0.2	-0.3	0.1
Ефект от заетост/ <i>Employment effect</i>	-0.8		-0.3	-0.1	-0.1	-0.1	0.1	0.0	-0.1	0.0	-0.1	-0.1
Коефициент на заместване/ <i>Benefit ratio</i>	-2.1		-1.2	0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.3
Интензивност на труда / <i>Labour intensity</i>	0.00		0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Ефект от взаимодействието (остатъчен)/ <i>Interaction effect (residual)</i>	-0.8		-0.2	-0.2	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	0.0	0.1
Прогнози Здравеопазване												
Разходи за здравеопазване като % от БВП	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Референтен сценарий на AWG /AWG reference scenario	0.5	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.8	4.9	4.9	4.9	4.9	4.8

Разходи за здравеопазване като % от БВП	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Демографски сценарий / <i>Demographic scenario</i>	0.7	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.8	4.9	5.0	5.0	5.0	5.0
Сценарий при висока продължителност на живота / <i>High Life expectancy scenario</i>	0.7	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.9	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
Сценарий при постоянно добро здраве	-0.1	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.4	4.4	4.4	4.4	4.3	4.2
Сценарий при разходи, обвързани със смъртността	0.6	4.3	4.4	4.5	4.6	4.7	4.8	4.9	5.0	5.0	5.0	4.9
Сценарий при гъвкавост на доходите	0.9	4.3	4.5	4.6	4.8	4.9	5.1	5.2	5.3	5.3	5.3	5.2
Сценарий при конвергенция на разходите за EU27	3.5	4.3	4.5	4.8	5.1	5.5	5.8	6.2	6.5	6.9	7.3	7.8
Сценарий при интензивност на труда	1.3	4.3	4.3	4.5	4.6	4.8	5.0	5.2	5.4	5.6	5.7	5.6
Сценарий при композитна индексация по сектори/ <i>Sector-specific composite indexation scenario</i>	-0.2	4.3	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1	4.1
Сценарий с не-демографски детерминанти	2.1	4.3	4.6	4.9	5.2	5.5	5.8	6.1	6.2	6.3	6.4	6.4
Рисков сценарий на AWG	1.1	4.3	4.6	4.8	4.9	5.1	5.3	5.4	5.5	5.5	5.5	5.4

Прогнози Дългосрочна грижа

Разходи за дългосрочна грижа като % от БВП	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Референтен сценарий на AWG/ <i>AWG reference scenario</i>	0.3	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8
Демографски сценарий/ <i>Demographic scenario</i>	0.4	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.9
Сценарий при висока продължителност на живота/ <i>High Life expectancy scenario</i>	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.9	0.9
Базов сценарий/ <i>Base case scenario</i>	0.4	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.9	0.9
Сценарий при трайна инвалидност / <i>Constant disability scenario</i>	0.3	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7
Сценарий при отклонение 1% на зависимите променливи / <i>Shift 1% of dependents to formal scenario</i>	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.8	0.8	0.9	0.9	1.0	1.0
Сценарий при конвергенция на покритието/ <i>Coverage convergence scenario</i>	0.9	0.5	0.5	0.5	0.6	0.7	0.8	0.9	1.0	1.1	1.2	1.4
Сценарий при конвергенция на разходите/ <i>Cost convergence scenario</i>	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.9	0.9
Рисков сценарий на AWG/ <i>AWG risk scenario</i>	0.4	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8

Брой зависими лица (хиляди)	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Референтен сценарий на AWG/ <i>AWG reference scenario</i>	10.7%	333	336	338	344	352	360	365	368	370	371	368
от които: получаващи формална грижа (услуги в натура)	44.3%	42	44	45	47	49	52	54	55	57	59	61
разчитащи на парична помощ или неформална грижа	5.8%	291	292	293	297	303	308	311	312	313	312	307
Демографски сценарий/ <i>Demographic scenario</i>	24.7%	333	342	350	361	374	388	398	405	411	415	415
от които: получаващи формална грижа (услуги в натура)	55.9%	42	45	46	48	51	54	57	59	61	63	66
разчитащи на парична помощ или неформална грижа	20.1%	291	298	304	313	323	334	341	346	350	351	349
Сценарий при трайна инвалидност/ <i>Constant disability scenario</i>	-1.9%	333	330	327	327	329	332	333	332	331	330	326
от които: получаващи формална грижа (услуги в натура)	31.7%	42	43	44	45	47	49	51	52	53	54	56
разчитащи на парична помощ или неформална грижа	-6.8%	291	286	283	281	282	283	282	280	278	276	271
Сценарий при отклонение 1% на зависимите променливи / <i>Shift 1% of dependents to formal scenario</i>	24.7%	333	342	350	361	374	388	398	405	411	415	415
от които: получаващи формална грижа (услуги в натура)	154.2%	42	62	81	84	89	93	97	100	102	105	107
разчитащи на парична помощ или неформална грижа	5.8%	291	281	269	277	286	295	301	306	309	310	308
Сценарий при конвергенция на покритието/ <i>Coverage convergence scenario</i>	24.7%	333	342	350	361	374	388	398	405	411	415	415
от които: получаващи формална грижа (услуги в натура)	278.1%	42	47	52	59	68	79	91	104	119	137	160
разчитащи на парична помощ или неформална грижа	-12.2%	291	295	297	302	307	310	307	302	292	278	255

Прогнози Образование

Разходи за образование като % от БВП - Основа	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Общо	0.2	3.5	3.3	3.5	3.6	3.5	3.4	3.3	3.5	3.7	3.8	3.7
<i>Разпределени разходи (в общи линии непроменени): Трансфери(14%) - Капитал (14%) - Персонал(51%) - Други(21%)</i>												
Начално	0.1	0.9	1.0	1.1	1.0	0.9	0.9	0.9	1.0	1.1	1.1	1.0
<i>Разпределени разходи (в общи линии непроменени): Трансфери (16%) - Капитал(12%) - Персонал(53%) - Други (19%)</i>												
Прогимназиално	0.2	0.8	0.8	0.9	1.0	0.9	0.9	0.8	0.9	1.0	1.0	1.0
<i>Трансфери (15%) - Капитал (12%) - Персонал(55%) - Други (18%)</i>												
Средно	0.1	0.9	0.8	0.8	1.0	1.0	0.9	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0
<i>Разпределени разходи (в общи линии непроменени): Трансфери (18%) - Капитал (13%) - Персонал (56%) - Други(14%)</i>												
Висше	-0.2	0.9	0.7	0.6	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
<i>Разпределени разходи (в общи линии непроменени): Трансфери (8%) - Капитал (17%) - Персонал(43%) - Други (32%)</i>												
Брой учащи (хиляди)												
Общо	-356	1111	1024	1031	1018	955	876	822	803	799	786	755
<i>като % от населението (5-24)</i>												
Начално	-74	272	292	305	273	239	219	218	223	222	211	198
Прогимназиално	-48	241	251	272	274	244	215	202	203	207	204	193
Средно	-100	313	256	266	288	281	251	224	214	216	219	213
Висше	-134	285	225	188	184	192	191	178	163	154	152	151
Брой учители (хиляди)												
Общо	-25	81	75	76	75	71	65	60	59	59	58	56
Начално	-5	17	18	19	17	15	14	14	14	14	13	12
Прогимназиално	-4	20	21	22	23	20	18	17	17	17	17	16
Средно	-8	26	22	22	24	24	21	19	18	18	18	18
Висше	-8	18	14	12	12	12	12	11	10	10	10	9

Разходи за образование като % от БВП – Инерционен сценарий (Разл. от основата)	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Общо	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1
Разходи за образование като % от БВП - Сценарий на EU2020 (Разл. от основата)	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Общо	0.3	0.0	0.2	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Обезщетения за безработица												
Обезщетения за безработица - основа	Пром. 10-60	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Разходи за обезщетения за безработица като % от БВП	-0.2	0.4	0.4	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2

Легенда: * Потенциалният БВП и неговите компоненти се използват, за да се прецени потенциалният ръст на производството, нето или с нормалните му циклични вариации;

: - Няма налични данни

- (1) Дял на възрастното население = Населението на възраст от 55 до 64 като % от населението на възраст 20-64 години;
- (2) Коефициент на възрастова зависимост = Населението на възраст 65 и повече години като процентен дял от населението на възраст 20-64 години;
- (3) Общ коефициент на възрастова зависимост = Населението под 20г. и над 64 г. като процент от населението на възраст 20-64 години;
- (4) Общ коефициент на икономическа зависимост = Общият брой на неработещото население като % от заетото население на възраст 20-74г;
- (5) Икономически коефициент на възрастова зависимост (20-64) = Неактивните лица на възраст 65 + като % от заетото население на възраст 20-64г.;
- (6) Икономически коефициент на възрастова зависимост (20-74) = Неактивните лица на възраст 65+ като % от заетото население на възраст 20-74г.